

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rigor Moderatus Doctrinæ Pontificiæ Circa Usuras A SS.
D. N. Benedicto XIV. Per Epistolam Encyclicam Episcopis
Italiæ Traditus**

Specimina ulteriora exhibens Moderationis Pontificiæ, à P. Concina violatæ

Zech, Franz Xaver

Ingolstadii, 1751

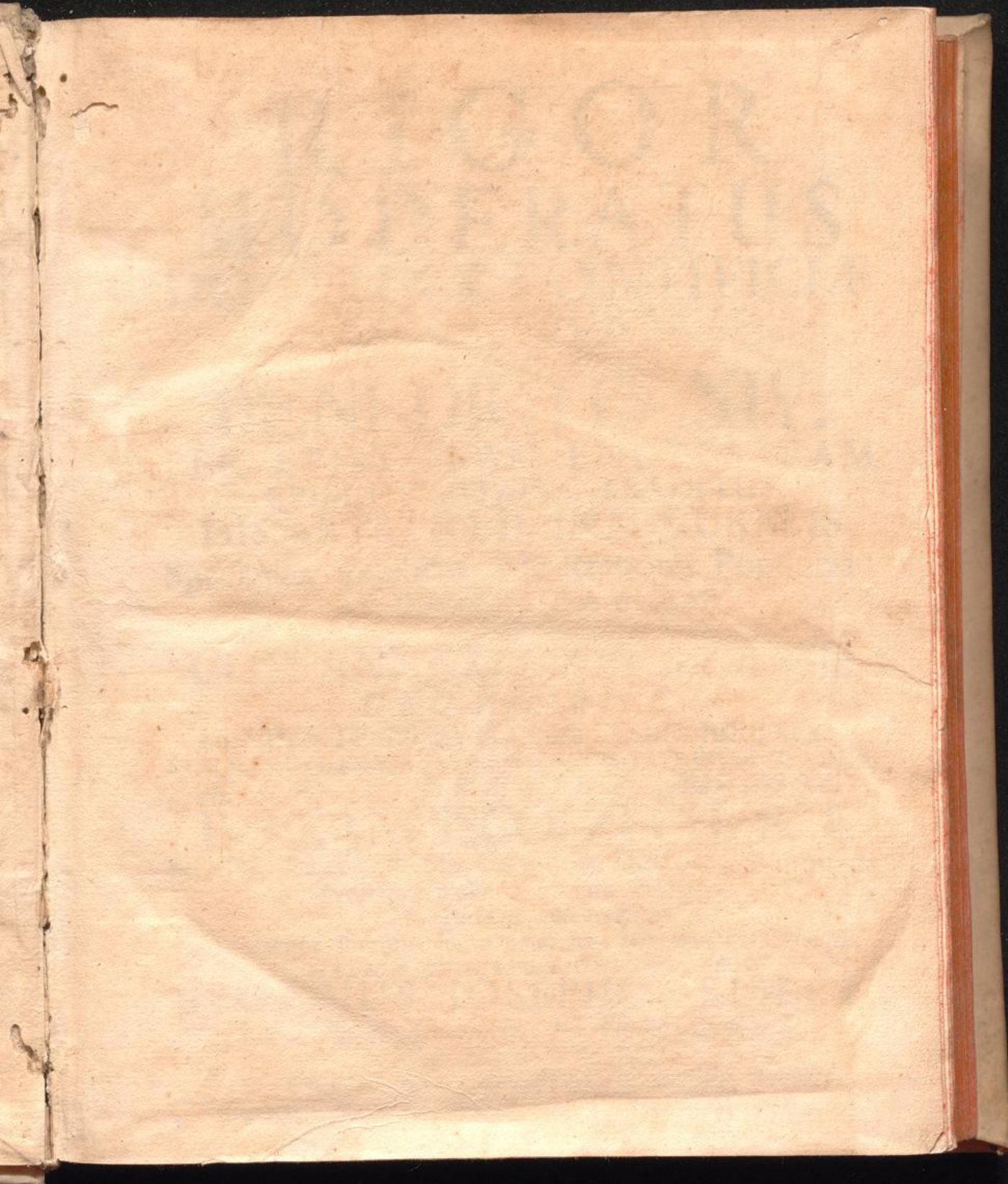
[urn:nbn:de:hbz:466:1-63780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63780)

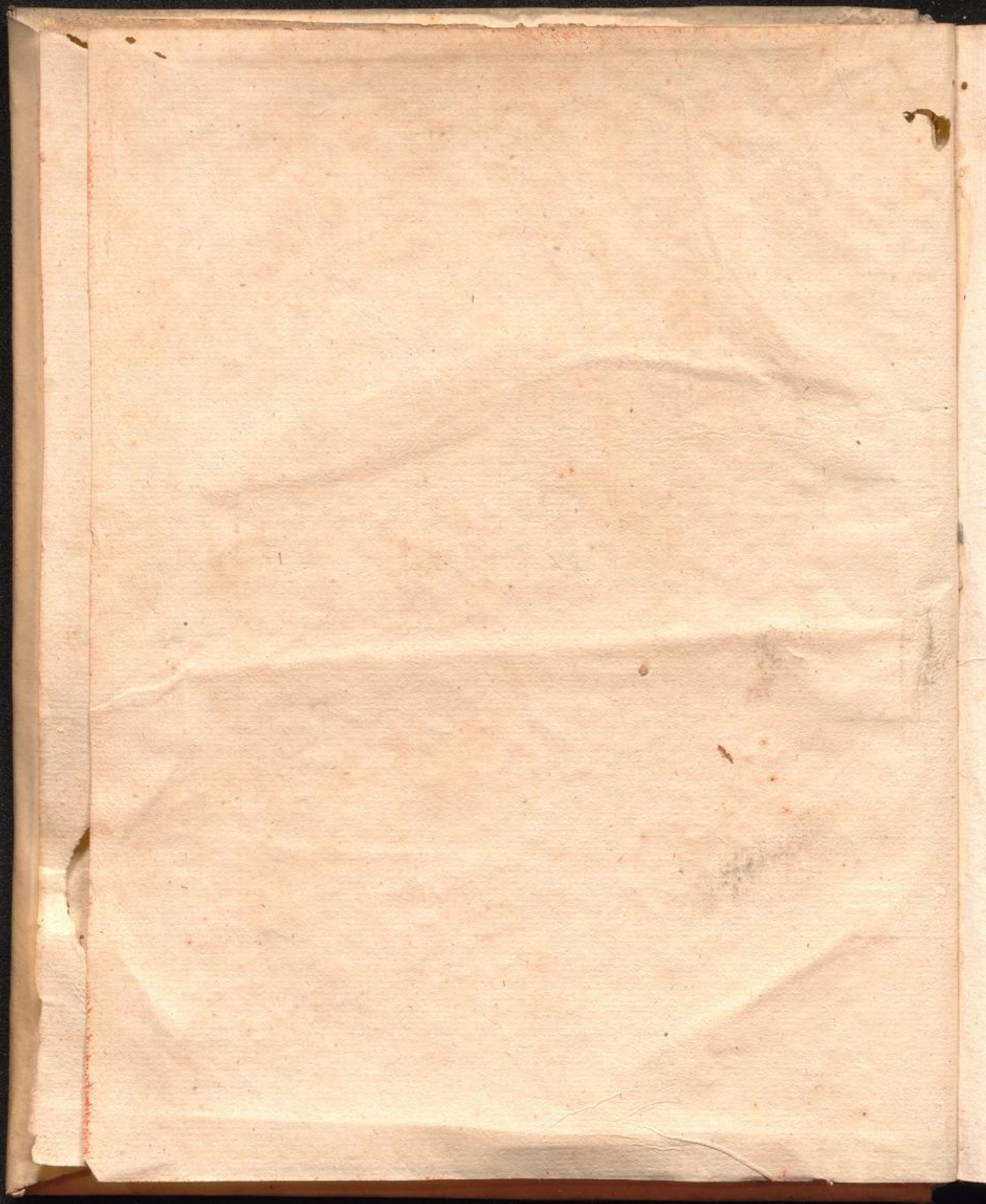
CH:
OK
ATU

59

M. III. 42
M. III. 37
37.

N. 4859.

**RIGOR
MODERATUS
DOCTRINÆ PONTIFICIÆ
CIRCA USURAS.**

A SS. D. N.

**BENEDICTO XIV.
PER EPISTOLAM ENCYCLICAM
EPISCOPIS ITALIÆ TRADITUS.**

DISSERTATIO III.

Specimina ulteriora exhibens Moderationis
Pontificiæ, à P. Concina violatæ.

AUTHORE

P. FRANCISCO ZECH, S. J.
SS. Theologiæ, & SS. Canonum Doctore,
horumque in Alma Universitate Ingolstadiensi Pro-
fessore Publico, & Juris Primario.

ANNO M. D. CC. LI.

INGOLSTADII, ET AUGUSTÆ VINDELICORUM,
Sumptibus Joannis Francisci Xaverii Grätz, Bibliop. Academ.
& Thomæ Summer, Bibliopolæ August.

Typis Joannis Pauli Schleig, Typographi Academ.

A. S. D. N.

BENEDICTIO XIV.

Ostendite mihi numisma CENSUS cuius est
imago haec & superscriptio ? dicunt ei CÆ-
SARIS. Matth. XXII, 19. 20.

Specimina alterius exhibens Moberatoris
Pontificis, & P. Concina violata

AUTHOR

lectore Publico, & Juris Primario

ANNO M. D. CC. LI.

INGOLSTADT, in AUSTRIÆ VINDOBONÆ,
Sumptibus Joannis Theresiæ Xaverii Cæs. Bibliop. Academiæ
& Thomæ Sommer, Bibliop. Augus.

Typis Joannis Pauli Schlegel, Typographi Academiæ.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Magna eorum, qui Jurium Studio in Aca-
demiis se impendunt, utilitate compro-
bari usum illum experimur, quo dum
pleraque pro materiarum vastitate, & temporis
brevitate, succincta methodo pertractantur, iden-
tidem nobiliores aliquæ quæstiones fusiore ca-
lamo per Dissertationes explanantur. Gratum
Auditoribus meis obsequium me præstitisse de-
prehendi, dum binas Dissertationes ad Titulum
Juris Canonici *de Usuris* in manus ipsis tradidi,
occasione sumpta ex Literis Encyclicis à Summo
Pontifice BENEDICTO XIV. de hoc argumen-
to scriptis. Ex prima quidem perspexerunt,
quàm aptè Doctrina Universitatis Ingolstadiensis
cum Doctrina Pontificia conspiret: in altera ape-
rui, quid de variis Titulis sentiam, ex quibus
emolumentum in Mutuo possit percipi: quod
primum est Specimen Moderationis Pontificiæ circa
usuras, primùmque Dissertationis illius Caput

constituit, cui ut reliqua duo Capita mox ad-
jungerentur, excurrens ultra constitutos termi-
nos foliorum numerus, & temporis ratio non
permittebat. Dum autem nuper ex Libro III.
Decretalium materiam de Contractibus explica-
bam, operæ pretium fore credidi, ut accuratiùs
examinarem quasdam Conventiones, quarum
notitia ad usuram à licito emolumento ex pecu-
niis obtinendo discernendam, videtur omnino
necessaria, licèt plerarumque singularem mentio-
nem Jus Canonicum non faciat. Opportunè
igitur eâdem operâ per hanc Dissertationem ter-
tiam supplebo illud, quod Dissertationi secundâ
juxta Divisionem ibi statutam deest: exhibendo
scilicet *Specimen secundum Moderationis Pontifi-
ciæ de pecunia per varios Contractus collocan-
da ad lucrum*: item *Specimen tertium de Autho-
ribus contrariæ sententiæ nulla censura aut con-
tumelia notandis*. Quid contineat tota hæc Dis-
sertatio, ob oculos ponet sequens Conspectus.

CON-

CONSPECTUS DISSERTATIONIS III. CAPUT II.

SPECIMEN II. Moderationis Pontificiæ circa usuras: de pecuniâ per varios contractus collocanda ad lucrum.	Fol. 1.
SECTIO I. De Honestate & utilitate Contractuum, per quos pecunia collocatur ad lucrum.	
ART. 1. De Honestate Contractuum.	3.
ART. 2. De Utilitate Contractuum.	ibid.
ART. 3. Quis possit ordinare Contractus?	9.
SECTIO II. De Cambio.	
ART. 1. Cambii natura.	14.
ART. 2. Cambii obligatio.	21.
ART. 3. Cambii honestas.	24.
SECTIO III. De Societate.	
ART. 1. De natura Societatis.	30.
ART. 2. De honestate Societatis.	33.
ART. 3. De Pactis Societati adjici solitis.	40.
SECTIO IV. De contractu Affecurationis.	
ART. 1. Affecurationis natura.	ibid.
ART. 2. Affecurationis Adjuncta.	44.
SECTIO V. De Contractu lucri minoris certi pro majore incerto.	
ART. 1. De Contractibus aleam continentibus.	50.
ART. 2. De lucro certo pro incerto.	56.
SECTIO VI. De Contractu Trino.	
ART. 1. Prænotanda.	65.
ART. 2. Argumenta pro Contractu trino.	ibid.
ART. 3. Argumenta contra Contractum trinum.	91.
ART. 4. Judicium de Contractu trino.	97.

SECTIO VII. De Contractu Censuali.	Fol. 117.
ART. 1. Definitio & Divisio Censuum.	ibid.
ART. 2. Usus & Leges Censuum in Germania.	120.
ART. 3. De Rebus super quibus constituitur Census.	131.
ART. 4. De Materia Censuum.	134.
ART. 5. De Pretio Censuum.	135.
ART. 6. De Pactis Censui adjectis.	140.
ART. 7. De Natura Contractus Censualis.	146.
SECTIO VIII. De Contractu Germanico.	151.
ART. 1. Præmonenda.	152.
ART. 2. Occasio petendi Decisionem Pontificiam.	158.
ART. 3. Acta Romæ circa hoc negotium.	163.
ART. 4. Quid post Decisionem in Bavaria gestum.	171.
ART. 5. Quid sentiendum de Contractu Germanico.	181.
SECTIO IX. P. Daniel Concina Moderationem Pontificiam circa Contractus, per quos pecunia collocatur ad lu- crum, graviter violat.	199.

CAPUT III.

SPECIMEN III. Moderationis Pontificiæ, de Authoribus contrariæ sententiæ sine Censura & Contumelia impu- gnandis.	Fol. 214.
SECTIO I. Specimina læsæ Moderationis Pontificiæ contra alios Authores.	215.
SECTIO II. Responsio ad Digressionem P. Danielis Concina contra Authorem primæ Dissertationis.	231.

APPROBATIO THEOLOGICA.

Traçtatus iste: *Rigor Moderatus Doçtrinae Pontificiae circa usuras*, summa industria, & pari felicitate inter tot alia negotia elaboratus, non modò orthodoxae Fidei apprime conformis est, sed morum etiam honestatem egregie promòvet, dum humanum genus utilissimis regulis instruit, ex quibus contractus suos, in suspicionem usurae incidentes metantur, ut Justitiam servent exactissime, nec tamen laedant charitatem; sicque via media, nempe beatorum incedant, quam Virtutibus Moralibus propriam & tutissimam Rigor Moderatus ostendit. Omnia in isto Tractatu mira claritate discutiuntur, eximia Doçtrinae soliditate firmantur, & amceno eruditionis vastissimae apparatu exornantur, ut jure meritissimo Antiquissima, Catholica & Electoralis Universitas Ingolstadiensis in Eo inveniat Clypeum fortissimum contra calamum aliquem nimis praecipitem, & felle potius, quam atramento tinctum, qui huic Propugnaculo Orthodoxae Fidei, & sanae Doçtrinae semper firmissimo sententias usuris faventes allinere non veretur, vanis tantum praepudiciis, non veritate dirigente. Hinc opus hoc omnino dignissimum est, ut ad perennem Clarissimi Authoris famam Orbi literato celebrandam in lucem prodeat, & exteris etiam Nationibus fiat satis, quae post praecedentes hac de materia Tractatus communi applausu probatos, & conceptam de hoc Viro Eruditissimo sublimem aestimationem, laborem hunc, & manum ultimam in ista materia de Usuris exspectarunt avidissime.

Ita censeo

IGNATIUS THIERBECK,
S. J. Theolog. Moral. Professor Ordinarius, & Sacrae Facultatis p. t. Decanus.

APPROBATIO JURIDICA.

Differtatio ista tertia, *Rigor Moderatus Doctrinae Pontificiae circa usuras*, inscripta, summò studio elaborata, binis prioribus in hac materia à Clarissimo Authore editis non solum in Claritate & Puritate Doctrinae convenit, sed etiam Contractus Germaniae usitatos à pravitate usuraria solidissimè vindicat: proinde dignissima est, ut ad famam perennem Clarissimi sui Authoris, luce publica donetur.

Ita censet

JOANNES PETRUS SCHILTENPERGER,
Serenissimi Electoris Bavariae Consiliarius Aua-
lis, Codicis & Digestorum Professor Ordinarius
& Publicus, ac p. t. Inclyti Collegii Juridici Decanus.

CAP. II. P. II. 2

DISSERTATIO III.

Sapientem MODERATIONEM

Doctrinae Pontificiae circa usuras exhibens.

CAPUT II.

Specimen II. Moderationis.

§. I.

POTEST PECUNIA PER VARIOS CONTRA-
CTUS COLLOCARI AD LUCRUM. (Diff. I. §. 8. 9. *Ex con-
tractibus,*

§. 2.

Posse cum Mutuo concurrere Titulum *Per quos
pecunia*
aliquid exigendi ultra sortem, Specimen est
MODERATIONIS Pontificiae circa usuras,
primo loco à nobis exhibitum. Alterum
jam subit ejusdem MODERATIONIS Speci-
men, simulque alterius Capituli argumentum de Pecunia per
varios contractus collocanda ad lucrum, juxta Divisionem
alibi praestitutam. (Diff. II. Praef.)

§. 3.

Contractuum, per quos ad lucrum collocari potest pe- *Collocatur
ad lu-
crum,*
cunia, duas classes attingit BENEDICTUS XIV. in suis Li-
teris Encyclicis, unam eorum, in quibus *dubitandum non est,*
quin multiplex ratio suppetat fructuosam negotiationem fre-
quen-

Diff. III.

A

2 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per contractum.

quentandi: (Diff. I. §. 9.) alteram eorum, pro quibus Theologi, & Canonum Interpretes in diversas abeunt sententias. (ibid. §. 17.) Nullos proprio vocabulo nominat SS. Pontifex: insinuat solummodo, per licitos contractus posse impendi pecunias, sive ad proventus annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam, & negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra percipienda. Nos in examen vocabimus paucos contractus, Instituto harum Dissertationum magis affines. Qua certitudine, quave probabilitate eorum usus laudetur, vel toleretur, aliorum doctiorum, praesertim Apostolicae Sedis Iudicio relinquimus: licebit tamen nonnunquam innuere, quid nobis videatur: benevoli Lectores id statuunt, ad quod rationum pondera inclinabunt.

§. 4.

Examinantur aliqui.

Reprobatis illis contractibus, quos breviter alibi attigimus, (Diff. I. §. 182. seqq.) nunc per distinctas Sectiones agendum.

I. De Honestate & Utilitate Contractuum, per quos pecunia collocatur ad lucrum.

II. De Cambio.

III. De Societate.

IV. De Contractu Affecurationis.

V. De Contractu lucri minoris certi pro majore incerto.

VI. De Contractu Trino.

VII. De Contractu Censuali.

VIII. De Contractu Germanico.

IX. P. Concina Moderationem Pontificiam circa contractus, per quos pecunia collocatur ad lucrum, graviter violat.

III SE

SECTIO I.

De Honestate & Utilitate Contractuum, per quos pecunia collocatur ad lucrum.

Art. 1.
DE HONE-
STATE
CONTRA-
CTUUM.

§. 5.

TRIBUS modis subvenimus ex nostris rebus, alterius indi-
gentiæ. *α*) Actu merè benefico, cui nulla adhæret ob-
ligatio perfecta, uti Eleemosyna, Donatione. *β*) Actu bene-
fico obligatorio, seu Contractu unilaterali, cui ex parte alterutra
adhæret obligatio, uti Mutuo, Commodato, Fidejussione,
Mandato. *γ*) Actu permutatorio, seu Contractu utrinque
oneroso, quò utraque pars ad onus quoddam adstringitur;
utraque aliquid ab altero obtinet, uti Venditione, Locatione.
Ineptè enim dicitur, debere singulorum necessitatibus per
actus beneficos satisfieri. (Diff. II. §. 169. 222.)

Honestas
actus per-
mutatorii,

§. 6.

Ad actus permutatorios æquè idonea est pecunia, ac res
aliæ in commercio humano positæ, ita ut interveniente pe-
cunia possim alteri onus imponere, ex quo mihi accedat
emolumentum. Quamvis enim, pecunia sub certa ratione
fit sterilis, (Diff. I §. 171. Diff. II. §. 215.) fructus tamen ex
illa nascitur, tum ratione Tituli cum Mutuo concurrentis,
(Diff. II. per tot.) tum ratione variorum Contractuum, per
quos ad lucrum collocatur.

Qui fit
etiam me-
diante pe-
cunia,

Non est hic sermo de contractibus, in quibus pecunia consideratur
ut corpus; sic enim locari potest pro mercede ad ostentationem:
(Diff. II. §. 215.) aut vendi, uti PLINIUS *Hist. nat. lib. 33. c. 3.*
memorat, quondam Nummum Victoriatum ex Illyrico adve-
ctum, mercis loco fuisse habitum. Consideranda potius hoc loco
est pecunia ut quantitas, rerum omnium in se pretium conti-
nens. (infra §. 19. seqq.)

A 2

§. 7.

SECTIO I. §. 7.

Mensura-
tur ex
Charitate
& Justi-
tia:

Honestas
per
Contractum

Tanquam lapidem lydium, ad quem Honestas horum Contractuum examinetur, insinuat sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. *Charitatem & Justitiam*. *Charitas* in multis casibus exigit, ut, si non liberali omnino donatione, certè simplici ac nudo mutuo, vel alio Contractu benefico Commodati, Fidejussionis &c. indigenti succurramus, adeò ut alteri oneroso Contractui locus esse, vel saltem onus ad æqualitatem perducì non possit. (*Diss. I. §. 11.*) Quòd si *Charitas* eam liberalitatem non requirat, Contractum moderabitur *Justitia*, ad cujus libram omnia sunt exigenda. (*ibid. §. 9.*) Honestas igitur Contractuum, per quos pecunia collocatur ad lucrum, examinanda est ad *Charitatis & Justitiæ* regulas.

Charitas
autem

Charitas
autem

§. 8. Obligationem *Charitatis* metimur *ex necessitate aliena, & facultate propria*. (*Diss. I. §. 176. seqq.*) Si quis re mea, qua carere possum, indigeat, simulque oneri vicissim subeundo impar sit; naturale amoris vinculum inter homines beneficium exigit. Unde onus per Contractum imponi non potest; quod pensata indigentia aliena, & facultate propria, *Charitatis* leges non permittunt. Permittunt autem frequenter, utrinque imponi onus: sicut enim facilè re mea careo alteri servitura; ita indigeo re ab altero possessa pro meis usibus, qua ille itidem facilè carebit. Abundantia illius rei facit, ut alteri subveniam: sed indigentia hujus rei facit, ne gratis subveniam. Si enim quilibet teneretur rem vel operam suam gratis alteri præstare, perinde omnino foret, ac si res omnes mansissent communes: neque adeò fuisset ratio, cur à communione primæva recederetur. Contractus igitur onerosus non semper adversatur *Charitati*, ex cujus præcepto omnia, quæcunque volumus, ut faciant nobis homines, & nos faciamus

Sect. I. De Honestate & Utilitate Contractuum &c. §

ciamus illis. (a) Sicut ergo rationabiliter exigere non possumus, ut alii nobis quid præstent ultra facultatem suam & indigentiam nostram: ita Charitatis lege non obstringimur, nostra gratis largiri illi, qui vicissim potest subire onus nobis commodum.

(a) MATTH. VII. 12. LUC. VI. 31.

§. 9.

Ut *necessitas aliena* censeatur exigere actum beneficium, non sufficit necessitas rem meam habendi simpliciter; sed requiritur necessitas habendi gratis. Nulla premi necessitate videtur, qui pollet medio comparandi ea, quibus indiget. Rem ipsam habere iudicatur, quam facile potest emere. Liberalitate mea abutitur, qui sumptibus suis avarè parcat. Sicut igitur necessitas aliena me non obligat, ut subveniam ei, qui re prorsus non indiget: ita non obligat, ut subveniam gratis ei, qui potest sibi eandem comparare pretio.

*Ex neces-
sitate
aliena,*

Ex eo ipso, quod Charitas mutuam virium atque rerum communicationem exigat, intelligitur, gratuito eas aliis præstandas haud esse, quamdiu hi in vicem aliquid dare aut præstare possunt. Illustr. D. B. de ICKSTATT *de Jure Gentium lib. 2. c. 4. §. 2.*

§. 10.

Nihilominus etsi *necessitas aliena* non sit tanta, ut charitas jubeat gratis dare: sæpe tamen *facultas propria* est tanta, ut charitas impediatur pretio dare. Licet fortè aliquid præstare non teneat: si tamen id præstem, quin ullatenus mea intersit; pretium exigere, esset contra charitatis officium.

*Et facul-
tate pro-
pria,*

Si ab eo, qui munus Advocati publicè proficetur, consilium in causa dubia petat litigator opulentus; non potest expectare, ut gratis Advocatus id præstet: si ab alio Viro docto id petat, qui facile absque jactura temporis aut negotiorum, utile consilium dare queat, charitas exigit, ut detur gratis. Advocati enim interest, per ejusmodi honoraria consulere suæ, suorumque honestæ sustentationi: alterius Viri docti sustentationem nequam pendere ponimus ex ejusmodi consultationibus.

A 3

§. 11.

6 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.

Circa res
nobis su-
perfluas.

§. II.
Humanitatis leges exigunt, ut quæ mihi sunt superflua, (a) aliorum usui concedam gratis. Eleganter hanc doctrinam exprimit PLUTARCHUS, (b) qui moris illius, quo veteres nunquam sinebant planè mensam tolli, ut non aliquid cibi in ea relinqueretur, neque lucernam patiebantur à coena extinguì, alioqui cavere soliti, ne oleum frustra insumeretur, hanc inter alias rationem reddit, *morem hunc condocesationi ad humanitatem inservivisse. Nam neque fas nobis est, nutrimentum perdere, ubi affatim nos saturati sumus, neque fontem obturare aut occultare, quando aquæ satàs bibimus, neque signa navigationis, itinerisve abolere, postquam usi sumus iis, sed relinquenda ista sunt, ut aliis etiam post nos usui esse possint. Proinde indecorum etiam est ob avaritiam lumen lucernæ, quando ejus usum porro nos non desideramus, extinguere: sed conservandum, relinquendumque est, si quis fortè veniat, cui eo etiamnam ardente & splendente sit opus. Quippe, si fieri quiret, etiam visum atque auditum, imò prudentiam quoque & fortitudinem aliis utendam dare deberemus, ipsi dormituri aut quieturi.*

(a) Mercatori non censentur merces esse superflua, utpote necessaria materia negotiationis, nisi fortè emptorem amplius repertiendi spes omnis intercìdat, & merces præ situ sint corrumpenda.

(b) *Symposiac. lib. 7. q. 4.*

Regula
Justitia
est æqualitas,

§. 12.
Si Charitas contractum onerosum admittit, cavendum est, ne violetur Justitia. Regula autem Justitiæ ex primævis Juris naturalis principiis deducta, & omnibus actibus permutatoriis communis est, ut in illis servetur *Æqualitas*, seu ut tantundem recipiatur, quantum datur, ita ut contractu adimpleto neuter contrahentium plus vel minus habeat, quàm ante eundem habebat, adeoque ut neuter contrahentium ex contractu fiat locupletior. Cum enim contractibus

bus opus sit ad illa obtinenda, quæ ab altero non poteram jure exigere, adeoque in ipsius arbitrio sit eadem in me transferre, vel non; & verò supponatur, non velle aliquem gratis concedere, quod per contractum concedit: consequens est, ut nemo censeatur per contractum in alium quidquam transferre velle, quàm quatenus pro re sua æquipollens recipere se judicat. Non possum igitur ex contractu oneroso jus nancisci ad rem alterius, quàm quantum illa ab ipso judicatur æquipollere rei, quam à me pro eadem accipit. (a)

(a) Ita discurret PUFFENDORF *de Jur. Natur. lib. 5. c. 3. §. 1.*

§. 13.

Hanc æqualitatem eleganter designat Lex Divina, (a) prohibendo, ne habeas in sacco *diversa pondera, majus & minus*, nec sit in domo tua *modius major & minor*. Furti tenetur venditori, si emas ad pondera justo majora: non enim *ex voluntate venditoris accipis, cum erret in pondere*. (b) Universim quantum deficit æqualitas, tantum læditur *Justitia*.

Commendata in Lege Divina:

(a) *Deuter. XXV. 13. 14.*

(b) *L. 52. §. 22. ff. de furt.*

§. 14.

Ad servandam æqualitatem in contractibus permutatoriis, non res ipsa in commercium veniens, seorsim sumpta considerari debet secundum se, sed cum variis circumstantiis, (a) attestata scilicet singulari industria, molesta opera, periculo, mercenaritate &c. hæc enim omnia pretio digna sunt: pretium autem dicitur, quanti res vel opéra valet, communi hominum vel peritorum æstimatione, quandoque etiam ex singulari aliquo affectu, quod *pretium affectionis* vocatur.

Æstimanda ex variis circumstantiis,

(a) Inter has circumstantias, quæ augere possunt rei pretium, nequaquam est utilitas eminentis, singulari ejus studio, industria, aut arte, procuranda. Ingentia commoda mihi præstat sanitas

cor.

§ CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.

corporis: ex his autem augeri non potest pretium medicinæ, quæ sanitatem conservat, aut recuperat. Ferrum cariori pretio vendi non posset illi, qui nosset artem conficiendi aurum ex ferro.

§. 15.

Et diversitate locorum:

Eadem res communi hominum æstimatione plus valet in uno loco, quàm in altero, præsertim si magno periculo, labore, cura, impensis ab uno in alterum transportatur. Diversum igitur ejusdem rei in diversis locis est pretium. Unde oritur occasio magni & justî lucri in mercatura, accedente scilicet industria transportandi merces: oritur vicissim gravissimum quorundam damnum, periculis & impensis succumbentium.

§. 16.

Nisi intercedat liberalitas,

Si scientibus & volentibus iis, qui contrahunt, contingat fieri inæqualitatem, uti, si quis sciat rem alterius, aut operam majoris esse, quàm pretium sponte acceptum; censetur contractui admixta liberalitas. (a) Nisi talis contrahentium animus manifestetur, excusari titulo præsumptæ donationis non potest, quod quis amplius æquo accepit: neque enim hic solet esse animus contractus onerosos ineuntium, ut quid alteri velint donare.

(a) Elegans exemplum præbent Epistolæ PLINII lib. 7. ep. 11. & 14. Hujus libertus Hermes agros, qui ex hæreditate Plinio obveniant, addixit Coreliæ, quacum Plinio vetera amicitia jura intercedebant, septingentis millibus, qui tamen venire potuisset nongentis. Plinius ratum habet factum Liberti, atque credes reliquos in vendendis aliis portionibus hæreditariis cogi imitari suum exemplum: *Non enim, ait, illis eadem c. Corelia jura. Possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua tibi fuit amicitia. Cumque Corelia offerret nongenta milia, quo pretio agri æstimabantur, non admisit Plinius: Res & exigo, inquit, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat, aspicias. Patiaris me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo.*

§. 17:

§. 17.

Æqualitas actibus permutatoriis propria (§. 12.) locum *Aut contractus beneficis.* non habet in contractibus beneficis. Unde si in his æqualis operæ, industriæ, commoditati merces constituatur, in aliud negotii genus transitur. (a) Nihil enim frequentius est, quàm ut circa eandem rem diversissimi fiant contractus, de quibus tum ex conditionibus adjectis, tum ex intentione contrahentium judicari debet. (b)

(a) In summa sciendum est, Mandatum, nisi gratuitum sit, in aliam formam negotii cadere. Nam mercede constituta, incipit locatio & conductio esse. §. fn. Inst. de Mandat.

(b) Exemplum ponit ULPIANUS l. 1. §. 9. deposit. de eo, qui ferum custodiendum conjecit in pistrinum: pro variis enim conventionis conditionibus, poterit ille agere vel ex conducto, vel ex locato, vel præscriptis verbis, vel actione depositi. Ubi GOTHOFREDUS lit. d. ex hac actionum varietate notat, contractum innominatum dijudicari ex natura contractus nominati, cui magis convenit.

§. 18.

Esto, quodd contractus ad regulas Charitatis & Justitiæ *Art. 2. DE UTILITATE CONTRACTUUM. Contractus debent esse utiles Reipublicæ.* honestus sit: multa tamen, quæ intrinsecè inhonesta non sunt, Reipublicæ utilia non sunt, & ideo legibus positivis prohibita. Circa singulos igitur contractus intrinsecè honestos, consulenda sunt singularum Provinciarum Statuta. Hoc loco universim considerandum, an contractus, per quos pecunia collocatur ad lucrum, sicuti ad regulas Charitatis & Justitiæ exacti, possunt esse intrinsecè honesti, ita similiter sint utiles Reipublicæ.

§. 19.

Ad commodiorem usum contractuum, qui humanæ societatis vinculum sunt, non sufficit pretium vulgare, quo res omnes inter se conferuntur, æstimantur, ac invicem exæ- *Commercio humano.* *no* quan-

Diff. III.

B

quan-

10 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per contractum.

quantur: sed introductum est etiam pretium, ut vocant *eminens*, ad quod omnia pretia vulgaria exiguntur, inque eo virtualiter continentur. Istud vocatur *Nummus*, seu *Pecunia*, quæ communem omnibus rebus in commercium humanum venientibus mensuram præbet.

§. 20.

Utilissima est

Eminentis hujus pretii utilitas ex eo maximè elucet, quòd dominio rerum introducto facilè evenire possit, ut aliqua re indigeam, quam alter possidet; ego verò nil habeam, quo alteri vicissim opus sit. Necessaria igitur & utilissima est aliqua quantitas, quæ cujusvis rei pretium in se contineat.

§. 21.

Pecunia,

Ad hunc finem obtinendum selecta sunt quædam metalla nobiliora, non admodum frequentia, custodiæ & tractationi apta, quæ simul sint substantiæ valde compactæ, & divisionem in plurimas minutas particulas admittant. Hæc omnia maximè in auro & argento reperiuntur, ex quibus metallis publica auctoritate cuduntur Nummi.

§. 22.

Rerum & operarum

Hujus pecuniæ æstimatio non tantum ad res omnes usui humano necessarias, sed etiam ad operas extensa est, quibus æquè ac rebus aliis pretium ponitur; cum æquè utilis & necessaria mihi sæpe sit alterius opera, ac ejusdem res. Hanc mutuam indigentiam, qua unus ad petendas alterius operas, alter ad promerendas hujus pecunias compellitur, & recta societatis humanæ constitutio suadet, & ipsa DEI Providentia fovet, constituendo maximam divitiarum inæqualitatem, uti etiam virium animi & corporis diversitatem, inter ejusdem communitatis membra.

§. 23.

§. 23.

Cum Nummi æqualem & rebus & operis æstimationem *Pretium*
 in se contineant; igitur sicut prædia frugifera, ita & aliorum *in se con-*
 operas mihi frugiferas, & industriam fundo quovis feracior *tincens;*
 rem comparare ope nummorum possum, maximo eorum
 emolumento, qui operas & industriam præstare possunt,
 pecuniis autem indigent: imò maximo emolumento Reipub-
 licæ, cui ejusmodi operæ possunt esse utilissimæ.

§. 24.

Nam ex eo, quòd pecunia in se contineat eminentis re- *Qua in-*
 rum omnium pretium, communique æstimatione exæque- *industria*
 tur operis & industriæ, quivis negotiorum humanorum non *juncta,*
 planè ignarus facilè perspiciet, in perficiendis illis operibus,
 quæ cum maximo lucro proprio maximam simul utilitatem
 Reipublicæ afferunt, tantum aut plus valere pecunias, quan-
 tum valet industria, quæ nisi pecuniis suffulciatur, ad magna
 molimina cum ingenti Reipublicæ detrimento hebescit.

§. 25.

Dubium igitur non est, quin & lucri, & gloriæ, ex *Parit lu-*
 promota utilitate publica promeritæ, communio ad eum *crum pri-*
 pro rata pertineat, qui pecuniam suam junxit alienæ indu- *vatum, &*
 striæ. Hoc si fiat per actum permutatorium ad Charitatis *emolu-*
 & Justitiæ leges exactum, impetrabitur simul lucrum pro- *mentum*
 prium, simul utilitas publica. Cum autem sæpe Charitas *publicum.*
 actum beneficum non præcipiat, (§. 8.) vicissim lucri spes ad
 multa, quæ præcepta non sunt, animet: hinc utilissimum
 est Reipublicæ, dari contractus, per quos pecunia collocari
 possit ad lucrum, ne ex hoc defectu maxima Reipublicæ
 emolumenta retardentur.

§. 26.

*Pecuniam
propriam
absconde-
re, inho-
nestum
est:*

Vicissim laudem non merentur, qui pecunias otiosas accumulant. Natura & finis pecuniæ non in eo consistit, ut in cistis abscondatur, sed ut per manus semper eat in circulum. Qui igitur pecunias suas reservat occultatas, iste tum sibi, tum communi bono est noxius. Communitati enim eripiuntur omnes illi Nummi, qui in tenebris otiosè latent: neque Respublica censeri potest locuples, si cives privati occultos retinent thesauros.

§. 27.

*Ære alie-
no se gra-
vare.*

Commodum sine dubio quibusdam esset, si pecuniæ semper illis abunde suppeterent ad faciendam mercaturam, ordinandas fabricas, & alia æquè lucrosa, ac Reipublicæ utilia opera. Molestum accidit, lucrique spem diminuit æs alienum. *Qui ædificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme.* (a) Immeritò tamen P. Daniel CONCINA (b) indignatur iis mercatoribus, qui ad negotiationes promovendas utuntur alienis pecuniis: vult potius, ut exercent negotiationem propriis suis viribus respondentem. Lamenta hæc & consilia majorem vim non habent, ac si suaderet, ne quis iter faciat conductis equis: si proprios equos non habeat, pedes eat, aut domi maneat.

(a) *Eccli. XXI. 9.*

(b) *De contract. trin. Diff. V. c. 3. passim.*

§. 28.

Sæpe honestum est,

Discrimen faciendum est, ad quos usus æs alienum impendatur. Si quis hoc subsidio adjutus molitur opera toti communitati proficua; honestatis & utilitatis ratio suadet, se ære alieno gravare. Reipublicæ interest, ut erigantur majores officinæ fabricandis rebus necessariis aptatæ: commercia rite ordinentur: metalla, quæ DEUS non ad ornamenta

mon-

montium, sed ad usum hominum creavit, eruantur, artium, scientiarumque adjuncta ac monimenta constituentur &c. His plerumque unius hominis opes non sufficere, adeò verum est, ut non sine dolore videamus multos inchoatos artis & naturæ conatus, qui ex defectu pecuniarum perfici non potuere.

§. 29.

Imò si opes unius hominis majoribus molitionibus sufficerent; Reipublicæ tamen interest, ut omne lucrum, quod exinde provenit, non ad unum solum vel paucos perveniat, sed ut plures fiant participes. Illis etiam ad lucrosa negotia patere debet via, qui animi dotibus non sunt præditi, ut proprio Marte se foro possint ingerere, aut majoris momenti opera moliri. Equè noxium Reipublicæ est, si horum pecuniæ delitescant, ac si aliorum, qui meliore sub sidere nati sunt, industria torpescat. Utiles igitur Reipublicæ sunt contractus, per quos aliquorum pecuniæ jungantur aliorum industriæ ad reportandum lucrum eum utilitate publica connexum, modò contra Charitatis & Justitiæ leges nihil committatur. Tali enim ratione præter innumera alia Reipublicæ emolumenta, excolitur Negotiatio, quæ est in urbe munus florentissimum; in publica re robur Imperii firmissimum; in universo orbe vinculum societatis jucundissimum. (a)

Et Reipublicæ utile.

(a) Has tres propositiones anno 1749. 28. Januar. luculenta oratione in Collegio Burdegalensi illustravit P. Antonius Sauret S. J. prout referant Ephemerides Trivultiensis ad ann. 1749. mens. Aug. pag. 1674.

§. 30.

Aliter sentire videtur P. Daniel CONCINA, (a) vehementer optans, ut divites agriculturam, textoriam, lanam, scalpturam, aliasque jacentes artes erigant, ipsique

Unde ex-
ptosis de-
clamatio-
ribus,

eas exerceant, nec fat esse credant, si apertis scriniis, aliorumque ministerio collapsas instaurent. Rem magnam præstabit hic Author, si persuadeat. Certè surdas aures inveniet apud Germaniæ Nobiles. Veneremur Providentiam Divinam, quæ ad inveniendas, excolendâsque artes, animos plebejorum frequenter efformat, simulque paupertate industriam acuit: dum interim Nobiles, vel pecuniis eorum conatus fovent, vel præstantes animi dotes in sublimioribus Reipublicæ muniis occupant.

(a) *Loc. cit. §. 3.*

§. 31.

*Conjuncta
sunt unius
opera, &
alterius
pecunia.*

Cùm igitur ex una parte natura non sua sponte res omnes proferat, neque in tanta copia, quanta omnibus ad vitæ socialis necessitatem, utilitatem, ac commoditatem sufficit, sed earum proventus industria humana promovendus sit; hæc autem industria sæpissime subsidio pecuniario indigeat: ex altera parte dotes animi non æqualiter cum opibus distribuuntur, & frequenter qui pecuniis abundant, aliis negotiis intenti, ad scientias & artes excolendas, vel tempore vel genio destituuntur: hinc conjunctis viribus agendum, & ab uno dotes animi, ab alio opes cum aliis communicandæ sunt vi foederis, quo societas civilis conflata est. Hujus autem natura exigit, ut qui conjunctis viribus utilitatem publicam promovent, communis etiam lucri fiant participes.

§. 32.

*Art. 3.
QUIS POS-
SIT ORDI-
NARE
CONTRACTUS?
Princeps
ordinat
contractus,*

Mutua communicatio operarum & pecuniarum fieri debet per contractus, qui sunt vinculum totius negotiationis humanæ. Itaque sicut iis, qui regunt civitatem, incumbit cura, ne rerum ad humanæ vitæ commoda necessariorum copia desit; ita iisdem incumbit, ordinare contractus, ad hanc copiam procurandam utiles. Cùm autem utilissimi ad hunc finem sint contractus, quibus pecunia ad lucrum

lucrum collocatur, (§. 25.) sponte fuit, esse Principis (quocunque nomine vocetur, qui in Monarchia, Aristocrazia aut Democrazia civitatem regit) ordinare tales contractus, id est, curare, ut ejusmodi contractus in Republica vigeant, & legitimè celebrentur.

§. 33.

Nec est necesse, nec utile, ut solis illis contractibus *Etiam* utamur, quibus usi sunt veteres ex Jure Gentium; aut *Juri Ro-* quos nobis tradunt Leges Romanæ. Eadem potestas, quæ *mano inco-* vel Gentibus, vel Legislatoribus Romanis olim compete- *gnitos:* bat, competit etiam nostris Principibus, & hodiernis populis ad ordinandos contractus civitatibus suis utiles & commodos. Æquè enim datur jus & obligatio invigilandi utilitati publicæ hoc tempore, ac dabatur tunc, quando primæ civitates coaluerunt. Qua auctoritate Romani invenerunt stipulationem, qua Zeno Imperator ordinabat Emphyteusim, qua Longobardi invexerunt Feuda; eadem Duces nostræ Bavariæ multos instituerunt, vel approbarunt contractus Emphyteusi & Feudo affines.

§. 34.

Inter eas ratiocinationes, quas P. Daniel CONCINA (a) *Quia no-* contra Contractum trinum producit, omissam opto illam, *vitæ illis* quam ex novitate illius contractus stabilire conatur. Cum *non obest.* enim MARTINUS NAVARRUS hunc negotiandi modum *noviorem* nominet, arguit P. CONCINA, fat esse in re morali, ut iste contractus reprobetur ab omnibus, quem NAVARRUS ipse *novitatis* accusat. Minimè firmum judicare solemus systematis ædificium, cui tam debile fulcrum subternitur. Parum interest in re morali, an contractus sit novus, an verò antiquus, modò fiat ad normam & regulam antiquam Ethicæ Christianæ. Justitiæ & Charitatis regula eadem dirigere debet contractus à veteribus inventos, &

& recentius pro commo Reipublicæ introductos. Montes Pietatis, Feuda Ecclesiastica &c. habuerunt sua initia, eorūque impugnatores explorati sunt, quando novitatis vitium opposuerunt. Non novitas contractus, sed novitas doctrinæ de contractibus, sive antiquis, sive novis, suspicionem movere potest. Morali Evangelicæ à Christo JESU Servatore nostro divinitus universo mundo revelatæ frustra ex novis contractibus timemus: (b) huic enim doctrinæ conformari debent contractus omnes, sive hi in Rempubli- cam humanam inveni fuerint ante Christum natum, sive recens invehantur hodierno tempore. Divinus Legislator noster in suo Evangelio nullos contractus, qui celebrari possint, ordinat, nisi quod Justitiam & Charitatem commendet, ad quarum virtutum regulas contractus omnes sunt ordinandi. Sic *Mutui* naturam & proprietates aliunde supponit Servator noster, nosque adhortatur, ut Charitatis & Justitiæ leges in eo servemus, *nihil inde sperantes*. Unde contractus ipsi non pertinent ad dogma fidei, nec revelatione Divina nituntur; sed principiis inconcussis virtutum revelatarum innituntur. Vetustas illis non prodest: novitas non obest. (c)

(a) De usur. contr. trin. dissert. 2. c. 1. §. 11. ita loquitur: *si Navarrus ipse, qui præ cæteris, & fere primus hunc contractum ex instituto propugnavit, eundem novitatis sponte accusat; sat est in re morali, ut reprobetur ab omnibus.*

(b) *Ibid.* c. 3. §. 2. n. 5.

(c) Id ipsum agnoscit & dicit P. Concina in *cit. Tract. Diss. 4. c. 5. §. 4. n. 7.* scilicet *non contractuum, sed doctrinam novitatem Patribus incognitam reprobari.* Contra mentem igitur suam in *cit. Dissert. 2.* reprobandum contractum dicit ob novitatem, quam voculam ex Navarro aucupatur.

Convenit
ut actu or-
dinentur

§. 35.

Si datur potestas ordinandi novos contractus; certè suadet etiam Utilitas Reipublicæ, ut Princeps hac potestate non-

nonnunquam utatur. Novæ semper occurrunt circumstantiæ: temporum hominumque genius frequentissimè mutatur. Sicut aliæ artes & disciplinæ, novorum instrumentorum commodiore subsidio; sic etiam commerciorum usus identidem perficitur, & majora accipit incrementa: hoc ipso autem nova oriuntur negotia, novæque contractuum formæ; *multas enim formas edere natura novas deproperat.* (a)

(a) L. 2. §. 18. C. de vet. Jur. enuch.

§. 36.

Spe&ari in novis contractibus debet utilitas, non solius Principis, aut paucorum privatorum, sed totius communitatis. Unde sicut commerciâ, quibus fovetur luxus civium, multiplicanda non sunt, sed potiùs, etiam cum damno reddituum fiscalium coërcenda: ita etiam permitti non debent novi contractus, qui in Reipublicæ detrimentum vergunt.

§. 37.

Princeps, qui potest introducere novos contractus ad promovendam utilitatem publicam, debet etiam ferre leges circa eosdem, ut honestè fiant: honestatem contractuum metimur ad regulas Charitatis & Justitiæ: (§. 7.) necesse igitur est, ut Princeps moderetur novum contractum per leges Justitiæ & Charitati non adversantes.

§. 38.

Nec multa habenda est ratio Legum Romanarum in nostra Germania, ubi Leges Romanæ receptæ solùm sunt in subsidium, quando scilicet desunt Statuta singularum Provinciarum, aut Ordinationes universi Imperii; quilibet enim Germaniæ Princeps leges potest, & solet ferre Juri communi Romano contrarias.

Diff. III.

C

§. 39.

Neque de nomine solliciti sunt Germani

Neque nomina novorum contractuum sollicitè sunt inquirenda in Corpore Juris Civilis Romani. Ridebit te Germanus, si impugnare contractum velis ex eo, quòd non sit Emptio, nec Locatio, nec Mutuum, nec pignus &c. Aliud enim inde non inferes, quàm non esse contractum Legislatoribus Romanis cognitum. Habebit fortè talis contractus nomen ex communi usu populi, vel ex statutis Provinciæ: habebit fortè etiam nomen contractui cuidam juris Romani competens, sed longè in diverso sensu; diversos enim contractus eodem indigitari nomine, infrequens non est. (a) Frequentiùs id observatur in lingua vernacula Germanorum, quorum antiqua simplicitas subtiles contractuum formulas non discernebat. (b) Imò etiam Romani Jure-Consulti subtilitatum studiosissimi, distincta nomina singulis contractibus aptare non poterant; sed plurimos, contractuum *Innominatorum* appellatione comprehendebant. Noviores tamen contractus Germaniæ bene accenseri possunt contractibus *nominatis*, quamvis parum nostra referat, utrùm his temporibus negotium aliquod contractibus *nominatis*, vel *innominatis* adscribas. (c)

(a) *Locare, precario concedere, cambiare &c.* Non semper in eadem significatione sumuntur.

(b) E. G. Ariovistus indigebat opera vel equo Carolo: præstare vicissim poterat Carolo vel pecunias, vel bovem: contrahant igitur, prout rebus suis commodum videbatur, parum solliciti, an celebrarent locationem, vel permutationem, vel emptionem.

(c) *Nominatis* adscribebant Jure-Consulti Romani ea negotia, quorum nomine certa formula in Albo formularum erat expressa: hoc autem Jus formularium hodie sublatum videmus. Dein etiam in contractibus *innominatis* hodie locum non habet pœnitentia. Unde nullum discrimen inter *nominatos* & *innominatos* contractus deprehendimus.

§. 40.

Principes igitur nostri approbant, vel introducunt novos contractus, Provinciis suis utiles; non de nomine, non de legibus Romanis, sed de eo tantum solliciti, ut Justitiæ & Charitatis regulis sint conformes, id est, ut in contractibus utrinque obligatoriis fervetur æqualitas, & ut indigentia alienæ succurratur juxta mensuram facultatis propriæ.

*Modo servetur
Charitas
& Justitia.*

§. 41.

Quod de contractibus generatim, id de illis etiam statuendum est, in quibus pecunia collocatur ad lucrum, ut præter antiquos, Jure Gentium vel Jure communi Romano inventos, etiam posterioribus temporibus, vel Princeps vel Populus cum assensu Principis potestatem habeat introducendi novos ejusmodi contractus Reipublicæ utiles, ac Justitiæ & Charitatis legibus non diffformes.

Igitur honestas contractus, quo pecunia collocatur ad lucrum,

§. 42.

Ea semper in contractu conditio subintelligitur, ut salvæ cæteroquin sint obligationes & officia, ad quæ unumquemque particulares status, conditionis, locorum ac temporum rationes obstringunt; non enim hoc loco de habilitate contrahentium, sed de honestate contractus disputatur. Unde etiamsi in quibusdam locis, contractus cujusdam forma, utpote minus usitata aut cognita, scandalum pareret, per hoc tamen intrinsicæ honestati illius nihil detraheretur: sicut esus carniū censetur de se innoxius, licet ratione scandalī possit quis obligari, ut eo absteineat cum S. Paulo (a), qui contestatus est, se non manducaturum carnem in æternum, ne fratrem suum scandalizet.

Servatis cæteroquin aliis officiis,

(a) 1. Corinth. VIII. 13.

§. 43.

*Non desu-
mitur ex
Jure Ro-
mano:*

In iis igitur, quæ subjiciemus, Benevolus Lector se admonitum identidem recordetur, ne omnia exigere velit ad normam Legum Romanarum, quibus Germania se non adstrictam credit, quoties peculiaria Provinciarum Statuta negotiis modum ponunt. Corrigendæ sunt Ideæ, mentibus quorundam nimium impressæ, quæ ubi de contractibus loquimur, mox repræsentant Emptionem, Locationem, Mutuum, aliósque similes contractus Jure Gentium inventos, & Jure Romano ordinatos; acsi præter istos nullus alius ad commodiorem populorum usum reperiri posset, aut reperiendus esset.

§. 44.

*Neque ex
particula-
ribus con-
trahen-
tium cir-
cumstan-
tiis.*

Neque sermo nobis erit de particularibus locorum aut Personarum circumstantiis, quæ inficere contractum quempiam possunt; sed potius intrinsicam naturam negotii considerabimus. Unde contractus, quos honestos judicabimus, non ab omnibus & ubique licite celebrari posse censemus, præsertim ab iis, qui dictamina & principia sectantur singularia. Locum enim etiam hac in re frequenter habet illud S. Pauli, qui *nihil commune* (illicitum) sciebat, *nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est.* (a) Unde qui utitur aliqua forma contrahendi, non utentem non spernat: & qui non utitur, utentem non judicet, nisi clavis argumentis ostendat, eam æquitati naturali repugnare.

(a) *Ad Roman. XIV. 14.*

SECTIO II.

De Cambio.

§. 45.

Cambium ex antiquissima nominis usurpatione Permutationem, traditionemque de manu in manum denotat. *Cambie*
Cham enim pro manu in vetustis monumentis poni observatur. (a) Græcam originem vocis *cambire*, *campfare*, ἀπό τῆ κάμπος, ἐκάμψα ducunt aliqui. (b) Vetustissimis jam Romanis in usu fuisse hæc vocabula, certum est: (c) magis autem trita fuerunt sequentibus sæculis. (d) *Concambium* & *Concambiare* apud MARCULPHUM, & cæteros Formularum Collectores sæpe legimus. In hoc sensu, quo Permutatio quarumcunque rerum denotatur, *Cambii* origo repeti potest ab initio mundi. (e)

(a) In Lege Salica Tit. 23. n. 1. edit. Herold.

(b) PRISCIANUS lib. 10.

(c) ALCIATUS *Parerg. lib. 1. c. 45.* DUCANGE *Glossar. V. Cambire.*

(d) Leg. Bajuvar. tit. 15. c. 8. Lib. 1. feud. tit. 4. §. 2. eod. lib. 1. tit. 22. lib. 2. tit. 25. Item in Iure Canonico c. 6. de Exception. C. un. §. pro decima. Extrav. Com. de Decim.

(e) Vid. SCACCIA de *Commerc. §. 1. q. 6. n. 2.* GEORG. HENR. AYRER *Diatr. de Cambialis Instituti vestigiis apud Romanos.*

§. 46.

Nomen *Cambii* postea translatum est ad permutationem *Nomen*,
 pecuniæ, & à multis gentibus retentum, modica literarum inflexione. Itali & Hispani *Cambio*: Galli *Change*: Angli *Exchange* pronuntiant. Germani ex idiomate suo permutationis vocem usurpant dicendo, *Wechsel*, Belgæ *Wissel*. Græcè dicitur κἀμβος, seu explicatiùs ἀργυρία ἀλλαγή, pecuniæ mutatio, (a) unde *Lagii*, *Agio*, appellatio orta est.

(a) Apud POLLUCEM *Onomast. lib. 3. c. 9.*

C 3

§. 47.

§. 47.

Et usus
aliquis

Cambia minuta seu manualia, quibus diversæ nummorum species apud mensam confestim permutari solent, frequentia etiam antiquis temporibus fuerunt. Inde nomina Argentariorum, Trapezitarum, Mensariorum, & Nummulariorum in Legibus Romanis frequenter occurrunt. (a) Hos in pecunia fœnori exponenda, rationibus conficiendis, pecunia trajectitia suo periculo credenda, in auctionibus, similibusque negotiis occupatos fuisse constat. (b) Tales fortè fuerunt Nummularii, quos eversis mensis è templo ejecit Christus. (c)

(a) Dicuntur etiam argenti distractores. *l. 27. C. de pignor. l. penult. §. 2. C. de const. pecun.* Item argenti venditores. *l. 12. §. 3. C. de cohortal.* Apud Græcos nomen habent *καλλοβισίων* & *νεκταρισίων*, qui à parvis Nummis, quos cum majoribus permutant, vel à modica mercede, quæ pro illa permutatione datur, appellationem suam trahunt.

(b) *L. 24. §. 2. ff. de reb. auct. Jud. possid. l. 18. pr. ff. de hered. petit. l. 88. ff. de solution.* CICERO *orat. pro Flaeco.* JUSTINIAN. *Nov. 136. ibique CUJACIUS.*

(c) Forrè hi præter alias rationes foro communes, in templo meas suas posuerunt, ut in gratiam eorum, qui inferre pecunias Gazophylacio templi volebant, Nummos Judaicos & Samaritanos non sine lucro permutarent cum Denariis Romanis aut Rhodiis. Hi enim externi nummi eo tempore passim erant in manibus hominum; religionis tamen causa non offerebantur in templo ob impressam effigiem Cæsaris, Solis, Apollinis aut aliorum Deorum.

§. 48.

Valde antiquus:

Cambia locata, & trajectitia, quibus permutatio pecuniæ ita fit, ut pro pecunia uno loco accepta, tantundem alio loco solvatur, non omnino incognita apud Romanos fuisse videntur: Certè huic populo, qui tot diffitorum Regnorum negotiis erat implicitus, commodissima potuit

tuit esse hæc via transportandi pecunias. Unde CICERO (a) quærit ex Attico, quod filio suo opus fuerit Athenis, *permutarime possit, an ipsi ferendum sit?* id est, an filius pecuniam secum afferre Athenas debeat, an occasio detur illam permutandi, ut quam pater Romæ solverit, alius Athenis filio reddat. Idem se Laodicæ per paucos dies commoraturum scribit, dum pecuniam acciperet, quæ ipsi ex *publica permutatione* deberetur. (b) In eundem sensum intelligi potest, quod Author Declamationis (c) in Sallustium dicit, Sallustium ex Africa interiore tantum exhausisse, quantum potuit aut *fide nominum transjici*, aut in naves contrudi. (d)

(a) *Ad Atticum lib. XII. epist. 23. Vid. ad eund. lib. V. ep. 15 lib. XV. ep. 15.*

(b) *Ad familiar. lib. III. ep. 5. item lib. II. ep. 17.*

(c) Quæ Ciceroni tribuitur.

(d) DANIEL CRISPINUS, qui Notas in usum Delphini adjecit, *fide nominum* explicat gallicè *par lettre d'échange.*

§. 49.

Quæcunque demum rudia negotii cambialis initia fuerint; commerciis dein magis magisque efflorescentibus ad summum perfectionis gradum perductum est cambium, & in artem peculiarem abiit. Italos imprimis formam dedisse commerciis Collybisticis, ipsa vocabula, hujus negotiationis propria, innuunt, quæ omnia Longobardicæ esse originis videntur, (a) & inter nostros Camplores recepta sunt. In Germania tamen major huic arti perfectio adjecta est. Consideremus breviter ejus I. Naturam. II. Obligationem. III. Honestatem.

(a) Gliscentibus diffidiis Gibellinorum & Guelphorum, multi Itali sedibus suis ejecti, in vicinas Provincias se contulerunt, ubi subsidio cambii ex patria sua receperunt vel pretium bonorum suorum, vel reditus annuos.

§. 50.

Art. 1.

CAMBII
NATURA.Cambium
est Contra-
ctus

§. 50.

Cambium verum, de quo solo hîc loquimur, definiri potest, *Contractus Juris Gentium nominatus bonæ fidei, solo consensu perfectus, de pretio campfiori dando, & literis ab eodem campfio tradendis ad tantundem alibi recipiendum.* (a)

(a) Vid. DUPUIS de l'art des lettres de Change. cap. 3.

§. 51.

Juris
Gentium,

Dicitur *Contractus Juris Gentium*, quia mutuo plerorumque populorum consensu ad faciliorem commerciorum usum, posterioribus sæculis est introductus, quamvis Jura Cambialia diversorum locorum non in omnibus articulis inter se consentiant. (a) Ob præstantiam enim & utilitatem hujus negotiationis decebat, ut præter consuetudines, quæ inter Mercatores inoleverunt, etiam leges cambiales publica auctoritate conderentur. Unde in decidendis causis cambialibus habenda inprimis ratio pactorum, quæ inter cambiantes honestè intercesserunt: dein Legum cambialium cujusvis loci: tum consuetudinis & usus cambialis: denique juris statutarîi, vel hoc deficiente, juris Romani communis circa contractus, quorum aliqua species in commercio cambiali contineri videtur.

(a) Plerarumque in Europa provinciarum aut urbium leges Cambiales in unum Volumen collegit JOAN. GOTTLIEB SIEGEL, sub titulo: *Corpus Juris Cambialis.*

§. 52.

Nominatus
345,

Dicitur *Contractus nominatus*. Quamvis enim nomen *Cambii* aliis olim contractibus tributum fuerit, (§. 45.) & hodie etiam nonnunquam tribuatur: simpliciter tamen & absque addito usurpatum ex communi plurium gentium usu & acceptatione denotare solet non alium, nisi definitum hoc

hoc loco contractum, (§. 50.) qui proin inter singulares contractus *nominatos* hujus temporis numerari debet.

§. 53.

Nam quando intelligimus permutationem unius fortis pecuniæ pro alia, v. g. nummi aurei pro argenteis; solemus nominare *Cambium minutum, manuale*. (§. 47.) Quando autem ad evitandam usuræ infamiam *Cambium* fingitur, & revera mutuum celebratur, vocari solet *Cambium siccum*, (a) *adulterinum*, vel honestiore vocabulo apud eos, qui ab usuris non abhorrent, *Cambium proprium*, ubi duæ tantum personæ contrahunt, & uterque contrahens duarum personarum vicem sustinet, adeoque literæ cambiales in *proprium* commodum solius creditoris formantur, verèque sunt chirographa, cambiorum schemate induta. Scilicet quando id agitur, ut pecunia credita post intervallum eodem loco cum fœnore ob ejusdem usum solvendo, reddatur. (b). Hujus fictitii Cambij, utpote contractus (nisi alius extraneus occurrat titulus) verè usurarii prohibitio continetur in Constitutione PIIIV. PIIIV. & aliorum Principum sæcularium. (c) Apud eos verò, qui usuras permittunt, eam habent utilitatem ejusmodi Cambia sicca, ut more aliorum cambiorum possint indossari, facillimè præscribantur, & non secuta solutione locus sit executioni cambiali.

(Distin-
ctus à
Cambio
impropiè
dicto)

(a) *Siccum* vocari videtur, quod succo, & vigore suo destitutum, nudum Cambii nomen præferebat. Alii suspicantur, *Siccum* dici, eo quòd mare non transgrediatur. Cùm enim præcipuè Venetiis, & Genuæ, quæ urbes mari Adriatico & Mediterraneo adjacent, cambia in Provincias ultra hæc maria sitas celebrarentur, fortè per ludibrium *sicca* appellabantur, quæ locum, ubi eriguntur literæ, non egrediebantur.

(b) Hoc *Cambium* tanquam licitum, cum aliis Acatolicis admittit HEINECCIUS *Element. Jur. Cambial. c. 1.* & singulari libello cautelas artis hujus tradit cit. Gottlieb SIEGEL sub titulo: *Fürsichtiger Wechsel-Glaubiger.* Item in *Corp. Jur. Cambial.*

Diff. III.

D

bial.

26 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.

bial. part. 2 Einleitung zum Wechsel-Recht. ubi p. 1. c. 1. §. 11. ponit hanc formulam literarum Cambii *ficti*, seu *proprii*.

A Dieu!

Leipzig den 10. Jul. 1742.

2000. Thlr. $\frac{2}{3}$ Stücke.

Gegen diesen meinen Sola-Wechsel, Brieff gelobe ich Ends benannt
ter an Herrn Hieronymus Profit, oder Ordre / künftige Michaelis-
Messe zu Leipzig / die Summe von 2000. Thlr. $\frac{2}{3}$ Stücke /
schreibe zwey tausend Thaler / nebst denen Interessen à 6. pro
Cent. zu bezahlen. Valuta richtig erhalten / letzte zu gesetzter Zeit
gute Zahlung / und nehme Gott zu Hülffe.

An mich

Heinrich Borger.

Heinrich Borger / zur Zahlungs-Zeit
in Leipzig / oder wo ich sonst anzutreffen:

(c) PIUS IV. *Const. 1. ann. 1560.* PIUS V. *Const. 118. ann. 1571.*
apud Cherub. tom. 2. Vid. ordinatio Cambial. Viennens. Austr.
ann. 1717. art. 54. Bulsanensis ann. 1719. cap. 50. Add. SCAC-
CIA de Commerc. §. 1. q. 7. n. 19. NICOL. DE PASSERIBUS
de script. privat. lib. 3. tit. de Literis Cambii à n. 6.

§. 54.

Bonæ fidei,

Est hic Contractus *Bonæ fidei*, more aliorum contra-
ctuum Romani Juris, cum quibus *Cambium* affinitatem ha-
bet, præcipuè Emptionis - Venditionis.

§. 55.

Solo con-
sensu per-
fectus,

Perficitur autem *solo consensu* ad imitationem Emptio-
nis - Venditionis, quo consensu posito neuter contrahentium
resilire potest. Ex legibus Cambialibus diversarum Regio-
num, hic consensus per chirographum probari in judicio
debet. Ipsæ tamen literæ Cambiales nonnunquam differri
possunt, ita ut ex prævia conventionem vera actio Cambialis
ad literas istas suo tempore expediendas competat: nisi for-
tè solis verbis habeatur fides, & restituatur alibi pecunia
absque præsentatis literis. Vicissim non opus est, ut Valuta
actu præstetur: sufficit mutua conventio de ea tradenda. (a)

(a) Vid. III. WOLFIUS de Jure Nat. p. 5. §. 32.

§. 56.

§. 56.

Remittens consentit *de pretio Campsori dando*. Quatuor *De pretio Campsori dando* personæ in vero Cambio interveniunt. I. Persona quæ pecuniam alio loco solvendam dat : hæc vocatur *Remittens* seu *Campsarius*, *le Doneur de valeur*. II. Persona quæ curam, ut pecunia sibi data, alio loco restituatur, in se suscipit, quæ appellatur *Trassans*, aut *Campsor*, *le Tireur*. III. Persona, quæ pecuniam alio loco restituit; & appellatur *Trassatus*, seu *Acceptans*, *accepteur*, *Payeur*. IV. Persona, cui alio loco solvitur, quam *Præsentantem* seu *Exactorem* (*le Porteur*) dicimus, quia literas cambiales *Trassato* præsentat, & exhibet, ac in harum vim solutionem ab eodem exigit. *Remittens* igitur *Campsori dat pretium*, seu pecuniam, quæ in literis cambialibus *Valuta* dicitur.

§. 57.

Consensum vicissim ponit *Campsor de literis tradendis*, *Et literis* quæ *cambiales* vocantur. Apponere juvat unicum harum literarum exemplum ex communi usû formatum. Plures formulas passim videre est apud Auctores de Cambio tractantes. (a)

Laus DEO! Augustæ die 1. Julii 1751. pro Thal. 1000. curr.
His visis placeat solvere Lipsiæ pro his meis primis cambialibus li-
teris D. Eustachio à larga manica, vel causam ab eo habituro
thaleros mille monetæ currentis, valuta accepta à Sempronio, re-
fer in rationes secundum tenorem literarum avisoriarum. Vale.

Annæus Seneca.

D. Ærutio Cujatio

Lipsiæ.

Prima.

(a) SCACCIA *de Commerc. §. 1. q. 1.*

Ab eodem
Campfore
tradendis,

Hujus formulæ tres sunt partes. I. *Lemma* continens votum, Invocationem, vel laudem DEI: locum ubi scriptum est Cambium: diem, mensem & annum: denique summam pecuniæ exactori solvendæ, expresso simul monetæ genere. II. *Literæ* ipsæ, ubi præter locum, quo solutio exigetur, vel exprimitur dies solutionis; vel insinuatur, mox *visis* literis solutionem præstandam esse; vel refert se Campsor à uso ad consuetudinem singularum Provinciarum legibus firmatam. (a) Exprimitur autem mandatum verbis sive precativis, sive imperativis. (b) Fit mentio *Literarum cambialium*, addita etiam qualitate, quòd sint *solæ*, vel *primæ*, vel *secundæ*; quia pro majore securitate nonnunquam dantur literæ iteratæ. Adjicitur nomen & prænomen *Exactoris*, seu *Præsentantis* Eustachii, cum clausula de eo, qui ab ipso mandatum exhibebit. Exprimitur etiam summa solvenda, & monetæ genus: si hoc non nominetur, solvitur moneta currens. Item *Valuta*, qua profitetur Annæus Campsor, sibi jam esse satisfactum à *Remittente* Sempronio: alicubi tamen ordinatum est, ut addatur, an valuta fuerit recepta in pecuniis, mercibus, nominibus, aut qua alia ratione. (c) Indicatur simul, quo pacto sit *Acceptanti* Ærutio iterum satisfaciendum. Modus autem iste indicatur per separatas literas (*Avisorias* vocant) in quibus Campsor certiozem reddit Acceptantem de Cambio ad ipsum hoc die trassato, rogátque ut illud honorare velit, indicans simul, qua ratione satisfactio ipsi sit præstanda. III. *Subscriptio*, à dextra nomen Trassantis adscribitur: ad sinistram nomen acceptantis in dativo casu. Sigilli plerumque non est usus. In aliquibus locis requiritur charta signata.

(a) Qui plura de his solutionum terminis scire amat, consulat *Le parfait Negociant, par Jacques SAVARY tom. 1. lib. 3. c. 5. DU-*

DUPUIS *L'art de lettres de Change. c. 4.* SIEGEL *Einleitung zum Wechsel-Recht | part. 2. c. 5. §. 11.*

(b) Vid. SCACCIA *de Commere. f. 2. Gloss. 5. n. 450. & Gloss. 9. n. 6. 7.*

(c) Ordonnances de Louis XIV. &c. Sur le commerce &c ann. 1673. tit. 5. art. 1. & 28. SAVARY *loc. cit. c. 4.*

§. 59.

Harum literarum finis præcipuus tendit *ad tantundem alibi recipiendum*, quantum scilicet Sempronius Remittens *ad tantundem alibi recipiendum* dedit Campsori Trassanti. Exactor igitur Eustachius literas cambiales ad se missas maturè præsentat Ærutio Trassato, rogátque ut eas honorare velit. Si Ærutius promittat se soluturum, acceptatio subjicitur literis, teneturque acceptans ad solutionem præstandam, non obstante quocunque prætextu erroris &c.: si non acceptet, mox à Sempronio, adhibitis Notario & duobus testibus protestatio facienda est, cum reservatione juris sui, tum ad restitutionem valutæ, ratione negatæ solutionis; tum ratione damnorum, interesse &c.: fitque Instrumentum à Notario & testibus subscriptum, ex quo agitur postea contra Trassantem. Si tamen Trassato non acceptante literas, alius ejus loco, quasi per negotiorum gestionem acceptat, acceptatio fieri dicitur *in honorem trassantis*, (a) & Præsentans in talem acceptationem, ac subsequenter solutionem consentire tenetur.

(a) Vulgo *acceptation per honor.*

§. 60.

Ut securior, fideliórque hæc esset solutio, statutum est Amstelodami (a) ut literis cambialibus, quæ saltem ad trecentos florenos excurrunt; non privatim ab iis, ad quos literæ inscribuntur, sed in publica Mensa Collybistica satisfiat. Audiri meretur Isacius PONTANUS, (b) qui circa illud ipsum tempus, quo ordinatio hæc primùm facta est,

Quod alibi fit in Curia publica.

D 3

scri-

scripsit his verbis: *Mensæ argentariæ, sive Collybisticæ Præfectos, qui tres numero sunt, Commissarios vulgo nominant. Ante triennium demum (scripsit anno 1611.) ipsum institutum obtinere cœpit, abrogatis atque inhibitis cæteris omnibus, quicumque ex civibus huic passim negotio operam suam ac studium impendebant. Haud minimum hodie & emolumentum & commoditatis hanc rationem publicis commerciis adferre constat. Nam præterquam quoddam nummi & monetæ omne genus legitimum & æquabili hic pretio haberi, eorumque permutatio fieri, & facili & haud magno impendio possit, etiam maximum in tesseriis Collybisticis, quas *Wissel-brieven* vulgo nominamus, usum obtinet. Nam Mercatores plerumque paratam, quam habent pecuniam in hanc veluti publicam custodiam deponunt: & quantum cuique ibi in arca sit, publicè à scribis in tabulas refertur. Et si contingat, literas Cambiæ seu Collybisticas alicui mitti, ex summæ portione, quam illatam habet, tantum quantum sufficiat, aufertur, & nomini ac summæ alterius vicissim apponitur. Quin & Cambiæ, ut vocant, literæ omnes si tempore suo non persolvantur, per apparitorem Cameræ contra tergiversatores ac tricones ejusmodi nummarios protestatio confestim instituitur, aded ut ingens perpetuo apud hos, ut sic dicam, publicos gazophylacas, auri vis & deponatur, serveturque.*

(a) *Ordinat. Civit. Amstelodam. de Cambio §. 1. & 2. apud SIEGEL Corp. Jur. Camb. p. 1. fol. 481.*

(b) *Rerum & Urbis Amstelodamens. hist. lib. 3. c. 5. quod inscribitur, de mensa collybistica ejusque Præfectis: vulgo Commissarissen vande Wisselbanck.*

§. 61.

*Art. 2.
CAMBII
OBLIGATIO.
Ex Cambio oritur obligatio*

Ex Contractu Cambiali (§. 57.) variæ oriuntur obligationes. I. Inter Sempronium Remittentem & Annæum Campsorem. Remittens seu Campsarius obligatur ad præstandam valutam, vel statim, vel si ita conventum fuerit, quamprimum ipsi acceptatio facta innotuit. Campsor autem obligatur

tur curare, ut pecunia conventa, loco & tempore conven- *inter Re-*
to, *Præsentanti* solvatur. In hunc finem dat literas Cambiales, *mittentem &*
quarum dominium transfert in *Remittentem*, sicut vicissim *Campso-*
iste in *Campforem* transfert dominium pecuniæ, quam dat *rem:*
cambio. Unde si hæc literæ à *Trassato* non acceptentur, te-
netur *Campfor* non tantum restituere valutam, sed etiam com-
pensare damna & interesse.

§. 62.

II. Inter Annæum *Trassantem*, & eum, cui injuncta est so- *Inter*
lutio, seu *Ærutium Trassatum*, intercedit species Mandati, *Trassan-*
quia acceptans, suscepto illo mandato, ad solutionem pro *tem &*
alio præstandam, adeoque ad negotium alienum expedi- *Trassa-*
dum obligatur. Unde iste cambium acceptare invitus non *tum:*
tenetur, nec solet acceptare, nisi prius per literas *avisorias*
certior reddatur, qua ratione sibi satisfactorius sit *trassans*:
soluto autem Cambio refusionem pecuniæ modo indicato
à *Trassante* exigit, cum honorario, vulgò *Provision*, quod
Acceptanti debet *Trassans* pro solutione vel honoratis literis
cambialibus, quod alicubi est triens thaleri pro centum.
Cavere autem debet *Trassatus*, ne fines mandati egrediatur,
solvendo ante tempus, ante conditionem literis expressam,
aut in alia moneta, quam præscriptum fuerit; circa hæc
enim non teneretur *Trassans*. Qui *in honorem* *Trassantis* li-
teras Cambiales ad se non directas acceptavit, tenetur sicuti
Trassatus, & persecutionem habet adversus *Trassantem*. Unde
hæc acceptatio fieri tantum solet cum Protestatione. (a)
Imò ipse *Trassatus* in quibusdam casibus non aliter acceptat
literas, nisi prævia protestatione, idque significat, adjectis
suae acceptationi duabus literis S. P. vel tribus S. P. C. id
est, *sous protest à Compte du Tireur*, seu ad rationes *Trassan-*
tis. Fieri hoc solet, si literæ dentur ad rationes cujusdam
tertii, cujus fides vacillat apud acceptantem. (b)

(a) Sous protest. Sopra protesto.

(b) De hac acceptatione S. P. C. vid. DUPUIS. l. 6. cap. 9.

Inter Re-
mittentem &
Præsentantem:

§. 63. III. Inter Remittentem Sempronium, & Præsentantem Eustachium diversa potest esse obligatio pro diversitate circumstantiarum, & negotii inter illos acti. Nonnunquam enim Præsentans fit dominus Cambii, si istud restituta valuta emerit: aliquando est mandatarius tantum, si pecuniam nomine Remittentis exigit. Sæpe idem est Remittens, qui & Præsentans: in hoc tamen casu contractus iste à Cambio sicco sufficienter per hoc distinguitur, quod pecunia in uno loco Campsori tradita, in alio remoto loco restituatur.

Inter Ac-
ceptantem &
Præsentantem:

§. 64. IV. Inter Acceptantem Ærutium, & Præsentantem Eustachium. Nam Cambio semel acceptato, obstringitur Acceptans ad solutionem: nec potest alium, v. g. debitorem suum, invito Præsentante pro se substituere. Clausula substituendi, Cambiis nonnunquam inseritur in favorem Præsentantis, non autem in favorem Acceptantis. Si ad legum Romanarum normam loqui placeat, plerumque inter Acceptantem & Præsentantem non intercedit verus contractus, quia uterque agit ex mandato, & ex alieno negotio, nisi fortè limites mandati egrediantur. Unde si Acceptans, etiam post acceptationem neget solutionem, potest tamen in tali casu etiam conveniri Trassans, tanquam mandans principalis.

Prima ex
his obliga-
tionibus
est princi-
palis.

§. 65. Ex dictis conventionibus, prima tantum, (§. 61.) quæ est inter Remittentem & Trassantem, est principalis, & strictè constituit Cambium: reliquæ executionem negotii cambialis concernunt.

Accedit
Indossatio,

§. 66. Huc etiam pertinet Indossatio, quando Præsentans pro valuta accepta alteri dat literas cambiales, jusque suum cedit, si

si tamen illarum dominus fuerit. Hunc qui jus suum cedit, vocamus *Indossantem*; alterum cui ceditur, *Indossatarium*. Nomen inde trahitur, quia cessio *in dorso* literarum cambialium scribi solet. *Trassans* *Indossationi* consentire intelligitur per verba in literis cambialibus adjecta: *vel causam ab eo habituro*, vulgo *ordre*. (§. 57.) *Indossatarius* igitur succedit in locum *Præsentantis*, & *Indossans* respectu ejus repræsenterat *Trassantem*; perinde enim est, ac si *Indossatarius* pecuniam cambio daret *Indossanti*, & ab eo literas cambiales acciperet. Unde *Indossatarius*, postquam de valuta satisfecit, & *Indossantem* & *Trassantem* sibi obligatum habet ad valutam restituendam, & interesse præstandum, si fortè literæ cambiales non acceptentur, aut non solvantur. Iterata *Indossatio* appellari solet *Giratio*, *Cambium giratum*, quando scilicet *Indossatarius* literas cambiales sibi *indossatas*, rursus alii cedit. Hoc si sæpius fiat, *Indossatarius* ultimus omnes *Indossantes* sibi obligatos habet.

§. 67.

Similiter accedere solet aliqua obligatio erga *Proxenas*, Et Proxenicum. quorum opera mercatores uti solent in negotiis cambialibus, vulgo *li Sensali*, *les Courtiers*; his debetur honorarium seu *Proxenicum*, vulgo *senferie*, vel *Courtage*.

§. 68.

Frustra conantur aliqui negotium cambiale ad normam Art. 3. CAMBII HONESTAS. cujusdam contractus in Jure Romano cogniti exigere. Contractus Cambialis non antiquis Legibus Romanis, Concurrunt quidem aliqua conventiones, non absimiles Diff. III. *Mandato*, negotiorum gestioni &c. in Jure Romano pridem ordinatis: unde etiam quando tum ex lege cambiali, tum ex consuetudine decidi dubium in casu particulari non potest, recurritur circa ejusmodi obligationes ad Jus commune Romanum. Verùm principalis conventio, qua *Cambium* constituitur, (§. 65.) inani labore ad contractum qualem- E cun-

34 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.

cunque Romani Juris refertur. (a) Imò etiam accessoriae obligationes induunt naturam hujus novi contractus, posterioribus sæculis legitima auctoritate ordinati; sicuti Pacta contractibus adjecta, sequuntur naturam contractuum. Nam ut in Cambio Trassans impleat obligationem erga eum, cui inscriptæ sunt literæ cambiales, vel qui in honorem Trassantis acceptavit, non agitur ex mandato, vel negotiorum gestione: sed satisfactio urgetur persecutione cambiali, quæ longè diversas ab Actionibus, Jure Romano competentibus, qualitates habet.

(a) Vid. GIBALINUS *de Usur. lib. 5. c. 1. art. 4.*

§. 69.

Sed posterioribus sæculis recens ordinatus est:

Est igitur Cambium, Contractus posterioribus sæculis constitutus & ordinatus, in quo licitè collocari pecunia potest ad lucrum, cum utilis sit Reipublicæ, & Legibus Justitiæ ac Charitatis non difformis.

§. 70.

In quo pecunia collocatur ad lucrum:

In Cambio collocatur pecunia ad lucrum: Campsor enim curat alibi reddi centum, cum ipse acceperit centum & decem, quin committat usuram, quæ locum habet in solo Mutuo, à quo longissimè abest Cambium.

§. 71.

Est utilis Reipublicæ,

Et Statuta Principum, & vota privatorum libentissimè indulgent hoc lucrum Campsori ex mercede cambiali, ob maximas utilitates, quas iste contractus affert tum Reipublicæ, tum privatis personis. Beneficio enim Cambii pecunia in locis maximè disitis potest solvi; & à peregrinantibus ubivis locorum ea monetæ species, quæ ibi usitata est, potest accipi. Maximam inde commoditatem, tum mercatorum, tum aliorum negotiis præstari, nemo

pru-

prudens negaverit, si difficultatem transportandi in loca
 dissita pecuniam, & nummorum in singulis Provinciis usi-
 tatorum diversitatem consideret. Accedit, quòd Contra-
 ctus Cambii, præ omnibus aliis conventionibus certissimum
 atque securissimum in numerationibus & commerciis fortiatur
 eventum, & paratissimam habeat executionem, quam nulla
 leuerationis, revisionis, imò suo modo ne appellationis
 quidem remedia retardant, accedente mox apprehensione
 personæ, vel immisione in bona. Et hæc quidem omnia
 sine ulla solennitate Processus, simplicissimo, simulque effi-
 cacissimo modo administrantur. Ex hac sola ratione quàm
 opportunum negotiis pecuniariis sit Cambium, illi expe-
 riuntur, qui ex literis cambialibus agunt. *Utilis igitur Rei-*
publicæ est Contractus Cambii, quem, ut S. PIUS V. in sua
Constitutione loquitur, necessitas publicæque utilitas induxit.

§. 72.

Quamvis leges *Charitatis* præcipiant, ut alterius necessi- *Ad Cha-*
 tati, vel re vel opera mea subveniam; non tamen semper *ritatis,*
 exigunt, ut gratis id faciam, modò alter vicissim dare vel
 facere possit, quod mihi profit. (§. 8. 9.) Nemo igitur,
 extra singulares casus, gratis in se suscipere tenetur curam,
 ut pecunia sibi hoc loco numerata, restituatur in alio dis-
 sito loco, tempore convento, & quidem in ea monetæ
 specie, quæ ibi est usitata. Consequenter mercedem cam-
 bialem accipere possunt, salvis *Charitatis* legibus, illi præ-
 cipuè, qui operam suam cuiusvis paratam offerunt.

§. 73.

Neque *Iustitiam* lædi, censendum est, modò merces *Et Justi-*
 cambialis major non sit, quàm prudenti peritorum iudicio *tia Leges*
 juxta particularium circumstantiarum exigentias æstimetur. *exactus,*
 In promptu habere diversas pecuniarum sortes, easque con-
 tinuis mutandi valoris, aliorumque casuum periculis expo-
 nere;

nerè; lucri ex otiosis pecuniis captandi opportunitatem negligere; securè absque ullo alterius, in cuius gratiam id fit, periculo pecuniam in locum maximè dissitum, ope literarum quasi trajicere, restituendam ibi in fortibus eo loci usitatis; famulos ad hæc negotia alere; periclitari tum de horum famulorum, tum de correspondentium fide & facultatibus; officio publico se ad ejusmodi curam, industriam & onera, tum in trassandis, tum in solvendis cambiis obstringere: hæc omnia sunt pretio valde æstimabilia, & meritò per mercedem cambiale compensanda.

§. 74.

Æqualitate

Si ista omnia in computum veniant, (§. 14. 15.) facillè erit rerum harum peritis, invenire æqualitatem in cambio inter datum & acceptum, quæ ad Justitiam contractus requiritur. (§. 12.) Licèt autem interdum Campsores nullum patiantur damnum, nullum periculum subeant, nullum laborem impendant in procuranda restitutione pecuniæ alibi solvendæ; possunt nihilominus lucrum aliquod exigere; cum ea per accidens in favorem quorundam Campsorum fortè eveniant, illaque facilitas procurandæ solutionis ex Campsoris statu & industria proveniat, non autem ex persona illius, qui literas Cambii accipit. (a)

(a) Vid. GENET *Theol. Moral. tom. 1. tr. 5. c. 1. q. 11.* PONTAS *Dictionar. Cas. Consc. V. Nummularius. Cas. 1. Edit. Luxemburg.*

§. 75.

Ex diversis circumstantiis

Alios insuper titulos enumerant Mercatores, ex quibus modò majus, modò minus possit esse pretium, quo literæ cambiales redimuntur. Ejusmodi titulum præbet diversus valor, qui eidem monetæ in diversis locis est impositus. Unde literæ, vi quarum centum aurei Hungarici in hac ipsa monetæ specie, Romæ erunt solvendi, plus æstimantur in

Ger-

Germania, quàm centum aureis Hungaricis; quia hæc moneta species majorem habet valorem impositum Romæ, quàm in Germania. Attendunt etiam Mercatores majorem abundantiam, vel defectum pecuniæ in uno loco præ altero: ubi enim abundant pecuniæ, vilior est earum æstimatio. Item in considerationem trahunt copiam vel raritatem literarum cambialium, quas una civitas ad rationes alterius tenet. Sive enim cambium consideretur habere conformitatem ad leges emptionis, sive ad leges permutationis; æqualitas in tali contractu servanda, plurimum dependet ex raritate vel abundantia mercis. (a)

(a) Vid. SAVARY *lib. 3. c. 3.*

§. 76.

Non est hujus loci, justitiam singulorum titulorum, ex quibus Campsores lucrum ex Cambio percipi posse credunt, examinare. Conqueruntur isti, ejusmodi titulos rejici sæpe ab iis, qui negotiationis cambialis exactam notitiam non habent. Certum tamen etiam videtur, sæpe sub nomine & specie Cambii, peccari contra Justitiam, lædendo æqualitatem in omnibus contractibus permutatoriis necessariò observandam. Æqualitas autem in Cambio requiritur I. circa pecuniam hìc dandam, & alibi solvendam, non considerata sola quantitate pecuniæ, sed habita comparatione locorum, cum eadem pecuniæ summa in uno loco majorem, quàm in alio valorem habere possit. II. circa mercedem cambialem, respondentem operæ, periculo, aliisque circumstantiis: quæ proportio vel communi usu aut lege taxatur, vel prudenti judicio æstimatur.

§. 77.

Unde S. PIUS V. (a) quædam in Cambio reali servanda præscribit, ne legitimus hujus conventionis usus ob illicitis periculis

E 3

quæ.

lofis con-
ventioni-
bus.

quæstus aviditatem depravetur. I. tanquam usurarius declaratur & prohibetur mos ille, quo *Campsores præstitutum solutionis terminum, lucro ex tacita vel expressa conventionem recepto, seu etiam tantummodo promisso, differunt.* Nam ob solam solutionis moram lucrum exigi non potest. (*Diff. I. §. 185.*) II. Cavet S. Pontifex, ne deinceps quispiam audeat, sive à principio, sive aliàs certum & determinatum interesse, etiam in casum non solutionis pacisci. Quamvis enim debitor solutione convento tempore non præstita, teneatur ad id, quod creditoris interest, nihilominus præviam talem taxationem prohibitam vult Sanctus Pontifex, ne via usuris & fraudibus pateat. (b) III. Cavet, ne quis audeat cambia aliter, quàm pro primis nundinis, ubi illæ celebrantur; ubi verò non celebrantur, pro primis terminis juxta receptum locorum usum exercere, abusu illo prorsus rejecto, cambia pro secundis & deinceps nundinis, sive terminis exercendi. (c) Cùm autem Sanctus Pontifex aliud per hoc non intenderit, quàm præcavere periculo usuræ, quando cambia dantur ad secundas vel tertias nundinas, ad duos vel tres terminos; & tali ratione ob solam solutionis dilationem lucrum majus exigitur: hinc NAVARRUS (d) existimat, limitandam hanc esse Constitutionem, quoad effectum cavius cambiendi; cùm non videatur S. PIUS prohibere, ne major dilatio detur debitori sine ullo majori campsores lucro. Certè in nostris partibus nihil frequentius est, quàm dare cambiales literas ad secundas nundinas, ad duos vel plures terminos, à deux usances, à doppio uso. Cùm nostri mercatores se Piana Constitutione quoad hunc articulum non obstrictos credant, attendere tamen debent, ne ob solam solutionis dilationem, absque alio concurrente justo titulo, lucrum exigant, quod naturali obligationi Justitiæ adversaretur. (e)

(a) *Constit. in eam. 118. ann. 1571. apud Cherubin. Bullar. tom. 2.*

(b) Hanc Constitutionem de interesse ab initio non taxando, ad alios contractus extendi non debere observat REBELLUS de oblig.

oblig. *Just. p. 2. lib. 11. q. 13.* cum aliis, quorum mentionem fecimus *Diss. II. post §. 29.*

(c) Nundinae seu feriae, ad quas Mercatores potissimum solutionem solent remittere, celebrantur statutis anni temporibus Placentiae in Italia, Lugduni in Gallia, Metinae in Hispania, & Francofurti in Germania.

(d) *Manual. Confess. c. 17. n. 301. V. nota quinto.*

(e) Ex simili ratione saepe suspectum est Cambium, quod vocare solent Francofurtense, de quo agit LESSIUS *de F. & F. lib. 2. c. 23. dub. 6.*

§. 78.

Hæc abunde pro nostro Instituto sufficiunt. Non enim id intendimus, ut de Contractu Cambiali plenam trademus doctrinam, sed solum ut exhiberemus exemplum Contractus sub antiqua appellatione recentioribus sæculis per novas Principum & Populorum leges ordinati, in quo juxta effatum SS. D. N. BENEDICTI XIV. collocari pecunia potest ad lucrum. (a) Juvat jam transire ad alia similium Contractuum exempla.

(a) Copiosè de Cambio tractant ex Auctoribus per hanc Sectionem allegatis, LESSIUS, REBELLUS, SCACCIA, NICOL. DE PASSERIBUS, GIBALINUS, AYRER, HEINECCIUS, SAVARY, DUPUIS, SIEGEL.

Item GAITUS *de Credito c. 2. tit. 7.*

LEOTARDUS *de Usuris quest. 25. 26.*

CAJETANUS *Opusc. tom. 2. tract. 7.*

SOTUS *de Just. & Fur. lib. 6. quest. 8. seqq.*

JOANN. DE MEDINA *de reb. per usur. acquis. q. 5. seqq.*

Card. de LUCA *de Usuris & Cambiis.*

MOLINA *de F. & F. tr. 2. disp. 398. seqq.*

STRYCKIUS *Vol. 7. Disp. 18.* & inter Stryckii Dissertationes RHE- TIUS *Vol. 9. disp. 17. de Versura.*

JO. CHRISTOPH. FRANCK *Institut. Juris Cambial.*

Varii Auctores comprehensi in *Tract. Tractat. tom. 6. 7. 8.*

SECTIO III.

De Societate.

Art. 1.
DENATU-
RA SOCIE-
TATIS.

Societas
est Contra-
ctus

§. 79.

Inter contractus, per quos collocatur pecunia ad lucrum, frequentem ac proficuum habet usum Societas, quæ est, Contractus consensualis bonæ fidei de re vel opera honesta, ad commodiorem usum & uberiorem questum in commune conferenda. Agemus de ejus I. Natura. II. Honestate. III. Pactis adji-
ci solitis.

§. 80.

Consen-
sualis

Societas mutuo consensu perficitur, differtque per hoc à Communione, quæ etiam fortuita est & necessaria. (a) Et quidem solus consensus constituit socios, antequam quidquam ab iis actu præstetur, etiam tacitus, facto vel non facto declaratus. (b) Si de animo non liquidè constet, præsumptio-
ni locus datur. (c)

(a) Communio est effectus Societatis: sæpe tamen Communio stat absque omni Societate. Cum Societate res communis est inter eos, qui pariter eandem rem emerunt: sine Societate communis est inter eos, quibus eadem res testamento legata est. L. 2. ff. Commun. divid.

(b) Si mihi & tibi eadem merces aut pecuniæ ex legato obve-
niant, earum communionem habemus, Societatem non habemus. Si verò easdem omnes, te conscio nec contradicente, in negotiationem impendam, Societatem contrahimus per consensum tuum, non facto declaratum: si te ignaro id faciam, tu tamen lucri ex negotiatione percepti partem tibi oblatam accipias, consensum in societatem sufficienter declarasti facto.

(c) L. 44. ff. pro socio. L. 13. pr. ff. de præscript. verbis.

§. 81.

Bonæ fidei,

Judicium pro socio bonæ fidei est, sequendumque in emer-
gentibus dubiis arbitrium boni viri. (a) Exuberat insuper
fides

fides in hoc contractu, non nisi fiducia amicitiae inito, adeo ut Societas jus quodammodo fraternitatis in se habeat. (b) Unde etiam operæ & pecuniæ collatæ, sincero animo ad destinatum finem impendendæ, & suo tempore reddendæ sunt. In hoc si sociorum unus deficiat, præstare debet, quod focii interest. (c)

(a) L. 78. ff. pro socio.

(b) L. 63. princ. ibid.

(c) L. 60. ibid.

§. 82.

A sociis in commune conferuntur *Res*, id est, pecuniæ, *Dere*, merces, nomina, animalia, prædia, aliæque omnia mobilia & immobilia, pretio æstimabilia, quæ commodiorem usum ad uberiolem quæstum præstare possunt.

§. 83.

Societatem uno pecuniam conferente, alio operam, posse contrahi magis obtinuit: (a) quia sæpe opera alicujus pro pecunia valet. (b) (§. 22.)

(a) L. 1. C. pro socio.

(b) §. 2. Inst. de societ.

§. 84.

Rem & operam, quæ in commune confertur, aut de qua inter socios convenitur, honestam & licitam esse oportet. (a) Nam si maleficij societas coita sit, constat nullam esse societatem: (b) quia delictorum turpis atque fæda communio est. (c)

(a) Non potest iniri societas circa usuras illicitas, furta &c.

(b) L. 57. ff. pro socio.

(c) L. 53. ibid.

§. 85.

Commodiorem usum intendunt & obtinent focii. *Commodius* impendo industriam meam, adjutus pecunia tua: *Commodius* *Ad commodiorem usum,*

Diff. III.

F

dius ad utiles fines impendis pecuniam tuam, accedente industria mea. Unde opportunam esse societatem experimur ad mercatorum commercia: ad perficienda & edenda scientiarum insignia monumenta, quibus unius hominis nec ingenium, nec facultates sufficiunt: ad fabricandas merces cuius provinciae necessarias: ad eruenda metalla, mineralia &c. (§. 28.)

§. 86.

*Et uberio-
rem qua-
estum.*

Si commodiorem usum praestat societas, hoc ipso etiam promovet uberiores quaestum. Steriles saepe essent unius labores, nisi irrigarentur alienis pecuniis: steriles pecuniae, nisi foecundarentur aliena industria. Nemo se hoc contractu, quo lucri partem cedere jubetur socio, facile implicaret, nisi quaestum uberiores ex eo se obtenturum speraret.

§. 87.

*In commu-
ne confe-
renda:*

Pecunia, res vel opera in commune conferenda sunt. Unde si quis nec operas, nec res, communis lucri causa, conferens, ad partem lucri admittatur, quin ipse vicissim lucri sui participes socios faciat; benevola donatio est, nequaquam societas.

§. 88.

*Hac com-
muniore-
spicit rem
ipsam, vel
usum, vel
lucrum.*

Potest conferri, vel res ipsa principalis, ita ut dominium huius rei, pecuniae &c. fiat omnibus sociis commune: (a) vel solus ejus usus: (b) vel solum lucrum, ita ut dominium rei collatae maneat apud solum conferentem: (c) quo casu tamen Societas bene discernenda est à Locatione, quando ei, qui industriam tribuit, assignatur in stipendium aliquota pars lucri. (d)

(a) Sic pecunia censetur fieri communis etiam quoad dominium, si singuli socii pecuniam conferunt, licet inaequalem. Habent enim singuli in tota massa collatae pecuniae, vel in mercibus inde comparatis dominium pro parte.

(b) Sic Libri, supellex &c. ad usum communem conferri possunt.

(c) Hoc

- (c) Hoc plerumque censetur contingere, si unus pecunias, alter industriam conferat; videntur enim velle solum lucrum commune facere. Sic etiam quando prædium meum colendum trado socio, ipsum prædium non fit commune inter nos, sed sola utilitas & fructus. *l. 25. §. 6. ff. Locati.* Hinc soluta societate fors periisse, aut salva mansisse creditur suo domino, qui eam contulit. Exempla talis societatis habemus in *l. 44. & 58. pr. ff. pro socio.* Nec in priori Lege margarita, nec in posteriori equus communicatur, sed tantummodo societas contrahitur circa pretium ex iis redigendum. Unde si ante venditionem margarita vel equus pereat, domino suo perit.
- (d) Sic Mercatores, ut famulos ad majorem industriam stimulent, certam lucri quotam in stipendium promittunt. Sic aliquota pars eruti metalli conceditur iis, qui fossoribus invigilant. Nulla hæc intercedit Societas, sed Locatio: lucrum enim totum cedit conductori operarum; in pretium autem earum assignatur aliquota pars fructuum, æqualitate data inter æstimabilitatem operæ & spem fructuum.

§. 89.

Ex modo, quo res vel opera in commune confertur, tripliciter fieri solet Societas. I. Quando plures eam inter se ineunt ita, ut quidquid in hac Societate agitur, qualiscunque contractus cum extraneis celebratur, omnia ista fiant nomine omnium, seu totius Societatis. II. Quando duo ita inter se junguntur, ut unus duntaxat pecuniam conferat, quin præterea laborem aliquem aut curam ullam in se suscipiat, sed omne onus rejiciat in socium, qui vel solam industriam ac operam in negotiatione collocat, vel etiam exiguam pecuniæ summam confert. III. Quando plures ita inter se conveniunt, ut quilibet suo nomine negotietur; elapso tamen anno conveniant, rationes negotiationis, lucri vel damni, inter se reddituri.

§. 90.

Alia societatis divisio desumitur ex quantitate rerum in societatem collatarum. Nam alia est I. *universalis*, qua uni-

*Societatis
divisio ex
modo con-
trahendi:*

*Vel ex
quantita-
te rerum.*

44 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.

versa bona presentia & futura communicantur. (a) II. Alia Generalis, qua illa tantum, quæ ex quæstu veniunt, in commune conferuntur. (b) III. Alia Singularis, quando vel certæ rei, operæve, vel negotiationis causa societas initur. (c)

(a) L. 3. §. 1. l. 73. §. 1. ff. pro socio.

(b) L. 7. & 8. ibid.

(c) L. 5. pr. l. 52. §. 5. ibid.

Art. 2.

DE HONORIBUS

STATE SOCIETATIS.

Societas

est utilis

Reipublicæ:

ea:

§. 91. Utilissimum Republicæ esse Societatis contractum, nemo inficiabitur. I. Cum omnes, qui etiam mercaturam non profitentur, possint hac ratione justum lucrum ex pecuniis suis acquirere. II. Cum in ejusmodi societatem plerumque veniant superflui divitum nummi, qui absque hoc instituto steriles remansissent in cistis. III. Cum multi, quibus ad commercia stabilienda nil præter pecunias deficit, possint hac ratione industriam suam, absque hoc subsidio languentem, ad Republicæ commodum exercere. IV. Cum pluriimi artifices ad sustentandam familiam suam occupentur, quorum opera pauci, nisi ex contractu Societatis adjumentum obtinerent, uterentur. V. Cum Principes ex vectigalibus, aliisque oneribus, quæ mercimoniis imponuntur, ingens trahant emolumentum, carituri eodem, nisi societatum conjunctio mercaturam animaret. (a)

(a) Vid. SAVARY *Le Parfait Negociant. tom. 1. part. 2. l. 1. c. 1.* ubi plura recenset Edicta, quibus Reges Galliarum animant Nobiles ad ejusmodi Societates cum Mercatoribus, ineundas.

§. 92.

Conformis Charitati: Charitati vix alium contractum permutatorium habemus conformiorem, quam societatem, utpote qua vires & operas nostras aliis communicamus, & ad communionem lucri ab aliis admittimur, affectu Fraternitatis æmulo.

§. 93.

§. 93.

In eo potissimum laborandum est, ut æqualitate inter socios servata, *Justitiæ* leges non violentur. Communio-^{Et Justitiæ, si servetur æqualitas} nem inducit Societas: (§. 87. 88.) consequenter dat jus in re, quæ & quatenus communis est: (a) cum igitur ad quemvis rei suæ commoda & incommoda pertineant, facile colligitur, æqualitatem inter socios servandam potissimum respicere I. Ad communionem *lucrum*: II. Ad communionem *damni*. Æquum est enim, ut socius, cujus participavit *lucrum*, participet & *damnum*. (b) & vicissim secundum naturam est, commoda cujusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda. (c)

(a) L. 46. ff. de rit. nupt. l. 25. §. 1. ff. de V. S.

(b) L. 55. ff. pro socio.

(c) L. 10. ff. de R. J.

§. 94.

Quod deductis sinistris casibus, detrimentis & impen-^{Circa communionem lucrum & damni} sis ratione societatis toleratis, deductaque, quæ collata fuerat, pecunia, ex negotiatione ad societatem pertinente superest, id finita societate *lucrum* est, consistens in pecunia præsentem, rebus vendibilibus, debitis exigibilibus: si illis deductis nihil præter communem sortem relinquatur, *lucrum* nullum est: si ne quidem pecunia collata superfit, vel si impensæ superent collatam pecuniam, quod deficit, *damnum* est. Intelligitur hoc de lucro vel damno absolute sumpto intuitu totius societatis, quod non nisi finita societate, vel saltem quoties rationes utrinque comparantur, determinari potest. Interea tamen varia commoda, vel incommoda contingunt societati, quæ *lucrum* vel *damnum* nomine solent appellari. E. G. Cajus & Sempronius communi nomine negotiantur *Francofurti* & *Augustæ*. In hoc loco infeliciter rem gerunt, gravi negotiationis suæ incommodo: in priori

loco rem communem magno augment emolumento. Nec
damnum pati, nec lucrum fecisse simpliciter dicendi sunt,
donec detrimentum Augustanum cum lucro Francofurtens-
si comparetur.

§. 95.

*Juxta
sequentes
Regulas.*

Divisio lucri vel damni inter socios, in diversis casibus
implicatum habet negotium, cujus determinatio fit ex Ma-
thesi ad Jus applicata. (a) Ad præsens institutum sufficiunt
generales quædam regulæ.

(a) Vid. WOLFIUS *de Jure nat. p. 4. §. 1345. seqq.* & Arithme-
tici passim, ubi agunt de Regula Societatis, seu Consortii.

§. 96.

*I. Partes
lucri sunt
æquales.*

Si partes lucri non fuerint nominatim societati adjectæ,
æquales eas esse constat, (a) æqualitate non arithmetica,
sed geometrica, pro rata nempe pecuniæ vel operæ col-
latæ. (b)

(a) *L. 29. pr. ff. pro socio. §. 1. Inst. de societ.*
(b) *L. 6. l. 8. ff. eod.*

§. 97.

*II. Ser-
vanda est
proportio
rerum col-
latarum.*

Æquum est, ut duas partes lucri vel tres habeat, qui
plus contulit societati, vel pecuniæ, vel operæ, vel cujus-
cunque alterius rei. (a) Tali enim ratione conferens gerit
duas vel tres personas juxta proportionem rei vel operæ in
fortem collatæ. (b)

(a) *L. 29. cit.* Unde si Cajus centum, Sempronius alia centum,
unâque suam operam conferat, quæ iridem æstimatur centum;
Cajo obtinget tertia pars lucri; reliquæ duæ partes Sempronio.
(b) Hæc proportio dependet ab æstimatione rei vel operæ: æsti-
matio autem non consistit in indivisibili, sed suam habet latitu-
dinem; tum quia, sicut in emptione, pretium datur summum,
medium & infimum: tum quia æstimatio ex variis circumstan-
tiis juxta prudens hominum judicium modò crescit, modò de-
crescit, ob majora pericula, majorem negotiandi dexteritatem &c.

§. 98.

§. 98.

Eadem debet esse proportio damni, quæ est lucri. Qui III. Eadem
lucri deductis deducendis residui trientem consequitur, susti-
nebit quoque trientem damni, quod fortè ex infelici nego-
tiatione emergit. (a) Damnum æquè ac lucrum, juxta <sup>quæ lucri
proportio
est.</sup> proportionem fortis æquale sit oportet. Nam qui duplum
contulit, duplicem repræsenterat personam in societate: (§.97.)
sicut igitur duplicatum capit lucrum, sic vice versa duplica-
tum sentire debet damnum: periculum enim majoris dam-
ni compensatur per spem majoris lucri.

(a) Eadem est ratio, sive integri lucri & damni computatio fiat
finita societate; sive particularia commoda & incommoda, quæ
durante societate eveniunt, considerentur. E. G. Cajus confert
mille, Sempronius duo millia: in communi negotiatione Fran-
cofurti lucrantur sexcenta, Augustæ patiuntur damnum trecen-
torum. Cajus sicut ex Francofurtensi lucro pro rata acquiri-
ducenta, sic damnum Augustanum attingit ipsum quoad cen-
tum: adeoque comparatis omnibus Cajus ex pecunia in socie-
tatem collata lucratur centum, Sempronius ducenta.

§. 99.

Ut damni & lucri divisio ex æquitate fiat, dispicien-
dum accuratè est, ad quid sit inita societas, & quarum re-
rum inducta communio: & exinde æstimandum, an res
societati pereat, vel uni tantum socio; (a) & vicissim an
lucrum societati accedat, vel uni ex sociis.

IV. Socie-
tati acce-
dit lu-
crum vel
damnum
rei com-
munis.

(a) Exemplum habemus in l. 58. princ. ff. pro socio. Cùm tres equos
haberes & ego unum: societatem coimus, ut accepto equo meo,
& quadrigam venderes, & ex pretio quartam mihi redderes.
Si ante venditionem equus meus mortuus sit, societas non cen-
setur manere; nec ex pretio equorum tuorum pars debebitur.
Non enim habendæ quadrigæ, sed vendendæ coitam socie-
tatem, præsumere licet. Non igitur equorum communio fuit,
sed pretii ex quadriga vendita redigendi. Meus itaque equus
mih

48 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.

mihī perit, nec pretii pars ad me perveniet, cū istud non obtineatur ex re mihī communi. Aliud exemplum præbet §. primus ejusdem legis.

V. Pacta
justa ser-
vanda
sunt.

§. 100.

Cū contractus ex conventionē legem accipiant; pacta in contractu societatis, præsertim circa lucri, damni vè communionem inita, servanda sunt, nisi vel substantiam societatis evertant, vel jure positivo prohibeantur, vel naturalem æquitatem violent, ponendo inæqualitatem, quæ aliunde non compensetur.

§. 101.

VI. Potest
pacto in-
duci inæ-
qualis par-
ticipatio
lucris &
damni.

Societas ex natura sua inducit communionem, unde ex æquitate fluit participatio lucris vel damni: hæc profus tolli per pactum non potest; plenior tamen vel restrictior fieri potest, quantum Justitia patitur: Justitia autem lædi non videtur, quando inæqualitas vel constituitur ex voluntaria liberalitate, vel compensatur aliunde. (a) Ut in totum donationis causâ contrahatur societas, natura contractus non patitur: (b) ut melior conditio uni ex sociis ex liberalitate offeratur, natura contractus non impedit. (c) Sicuti autem voluntaria liberalitas, ita etiam pactum, quo compensetur aliqua inæqualitas, substantiam societatis non evertit; modò non in totum recedatur à communione, renuntians do omni lucro, excludendo omne damnum.

(a) Pari modo loquimur de Emptione-Venditione, cujus substantia requirit rem pro certo pretio tradendam. Non potest quidem per pactum emptioni adjectum profus semoveri omnis res, omne pretium, omnis traditio: hæc tamen varias alterationes per pacta patiuntur. Licet enim contractus non valeat, si universa venditio donationis causâ fiat, viliori tamen pretio, quod merci æquale non sit, res vendi potest. l. 38. ff. de contrah. empt. Licet venditor à re tradenda se planè liberare non possit, adstringere tamen emptorem potest ad retrovendendum.

(b) L.

(b) *L. 5. §. 2. ff. pro socio. l. 16. §. 1. ff. de Minorib. l. 32. §. 24. ff. de donat. int. vir. & ux. l. 35. §. 5. ff. de donat. mort. caus.*

(c) Talis liberalitas non quidem præsumitur in contractu oneroso: si tamen ex adjecto pacto inæqualitas, cujus compensatio non clarè apparet, induci videatur, censetur contrahens habere prudentem rationem sibi præjudicandi, quam examinare non tenetur alter, cum quo contrahitur, modò omnia fiant bona fide, absque fraude & ignorantia. (§. 16.)

§. 102.

Sicuti finita Societate id commodi sentiunt socii, ut actu percipiant lucrum; vel id incommodi, ut actu sustineant damnum: ita durante Societate, commodum socii sentiunt ex spe lucri; incommodum ex periculo damni. Sicuti autem actualis perceptio lucri, vel actualis tolerantia damni, non quidem prorsus excludi, variis tamen modis alterari potest: ita etiam commodum ex spe lucri, incommodum ex periculo damni, durante Societate non omnino femoveri potest, minui tamen & augeri liberè potest, vel donationis causa, vel per pacta compensatoria.

§. 103.

Bene secernenda est *Justitia Contractus à Natura Contractus*. In omni conventionione requiritur *Justitia & Æqualitas*: interest tamen, an intra hujus, an intra alterius contractus limites, *Justi regulæ* observentur. Si ego intendo tibi vendere equum meum, tu autem ejusdem valoris bovem mihi reddas; nulla inducitur inæqualitas: emptio tamen non celebratur. Unde rejicere possum bovem tuum, non quòd equum meum inde ad æqualitatem compensatum non credam, sed quòd compensatio non fiat juxta leges Emptionis à me intentæ, cujus substantia requirit pretium pecuniarium. Eadem ratione contingere potest, ut cuidam conventioni imponatur nomen Societatis, ea tamen adjiciantur pacta, quæ licet inæqualitatem fortè non

Diff. III.

G

indu-

inducant, evertunt tamen substantiam Societatis, & conventionem illam ad aliud contractuum genus transferunt. Salva autem Societatis substantia, *lex contractus servabitur*, (a) modò pactum honesti, justique limites non transgrediatur. Ut hæc doctrina bene percipiatur, juvat nonnulla pacta, Societati adjici solita, recensere.

(a) *L. 24. in fin. ff. depositi.*

§. 104.

Art. 3.
DE PACTIS
SOCIETATIS
ADJICI
SOLITIS.
*Iniquum
est pactum
Societatis
Leonina.*

Pactum, vi cuius unus sociorum sit tantummodo particeps damni, non verò particeps lucri, repugnat Societati, quæ præcipuè communis lucri faciendi gratia contrahitur. Si quis autem prudentem rationem habeat totum periculum in se suscipiendi absque ulla spe lucri, actus erit liberalitatis, qualem etiam exhibet fidejussor, nequaquam autem erit Societas, nisi iniqua & per se nulla, quam leges *Leoninam* dicunt. (a) Verba legis admetior: *Aristo refert Cassium respondisse Societatem talem coiri non posse, ut alter lucrum tantum, alter damnum sentiret: Et hanc societatem leoninam solitum appellare: Et nos consentimus, talem societatem nullam esse, ut alter lucrum sentiret, alter verò nullum lucrum, sed damnum sentiret; iniquissimum enim genus Societatis est, ex qua quis damnum, non etiam lucrum spectet.* Multi Auctores nimis liberaliter abutuntur appellatione Societatis *Leoninae*, ut hoc nomine infament conventiones sibi non probatas. Nos in hæremus verbis & menti legis, & sub nomine *Leoninae* Societatis eam rejicimus, in qua alter *lucrum tantum* sentit, alter nullum lucrum, sed *damnum tantum*. (b) Idem tamen dicendum esset, quando ad eludendam legem concederetur alicui modicissimum lucrum, quod nullam cum damno proportionem haberet. (c)

(a) *L. 29. §. 2. pro socio.* Appellatio hæc desumitur ex Apologo Leonis, Asini & Vulpis. Cùm enim Asinus communem ex venatione prædam æquis partibus divideret, Leo, licet periculum nullum subierit, hanc tamen æqualem divisionem indignatus, Asinum dilaniavit: Vulpes verò ex hac Socii sui calamitate, leges

ges hujus Societatis edocta, ferme totam prædam reliquit Leoni, vix minima parte sibi relicta, unde & laudem à Leone retulit.

(b) Duplici modo iniri posset hæc Societas Leonina: uno modo, ut Societate finita unus damnum, quod computatis omnibus emerfisse constabit, solus ferat: alter verò in casu felicis negotiationis omne lucrum, quod deductis expensis superest, reportet, juxta explicationem terminorum supra traditam. (§. 94.) Alio modo, & fortè magis ad mentem allegatæ *Legis 29.* Leonina Societas contrahitur, quando commoda omnia, quæ durante Societate obveniunt, unus ad se rapit, omnibus incommodis in alterum rejectis. E. G. in casu posito §. 98. *not. a.* Si lucrum Francofurtense pertineret ad solum Sempronium: damnum Auguſtanum ad solum Cajum.

(c) *Si quis conduxerit nummo uno, conductio nulla est: quia & hoc donationis instar inducit. l. 46. ff. locati.* Idem ex paritate rationis dicitur de Emptione. Unde quando Venditio pro uno nummo probari videtur, *l. 66. ff. de jur. dot.* eodem sensu fortè istud intelligitur, quo apud Romanos in usu fuerant imaginariæ venditiones. *princ. Inst. de testam. ord. & §. 6. Inst. quib. mod. jus patr. potest. solv.*

§. 105.

Societati potest pactum adjici, vi cujus conferens pecuniam, altero conferente operam, extrahat soluta societate pecunias omnes in sortem datas, residuo dein lucro inter socios diviso; nam lucrum, cujus gratia instituitur societas, non intelligitur, nisi sorte deducta, quæ in lucro non est. (§. 94.) Ex adjecto tali pacto intelligitur, non ipsas pecunias esse communicatas, sed solam earum utilitatem & fructum: dominium autem pecuniarum manere apud solum conferentem. (a) Pereunte igitur inutiliter pecunia, perit illa soli domino conferenti: consumpta in emendas merces pecunia, acquirit dominus pecuniæ dominium mercium: deficiente ad finem societatis lucro, recipit ille quidem suas pecunias, aut comparatas ex iis merces; detrimentum tamen habet uterque, dum unus perdit suam industriam, quam

quam frustra adhibuit : alter perdit emolumentum , quod ex usu pecuniæ sperare potuisset , si in societatem non contulisset.

(a) Per hoc etiam , societas differt à Mutuo , quòd in Mutuo transferatur plenum dominium pecuniarum in mutuatarium : in societate verò vel plenè retinetur , vel solummodo commune fit dominium pecuniarum alteri socio. Nam *nemo societatem contrahendo, rei suæ dominus esse desinit. l. 13. §. 1. ff. de prescript. verb. nempe in totum, ut addit Glossa, in partem autem desinere potest.*

§. 106.

Vel communicando dominio sortis.

Vicissim potest adjici pactum , vi cujus soluta societate , omne quod superest , non deducta sorte dividatur inter socios , quorum unus pecunias , alter operam contribuerat. Nam tali casu censetur ipsum pecuniæ dominium commune fieri , cum alterius industria fortè adeò sit pretiosa , ut pecuniis in sortem collatis æquivaleat , & sors confletur ex pecunia unius & industria æstimata alterius. Unde sicut industria istius , sic pecunia illius consumpta per negotiationem censetur , remanente communi lucro , quale existimatur , quidquid superest , etiam non detracta sorte. (a) Si autem ratione societatis ultra perditam sortem , damnum focii passi sint , æqualiter ab utroque hoc erit ferendum , nisi aliud inter ipsos convenerit.

(a) Hac ratione conciliantur Doctores , qui variè resolvunt questionem de sorte extrahenda ab eo , qui pecuniam contulit , uti videre est apud FACHINÆUM *Controv. Jur. l. 2. c. 94. 95.*

AZOR *Inst. Moral. p. 3. l. 9. c. 3.*

LEOTARD. *de usur. quest. 31. an. 29.*

GIBALIN. *de usur. lib. 5. c. 2. art. 6.*

Nempe res tota deducitur ad diversum modum contrahendi , cum uterque hic modus possit esse justus & legitimus , nec naturæ societatis repugnet : in dubio tamen præsumitur , esse ita conventum , ut sors salva maneat illi , qui eam contulit. Ita decidit SIXTUS V. Pontifex in *Const. detestabilis. 45. apud Cherubin. tom. 2. ubi vult, ut si finita societate ipsum capitale extat, ei*

ei qui illud in sortem contulerit, restituatur, nisi socio recipienti fuerit communicatum, aut aliter inter ipsos contrahentes, super eo legitime conventum sit.

§. 107.

Potest convenire, ut quis lucri partem ferat, de damno non teneatur. (a) Tale pactum non repugnare substantiæ societatis, aperte decidunt leges: neque nos aliam naturam contractuum Romani Juris fingere possumus, quàm qualem tradunt leges Romanæ. Nempe per tale pactum non totum receditur à communionem, cum partem lucri uterque ferat, cujus potissimum causa societas quæritur. Quòd autem alter à damni periculo immunis præstetur, id ea ratione censetur fieri, ut altero hac conditione in societatem pertracto, societatis scopus, scilicet uberius quæstus, certius & plenius obtineatur. Adjuvari igitur societatem, non destrui, hoc pacto censemus. Nam onus sustinendi æquale damnum, quod ordinariè ratione societatis incumbit, abunde sentiri etiam ab eo, qui damni expers dicitur, re bene perpensa semper deprehendemus, eo ipso quòd inæqualitas per ejusmodi pactum inducta debeat aliunde compensari. Nam id curandum, ne lædatur *Justitia* contractus. Stat autem æquitas hujus pacti vel in liberali remissione sui Juris, vel in singulari utilitate aut necessitate alienæ industriæ, reive alterius collatæ, ut tanta sit opera, reive collata, quanti est periculum damni; & malit quis omne periculum in se suscipere, quàm eadem carere. Consequenter sentit onus communis periculi etiam ille, qui pro amovendo periculo aliquid æquipollens substituit.

(a) *L. 29. §. 1. ff. pro socio. §. 2. Inst. de societ.* ubi optimè advertit Imperator, ejusmodi pactum ita intelligendum esse, ut si in alia re lucrum, in alia damnum illatum sit; compensatione facta, solum quod superest, intelligatur luero esse. (§. 94.)

§. 108.

*Pactum de
lucro, in-
telligitur
etiam de
damno.*

Si inæquales partes lucri per pactum fuerint expressæ, de damno autem nihil dictum sit, partes conventæ etiam ad damnum pertinent, & vicissim. (a) Sicuti enim talis proportio lucri & damni tunc servanda est, quando inæqualitas partium ex ipsa natura Societatis oritur: (§. 98.) ita etiam proportio hæc obtinere debet, quando inæqualitas partium ex pacto provenit.

(a) §. 3. *Inst. de Societ.*

§. 109.

*Societas
est contra-
ctus, per
quem pe-
cunia col-
locatur ad
lucrum.*

Ad præsens institutum ista sufficiant, ex quibus deducitur, Societatem annumerari illis Contractibus, de quibus SS. Pontifex BENEDICTUS XIV. in literis suis Encyclicis dicit, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam, per alios diversæ prorsus naturæ à mutui natura contractus, rectè collocari & impendi, sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam, & negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra percipienda. (*Diff. I. §. 8.*)

§. 110.

*Præter-
mittitur
Societas
officiorum:*

Nolumus autem ad singulares Societatum species descendere, qualis est *Societas Officiorum*, vi cujus in locis illis, ubi officia sunt vendibilia, plures conferunt pecunias ad emendum ejusmodi officium, cujus dein fructus pro rata collatæ pecuniæ à singulis percipiuntur: vel Officialis, qui jam emit officium, alium quendam, à quo pecuniam ad alios usus accipit, adsciscit in socium, & communionem fructuum atque emolumentorum officii. Hæc Societas fere in tota Italia, & præsertim in officiis Curia Romanæ viget, singularibusque Pontificum Constitutionibus ordinatur, ut meritò recenseri possit inter Contractus veteribus incognitos, per quos pecunia collocatur ad lucrum.

Videri potest AZOR *Inst. Moral. p. 3. l. 9. c. 8. seqq.* SCACCIA *de Commerc. §. 1. q. 1. à n. 260.* FILLIUCIUS *Tom. 2. tr. 38. de Contract. c. 6. Card.*

Card. de LUGO *De F. & F. disp. 30. sect. 5.* BONACINA
Tom. 2. de Contract. disp. 3. q. 6. p. 6. NICOLIUS *Lucubrat. utr.*
Fur. lib. 3. tit. 26. à n. 10. Card. de LUCA *tom. 3. tr. 4. part. 4.*
de Societate officii. ubi discurs. 12. traditur compendium materiae
 de Societate officiorum.

Fulissimè FRANCISC. CASTRACANIUS *tract. de Societatibus,*
qua fiunt super officiis Romana Ecclesia. Ubi in *prafat. n. 5.* notat,
 Juris-Consultos priorum temporum de istis Societatibus nil pe-
 nitus statuisse, quia tempore, quo leges condita fuerunt, penitus
 incognita erant, & leges situata sub titulo ff. & C. pro Soc. qua
 de Societatibus loquuntur, nihil commune fere habeant cum his
 Societatibus.

§. III.

Multo magis abstinemus ab examinanda Societate ani- *Ac contra-*
 malium, quam vocant contractum *Socidæ*, quo pecudum *ctus Soci-*
 usus pro viliori mercede annua, aut certa fructuum parte *dæ.*
 alicui conceditur ea lege, ut si quæ illarum pereant, acci-
 piens vel alias in earum locum substituat, vel æstimationem
 præstet. Contractus enim iste, qui potius accedit ad Lo-
 cationem, neque lucrum immediatè ex pecuniis præstat, ad
 præsentem Dissertationem non videtur pertinere. Valde
 tamen frequens est in Germania, ubi ejusmodi pecudes vo-
 cantur *ferreæ*.

Videatur CONRAD. A SUMMENHART *de Contract. quest. 88. seqq.*
 GIBALINUS *de Usuris. lib. 5. c. 2. art. 6. Consectar. 4. & 5.*
 M"LLERUS *ad Struvium in Pandect. Exercit. 24. Thes. 14. lit. G.*
 FRANC. GENETTUS *Theol. Moral. tom. 1. tract. 4. cap. 13.*
 CHRISTIAN. WOLFIUS *de Fur. Nat. p. 4. à §. 1303.*

SECTIO IV.

De Contractu Asssecurationis.

Art. 1.
ASSECURATIONIS
NATURA.
Asssecurationis

§. 112.

Contractus Asssecurationis dicitur, quo quis indemnitas circa casus fortuitos præstationem pro certa mercede in se recipit : seu brevius, *Aversio periculi pro certo pretio.*

§. 113.

Paradi-
gma,

Naturam hujus contractus facile penetrabimus, si paradigma ejusdem ob oculos ponamus. Sit igitur Mercator Hollandus, qui navi Gallicæ ex portu Veneto Constantinopolim discedenti imponit merces decem librarum millibus æstimatas, ad rationes cujusdam Mercatoris Græci. Plurimis periculis navem, mercésque in mari esse expositas, nemo ignorat. Ne igitur emergente infelici casu, solus integrum damnum sentiret Hollandus, conventionem inicit cum Mercatore Anglo & Veneto, vi cuius horum utervis periculum quater mille librarum in se suscipit, Hollandumque de iis, nave vel per naufragium pereunte, vel in piratarum prædam cedente, securum præstat : mercedem vicissim ab hoc accipit ad rationem sex in centum ; id est, Mercator Anglus ducentas quadraginta libras, Venetus totidem ab Hollando accipit. Hæc conventio accuratè inseritur instrumento, seu literis publica auctoritate coram Camera Asssecurationis (a) confectis & subscriptis, quas *Police*, fortè à *pollicendo* vulgo appellant. Si navis Gallica merces impositas feliciter Constantinopolim detulerit, retinet Anglus & Venetus acceptam mercedem 240. librarum, & conventio cum Hollando inita, intra 24. horas cassatur, & expungitur, quamprimum de appulsu navis nuntius Venetias allatus fuerit. Si verò merces impositæ casu fortuito perierint, solvit

solvit Hollando Anglus 4000. librarum; totidem Venetus: jus tamen ad illas merces, si fortè integras, vel partem earum recuperare possint, ab Hollando pro rata accipiunt.

(a) De Camera Affecurationis anno 1598. Amstelodami instituta, videri potest ISACIUS PONTANUS *Histor. Amstelod.* l. 3. c. 4.

§. 114.

Contractus iste, si hodierna forma spectetur, antiquis parum cognitus, (a) nunc inter receptissimos numeratur, tanquam necessariæ negotiationis adminiculum. Revocatur ab aliquibus ad contractum *facio ut des*, vel sub diverso respectu, *do ut facias*, quia unus in se suscipit periculum, alter verò pro hoc facto certi quid promittit: (b) Ab aliis ad emptionem venditionem, in qua pro averfione periculi datur pecunia, ceu pretium. (c) Ab aliis dicitur contractus nominatus, recentioribus sæculis inventus, & omnino ab antiquis contractibus distinctus. (d)

Contractus hic diversus à contractibus antiquis:

(a) Aliquod hujus Affecurationis vestigium reperitur apud LIVIUM l. 23. c. 49. ubi qui annonam ad exercitum Hispaniensem transvehendam conduxerant, postulabant *ut quæ in naves imposuissent, ab hostium tempestatisque vi, publico periculo essent.* Item apud SUETONIUM in Claudio, qui negotiatoribus certa lucra proposuit suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset.

(b) Vid. PETRUS SANTERENEN S. tr. de Affecurat. p. 1. n. 7. & p. 3. n. 12. HUGO GROTIUS de Jur. bell. & pac. l. 2. c. 12. §. 3.

(c) ALVARUS VALASCUS tom. 1. decis. 64. n. 3.

(d) STYPMANNUS de Jure marit. p. 4. c. 7. à n. 159.

§. 115.

Affecuratio est vel *terrestris* super rebus quæ terra; vel *maritima* super rebus quæ mari transvehuntur. Bene autem distinguendus est hodiernus Affecurationis contractus à *fœnore nautico* Romanorum, quod est mixtum ex contractu

Seit III

mutui, & contractu periculi averfi, directè respiciens pecunias mutuas, & usuram propter usum earum solvendam, in majore tamen quantitate ob conjunctum periculum. (a) Si credebatur pecunia per mare transferenda periculo creditoris, dicebatur *Nautica* vel *Trajectitia*; usuræ autem inde solvendæ vocabantur *fœnus nauticum*. Si verò pecunia non per mare, sed per alia loca periculosa transferebatur, dicebatur *quasi trajectitia*, vel *quasi nautica*: usura autem respondens, *fœnus quasi nauticum*. (b) Nos rejicimus omne lucrum ratione mutui exigendum, solùmque periculum, & ejus aversionem respicimus. Unde iis, quæ in Legibus Romanis de fœnore nautico statuta sunt, non aliter utimur, quàm quatenus ex æquitate naturali de aversione periculi quidpiam statuunt.

(a) Hoc fœnus nauticum, teste PLUTARCHO *in vita*, sordidè exercuit CATO, qui usuras homicidio comparasse dicitur. Adèd affectiones veræ horum hominum discrepabant ab affectatis quibusdam eorum sententiosis, à quibus proin ineptè argumentum ducitur ad confundendos hodiernos Theologos Morales, quod P. CONCINA frequentissimè usurpat. De fœnore Cætonis vid. CUJACIUS *tr. 7. ad African. in l. 23. de Obl. & Act.*

(b) *Tot. tit. Pandect. & Codic. de fœnore nautico.* Et Interpretes omnes *ibid.* Item *Ordinat. nautic. Civitatum Hansæatic. tit. 6.* & REINOLDUS KURICKE *Comment. ad hunc tit.* STYPMANNUS *de Jur. marit. p. 4. c. 2.* LOCCENIUS *in simili tract. lib. 2. c. 6.*

§. 116.

Et Bodmeria, Huic fœnori nautico affinis est contractus *Bodmeria*; sic dictus à carina, idiomate vernaculo *Schiffs, Boden* / unde contractus vulgò *Bodmery* / contrahere *Verbodmen* dicitur, quando pecunia numerata creditur in ipsam navim ea lege, ut fors pereat creditori, si navis interierit; creditor autem certum lucrum capiat, si salva in portum venerit. In hoc contractu debitum non simpliciter domino navis, sed ipsi navi

navi inhæret, in qua acquiritur jus reale, sicut in pignore: imò etiam inhæret mercibus navi impositis, si contractus fuit initus etiam in bonum eorum, quorum merces fuerunt in navi. Hunc contractum frequenter celebrant naucleri, qui in portum aliquem delati, mutuis pecuniis indigent ad reparandam navim, vel necessariis alimentis pro ulteriore itinere instruendam. Variæ leges huic negotio positæ sunt in diversarum urbium statutis. (a) Alieni sunt ejusmodi contractus à præsentis instituto, quatenus respiciunt pecunias mutuas, & usuram pro earundem ulu.

(a) Vid. STYPMANN. & LOCCENIUS loc. cit. MARPERGER

Kaufmans Magazin, & alia ejusmodi Lexica V. *Boomeroy*.

§. 117.

Affecurationem, seu averfionem periculi pro merce de conventam, quam hoc loco exponimus, sive eam anti- quis contractibus Juris Romani, sive recens inventis annumeremus, utilissimam Reipublicæ demonstrat quotidiana experientia: licitam autem & honestam pronuntiant tam Theologi, quàm Jurisconsulti, si lege & more fiat. (a) Recenseri non possunt leges & mores singulorum locorum: (b) unde examinandum solummodo venit, quid æquitas naturalis ad honestatem Affecurationis exigere videatur. De Legibus charitatis non opus est aliquid addere, cujus exercendæ opportunissimam occasionem præbet averfio alieni periculi.

(a) SOTUS de F. & F. l. 6. q. 7.

(b) De his consuli debent singularum nationum Authores, qui de Mercatura scribunt, uti SCACCIA, SÄVARY, MARPERGER.

§. 118.

Justitia hujus contractus consistit in æqualitate inter periculum damni incerti, quod unus in se suscipit, & inter pretium certum, quod alter persolvit. Unius quidem obli-

H 2

gatio

gatio nempe Asscurantis, est solùm conditionata, si *navis pereat*; alterius autem, nempe Asscurati obligatio est absoluta, cùm promissum pretium solvere teneatur, sive *navis pereat*, sive *salva ad portum appellat*. Ne autem contra hanc æqualitatem aliquid contingat, notanda aliqua veniunt. I. De materia hujus contractus. II. De periculi veritate. III. De causa emergentis damni. IV. De pretio rei asscurandæ. V. De mercede Asscurationis. VI. De conjunctione Asscurationis cum aliis contractibus.

§. 119.

I. *Materia Asscurationis:*

Quamvis contractus hic frequentissimè ineatur circa *naves*, vel *merces navi impositas*, ob crebros casus marinos; nihilominus de qualibet alia re iniri potest, ubi periculum damni imminet ex casu fortuito. Sicut autem *merces*, ita & *pecuniæ per mare*, vel alia loca periculosa transvehendæ asscurari possunt. Nihil enim interest, an Mercator *Hollandus* in casu posito (§. 113.) navi *Gallicæ* imponat *merces decem librarum millibus æstimatas*, an ipsam *nummorum summam ad decem millia librarum ascendentem*. Imò si *pecuniæ trajectitiæ periculum à Cajo suscipitur*, ex ea autem *pecunia merces comparentur*, quæ pariter *Caji periculo navigent*, idem jus erit circa has *merces*, quod fuisset circa *pecunias*. (a)

(a) L. 1. ff. de naut. fan.

§. 120.

II. *Periculi veritas:*

Non simulatum, sed verum debet esse periculum sustinendi damni. Hinc non tantùm *iniqua*, sed *prorsus nulla & irrita est conventio tunc inita*, quando constat rem, de cuius periculo contrahitur, jam periisse, vel vicissim extra omnem periculi aleam esse constitutam, e.g. quando unus jam habet notitiam de *felici appulsu navis*, vel vicissim de *naufragio*. Ob hanc rationem permitti non solent Asscurationes.

curaciones, quæ fiunt longiori jam elapso tempore post navis discessum, intra Europam elapsis tribus mensibus, extra Europam elapsis sex mensibus, cum conjectura sit, intra hoc tempus de fortuna navis notitiam haberi. Si verò notitia quidem non habeatur, & uterque bona fide agat; innotescat tamen postea, tempore conventionis navem jam actu periculo succubuisse, vel omne periculum evasisse: dubitari potest de valore ejusmodi contractus. Invalidum aliqui credunt, quia error dat causam contractui: (a) alii validum pronuntiant, quia contrahentes præsumuntur se obligare pro omni periculo contingente post egressum navis è portu. Decisio igitur dubii reducitur ad mentem contrahentium, qui si praxin consulamus, se obligare volunt ad præstandum omnem casum eventum à tempore navis è portu egredientis usque ad ejusdem ingressum in portum destinatum: habetque rationem, non emptionis, cui aliàs Assecuratio assimilatur, sed potiùs sponsonis circa damnum, quod fortè eo tempore jam contigerat. Quotidianum esse, rerum harum experti scribunt, ut ii, qui suscipiunt periculum certæ navis ab India hoc anno venturæ, pro assecuratione teneantur, licèt tempore suscepti periculi jam navis fuerit submersa. (b)

(a) WOLFIUS de Jur. nat. part. 5. §. 381.

(b) ALVAR. VALASCUS decis. 64. n. 6.

ROTA GENUENS. decis. 36. 40. & 102. de Mercatura.

§. 121.

Periculum communiter intelligitur illud, quod à casu III. *Causa* fortuito provenire solet. Decidunt autem multi Juriscon- *emergen-* sulti, sub casu fortuito non intelligi casus valde insolitos. (a) *tis damni.* Id videtur certum, præstari non debere damnum, quod tempore contractus timeri non poterat. Hinc si pacis tempore mercium periculum susceptum fuit, interim autem dum quis iter profequitur in mari, erumpit bellum, navisque

62 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.

capitur, vel devastatur ab hostibus, damnum hoc non debet præstare Assëcurator, utpote qui tempore contractus de bello cogitare non poterat. Mercatores attendunt consuetudines locorum, vel in Literis Conventionis accuratè designant species periculorum, quæ in se suscipiunt. (b) In portu Liburnensi se obstringunt non tantum ad casus fortuitos ordinarios, sed etiam ad præstandam fraudem navarchi, si hic forsan studiosè merces in manus hostium dirigat, vel aliò appulsa navi merces in suam utilitatem distrahat. Alibi sub generalibus terminis casuum, qui contingere possunt, non intelligitur, ejusmodi dolus navarchi, (c) uti nec factum domini navis, quo hic merces vetitas imponit, ob quas navis fisco addicitur; quia quando quis promisit de casu fortuito, intelligitur, dummodo non eveniat is casus factus & culpa ejus, cui facta est promissio, vel qui aliunde ad præstandum talem casum obligatur. (d)

(a) ANTON. DE GAMA *decis.* 349. n. 10. II.

(b) Formula Assëcurationis, quam juxta hodiernum styllum exhibent STYPMANNUS *de Jur. marit.* p. 4. c. 7. n. 425. & LOCCENIUS *in sim. tract. lib. 2. c. 9.* exprimit assëcurationem de omnibus omnino periculis, *cogitatis vel incogitatis, usitatis vel inusitatis, nullis exceptis.*

(c) L. 3. C. de naut. fæn. SAVARY *tom. 2. parere* 60. ubi enumerat casus sub assëcuratione venire solitos. Fusiore autem eorum explanationem tradit BENVENUTUS STRACCHA *de Assëcurat. Gloss.* 16. seqq.

(d) L. 62. §. ult. ff. de contrah. empt. MENOCHIUS *de Præsumpt.* l. 2. præf. 48. n. 30.

§. 122.

IV. Pretiū
rei assëcu-
randa:

Ut damnum, quod timetur, æstimari possit, valor rei assëcurandæ taxari debet. Si non solum mercium, sed ipsius navis periculum suscipitur, non integrum navis pretium, sed dimidium solummodo præstari solet. Si merces absque taxatione valoris fuerint ita assëcuratæ, ut quis suo peri-

periculo promiserit, eas salvas fore in loco, ad quem destinabantur, inspiciendus erit valor, quo æstimarentur illæ mercès in hoc ipso loco. (a) Moveri solet quæstio, an navi pereunte, teneatur affecurans ad solvendum valorem mercium, quæ in instrumento affecurationis nominantur, revera autem ex dolo domini affecurati, non erant impositæ navigio. Hoc si affecurans probare possit, non tenebitur ad taxatum valorem, cum deficiat materia contractus, sicut non valet stipulatio, nec legatum rerum, quæ non sunt. Falsâ igitur hæc assertio & demonstratio vitiat contractum, saltem in favorem affecurantis; quamvis affecuratus ad solvendam conventam mercedem meritò compellatur in dignam doli sui pœnam. (b) Si tamen pars aliqua nominatarum mercium in navi fuerit, affecurans tenebitur pro rata ad partem pretii. Sæpe contingit, ut non ex dolo, sed interveniente alio impedimento, post celebratum Affecurationis contractum, mercès non imponantur navi, vel navis iterum exonerari debeat: quo casu si affecuratus in culpa non sit, ex capite pœnitentiæ dari locum repetitioni ajunt: (c) & sic annullatur quidem contractus, honorari nihilominus solet benevolentia Affecuratoris, data libra media in singulas centenas. (d) Si res affecuratæ non planè perierint, sed grave damnum passæ fuerint; damnum istud ab Affecuratoribus pro rata refarciendum, ab affecurato pro rata tolerandum est; nam plerumque Mercatores aliquam mercium partem suo periculo navibus imponunt, pro alia parte averfionem periculi, seu affecurationem sibi procurant.

- (a) Plures ejusmodi casus recenset SCACCIA *de commerc. §. 1. q. 1. n. 169.* SANTERENENSIS *de Affecur. part. 4.*
 (b) Fusè hanc quæstionem examinat SANTERENENSIS, *p. 3. n. 10. seqq.* GAMA *decis. 181.* ALVAR. VALASCUS *tom. 1. decis. 64. num. 5.*
 (c) STRACCHA *de Affecurat. Gloss. 6. n. 10.*
 (d) SAVARY *tom. 1. p. 2. l. 2. c. 4. pag. 132.*

¶. *Merces*

Merces asscuranti solvenda, quæ *præmium* honestiore vocabulo appellatur, determinatur tum ex magnitudine damni, quod casu fortuito datur; (§. 122.) tum ex probabilitate existentia talis casus. (§. 120.) In hac autem determinatione standum est æstimatione communi, vel ea, in quam contrahentes consentiunt. (a) Hinc plus datur tempore hyemali, quàm æstivo, ob majora tempestatum pericula: econtra æstivo tempore plus datur pro asscuratione mercium per fretum Gaditanum vehendarum, ob majora piratarum pericula. Consideratur etiam tempus pacis vel belli, peritia navarchi, ætas navis, mercium qualitas, ventorum favor: unde si in illis locis, ex quibus ventus orientalis navem promovet in Hispaniam, dantur pro asscurandis mercibus illuc destinatis sex in centum; eodem flante vento pro mercibus revehendis ex Hispania dabuntur saltem septem in centum. (b)

(a) Apud veteres Romanos usuræ maritimæ erant infinitæ, id est, tantæ, in quantas conventum erat, nullis certis limitibus à lege præfinitis. Voluit tamen Imp. JUSTINIANUS, in *trajectivis contractibus usque ad centesimam tantummodo licere stipulari, nec eam excedere, licet veteribus legibus hoc erat concessum. l. 26. §. 1. C. de Usur.* Hæc lex videtur parum observata, more in pecuniis nauticis aliud obtinente. Nam ut ex *Novella 106. in præfat.* patet, variæ circa hoc observabantur consuetudines, quas deinceps etiam servari, per istam Constitutionem volebat Imperator. Hanc ipsam tamen Novellam paulò post abrogavit per *Novell. 110.* Unde aliqui existimant, eum reduxisse usuras centesimas juxta *dict. leg. 26.* alii censent, quod reliquerit contrahentibus liberam facultatem, in quantas vellent usuras pecuniam trajectivam mutuum dandi, cum ob diversa pericula, diversumque navigationis tempus vix possit uniformiter aliquid statui. Vid. STYPMANNUS *de Jur. marit. p. 4. c. 2. à n. 242.*

(b) Mercis asscurationis pro comæatu dicitur *Heteroplus*: pro comæatu & remæatu simul *Amphoteroplus.*

§. 124.

Conventa merces in omni casu Affecuratoribus remanet, aut si nondum soluta fuerit, detrahitur illa à taxato rerum valore; sive hæ salvæ fuerint, sive perierint. Hoc nisi fieret, melior esset conditio affecurati casu infelici existente, quàm non existente: nam existente casu reciperet mercium pretium absque diminutione; non existente casu haberet quidem merces salvas, sed pactam summam affecuratoribus deberet solvere.

Pro omni casu solvenda.

§. 125.

Sicuti contractus Affecurationis se solo subsistens est licitus, honestus & utilis, ita etiam honestè & utiliter potest adjici alteri cuidam contractui, ita ut istius substantia per appositum Affecurationis pactum non varietur. Contingit hoc, quando quis in alio contractu casum fortuitum, vel periculum rei ad se non pertinens, in se suscipit pro certa mercede. Exempla suppetunt de Conductore, (a) de Negotiorum gestore, (b) de Commodatario, (c) de Depositario, (d) de Venditore, (e) qui in se possunt suscipere periculum, ad se vi contractus non pertinens, ita ut nihilominus maneat Conductio, Commodatum, Negotiorum gestio, Depositum, Venditio. Si contraho cum Cajo, potest Sempronius pro mercede in se suscipere periculum, & casum fortuitum, qui occasione contractus cum Cajo initi, posset mihi obvenire, quin vitietur contractus eum Cajo initus, sive dein sit contractus Conductionis, Depositi, Venditionis aut Commodati. Cur non ipse Cajo pro eadem mercede idem periculum possit in se suscipere absque immutatione contractus mecum initi? Neque hac ratione, si propriè velimus loqui, dicetur celebrari contractus mixtus, sed celebrantur revera contractus duo, quorum utervis per se possit subsistere sine altero; sicuti non est contractus unus mixtus, sed potiùs contractus duplex, si unam ædium par-

Art. II. ASSECURATIONIS ADJUNCTA.

Potest Affecuratio adjici aliis contractibus:

66 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.

tem vendo Cajo, & alteram loco eidem Cajo. Nam affecuratio longè habet aliud objectum, diversum ab objecto contractus, cui adjicitur.

- (a) L. 9. §. 2. l. 13. §. 5. ff. locati. l. 8. C. cod.
- (b) L. 22. C. de negot. gest.
- (c) C. un. de Commodat.
- (d) L. 1. §. Sape. 35. ff. deposit. c. fin. & de depos. l. 5. §. 2. ff. commodat.
- (e) L. 78. §. ult. ff. de contrah. empt.

§. 126.

Etiam So-
cietati,

Eundem Affecurationis contractum posse conjungi cum Societate, tenent multi, cum sufficientem aliter sentiendi rationem non deprehendant. Licet igitur considerata Societatis natura, teneatur socius solummodo præstare culpam levem; (a) nihilominus nihil videtur impedire, quo minùs unus ex sociis omne periculum, & casum fortuitum, quo pecunia ab altero collata fortè perierit, in se suscipiat, alterumque socium securum reddat de restituenda sorte. Si Societatem contraxi cum Cajo, potest Sempronius per contractum Affecurationis periculum collatæ pecuniæ à me avertere, deque illa recuperanda me securum præstare, pro constituta mercede. Cur non ipse Cajo socius eundem Affecurationis contractum mecum inire, & pecuniæ à me collatæ periculum in se suscipere valeat? Duo movent scrupulum, primum, quòd per adjectum Affecurationis pactum videatur everti natura Societatis; alterum, quòd videatur induci inæqualitas, & hoc ipso lædi justitia.

- (a) Socius socio etiam culpa nomine tenetur, id est, desidia atque negligentia. Culpa autem non ad exactissimam diligentiam dirigenda est: sufficit etenim talem diligentiam communibus rebus adhibere, qualem suis rebus adhibere solet: quia qui parum diligentem sibi socium acquirit, de se queri debet. l. 72. ff. pro socio.

§. 127.

§. 127.

Ajunt aliqui, ad substantiam societatis pertinere commu-
 nionem lucri & damni : quando igitur per contractum Affe-
 curationis avertitur periculum damni ab uno socio, e. g. ab
 eo, qui altero conferente operam, contulit pecuniam, eo
 ipso etiam everti naturam societatis putant : & hanc doctri-
 nam ab omnibus tanquam ineluctabilem admitti, testatur P. DA-
 NIEL CONCINA. (a) Verùm aliter sentiunt Leges, juxta
 quas inter socios potest convenire, ut quis lucri partem ferat, de
 damno non teneatur. (§. 107.) Neque enim apparet, de substantia
 societatis esse communionem damni, ad quod evitandum
 præcipuè instituitur societas, definiturque communissimè,
 quòd sit contractus de re vel opera ad commodiorem usum
 & uberiores quæstum in commune conferenda. (§. 79.)
 (b) Id certum est, quòd ex naturali æquitate commu-
 nio damni sequatur ad communionem lucri ex vulgata illa regu-
 la, quæ secundum naturam esse, ait, commoda cujusque rei eum se-
 qui, quem sequuntur incommoda. (c) Sed discrimen facien-
 dum est inter substantialia, & inter naturalia contra-
 ctuum. (vid. Diss. 1. §. 45. seqq.) Substantia societatis consi-
 stit in mutuo consensu de re aliqua conferenda ad commu-
 ne lucrum, qui firmus persistit, etiam adjecto affecuratio-
 nis contractu. Inter naturalia, quæ substantiam societatis,
 seu mutuum consensum de re ad commune lucrum con-
 ferenda sequuntur, numeramus communionem damni, quæ
 proin pacto abesse potest, quin evertatur substantia contra-
 ctus, sicuti naturale est Emptioni, ut acquiratur perpetuum
 jus rei emptæ : & tamen adjici pacto potest obligatio retro-
 vendendi. Si quis verò ad hoc discrimen pertinaciter nolit
 attendere, mirum non est, ex confusis notionibus parum
 solidas sequi conclusiones.

Cujus ne-
 que natu-
 ra everti-
 tur,

(a) De usur. contract. trin. Diss. 4. c. 2. §. 5. n. 3. loco omnium alle-
 gat GIBALINUM de Usur. l. 5. c. 2. art. 6. n. 6. & 7. dicen-
 tem,

tem, totum damnum & periculum pecuniæ in sortem datæ ad eum solum pertinere, qui illa contulit: & pactum, ut socius industriam conferens præster totum periculum... iniquum sine dubio esse. Verè hæc allegantur ex GIBALINO: sed fide non adedò sincera supprimuntur verba ejusdem authoris mox sequentia: *an verò adjectione aliorum contractuum possit honestari hoc pactum. fusiùs disputabimus toto libro proximo.* Toto autem libro sequente propugnat GIBALINUS conjunctionem Assècurationis cum societate: consequenter infideliter allegatur à P. CONCINA.

(b) Ista definitio traditur communiter etiã ab adversariis, donec ad præsentem quæstionem devolvantur: tum enim construunt aliam definitionem præconceptis suis Ideis conformem. Exemplum præbet JOANN. PONTAS *Dictionar. Cas. Cons. tom. 3. V. societas. edit. Luxemb.* ubi hæc ponitur definitio: *Societas est pactio in licitis & honestis contracta à duobus aut pluribus, qui congerunt simul pecuniam aut quidvis aliud, pretio pecunia æstimandum, ut commodius percipiatur majus lucrum.* Quivis sibi persuadebit, hanc ex mente authoris esse definitionem accuratissimam, utpote præmissam subjunctis casibus decidendis. Nihilominus ubi author ad decisionem *Casus quarti* accedit, quæ ex data definitione non liquidè inferri posse videbatur, construitur ibi alia definitio *accurata*, juxta quam *Societas est damni & lucri ex consensu facta communicatio honesta & justa*: ubi apparet, non fieri decisionem ex præmissa contractus notitia, sed definitionem contractus concinnari ex decisione prævia, præpostero sanè ratiocinandi modo. Si verò apud alios sinceriores authores communicandi damni mentio ingreditur definitionem Societatis, signum est, ibi cumulari substantialia & naturalia contractus, quod frequens est Jure-Consultis, quorum exemplum secutus sumus in descriptione Mutui *Dissert. I. §. 47.*

(c) *L. 10. ff. de div. Reg. Jur.*

§. 128.

Neque In-
justitia ladi-
tur:

Quando in contractu Societatis communio damni, quæ ex natura contractus secutura esset communionem lucri, pacto excluditur; necesse est induci inæqualitatem, quæ proin ad evitandam injustitiæ labem aliunde compensari vel
ex

ex mera liberalitate remitti debet. (§. 16.) Injusta enim est conventio, si sistamus intra terminos contractus utrinque obligatorii, nec aliunde concedatur affecuranti emolumentum æquivalens, vi societatis non debitum. Quale autem & quantum emolumentum pro averfione periculi concedi ab altero socio debeat, standum est communi æftimatione, (§. 123.) de qua inferiùs redibit sermo. Hoc loco nobis sufficit, *ita coiri societatem posse, ut nullius partem damni alter sentiat, lucrum verò commune sit*, (a) hoc est, posse ab uno sociorum omne periculum in se fuscipi, modò inæqualitas inde exorta compensetur.

(a) L. 29. §. 1. ff. pro socio.

§. 129.

Assignant contrariæ opinionis Patroni discrimen inter societatem & alios contractus, quibus adjici potest averfio periculi; quia illi contractus ex natura sua non exigunt communionem periculi, quam tamen exigit societas: sicut igitur in contractu locationis adjici non potest stipulatio, inquilinum non usurum ædibus locatis; in deposito, cum cujus fidei res committitur, non custoditurum: ita etiam societati non posse adjici pactum censent, quo excluditur communio damni. Verùm hac responsione petitur principium. Negamus enim communionem periculi pertinere ad substantiam societatis, sicut ad substantiam locationis pertinet jus utendi re locata, ad substantiam depositi obligatio custodiendi, ut patet ex horum contractuum definitionibus, non ex cujusque cerebro confictis, sed ex ipso Corpore Juris formatis. Sic etiam Mutuum ex natura sua est gratuitum: adjectum pactum de compensatione, non evertit naturam Mutui, sed reddit contractum injustum, nisi accedat alius titulus ab usu pecuniæ distinctus, ita ut augmentum non accipiatur ratione mutui. Pari fere ratione societas ex natura sua secum trahit communionem damni: adjectum pa-

*Sed salva-
tur com-
munio in-
ter socios,*

Etum Affecurationis non evertit societatis naturam, sed reddit societatem injustam, nisi interveniat alia compensatio. Imò hæc ipsa compensandi necessitas facit, ut affecuratus sentiat periculum damni ex natura societatis ortum: nisi enim societatem naturaliter sequeretur commune periculum, necesse non foret, ut cederetur affecuranti emolumentum aliunde non debitum. In hoc sensu dici potest, pertinere commune periculum etiam ad socium affecuratum, quatenus pro aversione hujus periculi sentit aliquod incommodum, quod sibi ratione societatis non incumberet.

§. 130.

Et Consti-
tutio Sixti
V.

Illi denique, qui conjunctionem Affecurationis cum societate non admittunt, decisam quæstionem putant per Constitutionem SIXTI V. quæ incipit *Detestabilis*, (a) ubi damnat & reprobat Pontifex omnes & quoscunque contractus posthac ineundos, per quos cavebitur personis pecunias, animalia, aut quaslibet alias res societatis nomine tradentibus, ut etiamsi fortuito casu quamlibet jacturam, damnum aut amissionem sequi contingat, fors ipsa, seu capitale semper salvum sit, ac integrum à socio recipiente restituatur &c. Varias responsiones ad hanc Constitutionem reddunt alii. Nobis videtur, summum Pontificem nequaquam loqui de casu, quo inæqualitas per tale pactum inducta, aliunde sufficienter compensetur: stante autem inæqualitate contractus, haud dubiè talis societas reprobari & damnari meretur. (b) Fuerit SIXTI tempore contractus mutui *honesto societatis nomine* palliatus: fuerit à nonnullis societas inita *contra equitatem & societatis justitiam*, obstringendo *plerumque pauperes & egenos, subque labore & industria victitantes* ad varia pacta societati adnectenda. Nobis sermo est de iis contractibus, qui maximo utriusque contrahentis commodo, liberrimâque voluntate ad Charitatis & Justitiæ amussim celebrantur. Quando igitur statuit Pontifex, hujusmodi contractus *usurarios*

varios & illicitos posthac censeri debere; non intelligit, semper veram in illis commissam esse usuram, quæ in solo mutuo datur: sed censeri debere usurarios, cum faciliè contingere possit, ut lateat palliatum mutuum, & consequenter usura, quando non apparet, susceptionem periculi aliunde compensari. Si verò aliud, quàm quod jure naturali injustum & illicitum est, damnare & prohibere voluit Pontifex per legem novam & positivam; dicendum est, usum hujus Constitutionis non vigere in pluribus Provinciis. Si SIXTUS V. deprehendit, quòd in suis vel vicinis ditionibus alios lucri spes, alios necessitas ad ejusmodi iniquas & noxias societates absque sufficiente compensatione suscepti periculi faciliè soleat impellere, habuit utique prudentissimam rationem tollendi etiam usum hujus contractus ob ingentes abusus. Cùm autem in nostris regionibus graves ejusmodi abusus vel non contingant, vel aliis mediis reprimantur; hinc mirum non est, ejusmodi Constitutiones in mores non induci.

(a) In Bullar. CHERUB, tom. 2. Const. 45.

(b) Ad hanc Bullæ Sixtinæ interpretationem exclamat P. DANIEL CONCINA de usur. contr. trin. Diff. I. c. 6. §. 5. n. 4. his verbis: *Papa! adeò stolidi negotiatores tempore Sixti V. erant, ut periculum sortis in societatem collata in se susciperent, nullo accepto pretio? ad tollendam tantam mercatorum stultitiam necesse fuit, ut summus Pontifex Constitutionem peculiarem ederet? quis commenta tam inepta, tam bono sensui adversa ferre valet, quin se deridendum propinet?* Interrogo vicissim ex P. Daniele, quales usuras BENEDICTUS XIV. aliique summi Pontifices persequantur? Illas nempe, quas creditores absque ulla obligatione naturali vel civili, absque ullo titulo ultra summam capitalem solvunt. Quidni etiam exclamare licet: *Papa! adeò stolidi creditores hoc tempore sunt, ut ultra debitam summam augmentum solvant absque ulla obligatione, absque ullo titulo? ad tollendam tantam creditorum stultitiam necesse fuit, ut tot Pontifices Constitutiones peculiarederent? &c.* Quivis palpat ejusmodi exclamationum ineptiam.

§. 131.

Potest Af-
securatio
etiam ad-
jungi Mu-
tuo,

Supereft dubium, an pactum Affecurationis, feu fufceptio periculi pro certa mercede poffit apponi ad contractum mutui, ita ut ipfe creditor pro mercede in fe fufcipiat periculum pecuniæ mutuo datæ. Ratione mutui nihil poffe exigi, indubitatum habemus : an autem ratione periculi, quod creditor circa pecuniam trajectitiam à debitore avertit, peti nihil poffit, de Jure Canonico dubitatur; nam legibus civilibus ejusmodi fœnus nauticum permitti conftat. (§. 115.) Difficilem decisionem reddit Decretalis GREGORII IX. *Naviganti*, quæ ultimo loco recensetur fub Titulo *de Ufuris*, his verbis : *Naviganti vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quod fufcipit in fe periculum, recepturus aliquid ultra fortem, ufurarius eft censendus.* Alibi oftensum eft, (*Diff. II. §. 65.*) hanc Decretalem non intelligendam effe de periculo *facti*, fed de periculo *Juris*, fcilicet de mutuante, qui fufcipit in fe periculum, ita ut mutuatarium non teneatur ipfi etiam de forte, fi hæc casu perierit, prout explicat S. RAYMUNDUS de Pennafort, (a) qui hanc ipfam Decretalem Corpori Juris inferuit. Periculum autem Juris pretio æftimabile effe, & Mutuo adjici poffe, etiam ii, qui rigorem doctrinæ profitentur, facilè concedunt; (b) inter quos BALLARINUS fic loquitur : *Hoc periculum, quod periculum Juris quidam appellant, fi in omni mutuo intercederet, iuftum effet in omni mutuo fufcepti periculi pretium.* (c) Neque enim apparet, cur alius tertius ejusmodi pecuniam trajectitiam pro pretio affecurare poffit, id autem non poffit ipfe creditor. Certè quando creditor in fe fufcipit periculum talis pecuniæ, præftat aliquid pretio æftimabile, ad quod vi mutui non fuiffet obligatus : unde potest exigere compensationem affecurationis, fic in aliis contractibus, (§. 125.) ita & in mutuo, (*Diff. II. §. 4.*) cum natura Mutui & Affecurationis fe invicem non excludat; licet enim per mutuum folet periculum pecuniæ, cum eiusdem

dem dominio transire in mutuatarium; nihil tamen obstat, quo minùs alius quidam, vel etiam ipse creditor, idem periculum pro justo pretio in se possit suscipere, & mutuatarium de casu fortuito securum reddere.

(a) *In summa lib. 2. tit. de usura. §. 7. pag. 232.*

(b) Non tamen omnino omnes in hac sententia convenire, patet legenti ea, quæ habet FAGNANUS *ad Cap. Naviganti. de usur. Card. de LUCA de usur. disc. 3. LEOTARDUS de usur. quest. 23.*

(c) *De jur. Div. & Natur. circa usur. tom. 1. lib. 6. c. 3. §. 1. n. 4.*

§. 132.

Pro interpretatione igitur allegatæ Decretalis (§. 131.) *Illas De-* existimo, GREGORIUM respexisse ad fœnus nauticum Romanorum: sicut enim propositus Casus intelligi poterat, & *cretali* Naviganti eo tempore debebat in sensu legum Civilium; ita etiam *ti.* decisio ad eundem verborum intellectum accommodari debebat. Leges autem Civiles circa pecuniam trajectitiam veras admittebant usuras ratione mutui, vehementer tamen auctas ob susceptum periculum, quas usuras Sacri Canones damnant: consequenter Pontifex non aliud in sua decisione potuit, quàm ut eum usurarium censi diceret, qui pro pecunia trajectitia ob susceptum in se periculum reciperet aliquid ultra sortem, ea scilicet ratione, qua permittentibus legibus Romanis exigitur fœnus nauticum, primariò & immediatè propter usum pecuniæ, ita ut susceptio periculi non sit causa exigendi usuras simpliciter, sed tantùm eas ultra consuetum morem augendi. GREGORIUS ipse, & Viri docti, qui casum decidendum proposuerunt, apprehendebant haud dubiè ingens discrimen inter mutuum illud, cujus periculum considerata sola natura contractus, est penes debitorem, & inter illud, cujus periculum speciali pacto in se recipit creditor: nihilominus cùm mens contrahentium præsumeretur eo tempore conformis legibus Civilibus, præ-

Diss. III.

K

sumi

sumi quoque debuit contractus usurarius. Noluit tamen Pontifex definire, usuram esse quidquid sincera mente, ratione solius periculi à se suscepti exigitur. Unde mutuante in casu allegatæ Decretalis non absolutè usurarium esse affirmat, sed usurarium esse *consendum*, id est, in foro externo *presumendum*, cum videatur contraxisse de foenore nautico à legibus Civilibus permisso. Cum igitur his temporibus doctrina de usuris jam clariùs digesta sit, foenusque nauticum, quatenus ratione mutui exigitur, ab omnibus Catholicis reprobetur; hinc etiam decet, ut de mente eorum, qui pecuniæ trajectitiæ periculum pro mercede in se recipiunt, benigniùs præsumamus. Certè ex Decretali GREGORII IX. non bene concluditur, Asssecurationem pro mercede, non posse adjungi Mutuo; quod pro nostra assertionè abunde sufficit. Unde rursus habemus contractum, per quem pecunia collocari potest ad lucrum.

SECTIO V.

De Contractu lucri minoris certi pro majore incerto.

§. 133.

*Contra-
ctuum, qui
aleam con-
tinent,
Justitia:*

Contractus illi, quibus super incerto eventu convenitur, *aleam continere* dicuntur, iisque meritò annumerantur, per quos pecunia collocari potest ad lucrum. Justitia horum Contractuum non exigit æqualitatem inter id quod datur, & recipitur: sed inter spem lucri, & metum damni ex utraque parte contrahentium: quælibet enim pars sperat emolumentum, quælibet timet damnum. Ad inveniendam autem æqualitatem & determinandum pretium superflua sunt scrupulositates Mathematicæ: tale statuendum est pretium, ut alii contrahere velint, & pecuniam suam sorti committere.

tere. Unde nullibi facilius mutuo consensu ab æqualitate recedere licet, quàm in contractu aleam continente; modò caveantur fraudes, & unus alterius ignorantia non abutatur. Parum tamen interest, an ex una tantùm, an verò ex utraque parte ab eventu incerto suspendatur id, quod dari vel fieri debet. (§. 118.)

§. 134.

Ut contractus aleam continentes sint honesti, opus est *Et Hone-* speciali ratione, quæ hunc contrahendi modum suadeat: *stas.* hac deficiente, censetur quis contrahere animo plus recipiendi, quàm ipsemet præstat, id est, animo se locupletandi cum alterius damno, quod naturali honestati repugnat. Si quis tamen alium honestum finem sibi præfigat, accedere potest spes lucrandi. Aliud igitur est, contrahere solo lucrandi animo; aliud contrahere cum spe lucrandi.

§. 135.

Naturam horum contractuum faciliè intelligemus *Tales sunt* allatis quibusdam eorum exemplis. Igitur præter Affecurati-
onem, de qua egimus, pauca dicemus I. De Emptione spei. II. Sorte. III. Loteria. IV. Olla fortunæ. V. Præmio victoriæ. VI. Contractu lusorio. VII. Sponsione. Tum demum VIII. stabiliemus doctrinam de Contractu lucri minoris certi pro majore incerto, quæ species contractûs, aleam continentis, ad præsens institutum maximè pertinet.

§. 136.

I. *Emptio spei* dicitur contractus, per quem certo pretio emitur res acquirenda incerta. Quamvis enim regulariter nec emptio, nec venditio sine re, quæ veneat, possit intelligi: *aliquando tamen & sine re venditio intelligitur, veluti cum quasi alea emitur: quod fit, cum captus piscium, vel avium, vel missilium emitur: emptio enim contrahitur, etiamsi nihil inciderit,*

*Art. 1.
DE CON-
TRACTI-
BUS A-
LEAM
CONTI-
NENTIBUS.
I. Emptio
spei:*

K 2

quia

quia spei emptio est. (a) Per hunc contractum proprie emittitur jus acquirendi illud, quod isto actu, super quo contrahitur, acquiri potest. Pretium in hac emptione determinatur ex probabilitate spei de re acquirenda. Unde si postea acquiratur res pretium conventum longè excedens, siue nihil acquiratur; nec plus tamen, nec minus, quàm conventum fuerit, solvendum est. Nihilominus sicut in aliis emptiionibus, ita etiam in emptiione spei adjici possunt varia pacta, quibus vel nimium unius damnum, vel nimium alterius lucrum temperetur. Si casu extraordinario acquiratur aliquid, quod istiusmodi actu, super quo contractum fuit, acquiri aliàs non solet, emptio ad talem actum se non extendere censetur, consequenter nec pretium solvitur, nec quod acquisitum, emptoris est. (b) Honestatem naturalem sæpe non servat hæc emptio spei; cùm enim plerumque id, cujus acquirendi spes emittitur, mox justo pretio emi possit, intervenire solet vel solus animus lucrandi, vel temeritas, quæ vitia naturaliter inficiunt contractum. Si honesta quæritur animi relaxatio, habebit rationem contractus lusorii. Laudem meremur, si hac contrahendi ratione excitare conamur industriam alterius, qui per ejusmodi venditionem se obligat ad operam navandam illi actui, quo occupari res vendita potest, e. g. ad jaciendum rete.

(a) L. 8. §. 1. ff. de contrah. empt. Bene distingui debet hic contractus aleæ ab emptiione fructuum futurorum, quæ est conditionalis, obligans sub conditione, si fructus nascantur; fitque communiter de iis, quæ naturaliter provenire solent. Contractus autem aleam continens, est absolutus, quo emittitur spes præfens emolumentum cujusdam à casu pendentis.

(b) Nota est narratio PLUTARCHI in vita Solonis de aurea mensa, extracta à Cois Piscatoribus, qui jactum retis vendiderant Milesiis.

§. 137.

II. Sors: II. Sors vocatur res, à cujus fortuita determinatione suspenditur acquisitio rei alterius. Sicuti Sors divinatoria, qua

qua quis, quid futurum sit, determinare vult, superstitiosa & illicita est; ita aliæ sortis species in dubio, quod certo consilio, aut libero consensu determinare vel non possumus, vel non tenemur, licitæ plerumque sunt in eligendo unum ex duobus: in attribuenâo rem indivisam uni: in dividendo rem communem, & assignando rei divisæ partes unicuique. Quando igitur electionem, attributionem, vel divisionem ex mutuo consensu sorti committimus, talis contractus aleam continebit, tenemurque sortis iudicio stare, cum fortuna personam eligentis repræsentet.

§. 138.

III. *Loteria* (a) dicitur, quando certa pecuniæ summa à pluribus confertur ea lege, ut per sortem definiatur, quid ex propositis rebus quilibet habere, an verò symbolæ suæ dispendium facere debeat. *III. Loteria:* Justitia requirit, ut pretium, quod à pluribus confertur, æquale sit mercibus, quæ in taberna fortunæ venales exponuntur, habita etiam ratione sumptuum, vel operarum, huic negotio impensarum. Unde qui Loteriam instruit, nullum habet periculum, cum contractus non censeatur perfectus, donec pro omnibus schedulis, quarum valor habet rationem mercis, pretium sit collatum. *Loteria* autem aleam continet intuitu ementium, qui postquam perfecta emptione res aut pecunias in *Loteria* contentas sibi acquisiverunt, per sortitionem determinandum expectant, quid singulis obveniat, (b) ita ut per sortem divisariam unicuique tribuatur dominium in certa mercium parte, vel vicissim per schedulas vacuas adimatur spes aliquid acquirendi. Si tamen *Loteria* ad certum finem e. g. ad usus pauperum instruitur, consentiunt ementes, ut certa lucri portio, fortè decima pars, pauperibus cedat. Ejusmodi laudabilis finis honestatem conciliat contractui *Loteriæ*; qui enim solo lucrandi animo contrahit, seque ipsum

ipsum periculo damni exponit, ut cum damno aliorum locupletior fiat, honestè agere non censetur.

- (a) *Loteria* vulgare vocabulum derivatur à voce patria *Lot*, seu ùr in Germania inferiore pronuntiatur, *Lot* quæ sortem significat.
- (b) Ut omnia agantur fide bona, omnisque suspicio fraudis evitetur, solet singularum schedularum valor per sortitionem tum demum determinari, quando omnes jam fuerunt venditæ.

§. 139.

IV. Olla fortuna:

IV. Olla fortunæ appellatur, quando pro certo pretio emitur jus schedulam ex urna extrahendi ea lege, ut extrahens obtineat rem, quam inscriptio schedulæ præ se fert. Immittitur autem in urnam certus numerus schedularum, partim inscriptarum, partim inanium. Differt à Loteria, cujus contractus non censetur perfectus, donec pro omnibus schedulis pretium sit solutum, ita ut nullum damni periculum penes illum sit, qui Loteriam instruit. Econtra in olla fortunæ contrahitur cum unoquoque sigillatim, qui schedam extrahit, & mox obtinet jus ad rem schedæ inscriptam, etiamsi reliquæ schedæ non extrahantur. Unde qui in olla fortunæ res venales forti submittit, magnum subit damni periculum, si fortè schedæ pretiosioribus mercibus inscriptæ extrahantur, inanes autem in olla relinquuntur. Ob hanc rationem, qui ollam fortunæ instruit, in determinando pretio schedularum non tantùm valorem mercium, & sumptus, sed etiam periculum, quod subit, æstimare potest. Item ratio habenda finis illius, ad quem destinatur aliquod lucrum, e. g. sustentationis pauperum: ad hanc enim obtinendam vel augeri debet pretium singularum schedularum, vel ex lucro, quod quilibet obtinuit, aliqua portio detrahatur. Pro diminuendo autem pretio Schedularum in considerationem sæpe venire debet opportunitas, res omnes simul vendendi, e. g. integram Bibliothecam, quæ unicum emptorem omnium librorum

rum fortè non inveniret. Quamvis pretii æqualitas ad Mathematicos calculos exigi non possit, curandum tamen summo opere, ut cuncta agantur bona fide, quæ in ejusmodi negotiis sæpe periclitatur. Parum autem interest, quis sortiendi modus adhibeatur, an *Olla fortunæ*, ex qua extrahantur schedulæ; an *Rota fortunæ*, ubi res lucro cedens indicatur ab eo numero, super quo apex indicis in gyrum acti quiescit; an verò *jectus tesserarum*, quarum numeri ostendunt, quid obvenire debeat.

De similibus contractibus fusiùs agit Ill. WOLFIUS de *Jur. nat.* p. 5. c. 2.

§. 140.

V. Ad Contractus aleam continentés revocatur, quando *Premium* exponitur ea lege, ut certo quodam modo aliqui inter se certent, & præmium sit ejus, qui alios vincit. Qui præmium exponit, videtur cum singulis contrahere sub hac conditione, si certamen iniverint, & vicerint. Innumeri autem sunt modi de præmio contendendi; honestissimi sunt illi, quibus vires corporis vel animi exercentur, aut utilitas publica promovetur. Sic præmium promittitur illi, qui judicio Judicum optimam dederit solutionem propositi problematis Physici aut Mathematici; qui elegantiore oratione panegyriin scripserit; qui primus cursu metam attigerit &c.

V. Præmium Fortis:

§. 141.

VI. Per Contractum *Lusorium* convenitur, ut certum quoddam lucrum vel damnum communi consensu determinatum, sit ejus, ex cujus parte extiterit certa quædam conditio. *Ludus fortuitus* est, cujus eventus à sola fortuna pendet, ut ludus tesserarum: *artificialis*, in quo eventus pendet à sola arte, vel ab usu facultatum animæ &c. ut ludus laticulorum: *Mixtus* est, in quo eventus partim à fortuna

VI. Ludus:

80 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per contractum.

tuna, partim ab usu facultatum animæ, seu arte dependet, ut plerique ludi chartarum. Omnis tamen contractus luforius aleam continet, quia etiam in ludo artificiali incertum est, quomodo quis facultatibus suis sit ufurus, aut an casus fortuiti nihil sit interventurum. Ludi merè fortuiti vix alium finem habere possunt, nisi lucrum: ludere autem solo animo lucrandi, honestum non est. (a) Si honesta recreatio ludendo intenditur, id quod periculo subicitur, non debet excedere expensas, quas iucunditatis vitæ causa facere licet, servata cuiusvis status conditione.

(a) Cod. tot. tit. de Aleatoribus.

§. 142.

VII. Sponsio:

VII. Sponsio est contractus, quo super eventu incerto ita convenitur, ut ei, cuius assertioni eventus respondet, certum quid ab altero detur, aut præstetur. Si de eventu præterito agatur, notorius ille esse non debet; nec scientiam, quam unus habet, dissimulare licet: aliàs aperta iniustitia committeretur. Quamvis sponsiones passim moribus tolerentur, sæpe tamen spectatis Juris naturalis principiis honestæ non sunt, quando nempe fiunt manifesto dominii rerum suarum abusu, solo lucrandi animo, & insigni temeritate. Excusat eas nonnunquam honesta affectio erga eventum quemdam, quam sponsores declarare volunt.

§. 143.

Art. 2.
DE LUCRO
CERTO
PRO IN-
CERTO.
VIII. Em-
picio lucri
incerti pro
pretio
certo:

VIII. Inter Contractus aleam continentes, ille præcipuè considerari meretur, quo convenitur *de lucro minore certo, pro majore incerto*. Exemplum esto: Cornelius ex quocunque demum titulo jus habet ad communionem lucri, quod Andersonius maximum sperat ex negotiatione quadam. Plerumque Andersonius lucratur quadraginta procentum: Cornelius omne jus suum, vi cuius ex communi-
cando

quando lucro sperare potest viginti pro centum, cedit vel ipsi Andersonio, vel cuidam alteri, à quo recipit quinque certa pro centum. Emptionis species hæc est; sicut enim venditur spes copiosæ piscationis pro determinato pretio, ita etiam venditur spes majoris lucri pro certo pretio, quod non debet esse æquale lucro verè futuro, sed solummodo spei futuri lucri, considerato periculo, variisque circumstantiis pretium diminuentibus.

§. 144.

Honestatem hujus contractus inde desumimus, quòd ^{Quæst} per eum nihil contra *Charitatem*, nihil contra *Justitiam* agatur. ^{honestat:} Minimè lædi *Charitatem*, in aperto est, cum non agatur de sublevanda alicujus necessitate, sed de promovendo lucro utriusque contrahentis. Multi, quorum pecuniæ alienam industriam animare possunt, nolunt se intromittere in salebrosos Mercatorum computos, nec inhiant magno lucro; contenti modico emolumento, modò definitam quantitatem recipiant, cui rem suam familiarem aptare possunt. Sicut igitur modestiæ laudem ferunt illi, qui, ut lites fugiant, actiones suas alteri pro minori pretio cedunt; (a) vel pacis studio transactionem ineunt; vel hæreditatem vendunt, ut à cohæredum jurgiis se eximant: ita etiam commendari summopere debent illi, qui parvo lucro contenti, spem maximi lucri, ad quod jus haberent, alteri relinquunt.

(a) L. 4. §. 1. de alienat. judic. mut. caus.

§. 145.

De *Justitia* hujus contractus dubitari non debet; datur ^{Justa:} enim utrinque æqualitas inter spem lucri, & metum damni. Quamvis Cornelius certum pretium recipiat, & Andersonii lucrum periculo expositum sit: nihilominus tempore contractus æquè incertum est, an Cornelius sit lucrum reportaturus, an damnum. Cedit enim spem magni lucri,
 Diff. III. L &

& recipit pretium modicum : Andersonius vicissim dat pretium modicum, & recipit jus ad lucrum maximum. Si in casu particulari æqualitas non exactè servari videatur, nihil tamen contra Justitiam fieri censendum est : cùm liceat liberrimo utriusque consensu recedere ab æqualitate, maxime in ejusmodi contractibus, in quibus ad mathematicas scrupulositates attendi non potest.

§. 146.

Utilis bono publico:

Non tantùm honestus est ejusmodi contractus, sed etiam Reipublicæ *utilissimus*, & promovendæ negotiationi, aliisque moliendis operibus valde opportunus, cùm plurimum serviat tum ad stimulandam quorundam industriam, qui pretium alteri solutum largiter sibi compensatum volunt; tum ad refrenandam aliorum temeritatem, qui alienis pecuniis adjuti incautè magna moliuntur, parùmque curant, operam suam sine lucro esse perditam, nisi obstringantur, certam sperati lucri quantitatem alteri persolvere, etiamsi nihil ipsi lucrati fuerint.

§. 147.

Nec prohibita.

Nulla etiam lege positiva tales contractus prohibitos scimus: imò quotidiana experientia docet, passim in variis negotiis ita contrahi, ut pro lucro majore incerto solvatur certum pretium minus.

§. 148.

Posse eam fieri inter socios, negant aliqui:

Quæri potest, an ejusmodi conventio adjici possit contractui societatis, ita ut unus socius recipiat lucrum minus quidem, sed certum, spe omni majoris lucri relicta alteri socio. Hærent aliqui dubii ex ea potissimum ratione, quòd omne periculum inter socios debeat esse commune: vi talis autem conventionis unus ex sociis haberet lucrum certum; alteri impenderet omne periculum: quæ videtur esse societas

tas

tas Leonina. Unde etiam SIXTUS V. Pontifex in supra allegata Constitutione *Detestabilis* damnat & reprobat quoscunque contractus posthac ineundos, per quos cavebitur personis pecunias societatis nomine tradentibus, *ut de certa quantitate, vel summa in singulos annos aut menses, durante societate, respondeatur &c.*

§. 149.

Hac argumentatione non absterrentur Theologi & Juris-Periti in his partibus, quin communiter doceant, non obstare nec naturæ societatis, nec æquitati naturali inter socios hanc conventionem, per quam unus recipit lucrum minus certum, relicto jure ad lucrum majus incertum. Sicut enim talis contractus juxta omnes potest per se consistere: ita non invenitur ratio, cur adjici non possit contractui societatis, sive hanc ad proprium conceptum substantialem, sive ad regulas Juris naturalis, sive ad leges Juris positivi examinemus. Nam conceptus substantialis, quem nobis de societate Leges præbent, nihil aliud dicit, quam mutuuum consensum de re in commune conferenda ad uberiolem quæstum: igitur Jus ad lucrum competit vi societatis: an autem hoc lucrum sit certum, vel incertum, non ad substantiam societatis pertinet, sed ad executionem & effectum: proin pacto aliquo convenire potest de modo communicandi lucrum.

Affirmant alii; quia per hoc nihil fit contra substantiam societatis:

§. 150.

Æquitati naturali, quam societas requirit, non obest conjunctio horum contractuum. Manet commune emolumentum inter socios, quorum unus habet lucrum certum & modicum; alter spem lucri longè majoris incerti: manet etiam commune periculum, dum unus certam quantitatem solvit, fortè nihil recepturus; alter pro modica quantitate cedit jus ad lucrum, quod speratur maximum. Nulla societatis Leoninæ umbra occurrit, ubi spes ad maximum lucrum ceditur,

Neque contra æquitatem naturalem:

ditur, quamvis fortè nullum sit obtinendum: hæc enim incertitudo communis est omnibus contractibus aleam continentibus; & in hac ipsa conventionem, de qua agimus, etiam incumbit illi, qui lucrum modicum certum recipit: incertus enim est, an non perdat lucrum maximum, ad quod vi societatis jus haberet.

§. 151.

Neque
contra Le-
ges:

Leges positivæ tradunt apertè, societatem per ejusmodi conventionem de pretio certo pro incerto non immutari in alium contractum. Nam agnoscunt, societatem initam esse inter Flavianum Victorem, & Vellicum Asianum, quibus placuerat, ut locis emptis pecunia Victoris, monumenta fierent opera & peritia Asiani: quibus distractis, pecuniam Victor cum certa quantitate reciperet, superfluum Asianus acciperet, qui operam in societatem contulit. (a) Aliam societatis naturam obtrudi nobis non patimur, quàm quæ in Legibus traditur: huic non repugnare conventionem de certa quantitate ultra collatam sortem recipienda, & de reliquo lucro cedendo alteri socio leges docent: legitimè igitur infertur, ejusmodi conventionem stare posse cum societate, prout hæc consideratur tanquam contractus Juris Civilis. Nec multum moratur nos Glossa, quæ per quantitatem in allegata lege, intelligit quotitatem; nam Glossam tanti non facimus, ut ob solam ejus auctoritatem voces legum apertas detorqueamus in alienum & improprium sensum.

(a) L. 52. §. 7. ff. pro socio.

§. 152.

Neque
contra
Constitu-
tiones Pon-
tificias:

Contractui, qui à legibus civilibus laudatur, & æquitati naturali non repugnat, non censetur damnari à SIXTO V. de cujus Constitutione quoad hunc articulum fere idem sentimus, quod suprâ (§. 130.) respondimus. Vel enim Summus Pontifex solummodo damnat conventiones, quæ inæquali-

qualitatem inducunt, aliunde non compensatam: vel solummodo præsumit, usurarium animum sub pallio honesti contractus latere: vel novam legem positivam pro suis ditionibus constituit. In quocunque sensu Decretalem Sixtinam intelligamus, non obest illa nostræ doctrinæ.

§. 153.

Omnibus igitur perperensis, potest conventio de lucro minore certo pro majore incerto adjici contractui societatis, modò quis intuitu ipsius societatis ad id non obstringatur, & servetur aliqua æqualitas, de qua tamen non mathematicè, sed moraliter ex communi æstimatione, & libero contrahentium consensu statuendum erit.

SECTIO VI.

De Contractu Trino.

§. 154.

Nemo in dubium vocabit Honestatem & Utilitatem Societatis, Assurationis, & Conventionis de lucro certo pro incerto, si contractus hi singuli seorsim considerentur. Magnis autem animis agitur quæstio, an triplex hic Contractus inter eosdem contrahentes, circa eandem pecuniam ab uno collatam, successivè vel simul uno eodemque tempore & actu, explicitè vel implicitè iniri possit. Ingenti aviditate inhiari lucro ex pecuniis percipiendo, abunde constat. Unde nonnulli, ut gratuitam præstationem Mutui eludant, pro Mutuo effingunt contractum, qui potiùs naturam societatis imitatur. (*Diff. I. §. 194. 195.*) Alii vicissim arguuntur sub nomine & pallio societatis celebrare verum Mutuum, de quibus hoc loco dicendum est.

L 3

§. 155.

§. 155.

Paradigma fufius.

Ut controversiæ status probè intelligatur, sequens Casus ponitur. Fortunatus Vir nobilis audit, aptari alicubi officinam fabricandis mercibus, quæ hucusque magnis impensis aliunde emebantur: conquiri socios, qui grandem pecuniæ summam conferrent ad negotium hoc patriæ utilissimum perficiendum, ex quo etiam magnum lucrum in singulos socios esset redundaturum. Fortunatus igitur qui filiæ suæ destinat dotem 12000. thalerorum, & jamjam 10000. ad hunc finem seposuit, boni publici simul promovendi, simulque dotis pro filia sua complendæ studio, dictos 10000. thaleros ad memoratum opus perficiendum impendere statuit. Optimè novit, periculosa esse initia hujusmodi negotiorum. Ne igitur omne id, quod pro dotanda filia jam seposuit, periculo exponat, quærit aliquem, cum quo contractum Asssecurationis ineat, potius perditurus certam quantitatem Asssecuratori præstandam, quàm integram summam, si res malè cesserint; spe tamen plenus, eam quantitatem, quæ Asssecuratori esset exhibenda, abunde compensandam per lucrum ex nova officina percipiendum. Cùm autem Fortunatus ex una parte sciat, Directores totius operis ægrè libros computationum suarum alienis oculis, ac occultas rei perficiendæ vias alienis judiciis exponere; ex altera parte ipse nec harum rerum peritus, nec immodici lucri cupidus sit: optat potius securus esse de certo modico lucro, quàm magni lucri spem habere cum variis negotiationum molestiis conjunctam. Opportuno tempore offert se socium optatissimi hujus operis, cujus primarii Directores molestè ferunt, quòd Fortunatus Asssecuratorem alium inquirat: offerunt ipsi Asssecurationem totius summæ capitalis, simulque sibi gratum fore insinuant, si lucrum aliquod certum annuum acceptare, sibi que omne residuum, ad quod spem habere possèt, cedere vellet. Adscribitur itaque Fortunatus inter socios

socios novæ fabricæ cum 10000. thaleris (en contractum societatis) his conditionibus adjectis, ut integra hæc summa quocunque casu eveniente, restitueretur post quinque annos, quodocunque illis elapsis vel Fortunatus repetierit, vel Directores fabricæ reddere voluerint: (ecce contractum Assesurationis) interim autem pro primo quidem anno omnino nihil, in singulos sequentes annos darentur quinque in centum, seu 500. thaleri. (ecce conventionem de lucro certo pro incerto) Sub his conditionibus Fortunatus credit, se consecuturum imprimis meritum promoti utilissimi operis, simulque obtenturum duo thalerorum millia intra quinque annos, ad complendam destinatam dotem filix suæ, quæ intra hos annos ad ætatem nubilem esset perventura. Hæc conventio, qua inter easdem personas de eadem pecunia tres contractus, scilicet societatis, Assesurationis, & lucri certi pro incerto, simul conjunguntur, vulgo vocatur *Contractus Trinus*.

§. 156.

Fusiore sermone Casus hic proponitur, ut natura conventionis, & intentio contrahentium intimius pernoscat. Optimè gnarus sum, tot ambages, animique reflexiones non fieri, quando jam aliunde notum est, quibus conditionibus in hoc negotio, in hac provincia, ab his mercatoribus contrahi solet. Totus autem plurium contractuum complexus brevissimis verborum formulis exprimi solet. (a) Necessaria sunt hæc formularum compendia præcipuè inter mercatores, ne longiores verborum ambages tempus præripiant, & litigiorum fomitem præbeant. Pauca cambialium literarum lineæ (§. 57.) plures conventiones complectuntur, majusque robur obtinent, quàm Notarius publicus præstare possit integro corio ambagibus verborum, & clausularum cautelis repleto. Sic Algebra periti miro signorum compendio clarè exprimunt, quod alii agglomerata numerorum mole potius involvunt. Formulæ igitur contractuum

*Solet in
praxi sub
brevis for-
mula,*

Etuum non sunt æstimandæ juxta sensum, quem ingerunt oculis Theologorum in Scholis, sed quem habent ex usu peritorum in foro.

(a) Varias hujus contractus formas inter mercatores Lugduni usitatas, refert GIBALINUS *de Usur. lib. 6.*

§. 157.

*Diversi-
mode ta-
men cele-
brari.*

Ex diversa forma contrahendi potest observari discrimen I. an tres contractus ineanur simul uno, eodemque tempore & actu, an verò *successivè*, ita ut hodie superaddatur Asscuratio societati heri initæ, & cras accedat conventio de lucro certo pro incerto. Credunt multi, Cardinalem CAJETANUM admisisse has conventiones inter easdem personas, modò fiant *successivè*, secus si simul eodem tempore. (a) II. An fiant *explicitè*, declarando claris verbis contractum societatis cum annexa Asscuratione summæ capitalis, & certi lucri annui pro majore incerto præstandi: an verò *implicitè* tradendo pecunias, & stipulando certum lucrum juxta usum & morem cujusdam loci. III. An celebrentur hi contractus cum sufficiente notitia de singulorum natura, an verò ex defectu distinctæ notitiæ cum sola pia intentione contrahendi omni meliore modo, quo alii viri probi & docti contrahere, & ejuscemodi conventiones tanquam legitimas probare conspiciuntur, eo fere modo, quo aliqui dogmatum Christianorum non satis periti, Baptismum administrare dicuntur cum intentione faciendi quod facit Ecclesia.

(a) Cardinalis CAJETANUS *Opusculor. tom. 1. tr. 31. respons. 11.* dicit Contractus Asscurationis & certificationis lucri posse licitè fieri inter Petrum & Paulum socios, modò *seorsim ac disparatè* superaddantur societati. Hæc verba de diversis temporis intervallis intelligit DOMINICUS SOTUS *de F. & F. lib. 6. q. 6. art. 2.* LUDOVICUS LOPEZ *de contract. lib. 1. c. 65.* & apud eum FRANC. VICTORIA, omnes tres ex sacro
Ordi-

Ordine Prædicatorum. Item JOANNES MALDERUS *Episcopus Antverpiensis in 2. 2. de Jusf. tr. 5. c. 2. dub. 9.* Quando igitur P. DANIEL CONCINA *de usur. contr. trin. pag. 114. n. 4.* dicit, *nihil tam ineptum, tam puerile esse, quàm isthanc explicationem, qua rò successivè explicetur per diversa tempora physica intervalla: nescio an pueriles ineptias Cardinali CAJETANO, an verò DOMINICO SOTO &c. tribuere velit: utrumvis valde inhumanum videretur.*

§. 158.

Contractus hic in controversiam vocari cœpit in Germania, circa initium sæculi decimi sexti. Cùm autem Doctores Germani inter se non convenirent, exterorum etiam mentem explorare statuerunt. Igitur CONRADUS KOELIN, insignis Theologus Ordinis Prædicatorum, & Cœnobii Ulmenfis Prior consuluit THOMAM DE VIO, Ordinis sui Generalem, postea Cardinalem CAJETANUM dictum, qui tunc Romæ Concilio Lateranensi intererat. Hic die prima Aprilis anni 1515. quo ipso tempore in Concilio agebatur de Montibus Pietatis contra sententiam Cajetani in proxima Sessione X. ab usuræ suspitione absolvendis, responsum ad dictas literas dedit, quod extat inter ejus Opuscula in Tractatu *de Septemdecim Responfionibus &c.* Circa idem tempus JOANNES ECKIUS, hujatis Ingolstadiensis Academiæ Pro-cancellarius famosissimus, qui jam antea in publico confessu Bononiæ de hac quæstione disputaverat, misit casum de isto contractu decidendum ad Facultatem Theologicam Parisiensem: cùm autem ista ob varia impedimenta non potuerit congregari, opinionem suam particularem (a) ad quæstionem ECKII edidit JOANNES MAJOR insignis Theologus Parisiensis, eamque inseruit Commentario suo in quartum sententiarum: (b) ipse autem ECKIUS pro tuenda honestate Contractus Trini conscripsit insignem Tractatum, qui Manuscriptus asservatur in Bibliotheca Academiæ Ingolstadiensis, cui finem imposuit anno 1515. VII. Idus Martii, *Diff. III.* M qui

*In contro-
versiam
tractus est
primùm in
Germania.*

qui dies in fine libri annotatur. Initium tamen Tractatus in hoc Manuscripto Volumine deest, ita ut ex trecentis septuaginta & octo Numeris, in quos totus liber distinctus est, primi octoginta quatuor deficiant. Summaria tamen singulorum numerorum, ad finem sunt adjecta, ex quibus facile patet, quid ibi fuerit tractatum. Majorem famam hæc controversia Romæ obtinuit, postquam DOMINICUS SOTUS (c) & MARTINUS NAVARRUS, (d) qui jam antea hunc contrahendi modum Regi Lusitanæ proposuerat, oppositas suas opiniones, hic quidem pro Contractu Trino, ille verò contra istum vulgaverunt. Neque finem altercationibus imposuit Constitutio SIXTIV. quæ incipit *Detestabilis*.

- (a) Verba MAJORIS sunt: *quia ob varia impedimenta facultas super hoc non fuit congregata, nihil est ab eadem sacra Facultate decisum. Dicam cum benigna supportatione opinionem meam particularem in hac parte &c.* Ex his patet, Theologum hunc vocare opinionem suam particularem, non in alio sensu, quam quòd illa non fuerit edita communi nomine Facultatis Theologicæ.
- (b) *Dist. 15. q. 49.*
- (c) *De Justit. & Jur. lib. 6. q. 6. art. 2.*
- (d) *De Usuris in Cap. Si fœneraveris. n. 32. seqq. Item in Manual. Confess. c. 17. n. 254. seqq.*

§. 159.

*Hoc loco
brevis
de eo agen-
dum.*

Mihi animus non est, fusiùs pro rei gravitate hanc materiam discutere, tum quòd ea non constituat præcipuum scopum præsentis Dissertationis; tum quòd nolim in eadem navi cum NICOLAO BROEDERSEN navigare, (a) eodemque zeli Conciniani turbine obrui. Postquam igitur recensuero potissima argumenta eorum, qui licitum hunc contractum existimant; illorum quoque, qui eundem tanquam usurarium condemnant: demum paucis mentem meam aperiam, sublimiori decisioni eam substraturus.

- (a) Hic anno 1743. in Hollandia Tomum edidit *de Usuris licitis & illicitis*, quem præcipuè impugnat P. CONGINA in tract. *De Usa*.

Usura Contractus Trini, postquam synopsis voluminosi operis Bræderſeniani Italico sermone ab Illustri Viro fuerat divulgata.

§. 160.

Patroni benignioris sententiæ innituntur potissimum his argumentis, quòd ista conventio, triplicem in se contractum involvens, I. nec substantiæ singulorum horum contractuum, II. nec æquitati naturali, III. nec legibus positivis adversetur: sed potius IV. rationi, V. sacris Canonibus, VI. Legibus civilibus, VII. & communi timoratorum praxi, à Viris doctissimis comprobata, sit conformis.

Art. 2.
ARGUMENTA
PRO CONTRACTU
TRINO.
Defenditur
Contractus
Trinus,

§. 161.

I. Leges, ex quibus naturam contractuum discimus, ea ratione posse iniri societatem dicunt, ut quis lucri partem se rat, de damno non teneatur: (a) ut nullius partem damni alter sentiat, lucrum verò commune sit. (b) Hoc cum contingat per Affecurationem, bene infertur, Affecurationem posse locum habere inter duos socios: (§. 126. seqq.) uti etiam conventionem de lucro certo pro incerto, cum eadem leges approbent societatem, in qua socius collatam pecuniam cum certa quantitate ex pacto recipit. (§. 151.) Frustra igitur dicitur, hos tres contractus non posse simul iniri inter easdem personas, licet juxta omnes celebrari possint inter plures: neque natura unius excludat conjunctionem aliorum. Nam quæ naturalia sunt alicui contractui, uti communio damni naturalis est societati, possunt per pactum abesse, quin evertatur substantia contractus.

Quia nec
substantia
contractuum:

(a) §. 2. Inst. de Societ.

(b) L. 29. §. 1. ff. pro socio.

§. 162.

II. Æquitati naturali nequaquam obest conjunctio horum contractuum; nam inæqualitas, quæ per Affecurationem

Nec æquitati naturali:

M 2

So-

Societati advenit, compensatur per spem majoris lucri, quod socio asscuranti permittitur. Quænam autem sit perfecta æqualitas ex communi æstimatione desumi debet, quamvis in ejusmodi negotiis mutuo consensu facilè recedi possit ab æqualitate, quando exinde Charitas non læditur: supponimus autem talem conventionem nequaquam fieri cogente necessitate, cui subveniendi facultas sit in altero. Salva igitur Charitate & Justitia nihil committitur contra æquitatem naturalem, si ea æqualitas servetur, celebrando tres contractus cum socio, quæ servanda esset contrahendo cum tribus diversis.

§. 163.

Nec Legibus positivis adversatur.

III. *Leges positivæ* contra conjunctionem horum contractuum ignotæ sunt Doctoribus Hispanis, Lusitanis, Belgis, Germanis, pluribus Galliarum Provinciis, & pluribus Italis, ipsisque Romanis. Nam Constitutio SIXTI V. in quantum est declaratoria Juris naturalis, non damnat hunc contractum, si servetur debita æqualitas: præcisè autem ex vi legis positivæ circa contractus civiles, non egreditur territorium Pontificium, nisi ab aliis Principibus adoptetur. Quando igitur speciale statutum huic contractui obstat, nihil per hoc generali doctrinæ de honestate ejusdem detractum creditur. Certè communis aliqua Constitutio Juris Canonici aut Civilis, quæ adversetur, hucusque exhiberi non potuit.

§. 164.

Sed potius rationi:

IV. *Rationi* magis consentaneum videtur, ut triplex iste contractus potius cum uno, quàm cum tribus ineatur, sicuti causæ connexæ nequaquam dividendæ, sed in eodem tribunali decidendæ sunt, licèt intuitu unius causæ forum non esset competens, modò Judex simpliciter Jurisdictionis sit capax. Ex iisdem fere rationibus, licèt naturæ Societatis conformis sit communio damni; nihilominus si quis asscur-

cura-

curari sortem suam cupit, simulque computationum tricas averfatur; commodius cum socio suo volente & optante, hæc pacta init, quàm ut per ambages, & non sine novis impensis, cum alio contractum affecurationis, cum tertio conventionem de lucro certo minore pro majore incerto celebret. Magis etiam consultum est Mercatoribus, qui tali modo rationum libros edere non tenentur, nec tamen infidelis computi accusari possunt. Hac igitur via magis acuitur industria mercatorum: divites verò libentius pecunias suas ad promovendum bonum publicum conferunt.

§. 165.

V. Si *Sacros Canones* consulamus, favere huic trino contractui videtur INNOCENTIUS III. Pontifex, (a) qui, cum vir ad inopiam vergeret, & cautionis præstandæ impotens esset, jubet dotem mulieris alicui mercatori committi, ut de parte honesti lucri dictus vir onera possit matrimonii sustentare. Contractum Societatis in hoc casu suaderi à Pontifice, non est dubium. Apparet autem, etiam pactum Affecurationis esse adjectum; aliàs periculo longè magis æstimabili exponi dotem voluisset Pontifex. Nam damnum Mercatori casu fortuito obveniens, ex natura Societatis contingeret etiam pro rata dotem, utpote cujus periculum, quod *Juris* vocatur, & solum ex aliquorum sensu æstimationem suscipit, (*Diff. II. §. 44.*) mercator absque contractu Affecurationis in se non transferret: uxor proin dejiceretur omni jure eam repetendi, si casu, qui apud mercatorem est frequentissimus, periret. Econtra dos pecuniaria apud maritum exposita, non subjicitur fortuitis œconomix detrimentis, utpote quæ semper repeti potest ex bonis mariti, cui etiam juxta effectum INNOCENTII in dicto casu ne quidem committi debet nisi sub idonea cautione, quam tamen à Mercatore præstandam Pontifex non exigit. Consequenter absque pacto Affecurationis pejore loco collocata, & periculo magis æsti-

mabili & frequentiori exposita fuisset dos apud mercatorem. Hæc certè mens non erat Pontificis, qui omni meliori modo securitati dotis consulrum volebat: velle autem hoc aliter non potuit, nisi per pactum Asssecurationis cum mercatore initum circa ipsam dotem, & fructus ejus, ex quibus onera matrimonii sustentari debebant. Adjectam quoque fuisse conventionem de lucro certo pro incerto, omnino verisimile est; nam parum aptè uxor vel maritus impliciti fuissent mercatoris ratiociniis, quorum fortè erant omnino imperiti: aptissimè autem intentus finis sustentandi onera conjugalia obtinebatur per pactum de certa parte honesti lucri concedenda, cui fini non satisfaceret per lucrum incertum. Videtur igitur hæc Decretalis INNOCENTII exhibere elegantissimum Paradigma Contractus Trini. Quæcunque aliæ interpretationes fingantur, vix satisfacient animo contrariis Ideis non præoccupato.

(a) *C. per vestras. 7. de donat. int. vir. & uxor.*

§. 166.

*Eorumque
Glossæ:*

Neque alia Pontificis mens ex Glossa (a) erui potest, dum ait: *Non tenetur maritus scenerari dotem, & de usuris alere uxorem, sed convertat eam in Societatem honestam, vel aliquod commercium, & ex lucro honesto eam alat.* Ingenio P. CONCINÆ opus est, ut ex his verbis extundatur damnatio Contractus trini. (b) Neque clariùs hæc eruitur ex altera Glossa (c) ab eodem Authore allegata, quæ innuit, si quis pecuniam suam dedit negotiatori, ut inde emat merces, & det sibi partem lucri, licitum id non esse, *si periculum spectet ad recipientem, ut sit inter eos contractus mutui &c.* Haud dubiè non licèt exigere lucrum ex mutuo, cujus periculum spectat ad recipientem. Pergit Glossa, licitum fore lucrum, *si societatem contrabant, & tum periculum spectet ad utrumque &c.* Optimè discurret Glossa, sed nihil exinde evincitur contra patro-

patronos Contractus trini. Hi enim facile admittunt, quòd Societas, excluso omni alio pacto, periculum faciat utrinque commune. Quæstio in eo vertitur, an hoc periculum non possit transferri in unum solum, modò aliunde istud onus ad æqualitatem compensetur. Possè id fieri, nequaquam negant allegati textus.

(a) *In cit. c. 7. v. Honesti lucri.*

(b) *De Usur. contr. trin. Diss. 1. c. §. 2. n. 3.*

(c) *In c. 3. XIV. q. 3. v. Negotiatoribus.*

§. 167.

VI. *Legem Civilem* trino Contractui faventem supra (§. *Legibus Civilibus*: 151.) adduximus. Dabatur ibi pecunia in Societatem: addebatur pactum de hac pecunia cum certa quantitate recipienda: neque hoc pacto contractum Societatis in mutuum converti credit Jure-Consultus, sed *pro socio* actionem esse constituit: aperta hic continetur contractus trini formula. An parum curandas leges civiles dicemus, utpote quæ usuras jure naturali vetitas permittunt? Verùm hoc loco non agitur de usuris permittendis, vel prohibendis: agitur solummodo de natura contractus societatis, quam Leges civiles tradunt, explicant, suisque limitibus & regulis circumscribunt. Hanc Societatis naturam non ex Theologia, sed ex Legibus discamus oportet. Potest Theologus contractum aliquem à Legibus civilibus traditum damnare, quòd Charitati vel Justitiæ adversetur: non potest autem aliam suis solummodo Ideis conformem contractus naturam effingere. Cùm igitur leges eam esse societatis naturam dicant, ut conjungi patiatur pactum Alsecuracionis & recipiendæ certæ quantitatis pro lucro incerto: qua confidentia quispiam affirmabit, contractum Societatis per hæc pacta immutari in mutuum? Si autem appositis istis pactis salva persistit Societas, usura non committetur, utpote quæ in solo mutuo reperitur. Si usuræ vitium

vitium effugimus, vix aliud in contractu trino secundum suam substantiam considerato, timendum restat; nam ex peculiaribus circumstantiis, vel perversitate contrahentium, unde Charitatis aut Justitiæ leges nonnunquam forsitan læduntur, non dimetitur Honestatem ipsius contractus.

§. 168.

Et timoratorum praxi est conformis.

VII. *Communem timoratorum praxin* in illis potissimum locis considerare oportet, in quibus magna confluit mercatorum, aliorumque negotiantium copia. Ibi enim Viros probitate conspicuos, Ecclesiasticos æquè ac Laicos, passim ex hoc contractu cum mercatoribus inito lucrum capere, nemini ignotum est. Comprobari autem hanc praxin à Viris doctissimis, nemo inficiabitur, nisi ab eorum numero excludatur JOANNES ECKIUS, (a) JOANNES MAJOR, (b) MARTINUS NAVARRUS, (c) JOANNES MALDERUS, (d) Cardinal. TOLETUS, (e) LUDOV. MOLINA, (f) LEONARD. LESSIUS, (g) Card. de LUGO, (h) HONORAT. LEOTARDUS, (i) BARTHOL. MASTRIUS (k) cum Scotistis ab eodem allegatis, GIBALINUS, (l) M. ANTON. SABELLUS (m) aliique plurimi, quibus accedunt recentissimè Approbationes diversarum Academicarum & Facultatum Theologicarum, nempe Coloniensis, Trevirensis, Complutensis, Salmantinæ, Ingolstadtensis, Friburgo-Brisgoicæ, Moguntinæ: quas verbotenus exhibet libellus tertium Parisiis editus anno 1745. (uti præfert titulus) & inscriptus: *Examen Theologique sur la Société du prêt à rente.* Præmittitur huic Editioni Approbatio Celsissimi Principis & Episcopi Basileensis, qui doctrinam de licentia Contractus Trini à Confessariis & Poenitentibus suæ Dioeceseos in praxin deduci permittit. Approbatio hæc data & impressa est ante librum à P. Concina editum, in

in quo sæpius provocantur Probabilistæ, ut vel unicum exhibeant Episcopale Edictum in favorem Contractus Trini.

- (a) *In MSto libro, de quo supra §. 158.*
- (b) *In 4. Sentent. dist. 15. q. 49.*
- (c) *Manual. Confess. c. 17. à n. 254. & de Usuris in C. Si feneraveris, à n. 32.*
- (d) *In 2. 2. de Just. tr. 5. c. 2. dub. 9.*
- (e) *Instruct. Sacerdot. l. 5. c. 41. n. 3.*
- (f) *De F. & F. tr. 2. disp. 417.*
- (g) *De F. & F. l. 2. c. 25. dub. 3.*
- (h) *De F. & F. disp. 33. sect. 4.*
- (i) *De Usur. q. 31. n. 12. seqq.*
- (k) *Theol. Moral. disp. 5. n. 135. seqq.*
- (l) *De Usur. lib. 6. per tot.*
- (m) *Variar. Resolut. cap. 17.*

§. 169.

Benigniori doctrinæ circa honestatem Contractus trini se opponunt alii, & usuræ vitium in eo latere putant, idque sibi videntur demonstrare I. ex testimoniis Patrum: II. De cisionibus Conciliorum: III. Decretis Pontificum: IV. quòd Contractus trinus sit lepidissima chimæra, & purum figmentum Casuistarum, cum per adjecta pacta videatur substantia Societatis everti: V. & Justitia lædi: VI. ita ut potius sit purum mutuum: VII. eoque admissio eludantur omnes leges Divinæ & humanæ adversus usuras: VIII. cum magno scandalo etiam A catholicorum: IX. unde damnari hic Contractus meretur, saltem quia est summè periculosus: X. & revera damnatus dicitur communissima autoritate Theologorum & Juris-Consultorum. Ut hæc argumenta partim pro dignitate sua elucidentur, partim pro levitate sua refellantur, spisso volumine opus esset: nos paucis verbis ea attingimus, adjuncta responsione benigniorum Authorum.

Art. 3.
ARGUMENTA
CONTRA
CONTRACTUM
TRINUM.
Contra
Contractum trinum opponuntur

§. 170.

I. Testimo-
nia SS. Pa-
trum:

I. SS. BASILII, (a) AMBROSII, (b) & HIERONYMI (c) testimonia contra formam contractus trini allegari solent. (d) Sed nullum contractus trini vestigium in iis reperiunt Patroni benignioris sententiæ, nisi omnem mercatorum Societatem damnatam esse, dicere velimus. S. BASILIUS dehortatur eloquentissimè à sumendo mutuo ob improbitatem fœeneratorum: S. AMBROSIUS & HIERONYMUS non in solis pecuniis, sed in quolibet incremento forti adjecto committi usuram ostendunt. Quid inde contra Contractum trinum inferri possit, non apparet.

(a) *Homil. in psalm. 14.*(b) *Lib. de Tobia. c. 14.*(c) *Comment. super c. 18. Ezechiel.*(d) Apud P. CONCINA *de usur. contr. trin. Diss. 1. c. 4.*

§. 171.

II. Canon
Concilii
Nicæni:

II. Opponitur Concilii Nicæni Canon decimus septimus, qui Clericis usuras ex mutuo prohibet, quacunque ex adinventione, vel quocunque modo negotium transigant, vel aliquid tale prorsus excogitent turpis lucri gratia. Hanc Concilii Nicæni decisionem ambabus manibus amplexantur Patroni Contractus trini. Vis argumenti fortior ducitur ex verbis Glossæ, (a) juxta quam per dictum Canonem damnatur omnis, *quodcunque novum pactum, vel contractum inveniens in fraudem usurarum*. Atqui duo pacta Societatis contractui adjecta, non aliam ob causam inventa sunt, quàm *ad usuram declinandam: in usurarum ergo fraudem inventa sunt*. Sic arguit P. DANIEL CONCINA, (b) ea argumenti bonitate, qua inferre licet, Montes Pietatis inventos esse *ad usuram declinandam: in usurarum ergo fraudem inventi sunt*. Forma contrahendi per geminum pactum Societati adjectum, inventa est
ad

ad majorem commerciorum commoditatem, & mutuam contrahentium utilitatem. ZONARAS & BALSAMON optimè interpretantur dictum Canonem, ut illi etiam Clerici comprehendantur, qui vero mutuo nomen Societatis prætexentes, usuras capiunt. Absit, ut in solo nomine ludatur, & gravissimæ leges eludantur. Nisi celebrentur contractus verè à mutuo distincti, usuræ vitium non vitabitur: ad vitandam igitur usuram alius à mutuo contractus ineundus est: malignè autem id dicitur in fraudem usurarum fieri.

(a) *In Can. 2. dist. 47. v. Transigens.*

(b) *Loc. cit. c. 5. §. 1. n. 1.*

§. 172.

III. Inter Decreta Pontificum contra Contractum tri- *III. Decre-*
num allegatur decisio INNOCENTII III. quam pro licentia *talis Inno-*
hujus contractus supra adduximus. (§. 165.) Inter modos *centii III.*
syllogismorum Aristotelicos nullum invenire est, quo ex hac Decretali conclusio deduci possit contra contractum trinum. In subsidium vocatur aliena Glossa, (a) quæ contractum, quo quis pecuniam suam dedit negotiatori, ut inde emat merces, & det sibi partem lucri, licitum non concedit, *si periculum spectet ad recipientem, ut sit inter eos contractus mutui.* Salvo contractu trino, amplecti possumus verba & mentem hujus Glossatoris. Non enim quæritur, aut licitum pronuntiatur lucrum, si duo ita contrahant, *ut sit inter eos contractus mutui.* Injustus erit contractus, quo quis partem lucri exigat, periculo pecuniarum existente penes recipientem, nisi hæc inæqualitas aliunde compensetur.

(a) *In c. 3. v. Negotiatoribus. XIV. q. 3.*

§. 173.

Magis mirandum est, qua argumenti tortura hostes con- *Alexan-*
tractus trini in causam suam trahant ALEXANDRUM III. qui *dri III.*
usu-

usurarum crimen ne quidem pro redimenda captivi vita admittendum esse decernit. (a) Divinare vix licet, qua ratione inferri possit conclusio de non adjiciendo gemino pacto in contractu Societatis. Ænigma solvit P. CONCINA, (b) inferendo ex dicta Decretali, nec ALEXANDRUM III. nec omnes illius duodecimi sæculi Theologos arcanum istud contractus trini impliciti, aut piam intentionem agnovisse: nunc autem aliter se rem habere: omnem usuræ foeditatem evanescere, modò bona sit intentio lucrandi omni meliori modo: sic Lessium, Gibalinum, Bonacinam brevi hac Alexandro, Innocentio, universæque Ecclesiæ prorsus incognita ratiuncula usuræ suppetias ferre. Verùm hæc ratiocinandi forma Sophisticen sapit. Novos contractus, qui Charitatem & Justitiam non lædant, honestè & utiliter invehiri in Rempublicam posse credimus: (§. 33. seqq.) nec illis obstat, quòd recentiores habeant inventores vel approbatores. (c) Exempla refert BENEDICTUS XIV. (d) de *Contractu Collatico* in Diocesi Amerina; de *Pacto francandi* in Diocesi Bononiensi. Antequam isti publica auctoritate, aut consuetudine stabiliantur, nemo censetur intentionem suam ad eos dirigere, & hac ratione actum suum honestare. Multi ex plebe, ut mihi persuadeo, non penetrant implicitorum contractuum mysterium, quo Montes Pietatis dant quatuor pro centum illatis, accipiunt septem pro centum mutuo datis: nec tamen usuras vel accipere ex Monte, vel solvere Monti censentur, ob bonam intentionem omni meliori modo contrahendi, quo passim alios pios & doctos contrahere conspiciunt. Nequaquam puto, hac intentione eos excusatos fuisse, qui ante institutos Montes Pietatis pecunias hac ratione dederunt, aut acceperunt: temerarius autem esset, qui inde inferret, posteriores Pontifices, hac ratiuncula Concilio Viennensi, & prioribus Pontificibus prorsus incognita, usuræ suppetias ferre. In affini materia Simonix exemplum capiamus. Prohibent Sacri Canones, ne quid
pro

pro sacra sepultura exigatur: (e) contrarium autem usum tanquam simoniacæ hæresis semen detestantur: (f) eumque, qui sub obtentu cujusquam consuetudinis contra hoc venire præsumpserit, portionem cum Giezi habiturum denuntiant. (g) Nihilominus INNOCENTIUS III. (h) hac in re *laudabilem consuetudinem pia devotione fidelium introductam*, præcipit observari, illósque Episcopi authoritate compesci, qui eam consuetudinem malitiosè nituntur immutare. Ingens certè esset temeritas, si quis maligna crisi diceret, S. GREGORIUM, ALEXANDRUM III., Concilium Triburiense, Turonense & Lateranense, damnando quamcunque consuetudinem aliquid exigendi pro sepeliendis mortuis, arcum istud *laudabilis consuetudinis pia devotione fidelium introductæ* ignorasse: nunc autem aliter se rem habere: omnem simoniæ foeditatem statim evanescere, modò sit laudabilis consuetudo, pia devotione fidelium introducta: sic INNOCENTIUM III. brevi hac prioribus Pontificibus, univærsæque Ecclesiæ prorsus incognita ratiuncula simoniæ suppetias ferre. Meritò damnamus hanc ratiocinationem, profus similem illi, qua P. CONCINA Contractum trinum, ejúsque Patronos ex Decretali ALEXANDRI III. impugnat. Passim enim videmus, nemine improbante, aliquid exigi pro exequiis mortuorum, & sepultura sacra, cum intentione obtinendi aliquid pro his functionibus meliore & honestiore modo, quo fieri id possit, licèt fortè non omnes Clerici honestatem & decentiam tituli satis perspectam habeant; quæ tamen intentio ante tempora INNOCENTII III. non suffecisset antequam pia fidelium devotio laudabilem consuetudinem introduxerat. Eadem prorsus ratione potest his temporibus contractus aliquis fieri, cum intentione lucrandi meliore quocunque modo, licet hæc intentio prioribus sæculis non suffecisset, quibus ejusmodi contractus nondum fuerant introducti. Permittunt leges recedi ab eo, quod

102 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.
diu æquum visum est, quando in eo, quod de novo ordi-
natur, evidens apparet utilitas. (i)

- (a) C. 4. de Usur.
- (b) De Usur. Contr. trin. Diff. 1. c. 5. §. 2. n. 8.
- (c) Quanto juniores, tanto perspicaciores. Gloss. in L. Gallus. 29. pr. v. Si filius. ff. de liber. & posthum.
- (d) De Synod. Dioces. lib. 7. c. 51.
- (e) C. 12. 15. XIII. q. 2.
- (f) C. 105. I. q. 1.
- (g) C. 8. & 9. de Simon.
- (h) C. 42. eod.
- (i) Arg. l. 2. ff. de Constit. Princip.

§. 174.

Gregorii
IX.

Opponunt insuper Decretalem GREGORII IX. *Naviganti*: de qua aliàs. (§. 131.) Videtur hæc Decretalis, loquens apertè de Mutuo, non tangere Patronos Contractus trini. Etsi enim quis ex ea inferre vellet, Affecurationem non posse conjungi cum mutuo: (§. 131. 132.) non tamen credunt inferri posse incompatibilitatem Affecurationis cum Societate. Verùm quisquis ita respondes, *in casses incidisti*, exclamat prædæ securus P. CONCINA, (a) *ideo enim mutuum est, quia Societas cum periculi affecuratione stare nequit*. Hos tamen casses Concinianos ex telis araneorum contextos alii credunt. Non enim apparet ratio asserendi transformationem Societatis in mutuum ex apposita affecuratione. Dictum hac de re supra. (§. 126. seqq.) Certè præter eos Authores, qui apertè favent Trino Contractui, multi alii, quos ex catalogo Gibalini xpunctos cupit P. CONCINA (b) ita intelligunt Decretalem *Naviganti*, ut nequaquam oppositam credant conjunctioni affecurationis cum Societate, ut ANGELUS DE CLAVASIO, (c) GABRIEL BIEL, (d) SYLVESTER, (e) BARTHOL. FUMUS, (f) COVARRUVIAS, (g) MANTICA, (h)
imò

imò ipse Cardinalis de LUCA, (i) qui ex mente P. CONCINÆ (k) hac in materia ob diuturnam experientiam fori, & Romanæ Curia, & rei mercatoria & contractuum notitiam, centum probabilistis prævalet; hic enim usurae suspicionem propriè residere credit in tertio contractu, quo convenitur de lucro certo.

- (a) De usur. contr. trin. Diff. I. c. 5. §. 2. n. 10.
- (b) Ibid. Diff. II. c. 1. §. 3. n. 4.
- (c) Verb. Societas q. 1. n. 7.
- (d) In 4. dist. 15. q. 11. dub. 10. corollar. 2.
- (e) Verb. Societas. q. 1. n. 2.
- (f) Armill. Verb. Societ. n. 6.
- (g) Variar. lib. 3. c. 2. n. 4.
- (h) De tacit. & ambig. convent. lib. 6. tit. 6.
- (i) De usur. dist. 1.
- (k) Cit. Diff. II. c. 5. n. 10.

§. 175.

Prætermiffa sententia GREGORII XIII. in Bavariam mis- *Sixti V.*
 fa, de qua fusior redibit sermo; (Seçt. VIII.) magis urgere
 videtur Constitutio SIXTI V. quæ incipit *Detestabilis*, jam
 sæpius allegata, (§. 130. 148. 152.) ubi damnantur contra-
 ctus posthac ineundi, per quos cavetur personis pecunias So-
 cietatis nomine tradentibus, ut etiam si fortuito casu quam-
 libet jacturam sequi contingat, sors ipsa semper salva sit, &
 integra à socio recipiente restituatur; sive ut de certa quan-
 titate, vel summa in singulos annos, aut menses, durante
 societate, respondeatur. Statuit Pontifex, hujusmodi con-
 tractus usurarios & illicitos posthac censerì debere: ac ne de
 cætero societates ineanantur sub hujusmodi pactis & conditio-
 nibus, quæ usurariam pravitatem sapiunt, districtè interdicit
 & prohibet. Hæ phrasès Constitutionis Pontificiæ non vi-
 dentur eæ, quibus contractus, de quo agimus, contra æqui-
 tatem

tatem naturalem pugnare declaretur. Similes formulas adhibet PIUS V. in Const. *Cum onus*. de Censibus creandis, quam infra referemus, (§. 206.) verbisque expressis addit, *se legem ipsam ad contractus jam celebratos non extendere*: qua loquendi formula videtur declarare, ejusmodi contractus antea celebratos non repugnare Juri naturæ. Quòd autem neque SIXTUS V. Contractum trinum tanquam adversum Juri naturæ agnoverit, vehementer confirmare videtur auctoritas FRANCISCI TOLETI, cujus opera, antequam Cardinalitia Purpura decoratus fuisset, usus est SIXTUS Pontifex in concinnanda hac Constitutione. (a) Hic tamen TOLETUS in *Instructione Sacerdotum*, (b) quæ ante Sixtinam Constitutionem nondum erat edita, imò in qua ad confirmandam doctrinam eadem Constitutio allegatur., apertis verbis docet, posse contractui societatis adnecti alios duos, nempe affecurationem capitalis, & locationem totius lucri pro pretio convenienti, modò quis non obliget socium ad tales contractus, sed liberum relinquat, sicut & alium tertium. Perspectam fuisse TOLETO mentem Pontificis, & Bullæ à se concinnatæ, dubitare non licet: verisimile autem non est, eum tradidisse doctrinam, læsæ æquitatis naturalis ream declaratam in illa ipsa Bulla. Unde modernus SS. Pontifex BENEDICTUS XIV. etiam post lectas evidentes demonstrationes, quas ex Bulla Sixtina contra contractum trinum P. DANIEL CONCINA jactitat, monet Episcopos, ut abstineant à censura, benigniori opinioni infligenda, cum Apostolica Sedes eidem, *etsi minus congruere videatur Sixtinæ Constitutioni*, nullam hæcenus inusserit. (c) Rota Romana jam olim (d) conclusit, Bullam Sixtinam comprehendere solùm casus usurarios de jure communi, additis majoribus poenis: & recen-ter quoque *per tres conformes* in eadem causa editas decisiones (e) judicavit, eam non obesse contractui trino. Ait autem Cardinalis de LUCA (f) præ centum Probabilistis à P. Concina æstimatus, *stultitiæ speciem esse, privatorum scribentium*

rentium auctoritatem, huic auctoritati (Rotæ Romanæ) exæquare. Unde ægrè non feret P. CONCINA, si quis cum Auditoribus Rotæ Romanæ per tres conformes sibi consentientibus potius, quàm cum ipso sentiat.

(a) Vid. COMITOLUS *Respons. Moral.* l. 3. q. 12. n. 3.

(b) *Lib. 5. C. 41. n. 3.*

(c) *De Synod. Diæces. lib. 7. c. 50.*

(d) *Coram Coccino die 3. Jun. 1602.* prout refert *Flavius Cherubinus in Comp. Bullarii schol. 1. ad Bullam 45. Sixti V.*

(e) 4. Junii 1742. coram Bussio. 7. Junii 1743. coram Molino. 26. Junii 1744. coram Peralta. In prima harum Decisionum, oppositio Bullæ Sixtinæ solvitur *distinctione communi Doctorum calculo approbata, quod tunc Contractus societatis una cum duplici lucri & Capitalis asscuratione reputari debeat illicitus, ac de usuraria pravitare suspectus, quando scilicet in socium pecuniam immittentem confertur compendium totius lucri è societate similiter obventuri, & tunc verè conveniunt termini contractus ad caput salvum à SS. Canonibus & Sixtina constitutione improbat: Econtra verò immunis à quacunque, vel minima fænoris suspitione contractus evadat, quoties socio asscuranti Capitale, & certum lucrum aliqua reservata sit probabilis, & verisimilis lucri portio, que justam & proportionatam periculi susceptæ asscurationis mercedem efformare videatur &c.* Hanc distinctionem confirmant geminæ decisiones sequentium annorum in eadem causa *Romana societatis*, allegatis aliis Decisionibus & Authoribus.

(f) *Relat. Rom. Cur. disc. 32. n. 86.*

§. 176.

Ex his, aliisque rationibus credibile Germanis non videtur, per Constitutionem SIXTI V. in quantum hæc est doctrinalis, & Moralis Evangelicæ declaratio, condemnari societatem duplici pacto munitam, etiam si omnia ad Justitiæ libram æquantur. Si verò æquitati naturali contractus trinus non repugnet, Constitutio Sixtina non alibi, nec aliter robur habebit, quàm ubi & in quo sensu in usum dedu-

*Qui non
damnat
contra-
ctus Ger-
mania.*

Diff. III.

○

sta

Et fuerit. Quòd enim Leges Pontificiæ, etiam non doctrinales, postquam Romæ sunt promulgatæ, ubique absque nova promulgatione in Dioccesibus, obligent, propugnare quidem soleo tum in quotidianis Prælectionibus, tum in solennioribus Concertationibus: sed aliorum opinio, & harum regionum praxis est contraria, præsertim in materia civili contractuum, quos prohibendi, vel permittendi non ubique eadem militat ratio. Unde parum movet, quod ait P. CONCINA, (a) præsumendum non esse, Apostolicam Sedem velle in hac materia, quæ Negotiationem spectat, tanta prohibere severitate contractus, qui suapte natura liciti sunt, cum nihil illa magis præ oculis habeat, quam jugum Christi non aggravare. Parum, inquam, istud movet aliarum nationum homines, qui facile præsumunt, Pontifices maxima severitate eos contractus, qui occasionem præbere possunt palliandi usuras, prohibere in illis regionibus, in quibus usuraria pravitas à multis sæculis firmissimas radices posuit, ut eradicari vix possit. Contra nostram Germaniam hæc præsumptio non urget. Illarum igitur Provinciarum, ad quas hæc Constitutio potissimum pertinet, Doctoribus & Tribunalibus examinandum, ac decidendum relinquimus, ad quos contractus prohibitio Bullæ Sixtinæ se extendat.

(a) *De usur, Contr. tr. Diss. 1, c. 6. §. 5. n. 7.*

§. 177.

*IV. Imple-
cantiã
contra-
ctus:*

IV. Chimæricam fictamque esse mixturam, aut conjunctionem trium contractuum, ex eo convinci videtur, quòd communionem lucri & damni, tanquam præcipuam societatis prærogativam jubeant jura omnia: hanc autem communionem excludat asscuratio, & venditio lucri incerti pro quantitate certa: consequenter repugnet hic contractus ternus, non secus ac hircocervus implicat, licet nec hircus, nec cervus implicet. (a) Occupatum jam sæpius est hoc argumen-

gumentum, (§. 127. 148. seq. 161.) quo naturalia contractuum permiscetur cum substantialibus. Salva manet *substantia* societatis, id est, mutua conventio de re in commune conferenda ad uberiorem quaestum, etsi per adjectas conditiones inducatur obligatio, quam *natura* ejusdem non exigeret. Possunt hi contractus conjungi aequè bene, ac hircus & cervus sociantur in eodem stabulo. Neque enim societatem transformari in assecurationem, sed tres distinctos contractus simul celebrari dicimus cum eodem socio, sicuti possunt celebrari cum diversis personis. Injusta posset fieri societas, si pactum adjacens aequalitatem lædat; chimærica non evadet.

(a) P. CONCINA *loc. cit. pag. 209.*

§. 178.

V. Injustitiæ labem affricare contractui trino conatur P. CONCINA, (a) quia lucrum fortuito futurum aequalitatem non habet cum re certò danda: quia totum lucrum debet esse assecuratoris, cum illius sit lucrum, cujus est periculum: quia unus sociorum deberet subjacere solus omnibus molestiis, incommodis, supputationibus &c. Hæc & similia adeò levia sunt, ut in dando responso immorari non oporteat. Lucrum fortuito futurum aequè æstimabile est, ac pisces fortuito capiendi, quorum jactus certo pretio emitur: totum lucrum ex mercibus assecuratis perceptum, sibi adjudicari à P. Daniele Cive suo, ridebit Mercator Venetus in casu de Assecuratione posito: (§. 113.) injustam dici societatem, qua unus operam, alter pecunias confert, indignabuntur omnes. Qua enim ineptia quis diceret, non debere libros scribere illum, qui vel nesciat vel nolit eos propria manu typis mandare: eadem arguuntur illi, qui pecunias in societatem conferunt, & supputationum molestias in se non suscipiunt. Nescio quo fato urgeantur aliqui Aucthores

thores, ut æquivocis argutationibus, & ratiunculis falsis quidem, imperterrita tamen confidentia positis, obfuscent sententias, quibus natus splendor aliunde non deest. Nos hoc loco non examinamus æqualitatem contractus cum individuans circumstantiis considerati: præsentis instituto sufficit, quod conjunctio trium contractuum ex sua natura nullam inæqualitatem præferat: pro dijudicando autem casu individuo dicimus, eam servandam esse æqualitatem contrahendo cum uno socio, quæ servanda est contrahendo cum tribus diversis personis: sicuti igitur Societas, Assuratio, & Conventio de lucro certo, celebrari absque iniustitia possunt cum tribus, ita etiam illæsa iustitia celebrari possunt cum uno.

(a) Pag. 215. seqq.

§. 179.

VI. Palliatio mutui:

VI. Contendunt, Contractum trinum esse purum mutuum, quia idem obtinetur per usuram ex mutuo, quod obtinetur ex contractu trino, adhibita sola verborum circuitione: & dominium pecuniæ transit in socium mercatorem, sicuti per mutuum: totam dominii rationem in hoc sitam esse, ut si res pereat, domino pereat; si stet, domino stet; hos esse dominii effectus, qui totam causam æquent, & exhauriant. Atqui trino Contractuposito, si pecunia pereat, socio Mercatori perit: si remaneat, ipsi remanet cum toto, & universo lucro: ergo verus ejusdem dominus est. (a) Facile conjicio, hoc argumento parum moveri Patronos Contractus trini. Nihil certius, quàm eundem effectum, idem lucrum per varios contractus quæri & obtineri posse. Liciti & Reipublicæ utiles sunt contractus, vi quorum ex pecuniis lucrum quæritur non minus, quàm quantum usurarius ex mutuo percipit, quin tamen illi contractus confundantur cum mutuo. Insinuatus dominii conceptus risum movebit Jurium Studiosis, omnemque tollet Assuratio-

rationis contractum; juxta illum enim etiam conductor fiet dominus rei sibi locatæ, quando periculum ejus simul in se suscipit. Dein si de individuis nummorum corporibus loquamur, leges faciliè eorum dominium transferunt, quando miscentur cum propriis, vel bona fide expenduntur. Quotidiana enim commercia, quorum potissimum instrumentum sunt Nummi, cum maximo Reipublicæ incommodo identidem turbarentur, si quis individui nummi, etiam furtivè sibi sublatis, dominium semper retineret, & à quocunque etiam tertio aut quarto possessore, in quem justo contractu bona fide translatus fuit, vindicare posset (b) Qui igitur collata pecunia societatem cum Mercatore init, parum curat dominium individuorum nummorum, sed integram sortem suam in pecuniis & mercibus socii sui pro rata constitutam credit, quacunque demum ratione individui illi nummi à mercatore expendantur. Et ex hoc non leve discrimen inter Mutuum & Societatem, etiam ad impugnandos usurarum patronos deducitur. (*Diss. I. §. 195.*)

(a) P. CONCINA *de usur. contr. trin. Diss. 4. c. 3.*

(b) *L. 78. junct. Gloss. v. Accepit. ff. de solut.*

§. 180.

VII. Quòd admissio contractu trino omnes leges adversus usuras eludantur, omnisque usura exulet, multa declamandi arte ostendere conantur Impugnatores hujus contractus, ex eo præcipuè, quòd benigniores Theologi implicitam intentionem sufficere arbitrentur. Hoc enim admissio, qualiscunque conventio usuraria per piam intentionem contrahendi omni meliore modo, ad contractum trinum revocari potest. Verùm illi, in quorum provinciis hæc contrahendi forma moribus est introducta, haud difficulter respondebunt, Contractum hunc iniri non posse nisi cum iis, qui ope alienæ pecuniæ longè majus lucrum solent acquirere, quàm

110 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.

quàm quod vi Contractus tenentur præstare: si alteri cui-
piam pecuniæ concedantur, non nisi Mutuum censebitur
celebratum, lucrumque inde quæsitum judicabitur usurarium.
Ubi autem hæc contrahendi forma vel non est legitimo usu
introducenda, vel publico edicto proscripita, nunquam prætexi
poterit contractus trinus: consequenter primum erit usuram
committi, quando non alius quàm mutui contractus est ce-
lebratus. Pro tempore, loco, aut circumstantiis, quibus
Contractus trinus non est usitatus, vel licitus, haud dubiè
etiam implicita intentio non excusat ab usura. Ubi autem
& quando locum habet Contractus trinus, ibi etiam sufficere
poterit intentio contrahendi more inter viros probos & do-
ctos usitato, sicut quis licitè sumit aut aliis suadet Medicinam
à Viris peritis laudatam, etiamsi ignoret, ex quibus specie-
bus sit diluta.

§. 181.

VIII. Scand-
dolum A-
satholico-
rum:

VIII. Scandalum, quod A catholici ex his contractibus
implicitis sumunt, amarè deplorat P. CONCINA. (a) Illi
enim hinc ansam accipiunt *calumniandi Catholicos tanquam cru-
delium usurarum patronos, buccinandi, nos usurae vocem seu spe-
ctrum insectari, rem verò ipsam usurariam variis pigmentis illitam
defendere* &c. Ad id probandum zelosus Casuista verba
transcribit BUDÆI, BOEHMERI & CALVINI. Sed mi-
ramur, scandalum Acatholicorum ab iis objici, qui illas ipsas
sententias tradunt, quibus se offensos criminantur Acatholici.
BOEHMERUS (b) verba à P. CONCINA recitata, adjicit
ad textum, quo CLAUDIUS FLEURY loquitur de omni af-
securatione, de constitutione censuum per Ecclesiam appro-
bata, de Reditibus vitalitiis, de Montibus Pietatis. Similem
flosculum decerpere P. CONCINA potuisset ex alio ejusdem
Boehmeri libro, (c) ubi usuras palliatas latere dicit in *em-
ptione annuorum redituum*, probata à MARTINO V. in
Montibus Pietatis, approbata à SIXTO IV. Quis inde in-
feret MARTINUM V. CALIXTUM III. PIUM V. qui Con-
stitu-

stitutionem censuum approbant; SIXTUM IV. LEO-
NEM X. totumque Concilium Lateranense, quod Montes
Pietatis laudavit, perniciosiorem in praxi corruptelam effecisse,
quam sit ipsa Calvinii & Molinæ doctrina; inde ansam accepisse
illos novam excogitandi heresim &c. quæ dicitur in benignioris
opinionis Patronos conjicit Casuista Venetus. Verba CAL-
VINI (d) idem recitat, ut aliquo tangantur pudore laxiorum
opinionum Authores, sibi persuadens, titulos ab aliquibus Mo-
ralistis confictos ingessisse hæreticis ipsis scandalum &c. In textibus
autem, quos exscribit P. Concina, carpit Calvinus com-
pensationem damni, quanti intererat pecuniæ suæ usu carere, car-
pit interesse, vel id, quod interest. . . An non Summi Pon-
tifices, an non ipse P. Concina admittit compensationem damni,
interesse &c. Ipse igitur ingerit A catholicis scandalum: ipse
tangi debet pudore: ipse dat ansam tum novum comminiscendi
errorem, tum Catholicis omnibus invidiam, infamiamque creandi.
Ejusmodi declamatiunculis invehitur P. Concina in recen-
tissimos Authores, ac si Calvinus spiritu Prophetico opi-
niones eorum cognovisset, indeque scandalum & ansam hæ-
reseos sumpisset. Nihil facilius esset, quam plurimas pagi-
nas implere ejusmodi textibus, quibus A catholicis offensos
se conqueruntur illis doctrinis, quas sequi & laudare debet
P. Concina.

(a) De Usur. contr. trin. Diff. 1. c. 1. n. 3. seqq.

(b) In notis ad Fleury Instit. Jur. Eccl. part. 3. c. 13. §. 4. 5. & 6.

(c) Jur. Eccl. Prot. lib. 5. tit. 19. §. 24.

(d) In Exposit. præcept. octav. item in cap. 18. Ezechiel.

§. 182.

IX. Si alia contra Contractum trinum non pugnaret IX. Peri-
ratio, hanc solam pro ejus condemnatione sufficere putant, ^{culum}
quod periculorum, fraudum, & usurarum sit fecundissimus, ^{fraudis:}
pronamque præbeat palliandi usuras occasionem. Hoc ar-
gumen-

gumentum variis exaggerationibus exornat P. CONCINA, (a) adeò ut consueto suo Zelo abreptus demum exclamet, *divina monita* de periculo peccandi vitando, *jam penes Moralistas*, quos ibi refellit, *obsolevisse*. Contra hanc criminationem facillè defenduntur benignioris sententiæ Patroni, si observemus, duplici ratione posse aliquid dici circa mores periculosum. Primo modo, quando ipsum negotium de se tale est, ut ex propria sua natura alliciat, & inclinet ad peccatum, vel implicet peccaminosis actibus etiam illos, qui voluntatem peccandi non habent, sed potiùs animo contra peccatum obfirmato ejusmodi negotium tractare incipiunt. Remotum saltem ejusmodi periculum præbet status militum & mercatorum: in proximum autem conjicit familiaris conversatio, aut cohabitatio cum persona, cum qua quis sæpius in peccatum jam incidit: item lusus, in quo quis plerumque solet blasphemare. Hoc saltem proximum periculum esse fugiendum, docent Moralistæ omnes; nam ipsa talium personarum cohabitatio, etsi firmum propositum habeant non peccandi, inclinat ad peccatum, & violandum propositum: ipse lusus sinistra fortuna exercitus incitat ejusmodi hominem ad iracundiam, & ex priore habitu ad blasphemiam. Alia dicuntur *periculosa*, quæ de se, & ex natura sua non inclinant ad peccatum; sed tamen sunt talia, ut iis malitia hominum facillè abuti ad malum possit. Hæc in illis locis, ubi frequentior est abusus, prohiberi à Principe possunt: hæcque prohibitione tenentur etiam alii, saltem in foro externo, qui animum abutendi non habent. Ubi autem non sunt prohibita, possunt ejusmodi actus exerceri, modò fiant animo bono, nec ad malum usum. Sic in aliquibus regionibus, præsertim in Italia, prohibentur certa armorum genera, non quòd ista ponant gestantem in periculo peccandi; sed quòd multi aliunde ad inferendum malum determinati, facillè istis armis abuti possint. Eadem ratione in aliquo Regno severissimè prohibitus est usus lampadum
por-

portatiliū, in quibus lux occultari potest, neque permittitur, ut ejusmodi lampades invehantur in illud Regnum, in quo scilicet sapius deprehensi sunt, qui nocturno tempore abusi his lampadibus fuerint ad varia facinora securius perpetranda. Quam ineptè, quàm insulsè, quàm malitiosè ille ageret, qui ex verbis Christi, Apostolorum & Prophetarum, Germanos vellet obligatos dicere ad ejusmodi lampades non adhibendas, ad ejusmodi arma non portanda &c. Simili fere ratione discurrunt Authores, qui triplicem contractum defendunt. Negant per illum poni quempiam in periculo peccandi; sed dicunt, periculosum eum esse in hoc sensu, quòd homines avari & usurarum studiosi facillè abuti possint, & haud dubiè in aliquibus locis abusi sint specioso titulo hujus contractus, ad palliandam usurariam pravitatem. Ubi igitur tanta usurarum libido animos obsidet, potest Legislator prudentissimè prohibere talem contractum, ne pravi homines illum ad explendam suam avaritiam detorqueant. Unde etiam cautissimè aliqui Authores affirmant, se hunc contractum non laudaturos coram populo mercatorum, se non suasuros &c. cùm in communitate majore plerumque reperiantur aliqui, qui aliunde ad pecunias quacunque etiam injusta ratione cumulandas inclinati, specioso contractus per se liciti pallio usurarium animum obtegere laborant. Ex hoc autem inferri nequaquam debet, ejusmodi contractum tanquam periculosum, vitandum etiam esse in illis locis, in quibus neque est prohibitus, neque usuraria pravitas impunè grassatur. Si igitur Fortunatus (§. 155.) in tali loco, tres contractus, de quibus agimus, eodem sincero animo cum uno socio celebret, quo eosdem celebraturus esset cum tribus; quod, quæso, periculum fraudis & injustitiæ incurrit? ad quas illicitas artes trahitur? imò potiùs per duplex assècurationis pactum ab omni defraudandi occasione semovetur, cùm mercaturæ se non ingerat. Qua igitur calami intemperie dicitur Theologus, cuidam lucrum istud permittens, *de via tutâ & securâ eum detrudere, illūque viâ dubiæ, incerti, undique periculis,*

fraudibus, voraginibus & precipitiis septa committere, uti lamentatur P. CONCINA, (b) eum inter prærupta & voragine conjicere, urgere, impellere. . . malle, ut beatam æternitatem probabili periculo committat, quàm modici lucri temporalis jacturam ferat. Si ex pietate hæc lamenta proveniant, timeo ne illud dici possit ex S. GREGORIO NAZIANZENO: (c) *ex hoc uno pii sumus, quòd alios impietatis damnamus.*

(a) *De usur. contr. trin. pag. 62. seqq.*

(b) *Ibid. pag. 153.*

(c) *In Apologet. n. 135.*

§. 183.

X. *Au-
tho-
ritas Theo-
logorum
& Juris-
Consulto-
rum.*

Ultimo demum loco numerosus Theologorum & Juris-Consultorum exercitus contra contractum trinum in aciem educitur. Venerari oportet Viros doctissimos, ex quibus tamen non omnes ea confidentia, qua P. CONCINA utitur, hunc contractum impugnant. Certè Cardinalis de LUCA, centum Moralistas, qualis est P. CONCINA, in hac materia præferendus, admittit, (a) opinionem eorum, qui trinum contractum licitum affirmant, *practicabilem esse (licet adhuc satis rarò & difficile) in foro interno, in quo animus & propositum omnia distinguunt, solaque intentio spectatur; dari enim posse sinceram intentionem, alienam ab animo depravato fœnerandi, ac palliandi mutuum sub hujusmodi contractibus. . . Verùm id impracticabile esse in foro externo, in quo non judicatur de internis, quæ soli DEO patent, sed proceditur cum actis & probatis &c.* Censet igitur de LUCA, non dari intrinsicam inhonestatem hujus Contractus, sed in illis locis, ubi hæc contrahendi forma non aliunde est legitimè introducta, præsumi usuram commissam, quando exhiberi non possunt legitimæ justificationes alicujus contractus in illis tribunalibus recepti, & approbati, etsi ille, qui augmentum ultra sortem exigit, *revera in animo fuerit S. Joannes Baptista, vel S. Hilarion.* Hunc ipsum

ipsum discursum Eminentissimi de LUCA, allegat fusiùs, laudátque P. Concina, (b) & nisi cæcutiat, apertè deprehendit, hac autoritate totum suum conatum, integrámque molem tractatùs de *Usura contractus trini* subrutum collabi. De intrinseca honestate contractus præprimis sumus solliciti. Quid tribunalia pro foro externo præsumant ac judicent, dependet ex legibus positivis, ex usu longævo, ex consuetudine patriæ, ex stylo Curia. Nostrum non est, singulorum Provinciarum usus & consuetudines examinare, quæ facillè mutantur. Fuerit sanè stylus Romanæ Curia temporibus Cardinalis de LUCA (quamvis alii hoc minimè concedant) ut sub formula Contractus trini præsumeretur animus usurarius: alius modò stylus in eadem Curia observatur, ut suprà monuimus. (§. 175.)

(a) *De Usuris discurs.* 1. n. 12.(b) *Pag.* 199.

§. 184.

Pauca hucusque diximus ex iis, quæ dici possent, si animus esset integrum volumen implendi circa materiam Contractus trini. Multis aliis studiosè lectis & perpensis, mentem meam breviter aperio. I. Ea omnia, quæ hyperbolica eloquentia, per integrum volumen de *Usura Contractus trini demonstrare* sibi videtur P. DANIEL CONCINA, nequaquam me persuasum reddunt de usuraria pravitate, aut intrinseca inhonestate hujus Contractus; neque de proscriptione earum opinionum, quas circa hoc argumentum idem Author immoderatis censuris persequitur. II. Consideratis singulis Contractibus & pactis, quæ in Contractu trino involvuntur; considerata etiam eorundem conjunctione circa eandem materiam, easdemque personas; nihil occurrit, quod aut substantiæ horum contractuum, aut æquitati naturali videatur repugnare, modò cum iis ineantur, qui ex subministrata pecunia magnum solent lucrum acquirere, & servetur æqua-

Art. 4.
JUDICIUM
DE CON-
TRACTU
TRINO.
*Sensus
Authoris:*

litas juxta communem peritorum æstimationem. III. Unde si quis in locis, ubi hic Contractus inter Mercatores, aut alios Negotiatores viget, nec peculiari lege est interdictus, ex eo lucrum percipiat; argui de usura propterea non potest. IV. Neque opus est, ut singuli ex his tribus Contractibus successivè, aut explicitis verbis ineantur, modò adhibeantur eæ formulæ, quæ juxta receptum usum, & consuetudinem contrahentium involvunt Societatem, Assecurationem sortis, & conventionem lucri certi, ita ut istæ formulæ, quarum compendia Mercatores amant, resolvi in dictos tres Contractus deberent, si pluribus verbis ad mentem contrahentium extendendæ essent. V. Hinc ne plurimi, præsertim plebeji Negotiationum, & formalitatum discernendarum parum gnari, ab omni commercio excludantur; in iis locis, ubi celebrari hic contractus à probis & doctis Viris solet, non sunt damnandi illi, qui præbent pecunias suas Mercatori cum intentione contrahendi & lucrum percipiendi meliore, quo fieri licet modo. VI. In illis tamen locis, ubi hæc contrahendi forma in communem usum non est introducta, non potest hæc implicita intentio sufficere ad lucrum prætextu trini Contractus excusandum, cum nemo censeatur contrahere velle modo ac forma insolita. VII. Nec facilè permitti debet, ut extra majora Mercatorum emporia hic contrahendi usus invalescat, nec hominibus privatis passim suaderi, ut hac forma utantur, cum pronum sit, ut multi usurarium animum hoc pallio tegant, & mera verborum pigmenta pravitati usurariæ illinant.

§. 185.

*Ex Facul-
tatis Theo-
logica.*

In hoc jam explicato, non alio sensu, Facultas Theologica Ingolstadiensis approbavit Contractum trinum in ordine ad negotiationem, & pro locis, in quibus hæc contrahendi forma in usum jam est deducta. Audierat jam aliquid de hac Approbatione, nondum tamen eam viderat

P. DA.

P. DANIEL CONCINA, quando suum de Contractu Triuo Volumen edidit, quamvis eo tempore in Gallia cum aliarum Universitatum Censuris fuerit typis publicata. Ne quis autem suspicetur, tenebras quæri, verbotenus eam apponere libet. Sic igitur habet; (a) *Nos infra scripti examinavimus communicatum nobis & censuræ nostræ commissum casum de Contractu Triplici Societatis in ordine ad negotiationem, & omnibus rite ponderatis judicamus, contractum ejusmodi ab omni labe Usuræ immunem, adeoque licitum & in praxi tutum esse.*

(a) In Libello Gallico: *Examen Theologique sur la Société du prêt à Rente. Edit. tert. 1745.* Nomina quorundam subscriptorum Theologorum Ingolstadiensium vehementer deformata fuerunt, quòd vel typographus, vel ille, qui ex autographo excrispsit, teutonicis nominibus fortè parum assuetus, literas quasdam malè legerit. Impressa enim sunt nomina SJINCIBL. & STOCOLINGER. cùm in autographo legatur KNÄBL. & STÖTTLINGER. Notandum etiam, non omnium, qui publicè in Academia hac Theologiam prælegere solent, nomina esse signata, quia inter bellorum turbines, qui eo tempore præprimis urbem Ingolstadiensem premebant, non omnes Cathedræ Theologicæ erant occupatæ.

SECTIO VII.

De Contractu Censuali.

§. 186.

INter Contractus, per quos pecunia collocari potest ad lucrum, magnum nomen & usum obtinet Contractus Censualis. Agemus I. De Definitione & Divisione Censuum. II. De Usu & Legibus Censuum præcipuè in Germania. III. De Rebus, super quibus constituitur Census. IV. De Materia ex qua solvitur. V. De justo ejusdem Pretio. VI. De Pactis adjici solitis. VII. De intrinseca Natura Contractus Censualis.

Art. I.
DEFINITIO
ET DIVI-
SIO CEN-
SUS.

P 3

§. 187.

§. 187.

Census Per *Censum* hoc loco intelligimus annum redditum ex re frugifera præstandum. *Jus Censiticum* est jus annui redditus ab altero exigendi. *Contractus Censualis* appellatur, quo de *Censu* convenitur. Qui habet jus percipiendi ejusmodi redditum, vocatur *Creditor*, sive *Censualista*: qui verò habet obligationem solvendi illum, vocatur *Debitor*, seu *Censuarius*.

§. 188.

Reservativus vel Consignativus: Quando plenum rei dominium transfertur in *Censuarium*, reservata solùm pensione annuatim solvenda, *Census Reservativus* dicitur. Quando verò dominus rei, retento dominio, concedit alteri jus percipiendi ex ea annuam pensionem, vocari solet *Census Constitutus*, seu *Consignativus*. Hæc *Consignatio* fieri, & *Census* constitui potest iis modis, quibus alia jura transferuntur, per *Legatum*, *Donationem*, *Transactionem* &c. Hoc loco consideramus *Censum*, prout constituitur *dato pretio*.

§. 189.

Realis, *Census Consignativus* dividitur in *Realem* & *Personalem*. *Realis* est, qui constituitur in aliqua certa re fructifera, v g agro, ex quo debeat *Census*, ita ut obligatio solvendi redditus annuos transeat ad quemcunque possessorem hujus agri, donec fuerit redempta.

§. 190.

Personalis, *Personalis* dicitur, qui constituitur in certa aliqua persona, obligata ad solvendum annum redditum ex industria, arte, opificio, aut aliis juribus & actionibus personalibus, cum quibus etiam potest transire ad hæredes: non designatis una vel pluribus rebus certis, ex quibus ille sit præstandus; licet aliquando ad debiti solutionem obtinendam, in re aliqua certa creditoribus hypotheca constituatur.

§. 191.

§. 191.

Addunt aliqui Censum *Mixtum*, qui videlicet constituitur super re, & super persona immediatè, ita ut pereunte persona Census debeat ex fructibus rei: & pereunte re Census debeat ex fructibus persona, id est, ex juribus & emolumentis quacunque ratione aliunde, quàm ex determinata re frugifera, obvenientibus.

§. 192.

Ratione materiæ, quæ annuatim præstari debet, dividitur Census in *Pecuniarium*, qui in pecunia numerata; & in *Fructuarium*, qui in fructibus solvendus est. Et hic quidem vel est *Certus* & determinatus, solvendus in quantitate certa & stabili, e.g. in tribus frumenti modiis; vel est *Incertus*, & indeterminatus, solvendus in quantitate incerta pro quantitate fructuum eo anno perceptorum, e. g. quando solvenda est quarta pars fructuum, vel quando præstanda est quantitas frumenti certæ summæ pecuniariæ respondens juxta æstimationem designato tempore faciendam.

§. 193.

A tempore, quo duraturus est Census, alius dicitur *Perpetuus*, qui de se semper durat, transitque ad hæredes Creditoris & Debitoris: alius *Temporalis*, qui finitur tempore certo vel incerto. Ille si constituatur ad Vitam Creditoris, *Vitalitius* appellatur.

§. 194.

Census perpetuus dividitur in *Redimibilem*, qui ex pacto convento, etiam invita altera parte, redimi potest; (a) & *Irredimibilem*, qui neque debitore pretium restituyente, neque creditore id sibi restitui petente, altero invito tolli potest: licet utroque volente redimi semper possit. *Redimibilis* autem est, vel *ex parte solius debitoris*, si liceat, restituto pretio, se obligatione solvendi census liberare: vel *ex parte solius Credito-*

ditoris, si iste possit, censu resignato, repetere pretium: vel ex parte utriusque, si tam debitor, restituto pretio à censu liberari, quàm creditor, resignato censu pretium possit repetere.

- (a) Perpetuitati census non repugnat facultas reemendi, vel redimendi, cum census etiam redimibilis interim, dum non receditur, perpetuam durationis causam habeat, ejusque pensiones perpetuo & jugiter absque temporis definitione solvantur. Ille igitur census non est perpetuus, qui intra certum vel incertum tempus vi pacti adjecti per se expirabit, e. g. post quatuor annos, vel quando creditor nuptias contrahet. Vid. FRID. MARTINI de Jure Censuum. c. 2. n. 14.

§. 195.

Art. 2.
USUS ET
LEGES
CENSUUM
IN GERMA-
NIA.
Census
Germano-
rum ap-
probatur
à Doctori-
bus:

Contractus Censualis est antiquissimus in Germania. Occasione autem Constitutionum Pontificiarum, quibus usura damnatur, hæsitare aliqui cœperunt, an hujusmodi contractus usuraria pravitate non sint inquinati. Unde ROLANDUS, Prior Carthusiæ Coloniensis, missus nomine sui Ordinis ad Concilium Constantiense, proposuit ibi circa annum 1416. quibusdam Patribus & Doctoribus casum his verbis: *Quædam domus Religiosæ, quarum fratres non mendicant, emerunt pensiones annuas perpetuas ipsis opportunas pro sustentatione fratrum suorum de certis civitatibus, oppidis, communitatibus, pro quibus exposuerunt justum pretium secundum estimationem & cursum locorum illorum, in quibus emebant, scilicet persolvendo aliquando 24 florenos pro pensione unius floreni in uno loco: & in aliis locis viginti tres, vel ad minimum viginti florenos; venditoribus prædictis dando gratiam, ut ipsas pensiones pro eodem pretio redimere possint. Queritur humiliter, an tales contractus sint liciti, & ab usura alieni?* Pro licentia & honestate talium contractuum subscripserunt præstantissimi Theologi & Juris Doctores Constantiæ tunc præsentés. (a)

- (a) Horum nomina legi possunt apud CONRADUM SUMMENHART de Contract. quest. 83. PETRUM BINSFELD in C. in civitate. de Usur. fol. 298. seqq.

§. 196.

§. 196.

Privatorum Doctorum sententiis nondum acquieverunt, sed firmiore auctoritate antiquam suam consuetudinem roborari optarunt teneræ Germanorum conscientia. *Et Summis Pontificibus,*
Unde summi Pontifices MARTINUS V. & CALIXTUS III. ille Anno 1425. ad petitionem Uratislavienſium; iſte Anno 1455. ad petitionem Episcopi & Cleri Mersburgenſis, in Germaniam reſcripserunt, hos contractus ab uſuræ vitio innocios eſſe. (a) Circa idem tempus ſimilis fere declaratio pro Regno Siciliae edita fuit à NICOLAO V. Anno 1452. & inſerta Pragmaticæ Conſtitutioni ALPHONSI I. Regis Aragoniæ & Siciliae. (b)

(a) Ambæ hæ Conſtitutiones continentur inter *Extravag. commun. de Empt. Vendit.*

(b) Commentarium in utramque ſcripſit PETRUS FOLLERIUS *Tr. Tr. tom. 6. p. 2. fol. 117.*

§. 197.

Ex dictis Pontificiis Reſcriptis colligitur I. quòd ex vetuſtiſſima conſuetudine in Germania conſtituti fuerint Cenus & Reditus annui ex prædiis, agris, oppidis, domibus, hæreditatibus &c. pro pretio pecuniario à creditoribus numero. *Juxta formam tunc conſuetam.* II. Quòd determinatio quantitatis dependerit ex arbitrio contrahentium. III. Quòd licitum fuerit emere annuos decem pro centum. IV. Quòd Creditor ſeu Emptor annuorum Redituum, ſummam capitalem, ſeu pretium à Debitore non potuerit repetere, etiam quando bona, ex quibus annuus cenſus ſolvi debuit, periſſent. V. Quòd Debitor potuerit annum Cenſum, reſtituta eadem ſumma pecuniaria extinguere & redimere, ac ſe ab ipſius Cenſus ſolutione penitus liberare. VI. Quòd ſuper ejuſmodi Cenſibus & Reditibus, fructus & proventus plurium Eccleſiarum, Monafteriorum, Hoſpitalium & Eccleſiaſticorum Beneficiorum

Diff. III.

Q

rum

rum, nec non fere omnes quotidianae Distributiones in quibusdam Episcopatibus constitutae fuerint. VII. Quod Pontifices declaraverint, Constitutiones contra usuram editas, nequaquam pugnare contra hanc consuetudinem emendi Censum annuum. Rescripta igitur haec Pontificia ostendunt quidem formam Contractus Censualis eo tempore usitatam in Germaniae quibusdam Provinciis: ex iis tamen legitime non inferunt nonnulli Authores, (a) eandem formam ad licentiam Contractus Censualis esse necessariam.

(a) Ex tali argumento Casus quosdam decidere videtur JOAN. PONTAS *Diction. Cas. Consc. v. Census.*

§. 198.

*Olim non
erat Ger-
manis fre-
quens usus
Mutui,*

Porro pro declaranda Germaniae consuetudine, quam Pontificiae Constitutiones (§. 196.) attingunt, observamus ex antiquissimis chartis, & contractuum formulis, quae nobis in Germania supersunt, simulque ex ratione commercii olim in his Regionibus usitati, quod nostris antiquis Germanis non multum in usu fuerit Contractus Mutui, qualis erat inter Romanos, aliosque populos, quibus plus erat numeratae pecuniae, quam Germanis. Hi enim ignoratis subtilitatibus formularum, & distinctionibus Contractuum, antiqua simplicitate de una re danda, & alia recipienda inter se convenerunt. (§. 39. not. b.) Certè in antiquarum Legum & Formularum Germanis usitatarum collectionibus vix Mutui vestigium reperies.

§. 199.

*Obrari-
tate mpe-
cunia:*

Nempe usque ad saeculum XV. Monetæ aureæ & argentæ, circa quas præcipue Mutuum versatur, valde raræ & maximo in pretio erant apud Germanos, donec horum metallorum copia per varias auri, argenti que fodinas partim recens inventas, partim magis excultas, aut etiam ex

Ame.

Americanis commerciis successu temporis creverit. (a) Unde etiam Mercatores erant quidem in Germania, praesertim in urbibus maritimis, sed pauci & mediocres: neque frequentes erant officinae publicae, in quibus pro aliis etiam Provinciis fabricarentur merces.

(a) Nostri temporibus non tam creverunt pretia rerum, quam decrevit pretium pecuniae ultra decimam proportionem, ita ut hodie non possimus obtinere pro 4000. florenis, quod potuerunt olim Majores nostri facile acquirere pro 400. Praecipua scilicet caritatis causa, est abundantia auri & argenti, ut bene observat

JOAN. BODINUS in tract. de Augment. & Decremento auri.

§. 200.

Econtra frequentissima in antiquis Legibus & Formulis fit mentio Censuum. Potissimi autem praecipueque Germanorum Reditus erant ex praediis, agris, pecoribus, vineis. Unde quando quis indigebat pecuniis, vendebat ejusmodi Reditus praediales; spes enim Emptori plerumque non affulgebat, obtinendi annum censum pecuniarium in tanta monetarum raritate. Imò ipsa praedia tradebantur saepe Creditori, ut inde fructus perciperet. Cum enim debitor ex aliis praediis vivere posset, parcebat hac ratione labori in colligendis fructibus, Creditori annuatim solvendis: Creditor etiam ipse majorem habebat securitatem, si ipsa praedia oppignorata, & censu onerata, sibi relinquerentur. (a) Cum autem debitor nollet praedia perpetuo in manibus alterius relinquere, reservabat sibi jus reuendi, tempore plerumque non determinato, utpote ignarus, quando pecunias esset obtenturus pro solutione. Ob hanc ipsam causam etiam Creditor non poterat compellere Debitorem ad restitutionem summae capitalis, quia difficillimum saepe erat illo tempore, magnas pecuniarum summas congregare.

Sed Censuum constituebantur ex Reditibus praedialibus.

(a) Hinc ortae sunt Oppignorationes Germaniae, de quibus actum est Dissert. II. §. 102. seqq.

Q 2

§. 201.

§. 201.

*Censibus
pecuniariis postea
leges posita*

Postquam copia pecuniæ aucta fuit in Germania, frequentius constituebantur Censibus pecuniarii: imò in quibusdam Provinciis vetabatur, ne deinceps venderentur Censibus frumentarii. (a) Nam multiplicatis nummis, augebatur frumenti pretium, (§. 199. a.) intervenientibus præcipuè variis bellis, & evectionibus in vicinas Provincias: unde crescente abundantia pecuniæ, inducebatur caritas frumenti. Cùm tamen emptores Censuum pro centum florenis eandem frumenti quantitatem requirerent, quam requisiverant antiquitus; patebat planè, lædi venditores, dum passim pro eadem summa pecuniæ, cujus pretium jam valde erat diminutum, requirebatur eadem quantitas annui frumenti, cujus pretium quotidie augebatur, & singulis fere annis erat varium. Accedebat improvida agricolarum facilitas in vendendo censu frumentario, ex quo ipsi deberent posthac vivere, pro præsentem pecunia, qua indigebant fortè præsentem tempore. Optimè igitur huic hominum generi provisum fuit, prohibendo venditionem Censuum frumentarii.

(a) *Statut. Bavar. Ord. Polit. lib. 2. tit. 1. art. 3.*

§. 202.

*Sub Maximiliano I.
Imp.*

Censibus etiam pecuniariis moderamen est adhibitum. MAXIMILIANUS I. Imperator (a) damnavit omnes usuras: emptioni autem annuorum reddituum, quæ ubique tunc in usu erat, nullibi tamen certis legibus continebatur, stabilem formam præscribi jubebat arbitrio Judicum, qui formabant Regimentum Imperii, prout eo tempore appellabatur. Effectu caruisse hanc ordinationem credo, quoad formam horum contractuum concinnandam. Quoad quantitatem tamen Censuum pecuniarii cautum fuit indigentibus, ne premente necessitate se immodicis Censuum oneribus subjicerent.

(a) *In Comitibus August. anno 1500. tit. 31.*

§. 203.

§. 203.

Sancitum postea fuit à CAROLO V. (a) ne majores *Carolo V.* constituerentur Census, quàm ad rationem quinque annuorum pro centum summæ capitalis: seu ne Census annuus excederet vigesimam partem pretii. Cui dein additum, ut jus redimendi Census penes venditorem, non autem penes emptorem sit. (b) Circa formam aliud non præscribitur, quàm ut, si obligatio Census facta sit cum fidejussoribus in obstagium citandis, isti vi talis fidejussionis se sistere non teneantur extra Imperii fines, nec ipsa obligatio cum obstagio alienari possit extra Imperium. (c)

(a) *Reform. Polit. August. 1530. tit. 26.*

(b) *Reform. Polit. ibid. 1548. tit. 17. §. 8.*

(c) Fidejussio sub obstagio, cujus etiam meminit Jus Canonicum in c. 9. de Furejur. est, qua fidejussores promittunt, se, debitore non solvente, ad certum locum venturos, neque discessuros, donec creditori satisfactum. Vid. HENR. CANISIUS de Usur. & Censib. in fin. WEHNERUS & BESOLDUS Verb. Leistung. MÜLLERUS ad Struvium Exercit. 47. thes. 41. lit. d.

§. 204.

Sub RUDOLPHO II. (a) eadem Constitutio Caroli V. *Rudolpho II.* repetita fuit, adjecta tamen lege, ne obstagia in posterum obligationibus inserantur, & inserta tanquam jure publico interdicta, per se irrita sint &c. Circa præteritas autem obligationes servari jubetur dicta CAROLI V. Constitutio.

(a) *Ordin. Polit. Francofurt. 1577. tit. 17.*

§. 205.

Non obstantibus his Legibus, Census utrinque redimibilis postea in Imperio toleratus fuit. *Remansit tamen usus Censuum* Clarè id colligimus ex Recessu Novissimo, (a) ubi cum limitationibus illi temporis opportunis datur actio tam ad capitale repetendum, *utrinque* quàm

*redimi-
bilibium.*

quàm ad annuos census: id tamen in favorem debitorum belli calamitatibus pressorum sancitur, ne capitale repetatur intra tres proximos annos. Neque de solo mutuo hic sermo est: mox enim infra (b) accuratè distinguitur inter *Census & Interesse*, sive ex *Contractu Censuali redimbili*, sive ex *Mutuo* debeantur: consequenter in priori textu sermo est de Capitalibus, quæ vel in emendos annuos Census impensa, vel mutuo data sunt cum obligatione compensandi quod interest; cum aliàs manca fuisset Constitutio in negotio summa industria tunc agitato. Cum igitur Constitutio hæc loquatur de Censu redimbili etiam ex parte creditoris, concludimus, eo tempore ejusmodi Census fuissè usitatos & toleratos.

(a) *Ratisbon. 1654. §. 172.*(b) *Ibid. §. 174.*

§. 206.

*S. Pius V.
prescripsit
certam
formam,*

Cùm S. PIUS V. cognosceret, nulla firma lege formam Censibus esse positam, in multis autem ejusmodi contractibus non tantùm constitutos à Legislatoribus limites excedi, sed propter ardentem avaritiæ stimulum, Legum etiam Divinarum manifestum contemptum præferri; voluit tam gravi morbo, salutari antidoto mederi, præscripta sequenti forma, in qua statuit (a) I. Censum, sive annum Reditum constitui non posse nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit. II. Constitui Censum non posse nisi verè in pecunia numerata, presentibus testibus ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius, recepto integro justoque pretio. III. Solutiones anticipatas fieri, aut in pactum deduci prohibet. IV. Conventiones directè, aut indirectè obligantes ad casus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere vult. V. Nec valere vult pactum auferens aut restringens facul-

facultatem alienandi rem Censui suppositam; ubi autem vendenda sit, vult dominum Censui, aliis omnibus præferri, eique denuntiari condiciones, quibus vendenda sit, & per mensem expectari. VI. Pacta continentia, morosum Censui debitorem teneri ad interessè lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria &c. ex toto vult esse irrita & nulla. VII. Censum augeri & novum creari super eadem, vel alia re in favorem Creditoris, aut personæ per eum suppositæ, pro Censibus temporis vel præteriti, vel futuri, omnino prohibet. VIII. Annullat etiam pacta continentia, solutiones onerum ad eum spectare, ad quem aliàs de jure, & ex natura contractus non spectarent. IX. Censui omnes in futurum creandos, non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, vult ad ratam perire, sed etiam posse pro eodem pretio extinguui, non obstante cujuscunque temporis etiam immemorabilis lapsu, aut quocunque pacto, directe vel indirecte talem facultatem auferente. X. Cum traditione pretii redditus extinguendus erit, vult Pontifex, per bimestre antè id denuntiari ei, cui pretium dandum erit, & post denuntiam, intra annum tamen, etiam ab invito pretium repeti posse. XI. Pacta continentia, pretium Censui extra casum prædictum ab invito repeti posse, omnino prohibet. XII. Contractus sub alia forma posthac celebrandos, foeneratitios judicat. XIII. Declarat, pretium semel Censui constitutum, nunquam posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidens, nec quoad ultimò contrahentes minui, vel augeri.

(a) Bullar. Roman. tom. 2. Const. 79. quæ incipit: Cum onus. anno 1569. 14. Cal. Febr.

§. 207.

Certum est, S. PIUM Pontificem non censuisse, omnes condiciones à se in hac Constitutione præscriptas, jure naturali

Quoad
multos ar-

*articulos
adiapho-
ram:*

rali vel Divino ad licitum Censûs contractum pertinere. Hinc subjicit, se legem hanc ad contractus jam celebratos non extendere. Quando igitur Contractus, sub alia forma posthac celebrandos, foeneratitios judicat, mens alia esse non potest, quam ejusmodi contractus, præscriptâ formâ destitutos, suspectos esse de usuraria pravitate, & in foro externo præsumptionem usuræ contra eos prævalere. Vera enim usura non committitur per hoc, quòd Censûs constituendi pretium non persolvatur in pecunia numerata, coram testibus & Notario: quòd Censûs redemptio per bimestre antè non denuntietur &c.

§. 208.

*Et ideo
non obli-
gantem
extra
Territo-
rium Pon-
tificium:*

Summi Pontifices circa contractus merè civiles, qualis est Contractus Censûs, non solent formam merè adiaphoram præscribere extra suum territorium sæculare: (a) præbent tamen exemplum, quod alii Principes sequantur. Sic, quæ statuunt de solennitatibus Testamenti profani, non extendunt ad alias Provincias. Cùm igitur Contractui Censuali præscribatur à PIO V. certa forma, quoad multos articulos adiaphora; censendum est, Sanctum Pontificem hanc Constitutionem non pro Germania, sed pro suo tantùm Territorio edidisse, vel etiam pro Tribunalibus Ecclesiasticis, ad quæ fortè tales Contractus Clericorum & Ecclesiarum deferuntur: quamvis haud dubiè optaverit, ut alii Principes formam istam suis regionibus aptarent.

(a) Arg. c. novis. 13. de Judiciis.

§. 209.

*Nisi pecu-
liater sit
recepta,*

Unde aliæ Provinciæ extra Territorium Ecclesiasticum sitæ, non ligantur ejusmodi Constitutionibus, Contractuum civilium regulativis, nisi in quantum hæ declarant Jus Naturale & Divinum; vel lege Principis, aut ipso usu sciuntur rece-

receptæ, prout hæc ipsa Constitutio recepta esse in Sicilia videtur; ex qua sequenti anno 1570. varia dubia circa illius interpretationem Romam missa, & ab eodem Sancto Pontifice per speciale Breve, quod in Bullario Romano ipsi Constitutioni mox subjungitur, declarata fuerunt, adhibita etiam moderatione quoad actualement numerationem pecuniæ, (§. 206. II.) ita ut sufficiat, loco pecuniæ, quæ ad manum commodè haberi nequit, in creatione Censuum ab emptore exhiberi apocham, sive schedulam bancariam idoneam integri pretii.

§. 210.

In Germaniæ autem usus non fuisse hanc Constitutionem primis annis receptam, certo argumento est Constitutio RUDOLPHI II. octo annis post Pianam Bullam edita, (§. 204.) quæ tamen nec minimam illius mentionem facit, nec formam ibi præscriptam amplectitur: sed potius antiquiores Imperii leges de Censibus verbotenus repetit. Imò post illud demum tempus, quo S. PIUS V. legem Censuum posuit, Germani longius recedebant à norma ibi præscripta, si formularum censualium Epochas cum Cl. D. AMORT (a) observare placeat.

Now videtur recepta in Germania:

(a) De Contract. Cens. §. 1. & 2.

§. 211.

Duces Bavarix, in quorum Provincia hæc scribimus, *In Bavaria:* uti semper Christiana Pietate & Reverentia erga Pontificiam sedem aliis Principibus prælucebant, ita præcipuè in præcavendis usurarum periculis circa tempora PII V. Pontificis à nutu Romani Pastoris pendebant, uti infra demonstrabitur. In horum Aula Monacensi non multis post Pianam Constitutionem annis agebatur de Statutis Provincix reformandis, quorum integrum Corpus, post longas &

Diss. III.

R

ma.

maturas doctissimorum Virorum Consultationes, demum editum est Anno 1616. In his per quatuor Articulos (a) tractatur de Contractibus usurariis, & Censibus annuis. Pauca ibi reperire est, quæ Pianam Constitutionem sapiant. Postquam enumerata sunt pacta quædam usuraria circa Mutuum, in antiquioribus Imperii Constitutionibus jam damnata, postea de Contractu Censuali statuitur, ne Census redimibiles posthac emantur frumentarii, sed solummodo pecuniarii: item ut onera, quæ fortè ratione venditi Census ferenda erunt, non venditori, sed emptori imposita censeantur, quod conforme est menti S. PII V. Quamvis autem in Bavaria quædam instrumenta Contractus Censualis ad formam Bullæ Pontificiæ aptata videantur; nihilominus quæ præcipua videntur capita hujus Constitutionis, e. g. ut Census constituatur in re determinata immobili, ut semper ex parte debitoris redimi possit &c. hæc observata fortè fuerunt ante tempora S. PII V. certè postea passim neglecta deprehendimus. Imò pactum de Censu nunquam etiam ex parte debitoris redimendo, contra Pianam Constitutionem approbant statuta Bavariæ. (b)

(a) *Ordinat. Polit. lib. 2. tit. 1. art. 1. 2. 3. 4.*

(b) *Stat. Provins. tit. 7. art. 1.*

§. 212.

*In Austri-
acis Disio-
nibus.*

In vicinis Provinciis Austriæ anterioris & Tiroleos, annis tribus post Bullam PII V. scilicet Anno 1572. Editum à FERDINANDO Archiduce promulgatum fuit contra Contractus usurarios. (a) De Censibus autem annuis id solum ibi statuitur, ne reditus vini & frumenti jam emantur eodem parvo pretio, quo empti fuerant prioribus temporibus, nulla mentione facta Constitutionis Pianæ, aut formæ ibi præscriptæ. Ex quibus colligere licet, Principes Germaniæ Catholicos non censuisse, quòd obligatio Bullæ Pon-

Pontificiæ ad suas Provincias extendatur, nisi in quantum damnat usuras Jure naturali & Divino prohibitas.

(a) Constitutionem hanc cum aliis similibus FRIDERICUS MARTINI præmittit Commentario suo de Jure Censuum.

§. 213.

Enumeratis Constitutionibus, quæ ad Censuales Contractus nostrarum Provinciarum pertinere videntur, jam breviter ad earum normam explananda sunt, quæ ad naturam horum Contractuum penitus introspicendam dicenda proposuimus. (§. 186.) Ac primum considerandæ sunt Res, super quibus constituitur Census.

Art. 3.
DE REBUS,
SUPER
QUIBUS
CONSTITUITUR
CENSUS.

§. 214.

Per Contractum Censualem datur & acquiritur Jus ad annuos redditus pro pretio. Jus ad redditus annuos vendi aut emi non potest, nisi sit res, ex qua percipiuntur fructus pretio æstimabiles, & in libera dispositione contrahentium positi. Vicissim quando dantur tales fructus, potest emi & vendi jus ad annum redditum, seu Censum, quem constituere seu consignare dicimur super re, ex qua percipiuntur fructus. (a) Nam quando fructus sunt pecuniâ æstimabiles; quando etiam æquè ego habeo facultatem, emolumentum inde mihi obtingens alienandi, ac Titius habet capacitatem illud acquirendi; non est ratio, cur non possim Titio dare jus ad istud emolumentum, seu redditum; nam jus ad redditus pretio æstimabiles, est pariter pretio æstimabile: (b) & facultas alienandi aut acquirendi rem ipsam, supponit facultatem dandi aut obtinendi jus ad rem. Consequenter attenda natura Contractus Censualis, *consignari potest Census super omni ea re, ex qua percipiuntur fructus pretio æstimabiles, & in libera dispositione Contrahentium positi.*

Constituitur Census super omni re, ex qua percipiuntur fructus,

(a) Hæc intelliguntur attentâ solum naturâ Contractus Censualis. Nam ab extrinseco potest impediri talis consignatio per legem

positivam humanam, vel ob jus restrictum, quod quis habet in aliqua re.

(b) Hoc itidem intelligitur, nisi aliunde accedat alia qualitas hujus Juris, sicut accedit in Beneficio Ecclesiastico, ubi jus ad redditus est Officio spiritali annexum, & consequenter pretio temporali non æstimabile.

§. 215.

Sive naturales, sive Civiles, sive Industriales;

Triplicis generis fructus ex re percipere possumus; *Naturales*, quos ipsa res profert: *Civiles & Industriales* quos occasione rei, mediante obligatione civili, vel mediante industria humana, percipimus. (Diff. I. §. 164.) Non tantum *Naturales*, sed etiam *industriales & Civiles* sunt pretio æstimabiles, & in libera dispositione contrahentium positi. Potest igitur jus ad emolumentum inde percipiendum ab uno vendi, ab alio emi. Emolumentum istud ex fructibus alienæ rei pro pretio percipiendum, formalissimè est Census, qui constitui dicitur super re, ex qua percipiuntur fructus: consequenter attentà solum naturam Contractus Censualis, constitui Census potest super rebus, ex quibus percipiuntur fructus *Naturales, Civiles & Industriales*: e. g. super agro, ex cujus sinu progerminat messis: super ædibus, ex quibus percipiuntur pecuniæ mediante obligatione civili Locationis: super persona, cujus industria sæpe quovis agro est fecundior.

§. 216.

Etiamsi res sit mobilis, nec certis finibus designata,

Fructus percipiuntur æquè ex re *Mobili*, ac ex re *Immobili*; æquè ex animalibus, ac ex agris; æquè ex rebus & bonis universim sumptis, ac ex re nominatim certis finibus designata. Cum igitur Census constitui possit super rebus, ex quibus percipiuntur fructus; consequitur posse illum, attentà natura Contractus Censualis, constitui non tantum in re immobili & nominatim certis finibus designata, sed etiam in re mobili, e. g. animalibus, (a) item in universitate bonorum,

rum, e. g. in hereditate, quæ plura diversa bona, eaque incerta, & etiam mobilia comprehendit. (b)

- (a) Facile conceditur, in singulis animalibus non posse constitui Censum perpetuum, sed tantum temporalem: perpetuus tamen constitui posset in grege animalium, qui nunquam interire censetur.
- (b) Si Censui constituatur immediate *super rebus & bonis* alicujus, vel etiam adjecta particula universali *super bonis omnibus*; tunc pereuntibus rebus, manet obligata persona: pereunte persona, manent res obligatæ. Si verò constituatur in persona vel re determinata, pereunte tali re vel persona, extinguitur Censui.

§. 217.

Hæc ita se habere existimamus, si sola Contractus Censualis natura consideretur. (a) Requiritur insuper, ut ii, qui Legum ferendarum potestatem habent, aliud non statuunt. (§. 32. seqq.) Publica & communi lege Imperii nihil sancitum reperimus de re, super qua constitui possit Censui. Non opus esse, ut res ista sit immobilis, & nominatim certis finibus designata, declarant Summi Pontifices MARTINUS V. & CALLIXTUS III. qui Censum super hereditatibus consignari posse supponunt. (§. 197.) Personarum quidem mentionem non faciunt hi Pontifices; propterea tamen eas non censentur excludere; non enim formam præcisè servandam in Censibus plena lege ponunt, sed declarant contractus sibi propositos, immunes esse ab usura: hos cum individuantiis circumstantiis probando, non improbant cum aliis circumstantiis; sed nobis relinquunt facultatem, ex pari ratione ducendi argumentum ab his ad alias circumstantias. S. PIUS V. Censum in re immobili & certis finibus designata constitui præcipit: per hoc autem non declarare Jus naturale, sed novum humanum statuere voluit in materia merè indifferenti, quo sui Territorii secularis subditos, non autem Germanos adstringere cupiebat, nisi Germaniæ Principes hanc novam legem in mores Provinciarum suarum

*Nulla lex
Germaniæ
doctrina
huic opposi-
tur.*

sponte inducerent. Nequaquam id contigisse in nostris Regionibus scimus. Unde firmum apud nos manet, posse Censum consignari etiam in re mobili; etiam in re non designata certis finibus; etiam in personæ industria. Si autem nihil peculiariter à contrahentibus exprimatur, censetur Census constitutus super rebus & persona simul; cum hæc passim deprehendatur esse mens contrahentium.

(a) Felic. de SOLIS de Censib. l. 2. c. 3. n. 40.

§. 218.

Art. 4.
DE MATE-
RIA CEN-
SUUM.

Census vel est pecuniarius, vel fructuarius, (§. 192.) solvendus vel in pecunia, vel in fructibus, e. g. in frumento, vino, oleo. Apud antiquos Germanos in usu erat fructuarius; (§. 200.) dein in multis regionibus prohibitus, (§. 201.) ob varium pretium, & inæqualem æstimationem fructuum, quæ singulis fere annis mutatur, & necessariò post se trahe- ret gravem læsionem venditoris Censuum, qui pro centum florenis venderet eam quantitatem frumenti annuatim sol- vendi, quæ hoc anno æstimatur quinque, proximo anno fortè decem florenis.

§. 219.

Hac confi-
sit in pe-
cuniis, vel
fructibus.

Non obstant tamen Constitutiones, quin vendatur Census fructuarius hac ratione, ut fructus præstentur in ea quantitate, quæ ad pecunias reducta, juxta permissam pro- portionem respondeat pretio, æstimatione facta paulò post messem, vel vindemiam. (a) Unde inani scrupulo ange- bantur olim aliqui, qui Censum in pecunia constitui non posse credebant. In rationibus eorum dissolvendis hodie non est immorandum, (b) sed absque hæsitatione tenen- dum, materiam, ex qua solvitur Census, esse pecunias, vel etiam fructus ad proportionem certæ pecuniæ.

(a) De Germania universim habetur Statutum RUDOLPHI II. Ordin. Polit. Francof. tit. 19. §. 3. anno 1577.

In

In Bavaria extat *Ordinat. Polit. lib. 2. tit. 1. art. 5.*

In Anteriori Austria Edictum FERDINANDI Archiducis anno 1572.

De multis Hispaniæ Regnis testatur NAVARRUS in *C. Si sacra. veris. n. 104. & 120.*

Item VELASQUEZ de *AVENDANNO de Censib. Hispan. quest. 46.*

& 47. ubi tenet, etiam antiquos Censuum frumentarios reducen-
dos esse ad pecuniam,

Varias Decisiones Gallia refert MOLINÆUS de *Commerc. quest. 21. à n. 215.*

(b) Vid. CONRADUS de *Contract. q. 79. concl. 2. & 3.*

§. 220.

Difficillimum erit, justum annui Censuum pretium arbi-
trari, nisi publica lege, aut communi singularum Provin-
ciarum consuetudine figatur. Proportionem inter pretium
& Censuum annuum vel menstruum iisdem vocibus solemus
denotare, quibus Romani designabant quantitatem Usura-
rum vocabulis desumptis ex Affis Romani partibus. Op-
portunè igitur apponenda videtur

Art. V.
DE PRETIO
CENSUS.
Proportio
Censuum
explana-
tur.

Faint table with multiple columns and rows, likely a ledger or account book, with some illegible entries.

Faint, mirrored text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side. Includes the word 'Ta' at the bottom.

Tabula Usurarum ad partes Assis Romani distributarum,
juxta monetam Germanicam, in qua Florenus compu-
tatur pro 60. Crucigeris.

Hor.	crucig.								
12	-	60	-	Centesima	-	100	-	8	4
11	-	55	-	Deunces	-	$109\frac{1}{11}$	-	9	$1\frac{1}{11}$
10	-	50	-	Dextantes	-	120	-	10	0
9	-	45	-	Dodrantes	-	$133\frac{1}{3}$	-	11	$1\frac{1}{3}$
8	-	40	-	Bessales	-	150	-	12	6
7	-	35	-	Sepentes	-	$171\frac{3}{7}$	-	14	$3\frac{3}{7}$
6	-	30	-	Semisles	-	200	-	16	8
	De 100. Florenis quovis anno	quovis autem mense	appellan- tur Usuræ		Sorti æquan- tur spatio Mensium		qui con- ficiunt annos		& Menses
5	-	25	-	Quincunces	-	240	-	20	0
4	-	20	-	Trientes	-	300	-	25	0
3	-	15	-	Quadrantes	-	400	-	33	4
2	-	10	-	Sextantes	-	600	-	50	0
1	-	5	-	Unciales	-	1200	-	100	0
$\frac{1}{2}$	-	$2\frac{1}{2}$	-	Semi-uncia- les	-	2400	-	200	0

Hanc Tabulam applicando ad Censum, apparet, Censum quin-
cunces emptos pretio 100. florenorum, conficere annuatim 5. flo-
renos: singulis autem mensibus 25. crucigeros: qui Censum, si an-
nuæ pensiones in unam summam cogantur, pretio in emptione
exposito æquatur intra menses 240. seu intra annos 20.

P. DANIEL CONCINA *de usur. contr. trin. pag. 382.* confundit usuras un-
ciarias cum centesimis, & semiunciarias cum semilibus; id est, mini-
mas cum maximis, §. 221.

§. 221.

Census Irredimibilis pluri aestimatur, & hinc majori pretio emitur, quam Redimibilis. Sicut enim pactum in favorem venditoris appositum, uti est pactum retrovendendi, pars pretii censetur, ita ut diminuatur justum pretium, quomox absque ea pactione aestimanda foret: (a) ita vicissim pactum in emptoris favorem, & onus venditoris appositum, quale est pactum Irredimibilitatis, rem facit magis aestimabilem, & auget pretium. Cum autem rarò in Germania creentur Census novi Irredimibiles, ideo etiam nullam habemus legem publicam, quæ pretium Census Irredimibilis determinet. Ajunt, (b) Census antiquos irredimibiles in Germania constitutos esse ad rationem 25. pro uno, seu centum pro quatuor, ita ut annua pensio æquivalet usuris Trientibus. (c)

Pretium,
Census Ir-
redimi-
bilis:

(a) L. 79. ff. de contrah. empr.

(b) FRIDER. MARTINI de Jur. Cens. c. 5. n. 17. FRANC. BALTHASAR pract. Resolut. p. 2. tit. 7. Resol. 1. n. 27.

(c) Conformiter Legi 3. §. 2. ff. ad leg. Falcid.

§. 222.

Circa Census ex parte venditoris Redimibiles varia olim erat Provinciarum consuetudo: (a) ex posterioribus Imperii Constitutionibus in Germania habent proportionem, ad 20. ita ut æquivalet usuris quincuncibus, & centum florenorum pretio ematur census florenorum quinque annuatim solvendorum. (b) Si tamen addantur singulares pactiones, emptori aut venditori præter naturam contractus valde favorabiles, æquitas postulabit, ut hoc pretium vel minuatur, vel augeatur. Quoad antiquos Census, nisi apertam injustitiam contineant, nihil immutatum volunt Constitutiones Imperii, cum æqualitas pretii judicetur juxta aesti-

Redimibi-
lis ex par-
te vendi-
toris:

Diff. III.

S

ma-

mationem rerum, quæ est tempore contractus. Sicut autem in diversis locis, sic etiam diversis temporibus varia est rerum æstimatio.

(a) Ex sæpe allegatis Extravag. MARTINI V. & CALLISTI III. colligitur, marcham unam annuam emptam fuisse jam decem, jam undecim, jam duodecim, jam quatuordecim, jam quindecim, jam viginti marchis. Vid. CONRADUS *de Contract. q. 83. concl. 2.* BINSFELD *ad C. in civitate. q. 14. concl. 3. de usur.*

(b) Ad hanc proportionem æstimatur Censuum annuus à MAXIMILIANO I. Imp. in *Conventu Wormatiensi Anno 1495.* in Edicto quod inscribitur: *Königliche Satzung von dem gemeinen Pfennig. §. 4.* Eandem proportionem servandam statuit CAROLUS V. *Reform. Polit. august. 1548. tit. 17. §. 8.* RUDOLPHUS II. *Ord. Polit. Francof. 1577. tit. 17. §. 9. & tit. 19. §. 3.* Consolant Statuta Bavaricæ *Ord. Polit. lib. 2. tit. 1. art. 3.*

§. 221.

Utrunque
redimi-
bilis:

Ubi consuetudo invexit Censuum utrinque redimibiles, ibi etiam pretium eorum per eandem consuetudinem figitur. In hac vicinia Quadrantes, Trientes, Quincunces in usu sunt: in vicina quadam Provincia etiam Semisses tolerantur. In Censu Irredimibili olim datos fuisse centum pro quatuor annuis diximus: (§. 221.) ob pactum redimibilitatis in favorem Venditoris adjectum, auctum fuit pretium fere in quarta parte, ita ut juxta leges Imperii emerentur quinque pro centum, & darentur octoginta pro quatuor annuis: consequenter ex pacto redimendi in favorem emptoris adjecto, eadem proportione diminuendum esse pretium aliqui existimant, ita ut tres floreni in singula centena emantur. (a) Exactiore demonstratione opus esset, ut hæc illatio censferetur legitima. Mihi videtur, diversitatem locorum & temporum non pati, ut stabilis ab ullo auctore privato determinetur proportio: sicut pretium aliarum mercium pro diversitate locorum & temporum variatur, & plerumque augeatur. (§. 199. a.)

(a) FRIDER. MARTINI *de Jur. Cens. c. 6. n. 268.*

§. 224.

§. 224.

Major difficultas est determinandi justum pretium Cens-
 us temporalis, incerti temporis, quando scilicet comparatur *Vitalitii.*
 Census ad vitam unius vel plurium. Nam ob humanæ vitæ
 inconstantiam incertum omnino est, ad quot annos obliga-
 tio solvendi censum sit extendenda. Si tamen consideretur
 periculum ex utraque parte æquale, ac simul communis cur-
 sus vitæ humanæ, poterit de justitia talis pretii ex arbitrio
 prudentis viri aliquid definiri spectata ætate, ac valetudine
 ejus, ad cujus vitam Census emitur. Exemplum unicum
 liceat ponere, quo ad finem elapsi sæculi LUDOVICUS XIV.
 Galliarum Rex, pro sustinendis belli sumptibus comparavit
 novemdecim milliones & sexcenta millia librarum Franci-
 carum, nunquam postea restituenda, (a) pro quibus vendi-
 dit annuos Census vitalitios, (b) conficientes summam qua-
 terdecies centena millia librarum. Emptorum constitue-
 bantur septem Classes, pro varia eorum ætate. Cuilibet
 classi assignabantur ducenta millia annui Censûs: conferre
 autem debebant proportionatam summam pro pretio: sci-
 licet prima Classis, quæ complectebatur infantes à quinque
 usque ad decem annos ætatis, conferebat quatuor milliones,
 recipiebátque 1. pro 20. seu quinque pro 100. Altera classis
 complectens adolescentes à 10. usque ad 20. annos ætatis,
 conferebat tres milliones, & sexcenta millia librarum, reci-
 piens annuatim 1. pro 18. seu $5\frac{1}{2}$ pro 100. Tertia Classis
 continebat Juvenes à 20. usque 30. annos ætatis, confere-
 bátque tres milliones & ducenta millia librarum, recipiens
 annuatim 1. pro 16. seu $6\frac{1}{4}$ pro 100. Quarta Classis nume-
 rabat Viros à 30. usque ad 40. annos: conferebat duos mil-
 liones & octoginta millia librarum, recipiens 1. pro 14. id
 est $7\frac{1}{7}$ pro 100. Quinta Classis admittebat viros à 40. usque
 50. annos ætatis, conferens duos milliones & quadringenta
 millia

millia librarum, recipiebátque vicissim 1. pro 12. vel $8\frac{2}{3}$ pro 100. In sexta Classe erant à 50. usque 60. annos, dabántque duos millones librarum, recipientes 1. pro 10. seu 10. pro 100. Septima demum Classis complectebatur senes à 60. usque ad 70. annos, offerentes unum millionem & sexcenta millia librarum, recipientes annuatim 1. pro 8. seu $12\frac{1}{2}$ pro 100. Hac ratione pretium totum à septem his Classibus collatum conficit 19. millones & sexcenta millia librarum: summa autem annui census ascendit ad unum millionem & quadringenta millia librarum. Ærarium Regis, extinctis omnibus emptoribus, liberatur ab obligatione Censuum, & onere restituendi pretium. Creditores verò id commodi habent, quòd uno aut pluribus mortuis, istorum Census superstitionibus accrescant. (*Dissert. II. §. 328*) Ex hoc magni moliminis opere, proportionata decempeda ad leviores Censuum vitalitiorum summas licebit rationes ducere. Referrí hæc negotia possunt ad contractus, qui aleam continent: unde exacta æqualitas servari non potest. Si omnia bene computemus, ærarium Regis habet exinde commoditatem impetrandi intra breve tempus ingentem pecuniæ summam, lucrum autem nullum sentit, sed potiùs damnum: hoc autem etiam damnum evitabitur, si uno mortuo, illius Census non accrescat omnibus, sed iis tantum, qui in eadem Classe continentur: omnibus autem ejusdem Classis personis decedentibus, Census illis obvenientes non alteri Classi accedant, sed in ærario Principis remaneant. (c)

(a) A fond perdu.

(b) Germanicè Leib • Renten.

(c) Vid. MARPERGER *de Montib. Piet. c. 11.*

Art. .6
DE PACTIS
CENSUI
ADJECTIS.

§. 225.

De Pactis tum Censui, tum cuivis alteri Contractui adjectis, uniyersim sciendum, ex pacto annexo Contractum ali-

aliquando reddi nullum, aliquando transire in aliam contractus speciem, aliquando fieri rescindibilem, aliquando firmiter persistere, ita ut solum vitietur pactum; vel etiam pactum eandem cum contractu firmitatem habeat. Si pactum sit contra substantiam Contractus, qui in aliam speciem transire non potest, nullum planè & irritum reddi contractum constat. Exempla habemus in Matrimonio, si pactio- nes substantiæ Matrimonii repugnantes adjiciantur. (a) Si in aliam speciem transire Contractus potest, benignius est præsumendum de intentione contrahentium; quia actum potius valere, quàm perire judicandum est: e. g. ubi ita donatur mortis causa, ut nullo casu revocetur, causa donandi magis est, quàm mortis causa donatio: & ideo perinde haberi debet, atque alia quævis inter vivos donatio. (b) Rescindibilis ex pacto fit Contractus, vi cujus à contractu jam perfecto licet recedere. Solum pactum vitiat, quod non quidem substantiæ contractus, sed æquitati repugnat. Sic pactum de præstandis usuris mutuo adjectum, vitiosum est; non tamen evertit contractum mutui, qui proin ad æquitatem reduci debet, annullato pacto usurario. Si pactum neque substantiæ Contractus, neque Æquitati, Charitati, aut Legibus repugnet, licet præter contractus naturam adjiciatur, firmitatem tamen habebit tam ipse Contractus, quàm pactum appositum. Tale est pactum retrovendendi Emptioni adjectum.

(a) C. fin. de Condit. appof.

(b) L. 27. ff. de mort. caus. donat. Alia exempla supra allegata sunt §. 17.

§. 226.

Sicut aliis Contractibus, ita & Contractui Censuali ad-
 jici possunt varia pacta, modò non repugnent substantiæ
 Censuum, Æquitati, Charitati, aut Legibus. Duo solum-
 modo pacta attingimus, primum de facultate redimendi

Censum, alterum de onere Censu transferendo in personam pro casu, quo bona pereunt, super quibus erat constitutus.

§. 227.

*Pactum
de redi-
mendo
censu.*

Certum est, conformiter legibus, consequenter nihil contra substantiam hujus Contractus fieri, si adjiciatur pactum, vi cuius venditor Censu, restituto pretio se liberare ab obligatione præstandi Censum possit. Quamvis enim naturale emptioni sit, ut rei venditæ dominium perpetuò sit penes emptorem: nihilominus non repugnat emptioni, rem semel venditam iterum emere, pretiumque restituere: consequenter non repugnat emptioni, speciali pacto ad rem iterum vendendam emptorem adstringere. Hoc pactum solere adjici, supponunt MARTINUS V. & CALLIXTUS III. in suis extravagantibus, ubi respondent ad casus sibi propositos de Censu redimibili: de eodem loquuntur Constitutiones Imperii, & S. PIUS V. Equè certum videtur, non pertinere ad substantiam contractus hujus, ut sit simpliciter redimibilis: Censu enim perpetuus communissimè dividitur in redimibilem, & irredimibilem, Substantia igitur Contractus Censualis non exigit, ut sit redimibilis; nec respuit, quo minùs sit redimibilis: consequenter *Natura* hujus Contractus, prout alterius cujuscunque emptionis, independentè à recentioribus legibus, est, ut censeatur quidem utrinque irredimibilis; nihilominus vel ex pacto, vel ex lege peculiari, vel ex communi consuetudine redimi possit saltem ex parte Debitoris, restituto scilicet pretio. Certè ex legibus Imperii & Bavariæ Contractus Censualis eam naturam jam videtur induisse, ut ex parte debitoris sit redimibilis, etiamsi de hoc non adjiciatur pactum expressum; quia præsumuntur contrahere juxta dispositionem legum. Nequaquam autem hoc est substantiale Censui: unde facultas redimendi etiam ex parte Debitoris excludi potest pacto.

§. 228.

§. 228.

Non repugnat substantiæ Censuum, ut *ex parte Debitoris* fiat redimibilis: (§. 227.) pariter non repugnat, ut *ex parte Creditoris* fiat redimibilis. Nam in contractibus utrinque onerosis, quod uni justum est, alteri quoque justum esse debet. Neque est ratio, quòd, considerata solum substantia Contractus, in favorem unius potius possit adjici pactum, quàm in favorem alterius. In aliis contractibus Emptionis - Venditionis, salva contractus substantia, adjicitur pactum de retrovendendo, vel in favorem unius, vel in favorem utriusque: quo minùs id fieri possit in Contractu Censuali, qui proximè accedit ad Emptionem - Venditionem, non obstat substantia Contractus, sed obstare solum potest Lex, aut recepta consuetudo.

Non repugnat substantia Censuum:

§. 229.

Lex aut consuetudo in Germania, & singulariter in nostra Bavaria non obstat, quo minùs Contractui Censuali adjiciatur pactum, ut Census utrinque sit redimibilis. Extravagantes Pontificum approbant emptionem Censuum redimibilem in favorem debitoris: non autem prohibent Censuum redimibilem in favorem emptoris. Constitutiones CAROLI V. & RUDOLPHI II. (§. 203. 204.) nolunt quidem ut Census ad libitum emptoris sit redimibilis: sed loquuntur expressè de Censu 5. pro 100. quod pretium eo tempore justum videbatur, quando solus debitor libertatem habet reemendi Censum. Per hoc non damnant tale pactum in favorem emptoris additum, modò æquitati contractus consulatur. Constitutio S. PII V. (§. 206.) in iis, quæ non attingunt Juris Naturalis aut Divini declarationem, nostræ Germaniæ non ponit legem. Consuetudo non modò non damnat, sed potius confirmat Censuum utrinque redimibiles, favente etiam recentiore Imperii lege. (§. 205.) Dum igitur

Neque Lex Germaniæ.

sim-

simpliciter loquimur de redimibilitate Censuum, oportet in nostra Germania solam considerare substantiam hujus Contractus, ex ipsius conceptu manifestatam, cui redimibilitas neque est inseparabiliter connexa, neque pertinaciter repugnat.

§. 230.

Facultas redimendi potest etiam excludi pacto.

Facultas redimendi etiam ex parte Debitoris, excludi potest pacto. (§. 227.) Imò etiam publicis Bavariæ nostræ legibus confirmantur Census perpetui, ex parte debitoris irredimibiles, (a) ita ut debitor à solvendis annuatim censibus se non possit restituto pretio liberare; quamvis, ut aliqui existimant, creditor, qui Censum emerat, possit in quibusdam circumstantiis compellere debitorem ad reddendam summam capitalem, pro qua empti olim census fuerant. Tales Census perpetui incumbunt plurimis ædibus in Metropoli Bavaria Monachii. Originem duxisse dicuntur sæculo decimo tertio sub Imperatore LUDOVICO IV. quo tempore Urbs ipsa ampliata, & ad eximium splendorem, quem hodie præfert, eversa fuit. Qui enim pecunias pro ædificiis erigendis conferebant, emebant sibi competente summa subministrata, Census perpetuos ædibus inhærentes, & ad quoscunque possessores earum transeuntes, ita ut creditores tales aliis in Processu Edictali præferantur, securumque jus ad census in ædibus retineant, etiamsi istarum pretium extinguendis aliis debitis non sufficiat. (b) Emi igitur possunt Census irredimibiles, sicut ipsa prædia emi possunt absque ullo jure redimendi.

(a) *Process. Edic. tit. 2. §. 28.*

(b) *Vid. Cancell. SCHMID. in Comment. ad dictum locum Processus Edictalis.*

§. 231.

Pactum, quo Census realis

Alterum consideratu dignum pactum est, quo contra-hentes conveniunt, ut quando Census constitutus fuit super

per certis bonis, iis perditis aut infructiferis factis, venditor nihilominus pensionem solvere teneatur. Per hoc pactum nihil contra substantiam Contractus Censualis fieri videtur. Census enim vel est Realis vel Personalis: utriusque substantia Contractus Censualis est communis: potest igitur pacto fieri, ut Realis transeat in Personalem, non variata Contractus substantia. Quod venditor Census in re immobili constituti, pereunte re, non ultra obligetur, cedit haud dubie in vendentis favorem, (a) ita ut invitus ultra non adstringatur. (b) Nihil autem obstare videtur, quin renuntiare favori suo possit, ita ut volens postea arctetur. Sicuti igitur substantia Contractus Censualis adimpleta fuisset, si mox initio Census personæ idoneæ fuisset impositus: ita nihil contra substantiam hujus Contractus committitur, si Census rei cuiuspiam impositus, pereunte re illa, vi pacti prævii censeatur impositus personæ.

- (a) CALLIXTUS III. *extravag. 2. inter com. de Empt. & Vendit.*
 (b) MARTINUS V. *extrav. 1. ibid.*

§. 232.

Si per dictum pactum non mutatur substantia Contractus Censualis, usuræ nullum erit periculum. Id solummodo cavendum, ne violetur Justitia. Pacta enim, quæ non vum concedunt favorem, vel onus contrahenti imponunt, augent vel minuunt pretium. (§. 221.) Hoc autem potest esse varium secundum temporis qualitatem, ut allegati Pontifices loquuntur, & nos sæpius insinuavimus. Puto igitur, posse à Theologis & Jurisperitis poni Regulæ generales de Justitia vel Injustitia Pretii: quænam autem illius augendi vel diminuendi proportio pro diversitate temporum, locorum, aut circumstantiarum servari debeat, ad eò ab iis determinari non potest, ut mirum sit, nonnullos auctores, in Mercatura ac Politica parum versatos tot folia speculativis ratiociniis implere.

Diff. III.

T

plere.

plere. Justum est pretium, quando emptor post contractum in communi hominum æstimatione tantum videtur habere, habendo rem emptam; quantum habuit ante contractum, habendo pretium. In casu igitur individuo considerandum, quanta sit æstimabilitas summæ capitalis, quæ datur in pretium: quantum sit onus, præstare censum annum certis pactis vestitum: denique an communiter censetur quis prudenter & utiliter subire hoc onus pro obtinendo illo pretio; perpensa simul diversitate personarum, locorum & temporum.

§. 233.

Art. 7.
DENATU.
RA CON-
TRACTUS
CENSUA-
LIS.

Ex hucusque dictis facile deprehendimus intrinsecam naturam Contractus Censualis. Sicut enim variis aliis modis, Legato, Donatione, Permutatione &c. annuus Census, seu Reditus ex re fructifera constitui potest; sic etiam simile jus ad annuos redditus per Contractum utrinque onerosum pro pretio transferri potest, eo fere modo, quo alia jura per emptionem-venditionem alienantur. Intelligitur itaque hoc loco per Contractum Censualem, *Consignatio annui redditus ex re fructifera pro pretio.*

§. 234.

Substan-
tialia Con-
tractus
Censualis
sunt

Consignatio annui redditus ex re frugifera pro pretio, fit per emptionem, vel proximè imitatur emptionem. Unde quæ ad substantiam contractus Emptionis, ea etiam ad substantiam contractus Censualis requiruntur. Substantialia igitur sunt I. Merx. II. Pretium. III. Partium Consensus.

§. 235.

I. Merx:

I. Merx sunt fructus futuri, seu potius præsens jus ad fructus istos annuatim exigendos. *Nec emptio, nec venditio sine re, quæ veneat, potest intelligi: & tamen fructus, & partus futuri rectè emuntur.* (a) Cum autem emantur fructus vel jus ad fructus, consequenter necessaria est res frugifera, ex qua habeantur fructus sive naturales, sive civiles, sive industriales.

Parum

Parum tamen interest ad substantiam Contractus Censualis, siue jus ad ipsos fructus, siue ad pecuniam æquivalentem fructibus in contractum veniat.

(a) L. 8. ff. de contrab. empt.

§. 236.

II. Pretium debet consistere in pecunia numerata & certa, si Consignatio Census fiat per modum emptionis - venditionis. Si loco pretii pecuniarii interveniat alia res, Census constitui dicitur non ad modum emptionis, sed ad modum Permutationis. II. Pretium:

§. 237.

III. Consensus partium, uti ad alios Contractus consensuales, ita etiam ad Censum constituendum & requiritur, & sufficit. Scriptura insuper in quibusdam locis per Statuta Provincialia exigitur pro necessaria sollemnitate. In Statutis Baviaræ vox ipsa vernacula hujus Contractus (Zins-Ver-schreibung) scripturam requirere videtur. His tribus positis, habetur Consignatio annui redditus ex re frugifera pro pretio: consequenter tota substantia Contractus Censualis. III. Consensus.

§. 238.

Alia sunt huic Contractui Naturalia, scilicet quæ ab eo fluunt, aut cum eo regulariter sunt conjuncta, considerata ipsa natura contractus, lege Principis, consuetudine legitima, aut præsumpta mente contrahentium: abesse tamen possunt ex pacto contrahentium. Substantia hujus contractus exigit, ut emptor sit obligatus ad solvendum pretium pro obtinendo censu: Naturale autem est, ut venditor non sit obligatus ad pretium restituendum pro redimendo censu. Everteretur igitur substantia Contractus, si adjiceretur pactum de pretio non solvendo: nequaquam autem contra substantiam erit obligatio de restituendo pretio pro redimen- Contractus hujus Naturalia:

mendo censu, si emptor petierit; sicuti nihil fit contra substantiam Emptionis per pactum retrovendendi. Quando dubium de interpretatione contractus Censualis, vel de mente contrahentium incidit, iudicium fertur juxta naturam contractus, nisi de pacto speciali constet. Hinc Census post Constitutiones suprâ allegatas consignati, censentur esse redimibiles ex parte debitoris.

§. 239.

Accidentalialia:

Accidentalialia Contractus Censualis sunt, quæ per se non insunt, inesse tamen vel abesse possunt. Super quibus rebus constituatur, aut ex quo fructuum genere præstandus sit Census, accidit ipsi contractui, & ex libera contrahentium pacto desumendum est, nisi fortè statuta peculiaris loci, vel legitima consuetudo naturam contractus determinet. Sic prohibitum alicubi esse Censum frumentarium diximus, saltem qui in certa & determinata quantitate annuatim præstetur.

§. 240.

Honestas:

Honestas & Licentia Contractus Censualis insinuato hucusque modo celebrati ex eo desumitur, quòd neque Charitatis, neque Justitiæ regulis, neque receptis Legibus sit difformis. (§. 7. 18.) Si enim quis indigeat pecuniis meis, habeat tamen annua quædam emolumenta, quibus carere potest; nihil agitur contra *Charitatem* dando pecunias non gratis, sed ineundo talem contractum, vi cujus ille mihi vicissim consignet annuos redditus in re frugifera, ex qua emolumenta percipit: qua ratione formalissimè celebratur Contractus Censualis. Sicut nihil agitur contra *Charitatem*, si equum meum non concedam gratis habenti pecunias, sed exigam pretium locationis, vel emptionis. Ad *Justitiæ* normam servandam, æqualitas curari debet juxta communem hominum æstimationem, quæ justum pretium determinat.

Leges

Leges aliquæ, quæ contra usitatos mores harum regionum, conditiones nonnullas contractui præscribunt, alias rejiciunt; non attingunt has Provincias, in quibus scribimus; vel contraria consuetudine, scientibus Legislatoribus, explicantur.

§. 241.

Si quid in Contractu Censuali circa quantitatem pretii, *Differen-* aut pactiones adjectas peccetur; committitur injustitia, non *tia à Mu-* autem committitur usura, utpote quæ in solo Mutuo lo-¹⁴⁰ cum habet: ab hoc autem planè diversum esse Contractum Censualem constat. Hujus substantia exigit rem aut personam frugiferam, ex cujus emolumentis ematur Census: parum id attenditur in Mutuo. Indigentia alienæ subvenimus mutuando, emolumenta aliena emimus acquirendo Censum. Item substantiale est Mutuo, ut vi contractus detur obligatio reddendi summam capitalem ex eo præcisè, quia hæc mutuo fuit accepta, nec impletur æqualitas ad omnes contractus requisita, nisi redditâ summâ mutuo acceptâ. Econtra Contractui Censuali, & debitæ æqualitati plenissimè satisfactum censetur per obligationem præstandi annum Censum. Ut autem vel venditor restituat pretium, vel emptor retrovendat jus ad Censum, adeò non contingit vi Contractus Censualis primùm initi, & ob pecunias acceptas, ut potius requiratur novus contractus, scilicet reemptionis & retrovenditionis, ad quem per pactum se possunt obstringere. Itaque quando Census redimitur, pecunia restituitur non ad faciendam æqualitatem Contractus Censualis primùm initi; sed in compensationem rei iterum venditæ à priore emptore. Si credas, eundem haberi effectum, scilicet restitutionem summæ capitalis, sive ex obligatione mutui, sive ex obligatione pacti Censibus adjecti id fiat; possem id transmittere: ex hoc tamen non sequeretur, hunc contractum vi talis pacti transire in mutuum:

T 3

id

id solum deduceretur, eundem effectum posse haberi per varios contractus, liberumque frequenter esse, quem contractum inire placeat. Dein alius revera effectus quoad restitutionem summæ capitalis sequitur ex Contractu Censuali, alius ex mutuo. In hoc enim si pereat pignus sine culpa creditoris, manet tamen mutuarius obstrictus ad restitutionem mutui, ut impleatur obligatio in ipso mutuo contracta. Econtra in contractu Censuali cum ad restitutionem pretii requiratur novus contractus, consequenter requiratur etiam merx reemenda; fuit exinde, cessare obligationem restituendi pretium, si res aut persona pereat, super qua Census vel directè vel indirectè est constitutus, cum Census non possit consistere sine re frugifera. Si igitur nihil est, quod retrovendatur, & id quidem sine culpa creditoris, sponte fuit, extinguí obligationem retrovendendi, vel reemendi ex pacto contractam.

§. 242.

Non semper observata.

Unde facilè concedo, committi nonnunquam usuram sub larva Contractus Censualis, tunc nempe, quando emi Census dicitur, ubi nec res, nec persona frugifera datur, ex cujus emolumentis solvi Census possit: deficiente enim constitutivo substantiali Contractus Censualis, nempe merce, alius non censetur initus Contractus, nisi Mutui, ex quo recipientur veræ usuræ annuæ, quæ ficto nomine dicentur Census. Si verò accuratè observentur, quæ ad substantiam & æquitatem Census requiri diximus, annumerari hic debet Contractibus, per quos pecunia collocari potest ad lucrum.

SE-

SECTIO VIII.

*De Contractu, quo exiguntur quinque annua
pro centum, passim in Germania, & nominatim
per Bavariam usitato.*

§. 243.

Difficilem aggredi tractationem videbor illis, qui contro-
versiam de Contractu, quem passim Germanicum vo-
cant, à me decidendam credunt. Verùm nequaquam eò
procedendum esse existimo. Nihil in libris cujusdam Au-
thoris, quem, dum hæc scribo, præ manibus habeo, repre-
hendendum magis existimo, quàm insignem arrogantiam
& temeritatem in censurandis libris & opinionibus, quas ipsi
summi Pontifices nulla acriore castigatione dignas judicant.
Suo Examine, uti videbimus, Sedes Apostolica reservavit
Contractum, fortè in Bavaria alio modo, quàm qui usura-
rius agnitus fuit, celebrari solitum. Absit ut supremam hanc
sententiam prævertam. Cùm tamen deprehendam, quos-
dam externos auctores de rebus Germaniæ malè edoctos
esse, id solum mihi sumpsi, ut sincerè referam, quæ super
hoc usurarum negotio in Bavaria nostra vel acta sunt, vel
hodie aguntur. Illi, qui per Decisionem à GREGORIO
XIII. ad Ducem Bavariæ missam negotium omne confectum
putant, haud dubiè agnoscent, quanta consiliorum matu-
ritate, etiam post illud responsum permissi in Bavaria sint
contractus aliqui, mutuo quoad verborum speciem affines,
vi quorum ex collocatis pecuniis lucrum trahi possit. Ju-
diciam de iis sanctæ Sedi relinquo. Authorum enim, qui
non nisi scommata & calumnias confarcinant, censoriam
virgulam contemptu eludimus. In plures Articulos tracta-
tionem divido. *Primus* continebit quædam præmo-
nenda. *Secundus* Ostendet occasionem petendi Decisio-
nem

*De con-
tractu
Germani-
co cautè
scriben-
dum.*

nem Pontificiam. *Tertius* exhibebit, quid Romæ circa hoc negotium actum sit. *Quartus* Quid post Decisionem in Bavaria gestum. *Quintus* Quid sentiendum de Contractu Germanico.

§. 244.

Art. I.
PRÆMO-
NENDA,
I. Fox usi-
re sumi-
tior

Ad præoccupandas cavillationes, iterum iterumque monitum Lectorem volumus, ne pernicioso in rebus moralibus lusu captentur verba, & contra Authorum mentem in finistram sensum detorqueantur. Verba enim accommodanda sunt rebus, quas scriptores exprimendas sibi proponunt. In præsentī materia voces *Usura*, *fœnus*, in meliorem partem non solum posse, sed frequenter etiam debere accipi, alibi ostendimus. (*Diss. I. §. 56.*) Pronum esset, ex usu probatissimorum Authorum id ulterius ostendere. Sufficit irrefragabile testimonium ex præstantissimo Opere hodierni Summi Pontificis BENEDICTI XIV. de *servorum DEI Beatificatione* &c. (a) desumptum, ubi quæstionem movet Pontifex, an Procurator ad causam Beatificationis promovendam constitutus, comparare valeat pecunias fœnore, ut necessario adimplenda adimpleantur. Affirmativè respondet Jurium scientissimus Pontifex, quia cum per difficile sit invenire, qui gratis pecuniam subministret, Procuratori intelligitur data facultas eam fœnore sumendi, ne opus sibi commissum sine exitu sit deferendum. Non loquitur Pontifex de damnato & impio fœnore, sed de eo, cui Tribunalia Romana assistunt. Difficultas enim in eo solum vertitur, an Procurator sine expresso mandato, contractu adeò oneroso Principalem suum obligare possit subministranti pecunias pro expensis Beatificationis necessarias. Nam non semel contigit, ut præponentes solutionem recusarent, Procuratorem limites potestatis suæ transgressum causati. Mota ejusmodi lis fuit in Beatificatione S. Turibii Archiepiscopi Limani: judicabatur Romæ, Procuratori ad promovendam causam Beatificationis misso sufficientem facultatem vi sui mandati competere, ut non solum

solum possit mutuò pecunias accipere, sed etiam *subusuris*. (b) Nemo eo ineptiæ delabatur, ut de usuris illicitis, de foenore impio, ratione solius mutui accepto, hîc agi credat. Igitur voces *usura*, *foenus*, & similes in sensu etiam bono & innoxio pro emolumento licito & legitimo sumi possunt & solent.

(a) *Lib. 1. cap. ult. n. 7.*

(b) Vid. *Decis. 1332. n. 2. eorum Jacob. Emerix. Card. PETRA tom. 4. Comment. ad Const. 7. Joann. XXII. Sect. un. n. 10.*

§. 245.

Si quis autem pro evitanda amphibologia *usuram* pro legitimo emolumento sumptam, nominare velit *usuram minus strictè dictam*, planè non offendet contra Theologiæ dogmata. Unde non video, quid imperitiæ vel hæreseos in eo lateat, qui *usuram minus strictè sumptam* ex certo quodam titulo fieri posse licitam pronuntiat. Impugnari poterit Titulus à nonnullis assignatus, me non tantùm non repugnante, sed maximopere consentiente: verùm hæreses vocabularias arguere, vel imperitiam peritissimis Authoribus objicere, ex zelo nimis amaro proficiscitur. (*Diss. I. §. 130.*) Dum autem elapso anno 1750. quidam *Causarum piarum Advocatus* (a) contra *Prætozem Wessofontanum* (b) amaram hanc censuram contra innoxias voces *usura minus strictè sumpta* defendere conatur, formando propositiones, *in sensu obvio*, ut ipse dicit, *simillimas*, re ipsa autem dissimillimas, ut cuique linguæ latinæ non imperito obvium est: mirari satis non potui, quòd eximii etiam viri adeò malignos humores animis suis affusos gerant, qui non solum oculis glaucoma obducant, sed etiam in calamum imprudenter effluant. Sicut *usura moderata minus strictè dicta*, licita fieri posse dicitur, ita putat *Causarum piarum Advocatus*, posse dici, fieri licitam *Idololatriam moderatam minus strictè dictam*, *blasphemiam moderatam minus strictè dictam* &c. Nam ejusmodi locutiones, si non impias, saltem *imperitas* fore putat, si per terminos restringentes alienetur

Etiam in bono sensu.

Diss. III.

U

signi-

significatio termini: eadem autem ratione absque imperitia significatum hujus termini generalis, *usura* tolli non posse credit per terminos restringentes, cum vox ista in Scriptura & Conciliis non habeat significationem vagam, sed notionem ac ideam determinatam. Si Prætor *Wessofontanus* hunc infelicem *Causarum piarum Advocatum* crassæ imperitiæ argueret, ægrè ferri non deberet: nequaquam enim sub larva *Advocati* latere credo insignem Theologum, quem impugnat Prætor. Imperitè dicitur, *usura* vocem non habere significationem vagam, sed notionem ac Ideam determinatam. (*Diff. I. §. 52. 53.*) Si Scriptura & Concilia, usuras universim damnando, vocem hanc in deteriorem partem accipiunt, per hoc tamen latinæ linguæ, & Tribunalium usum non tollunt, quo vox *usura* pro legitimo quodam emolumento sæpissime accipitur. Dein *mutuandi ad usuram* & *scenerandi* voces promiscuè in Scriptura & Patribus sumuntur: nemo autem ignorat, sanctissimum *scenerandi* consilium in S. Scriptura nobis dari, notarique ab Interpretibus, *scenerandi* vocem latinam, uti & græcam *δανειζω*, ambiguum esse; cum ex æquo significet, & qui citra usuram dat mutuo, & qui ad usuram. (c) Ubi autem *Causarum piarum Patronus* unquam legit sanctæ *Idololatriæ*, sanctæ *Blasphemie*, consilium nobis dari in Sacra Scriptura, vel Patribus? ubi unquam deprehendit, à linguæ latinæ peritis, vel à Judicibus *Idololatriæ*, *Blasphemie* vocabula in bono honestoque sensu accipi? Imperitiæ igitur aut hæreseos damnandus minimè est, qui *usura strictè dictam* ab *usura minùs strictè sumpta* distinguit. Optamus Lectores, qui cavillandi causa verbis non inhient.

(a) Divinare vix licet, unde Author illorum foliorum suppresso nomine proprio, sibi nomen sumpsit *Advocati Causarum piarum*, cum in casu, qui ibi deciditur, nulla sit mentio Causæ piæ, sed potius *usura minùs strictè sumpta* à multis defendatur pro bono *Causarum piarum*. Fortè imitari voluit Lamindum Prita-

Prætorium, qui paucis abhinc annis in famosa Cauſa de diminuendis feſtis officium Advocati pauperum ſuſcepit.

(b) D. Joann. Georgius WENDENSCHLEGL Prætor Monafterii Weſſofontani anno 1749. ediderat *Reſponſum Juridicum pro ſententia P. Viti Picpler.*

(c) Vid. CORNELIUS & LAPIDE in *Proverb. c. 19. v. 17.*

§. 246.

Alterum, quod præmonitum volumus, eſt, acquiſitionem vel alienationem rei cujuſpiam, poſſe inter eaſdem perſonas diverſiſſimo modo fieri, *ſalva ſemper Charitate.* Pono, eſſe mihi abundantem frumenti copiam in horreo, cujuſ ſuperfluam quantitatem ad nullos determinatos uſus deſtinavi, ſed bonæ ſorti relinquo, ut occurrat occaſio eam bene impendendi, cum neque frumento iſto, neque pecuniis ex eo vendito redactis indigeam. Accedit Titius amicus, benèque meritus, qui ad ſuſtentandam familiam frumento indiget. Mihi conſtat, hunc amicum non deſtitui pecuniis, habere equum ſuis uſibus non planè neceſſarium, collecturum proximè opulentam meſſem. Petit ille, ut mutuem gratis frumentum. Teneor ne mutuare gratis? Affirmativè reſpondendum videtur ex mente Clariff. D. EUSEBII AMORT, (a) quia Titius id *petit rationabiliter*, ego autem *ſine incommodo præſtare poſſum.* Nam juxta hunc Theologum irrationabiliter petitur 1. Si non petitur ad finem honeſtum. 2. Si petitur ad captanda lucra, ad qualia ab ipſomet creditore deſtinantur. 3. Si petitur ab homine extraneo, ignoto, aut difficilis conventionis &c. 4. Si petitur pecunia, quam creditor deſtinat ad neceſſitates ſuæ familæ, ad caſus fortuitos probabiles, ad fundationes pias, ad expenſas alias ſaltem æquè honeſtas, ac applicarentur à mutuuario. Nihil ſimile reperitur in caſu poſito: Titius igitur petit rationabiliter mutuum gratis: conſequenter teneor ſatisfacere ejus petitioni, cum Textus Scripturæ & Patrum urgeant indefinitè

nitè ac generaliter respectu cujuscunque rationabiliter possentis mutuum. Me autem sine incommodo id præstare posse, patet exinde, quia tum frumenti, tum pecuniarum abundantiam supponit casus.

(a) *De Contract. Cens. §. 6, Concl. 5. Item §. 5. in probat. 1. & in respons. ad object. 1.*

§. 247.

*Transfer-
ri in
alium,*

Verùm liceat bona venia tanti Viri dicere, ejusmodi effata generalia mihi ex ejus argumentis planè non probari. Inducitur (a) Christus modo præceptivo dicens: *prout vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.* Cur non inferre liceat, me teneri ad frumentum donandum Titio? certè major charitas exhiberetur per *donationem*, quàm per *mutuum*: vellem ego potiùs, ut mihi frumento indigenti donaret alius frumento abundans, quàm ut præstet mutuum. Si dicas, me id non petere *rationabiliter*: cur non liceat similiter dicere, Titium non petere *rationabiliter* mutuum, cum habeat pecunias, pro quibus frumentum emat; cum habeat equum, quem cum frumento permutet? Positæ igitur qualitates non videntur ad *rationabiliter* petendum sufficere.

(a) *Lib. cit. fol. 256.*

§. 248.

*Salva
semper
charitate,*

Dicamus potiùs ex regulis Charitatis alibi positis (§. 8.) scilicet ex *Facultate propria* & *Necessitate aliena*, posse me in dicto casu, salva charitate, frumentum vel donare, vel mutuum dare, vel vendere, vel permutare. Licet enim ego possim sine notabili incommodo meo donare; mea tamen interest rem meam non jactare, simulque Titius non habet necessitatem impetrandi frumentum *gratuita donatione*; cum possit post messem reddere in eadem quantitate & qualitate: consequenter possum illi dare *mutuum*, salva charitate. Cum autem

autem æquè facilè possit pro frumento dare equum, vel pecunias; possum ego illi frumentum vendere, vel permutare cum equo, salva charitate, quæ si permittit imponi obligationem reddendi post messem tantundem frumenti, permittet etiam imponi obligationem dandi vicissim pecunias frumento æquiparatas, vel equum ejusdem valoris: Nam frumentum post messem restituendum tanti valere ponitur, quanti pecunia vi venditionis, vel equus vi permutationis dandus. Non teneor ex Charitate præstare aliud, quàm quo indiget proximus: non teneor præstare plus, quàm indigeat: non teneor præstare alio modo, quàm quo sublevetur illius indigentia. Etiam in extrema necessitate non teneor semper rem *donare*, sed possum *commodare*, aut *mutuare*, qui contractus obligationem imponunt: igitur etiam non teneor mutuum dare, si alter possit emere, aut aliud vicissim dare. Non confundendi sunt limites Liberalitatis & Charitatis. Vox illa Salvatoris, *omni petenti te tribue*, quam allegat laudatus Theologus, non exigit determinatè mutuum, sed gratuitam etiam donationem: scilicet exigit, ut satisfaciam alterius petitioni ea ratione, qua illius indigentia sublevetur. Miror, quosdam valde rigidos esse in ponenda obligatione ad dandum Mutuum, & vix meminisse obligationis ad dandam elemosynam etiam extremè indigentibus.

§. 249.

Ex his deducitur, posse à me in dicto casu (§. 246.) frumentum transferri in Titium per varios actus, vel omnino gratuitos, vel obligatorios, vel permutatorios, salva semper *Charitate*. *Justitia* autem non lædetur, si in contractibus obligatoriis vel permutatoriis servetur æqualitas, quam determinare in hoc casu non erit difficile. Si verò exigatur justo majus pretium pecuniarium, vel si equus superet æstimabilitatem frumenti; peccabitur contra *Justitiam*, non tamen peccato usuræ, quæ in solo Mutuo locum habet.

§. 250.

III. Hodierni contractus non judicantur ex Jure Romano.

Tertium, quod ex supra dictis (§. 33. &c.) inculcari rursus meretur, est, non omnes Contractus hodierni temporis esse exigendos ad regulas Juris Romani. Pro diversitate temporum & locorum, diversi recens introducti sunt contractus, liciti & honesti, modò non sint contra Legem Principis, nec contra regulas Justitiæ & Charitatis. Quæcunque Epochæ illorum natalibus statuatur, nec obesse nec prodesse videtur eorum honestati. Si usus cujusdam Conventionis originem suam trahat ab anno decimo sexto Urbis Conditiæ; ex hoc solo non possum eam licitam judicare: si à sæculo decimo sexto post Christum Natum; ex hoc solo non possum eam tanquam illicitam rejicere. Requiritur & sufficiunt *Charitas, Justitia, Consensus Principis*: tria hæc major autem horum est *Charitas*.

§. 251.

Art. 2. OCCASIO PETENDI DECISIONEM PONTIFICIAM. Contractus aliquis usura damnatus fuit Bafilica.

Jam quid circa Contractus de Usura accusatos in Bavaria actum sit, recensemus. Monuimus Germanos antiquitus parùm sollicitos fuisse de formulis Contractuum, & subtilitatibus legum: (§. 39.) Germana sinceritas indigere non videbatur ejusmodi cautelis. Nihilominus fatendum, quòd occurrant exempla contractuum fide parum sincera celebratorum, & non modica injustitiæ aut usuræ labe infectorum. Eodem sæculo XV. quo Patres nonnulli & Theologi Constantiensis Synodi, (§. 195.) Pontifices insuper MARTINUS V. & CALLIXTUS III. (§. 196.) quosdam Germaniæ Contractus approbarunt, improbatum vicissim fuit à quibusdam Patribus & Theologis Concilii Bafilensis, alius quidam Contractus in Bavaria celebratus. Casum proposuit WILHELMUS Bavaricæ Dux, à SIGISMUNDO Imperatore Protector hujus Concilii nominatus, qui injustè secum agi à Fratre suo Ernesto querebatur. Pa-

ter

ter utriusque erat Joannes, qui creditoribus suis castra quædam in pignus dederat. Ernestus filius, ex dote ab Elisabetha Mediolanensi sibi allata, Patri subministrabat pecunias pro redimendis castris, ea conditione, ut sibi decem annua in centum concederentur, percipienda ex fructibus castrorum, quæ antea cuidam extero, in posterum autem, donec summa capitalis restitueretur, Ernesto essent oppignorata. Testabatur autem Joannes Dux dato chirographo, se accepisse à filio 75000. florenos, quos promiserat in dotem Dux Mediolanensis, sponsæ Pater, ac proin debere in census annuos 7500. florenos. Promissis tamen suis non plenè steterat Mediolanensis, solutis solummodo 50000. florenis: nihilominus annui census computabantur integri, scilicet 7500. floreni, juxta tenorem Chirographi. In his censibus percipiendis, & Castris possidendis pergebat Ernestus per triginta quinque annos, etiam post mortem Patris, qui utrique filio æquale jus in Bona hæreditaria Bavarix superioris æqualiter dividenda reliquerat, cui divisioni Ernestus oppignorata Castra subicere recusabat. Defuncta demum etiam Elisabetha Ernesti Coniuge, Wilhelmus, qui fortè eam hucusque reveritus erat, rem omnem proposuit quibusdam Patribus & Doctoribus Basileæ congregatis Anno 1432. Tulitque in suum favorem Responsum, à Gaspare de Perusio, uti videtur, formatum, cui subscripserunt Joannes Patriarcha Antiochenus, Bartholomæus de Vicecomitibus Episcopus Novariensis, Conradus Episcopus Ratisbonensis, Nicolaus de Cusa, aliique. Judicabant isti, Castra restituenda fraternæ divisioni, & quæ hucusque ex iis percepta fuissent, in sortem computanda esse. Addebat tamen Episcopus Petragoricensis, Ernestum detrahere posse, quantum ratione damni emergentis, aut lucri cessantis, sua intererat, pecunias dotales, quarum fructus servire debebant in sustentanda onera matrimonii, non fuisse exhibitas patri pro redimendis è manu externorum castris.

§. 252.

*Statuta
Bavariæ
circa Mutuum.*

Majorem justitiæ amorem, quàm Ernestus hoc facto demonstraverat, præbuerunt Jura Bavariæ. A sæculo XVI. initium ducamus; quo per totam Germaniam disceptationes circa usurarios quæstus fervebant. Anno 1516. WILHELMUS & LUDOVICUS, qui indiviso Imperio Bavariæ præerant, post Comitia Ingolstadii celebrata, ediderunt statuta, (a) quibus omne lucrum ex mutuatis pecuniis severè prohibetur. Duobus post annis iidem Principes Reformationem Juris Provincialis Bavariæ ediderunt, ubi (b) eadem prohibitio clarioribus & efficacioribus verbis continetur. Subin ALBERTUS V. dicti Wilhelmi Filius Anno 1553. Statuta Bavariæ variis in articulis reformata, suisque temporibus magis aptata publicari curavit, in quibus (c) permissus supponitur census annuus pro mutuatis pecuniis, & ille solùm usurarius dicitur, qui nimis grave incrementum exigit, fortè majus quàm 20 pro 100. Patris mentem hac in re non est secutus WILHELMUS V. cui *Religiosi* nomen meritò fuit inditum. Unde hic avi sui Wilhelmi & Ludovici statuta verbotenus recudi jussit Anno 1588. Principem hunc mox infra videbimus in rigidiores sententias circa contractus de usura suspectos inclinantem. Econtra MAXIMILIANUS in Corpore statutorum recens edito Anno 1616. circa Contractus usurarios, Avi sui Alberti sensum & verba retinuit. (d)

(a) Sub titulo *Lands-Ordnung. part. 4. fol. 46.*

(b) *Tit. 33. art. 8.*

(c) *Lib. 3. tit. 4. art. 2.*

(d) *Land- und Policey-Ordnung. lib. 2. tit. 1. art. 2.*

§. 253.

*Episcopus
Augustanus*

Ejusdem cum Wilhelmo V. mentis erat JOANNES EGOLPHUS Episcopus Augustanus, cujus Dioecesis in aliquam

quam Bavarix partem excurrit, animatus Romanorum quorundam Theologorum sententia. Jussit hic publicari Mandatum Dominica *Letare* anno 1575. in diversis templis Augustanæ urbis, ne Sacerdotes absolverent in Confessionali Pœnitentes, neque Parochi ad S. Synaxim tempore Paschali admitterent eos, qui nollent à contractu, quo promiscuè dabantur 5. pro 100. abstinere.

§. 254.

Varios motus excitavit hoc Edictum. A senatu Augustano Matthæus Welferus, & Jacobus Schönstetterus mox eadem hebdomade, deputabantur Dilingam, ubi Episcopus morabatur, demonstraturi, ejusmodi Contractus non tantum in Germania, sed in alijs etiam regnis esse usitatos, ab Episcopis doctis & pijs toleratos, communi bono utilissimos, & Charitati Christianæ adeò non adversantes, ut potius tam pauperes, quam divites maximum inde emolumentum consequantur &c. Scripto respondit Episcopus, mentem suam aliam non fuisse, quam monere Confessarios & Parochos, qua ratione se gerere debeant contra reos usuræ à lege Divina & humana condemnatæ: se mox mandatum in eo sensu, in quo illud à nonnullis intelligi Deputati insinuassent, suspensurum, & declaraturum, illud non de consuetis & hætenus usitatis negotiationibus, sed solum de insolitis, illicitis, & apud omnes Magistratus prohibitis, ac nunquam permisis usurariis contractibus intelligendum esse; in casibus autem difficilioribus conscientix non præcipitanter, sed maxima moderatione, & cum præscitu Ordinarii, ad ædificationem potius, quam destructionem Christianæ Charitatis procedendum esse. Responsum hoc datum est Dilingæ 19. Martii 1575.

Modernatur zelum suum:

§. 255.

Huic declarationi potius, quam Mandato, inhærebat MARQUARDUS, qui Egolpho eodem adhuc anno 1575. defun-

Mitiorē sententiā

Diss. III.

X

defun-

*tenet ejus
Successor.*

defuncto, in Augustano Episcopatu successerat. Romani de hoc negotio consulti rescripserunt, ut in Scholis quidem & publicis Cathedris à tractando hoc argumento supersederetur, privatim tamen ad normam Sanctionis PII V. urgeretur abolitio hujus contractus, neque Absolutio à peccatis daretur illi, qui abstinere nollet. Episcopus autem arbitrabatur, neque privatim damnandum esse hunc usum, cum PII V. Sanctio in his regionibus non esset recepta; per tales autem contractus contra Jura Divina aut Naturalia nihil peccaretur. Zelo severioris opinionis abduci se patiebatur GASPAR HAYVODUS Angelus è Societate Jesu, Theologiae in Academia Dilingana Professor, ut in publicis Praelectionibus hunc contractum damnaret, maxima Episcopi offensa, qui suam inde auctoritatem lædi, & permissionem insimulari credebatur.

*Duci Ba-
varia Pro-
fessores In-
golstadienses
circa ali-
quos con-
tractus*

Faciles econtra aures doctrina Hayvodi inveniebat in Aula Monacensi Wilhelmi Ducis Bavariae in severiorem opinionem proni, detonante praesertim contra usuras Concionatore Aulico. Miserat hic Princeps ad Academiam suam Ingolstadiensem formulam Mandati contra contractus obligantes ad 5. pro 100. quaesivitque, utrum videatur Mandatum ea forma promulgandum: dein quibus de causis & qua cautione possit in foro externo concedi actio iis, qui petunt aliquod interesse ultra sortem, & qua item ratione legitimus census creari possit. Ad primum responderunt Ingolstadienses, Principem neque teneri, neque etiam commodè jam posse, rebus ita stantibus, hujusmodi generale Mandatum publicare, cum talis contractus neque ex natura sua sit illicitus, neque leges eum prohibentes sint receptae, neque utilitas Bavariae hanc prohibitionem exigat. Ad alteram quaestionem nihil distinctè respondendum esse credebant Ingolstadienses, rati, Judices non minùs laboraturos in iis, quae forte
bre-

breviter dicerentur, intelligendis, & ad quodvis incidens particulare factum applicandis, quam in percipiendis & ad casus singulares aptandis iis, quæ in aliis libris satis accuratè tractata essent. Uberior hujus responsi declaratio à Principe petita, & ab Ingolstadiensibus reddita fuit. Cùm autem Princeps plurimum in Theologis Romanis confideret, exemplum tum Responsi, tum Declarationis Romam missum est, & approbatum à P. PARRA, STEPHANO TUCCIO, JACOBO PÆZ, FRANCISCO SUAREZ, ROBERTO BELLARMINO, quorum autographas subscriptiones mihi videre licuit.

§. 257.

Non omnes Professores Ingolstadienses ejusdem opinionis erant. Aliud enim Responsum ad dictas Principis inter-rogationes in eadem Academia circa illud tempus, nempe Anno 1580. juxta sensum & genium suum formavit NICOLAUS EVERHARDUS Junior, quod impresso Volumini primo Consiliorum illius Authoris insertum legitur, addita subscriptione per generale vocabulum *Facultatis Theologicæ & Juridicæ*. Singulos non consensisse, ex priore Responso patet. EVERARDUS enim census ad libitum emptoris redimibiles judicabat usurarios, & circa alios quoque articulos severiorem doctrinam tenebat.

§. 258.

Cùm WILHELMUS Doctores Provinciæ suæ circa hoc negotium concordēs non reperiret, instabat ferventer apud Summum Pontificem GREGORIUM XIII. ut ab Apostolica Sede edoceret, quid sibi statuendum pro sua Provincia esset. Ad responsum Apostolicæ Sedis maturandum volebat, ut Gaspar Hayvodus Romam pergeret. Cùm autem eo tempore, scilicet 1. Augusti 1580. Everardus Mercurianus

Art. 2.
ACTA RO.
ME CIRCA
HOC NE-
GOTIUM.
Romæ
examina-
tur

nus Præpositus Generalis Societatis Jesu diem supremum obiisset, & pro novo ejusdem Societatis Capite deligendo, Comitia indicta essent ad mensem Februarium Anni 1581. in quibus P. Claudius Aquaviva electus fuit, voluit Pontifex, ut ea occasione ex Universitate Ingolstadiensi Romam veniret P. Gregorius de Valentia, quem rerum Germanicarum scientissimum noverat, & plurimum æstimabat. Hic igitur comitatus est P. Paulum Hottæum, qui ex munere Provincialis, quod per Germaniam Superiorem gerebat, ad electionem properabat. Peracta electione, aliisque domesticis negotiis transactis, finis Comitii dabatur 22. Aprilis, & simul initium examinandis variis quæstionibus de contractu in usuræ suspicionem vocato. Voluit enim Summus Pontifex, ut Claudius Aquaviva deputeret quosdam causas huic ponderandæ. Propositus his Deputatis fuit Casus à Duce Baviaræ missus, cum viginti septem Conclusionibus, quæ haud dubiè ab Hayvodo conceptæ fuerant; ad amussim enim respondent doctrinæ ab ipso in Dilingana Academia traditæ, ac insertas ultimo loco habent decisiones in Responso Everhardi (§. 257.) propugnatas. Hæ igitur sunt famosæ illæ Congregationes, quibus se interfuisse Gregorius de Valentia sæpius in libris suis testatur.

§. 259.

*Forma
Contractus:*

Proponebatur Deputatis *Forma Contractus in Germania passim celebrati, de quo ultima resolutio petitur, his verbis: Titius in Germania pecuniam habens, eandem Sempronio cujusvis conditionis homini, ad nullum certum usum, sed pro arbitrio debitoris distrabendam, ea lege tradit, ut Titius ex pacto & civili obligatione (quæ aliquando in iisdem literis, interdum in aliis adjicitur) jus habeat, quamdiu eadem pecunia apud Sempronium relinquitur, accipiendi quot annis ab eodem Sempronio quinque florenos pro singulis centenariis, & postea totam quoque summam capitalem. De tempore autem, quo restitutio capitalis fieri debeat, licet*

cet interdum aliquid certi determinetur, ut plurimum tamen nihil statuitur, sed tam Titio, quam Sempronio plena potestas relinquatur, ut quodcumque voluerit (utilitate interim percepta in partem fortis non computata) contractum rescindere possit, dummodo is, qui contractum rescindit, alterum sex menses antea præmoneat. Ex vi autem contractus aut pacti adjecti Titius annui lucri, aut summæ capitalis perdendæ nullum periculum subit, sed sive Sempronius fructificet, sive non, jus habeat ab eo exigendi lucrum quinarium annum pro omni centenario, & sive vivat Sempronius, sive moriatur, Titius ab illo vivente, aut illo mortuo, ab ejus hærede summam capitalem recuperat, nihil quod interim accepit, restituens. De hoc supradicto Contractu, cum varia à variis in utramque partem proferantur, ad multa gravamina conscientiæ, graviaque incommoda vitanda, quid de ipsis sequentibus propositionibus judicari debeat, ultima & secura definitio petitur. Huic Casui subjectæ erant 27. propositiones, quarum prima his verbis concipiebatur: Supradictus Contractus ex parte Titii, usurarius contractus est, jure humano, jure Divino scripto, & jure naturæ prohibitus; sit enim conventio de lucro ultra capitale in eo contractu, qui ad nullum aliud contractus genus referri potest, quam ad contractum mutui. Cæteræ propositiones necessaria consecutione ex hac prima fluebant.

§. 260.

Pro decisione rite faciendâ, animadvertent Theologi, circumstantias particulares, quibus hic aut ille contractus, sciri non posse; factum autem, quod sine differentia commune est omnibus, ita se habere: Titius centenaria summa Sempronio tradita, cum eo paciscitur de quinario lucro quotannis, securo capitali & lucro, potestate utrique parti relicta rescindendi contractum, modò ad semestre spatium præmoneat ea de re socium.

X 3 §. 261.

§. 261.

*Diversi
modi con-
trahendi.*

In hoc facto secernebant diversos modos, quibus contractus fieri, & annua quinque pro centum obtineri possint. Primus modus, ajunt, est per contractus explicitos, vel per tria pacta in eodem contractu explicita, unum quidem societatis, alterum Asssecurationis lucri, tertium Asssecurationis Capitalis. Secundus est per Censum realem utrinque redimibilem: & quia res, in qua fundatus est Censum, posset interim perire, potest huic contractui addi alius contractus asssecurationis Capitalis, ut quamvis res pereat, ipsum saluum maneat. Tertius est per Censum personalem, etiam redimibilem utrinque, & cum asssecuratione Capitalis, si interim persona vel ejus industria periret. Quartus est per expressum mutui contractum, in quo aliqui volunt licitum esse personis saltem miserabilibus, accipere lucrum à non miserabilibus. Quintus modus est etiam in mutuo, quando is qui mutuuum accipit, ultro & sponte reddere lucrum se dicit, aut manifestis id indiciis ostendit, ad quod tamen se obligat per contractum, ita ut mutuanti jus faciat lucrum recuperandi. Sextus est, quando nullus exprimitur specialis modus contrahendi, sed sub communi quadam forma dicitur, do tibi centum, ut des mihi quinque quot annis, salvo lucro & capitali, quod facere intendo meliori & justiori modo, quo fieri potest: qui quidem contractus quidam genericus esse videtur, cum ad nullam sit certam speciem determinatus.

§. 262.

*Detegitur
inhonestas
contra-
ctus,*

Singulos hos contrahendi modos accuratè perpendebant, secernendo certa à dubiis. Facile dein conveniebant, contractum eo quo propositus erat, modo consideratum, ad nullam aliam speciem, quàm mutui reduci posse: Censum enim vel Societatis contractum intervenire non posse credebant, eo quòd cum *cujusvis conditionis homine* iniri ponatur, sine

sine ullo personarum delectu. Si verò cum delectu personarum fieret, scilicet cum tali persona, quæ vel bona fructifera possideret, vel notabili industria polleret, posse contractum hunc habere rationem Societatis licitæ vel Censuum utrinque redimibilis dicebant, quæna utrumque servatis iustitiæ limitibus licitum existimabant, saltem in locis, ubi Constitutio PII V. non esset recepta.

§. 263.

Post hæc propositionibus viginti septem sibi exhibitis sub insinuata fere distinctione solutionem subjungunt: *Sub quadam distinctione,* ex omnibus autem hinc inde disputatis duodecim quæstiones controversas eruunt, adjectis responsionibus, quæ quantum ad præsentem materiam attinet, in hoc collimant, I. Factum propositum, si secundum generalem suam rationem nudè consideretur, non esse ita justum aut per se licitum, ut non possit injustè fieri: II. Neque illicitum esse per se, si sumatur in genere: si autem in particulari sumatur nulla mentione certi cujusdam contractus, illicitum esse, quando sine personarum delectu fit cum cujusvis conditionis homine. III. Generalem notitiam hujus facti *in genere* sumpti non satis esse ad ullum condemnandum vel probandum, quia nullus facit rem in genere; sed generalem notitiam facti *in particulari*, quando contractus exprimitur sine personarum delectu, etiam si nulla specialis ratio mutui, vel alterius contractus exprimitur, sufficientem esse ad omnes damnandos, qui ita contrahunt, quia tunc nisi mutui contractus esse non potest & intrinsecè malus est. IV. Tolerabile tamen esse lucrum quinarium pro centenario, quando tres contractus concurrunt, Societatis, Affecurationis Capitalis, & lucri minoris certi, ita ut nec obligandi sint ad restitutionem, qui jam ex contractu lucrum reportarunt; neque neganda sit absolutio his, qui tali modo contrahere voluerint. (a) V. Tolerabile etiam esse ex natura rei illud lucrum, si fiat per Censum super

per bonis fructiferis utrinque redimibilem, etiam cum pacto
 affecurationis, censu tamen propter tale pactum diminuto.
 VI. Censum personalem super persona non fructifera non
 esse tolerabilem: & licet super persona fructifera propter no-
 tabilem aliquam industriam ex natura rei sit tolerabilis, ta-
 men ob magna pericula, ne debitæ circumstantiæ non ser-
 ventur, communiter non esse tolerandum. VII. Tolerabi-
 lem esse Censum utrinque redimibilem super bonis fructiferis
 in iis tantum locis, ubi Constitutio PII V. non est in usum
 deducta. VIII. Item in iis terris Imperii, in quibus Consti-
 tutio Imperialis prohibens Censum utrinque redimibilem non
 est promulgata, aut non recepta: in terris autem, ubi Con-
 stitutio Imperialis taxat pretium Censu ex altera parte redi-
 mibilis, ut sit tantum quinque pro centum, non fore ju-
 stum pretium quinque pro centum in censu utrinque redimi-
 bili cum prædicta Affecuratione. IX. Non posse esse justum
 hoc lucrum, ea præcisâ ratione, quod illud personæ misera-
 biles recipiant, neque ullam consuetudinem, aut bona inten-
 tione, vel recto fine illum contractum justificari posse, cum
 sit per se malus, si alia non addatur, quam circumstantia
 personæ miserabilis. X. Frustra dici, donari aut ultro pen-
 di, quod ex civili obligatione redditur, quæ jus facit alteri ad
 petendum, quamvis in vitæ subsidium dari dicatur, aut qua-
 cunque alia bona intentione, sed non ex mutuo, modo non-
 nisi mutuanti reddatur per contractum, civilis obligationis
 productivum. XI. Quando à contrahentibus expressè dici-
 tur, velle se meliori aut justiori modo, quo fieri potest, con-
 trahere, quamvis ipsi speciem expressam modi talis ignorent,
 si tamen circumstantiæ respondeant à parte rei, ita ut cum
 mercatore, vel persona industria, non habente bona fructi-
 fera contrahant, non esse dubium, contractum hunc quin-
 que pro centum licitum esse, & non injustum lucrum, quod
 inde reportatur. Referunt se Romani Theologi quoad istud
 ultimum punctum ad Articulum suum sextum antea posi-
 tum,

tum, in quo tenent, talem contractum cum dicta clausula factum, quamvis expressè neque census sit, neque societas; implicitè tamen & virtualiter ad unam reduci harum specierum, ita ut, si cum Mercatore vel persona industria ineatur, sit contractus societatis; si verò cum persona habente bona fructifera, Censum posse evadere utrinque redimibilem; videri enim contrahere secundum consuetudinem, & modum consuetum aliorum.

(a) Ex hoc intelligitur malè dici à P. CONCINA de *Contr. trin.* *Diff. I. c. 6. §. 6.* nullius momenti esse narrationem P. VALENTIÆ, qui *tom. 3. Disp. 5. q. 24. de Contract. punct. 2.* dicit, sententiam de Contractu trini licentia se præsentè placuisse Romæ multis & doctissimis Theologis re tota diligentè excussa. Combinare P. Concina non potest id quod GREGORIUS XIII. scribit ad Wilhelmum Ducem, quòd rem omnem diligentissimè consideraverit, doctissimosque viros adhibuerit: credit enim P. Concina, alios fuisse viros doctissimos, quos Pontifex adhibuit, alios autem, Theologos doctissimos, de quibus Valentia loquitur, putatque standum esse Theologis Pontificio iudicio doctissimis, qui Contractum trinum usuraria pravitate inquinatum declararunt. Non vult quidem falsitatis arguere P. de Valentia, sed solum dicit, nullius esse momenti quod ille scribit. Vult dein ut colligatur, quanta sit fides adhibenda Theologiae Moralis Tractatoribus. Fatetur tamen, P. Valentiaè testimonium, multum fucum facturum esse, nisi haberemus Pontificium decretum, quo definitur contractum usurarium esse, etiam iudicio doctissimorum Theologorum. Patet ex his errare P. Concina ex præconcepta sua opinione, quòd Contractus trinus damnatus sit per Decisionem à GREGORIO XIII. missam in Bavariam. Iidem prorsus fuerunt Theologi doctissimi de quibus GREGORIUS, & de quibus P. VALENTIA: nequaquam isti improbarunt Contractum trinum, sed contractum illum, cujus forma ex Bavaria missa est Romam, censuerunt esse talem, ut non possit reduci nisi ad mutuum. Optimè igitur conveniunt literæ GREGORII XIII. cum dictis P. VALENTIÆ: optimè hujus testimonium veluti oraculum opponitur malignis quibusdam Theologiae Moralis Tractatoribus, utpote quod non fucum facit, sed ostendit, quid eo tempore Romæ senserint Viri Pontificio Iudicio

Diff. III.

Y

dicio

dictio doctissimi, quorum tractatum integrum in illis conventibus de hac materia confectum in manibus habeo, & ex illo defumo, nullius momenti esse id omne, quod hac de re scribit P. CONCINA. Facile mihi persuaderi patiar, alios quoque consultos esse à Summo Pontifice: id tamen patet, Decisionem Pontificiam in has terras missam, accuratè respondere menti Theologorum Societatis Jesu, de quibus loquitur VALENTIA.

§. 264.

Et deciditur Casus.

Hæc fuerunt sensa Romanorum Theologorum è Societate Jesu ad Casum à GUILIELMO Bavariæ Duce propositum, ex quibus fere verbotenus formata est Decisio, quam GREGORIUS XIII. Literis ad Ducem datis adjecit. Ipsæ quidem Literas Pontificis, quas BALLARINUS ex Bibliotheca Mediolanensi depromsit, reperire non potui: Resolutionis tamen ad Casum positum datæ exempla plura in manus meas venerunt hoc tenore: *Contractus modo & forma prædictis usurarius est, neque enim ad aliam speciem, quam mutui cum conventionem lucri ex eodem mutuo accepti reduci potest. Ex quo consequitur, ut per nullam consuetudinem aut legem humanam excusari, neque ulla contrahentium, etiam bona intentione defendi possit, cum sit jure Divino & naturali prohibitus, qua etiam ex causa nemini sive diviti, sive pauperi, & quantumvis miserabili personæ hujusmodi contractum celebrare, lucrumve ex eo acquirere aut retinere licet. (a) Si tamen in Germania est aliquis contractus, in quo quinque pro centum accipiuntur, aliis modo & forma, quam supradictis celebratus, non per hæc talem damnare aut probare intendimus, donec specialis fiat de eo expressio, & consideratio, ut quid de eo sit sentiendum, decernatur, sicut de proposito decretum est.*

(a) Sequentem Clausulam Decisionis Gregorianæ studiosè supprimit P. DANIEL CONCINA *de Usur. contr. trin. Diff. I, c. 6. §. 1.* quamvis Ballarinus, ex quo ille rescripsit, integrum tenorem eadem characterum forma exhibeat.

§. 265.

Postquam Romæ Decisio propositi casus à Pontifice facta est ad mentem Theologorum ex Societate Jesu, & ad Aulam Monacensem missa, superest, ut dispiciamus, quem effectum eadem ibidem sortita sit. WILHELMUS igitur religiosissimus Princeps contractum, prout propositus fuerat, damnatum videns, quamvis Pontifex insinuasset, non repugnare alium contractum, in quo quinque pro centum acciperentur, nihilominus rebus Provinciæ suæ necessarium aut utilem esse talem contractum, nequaquam ratus, Edictum misit ad omnia Tribunalia, quibus prohibebantur Judices assistere, aut actionem dare iis, qui stipularentur quinque annua pro centum.

Art. 4.
QUID POST
DECISIO.
NEM IN
BAVARIA
GESTUM.
Edictum
Ducis
Wilhelmi

§. 266.

Longè alia, ac in Conclavi Principis apparebat, negotii hujus facies se ostentabat Judicibus, Magistratibus, aliisque in quotidiano commercio occupatis, qui innumera reperiebant obstacula in executione Mandati, quod passim de omnibus affinis contractibus interpretabantur. Cogebantur paulò post Monachii, scilicet Anno 1583. Comitum utriusque Baviaræ, cujus Status Provinciales in tres classes secernuntur, Prælatorum, Nobilium, & Oppidorum. Singulæ classes proponebant varia gravamina, quibus mederetur Princeps. Et quidem Nobiles (quibus quoad istum Articulum se conformabant oppida) mox primo loco non tantum se, sed totam Provinciam gravatam querebantur Edicto Principis, quo prohibebantur Judices adjudicare cuiquam annum Censum 5. pro 100.: gravissima inde damna enasci toti Provinciæ, etiam Ecclesiis ac Monasteriis; commercia deficere; subditos cum maximo suo detrimento cogi ad vendenda bona immobilia ex defectu pecuniarum, quas pro annuo Censu potuissent obtinere; charitatem ordinatam exigere,

Impugnatur à Statibus Bavaricis.

Y 2

ut

ut quis sibi ac suis præprimis consulat; hinc neminem obligari, ut gratis suas pecunias aliis eroget, suæque familiæ comoda negligat ad aliorum utilitatem promovendam. Nec iis, qui pecunia abundarent, suaderi semper posse emptiorem bonorum immobilium, cum non cujusvis conditio ea sit, ut acquisitio prædiorum ipsi sit utilis: id certè non posse mercatores, neque illos, qui filias suas extra Provinciam nuptui tradunt: in hujusmodi enim eventibus parata pecunia opus esse, non prædiis: Edictum istud in causa fuisse, ut pecuniæ extraherentur ex Bavaria, & alibi utiliter collocarentur; qui enim pecunias tenuissent ad interesse, mox compulsos creditoribus eas reddere maximo suo damno: exteros etiam nullas collocare pecunias Bavaris ex metu, nec cum Censibus perdant etiam summam capitalem: fuisse tales contractus, quibus dantur 5. pro 100. hucusque passim in Imperio usitatos, & Judices etiam Camerae Imperialis, iis assistere: non debere igitur eos haberi pro usurariis, neque in Constitutionibus Imperii numerari inter contractus usurarios: sed potiùs approbari per Recessum Imperii à Carolo V., idque etiam observari in aliis Regnis: rogari itaque Principem nomine Nobilium Provincialium, ut in hoc negotio observaretur vetus & laudabilis consuetudo, & aboleatur facta inhibitio. Hæc, uti & sequentia ex authenticis Comitiorum Actis vernaculis in brevem Synopsin fideliter redacta, narrando refero, nec approbans, nec improbans sensa & dicta eorum, qui eo tempore contractuum variorum naturam satis secernere non videbantur.

§. 267.

*Et post
longas*

Ad has querelas Nobilium reponerat per suos Deputatos Princeps, factam inhibitionem fundari in eo, quòd ultra sortem ex mero mutuo aliquid accipere, sit jure Divino, Ecclesiastico, & Civili prohibitum, ac usurarium nisi in casu moræ, damni emergentis, aut lucri cessantis: neque constare

stare unquam ab aliquo docto Theologo aut Juris-Consulto ejusmodi contractum, in quo ex mero mutuo 5. pro 100. exigentur, approbatum esse; multo minùs Tribunal Cameræ Imperialis unquam tales stipulationes tanquam licitas agnovisse, neque ab Imperatore unquam fuisse probatas; nam in Ordinatione Politica anni 1548. prohiberi etiam emptionem Censuum 5. pro 100. tanquam usurariam, quando facultas reemendi dependeret ex arbitrio emptoris; multo magis id locum habere in mutuo: in præsentì Provincia ejusmodi contractus non à longo tempore invaluisse, neque alibi esse usitatos, præsertim ad tractum Rheni, ubi soli venditori censuum retrovenditio reservatur: si quid hac in re dissimularetur, non fore meram tolerantiam, sed Principem per suos subordinatos Judices & Magistratus judicando pro valore talium contractuum, adprobaturum & ratihabiturum eosdem. Eandem fere esse rationem Censuum utrinque redimibilium: licet autem in Imperio tales contractus prohibeantur, & pro usurariis habeantur, nihilominus ut satisfaceret Statui Nobilium, & ex ratione, quòd istis temporibus vix ullus vellet emere perpetuos census 5. pro 100. nisi utrinque redimibiles, in præsentiarum declarare Principem, se toleraturum Censuum utrinque redimibiles, sed tamen revocabiliter ad suum beneplacitum, velléque, ut posthac Dicasteria & alii Magistratus pro his contractibus, tanquam permissis, judicent: curaturum etiam Principem, ut certa formula conciperetur, & Dicasteriis communicaretur, cui se in posterum durante permissione contrahentes conformarent: statuendam etiam esse formulam, juxta quam illi, qui bona immobilia, unde censum venderent, non habent, possint securè & validè contrahere. Hoc ferme erat responsum WILHELMI ad primum gravamen Nobilium Bavariæ.

§. 268.

Concertationes

Replicarunt mox Nobiles, se in exhibitio gravamine nequaquam locutos esse de Mutuo, cum optimè gnari sint, ex mutuo non posse exigi interesse ultra sortem, nisi in certis casibus: petitionem suam directam solummodo fuisse ad emptionem annuorum censuum 5. pro 100. Neque etiam mentionem à se factam reemptionis, cum probè scirent, quid Ordinatio Politica Imperii de ea statuatur: scire se tamen similiter, multa contra illam ordinationem obmota in Imperio fuisse, eamque nusquam effectum apud Status Imperii obtinuisse: gratum sibi esse, quòd Princeps velit permittere Censum utrinque redimibiles; displicere tamen, quòd hæc permissio sit ad beneplacitum revocabilis: rogare se igitur, ut ista voluntas Principis tamdiu firma permaneret, donec Status Imperii aliud ordinarent: item ut contractus ejusmodi hucusque celebrati haberentur pro validis: ut formula de novo statuatur, non videri necessarium, cum quilibet tam emptor, quàm venditor censuum, suæ indemnitati sit consulturus.

§. 269.

Refigitur,

Ad has Replicas rescribi jussit Princeps, Gravamen Nobilium non aliter nisi de Mutuo intelligi potuisse, cum adhibuerint verba, quæ in lingua vernacula significarent contractum mutui: & revera plurimos contractus, per quos hucusque exacta fuissent 5. pro 100. non ad aliam speciem reduci potuisse, quàm ad Mutuum: emptionem annuorum reddituum inter privatos in hac regione parum in usu fuisse: multum discrepare annum Censum ab interesse: permissionem autem redimibilium Censuum non posse aliter concedi, quàm revocabiliter, cum in Imperii constitutionibus jam sint prohibiti: securi tamen sint Nobiles, Principem absque gravibus causis permissionem hanc non revocaturum: contractus etiam antehac bona fide initos, in quantum

tum huic concessioni non essent contrarii, firmos fore, & executioni mandandos: si quis autem ex solo mutuo stipulatus esset 5. pro 100. Principem istud approbare non posse: ut igitur scirent Magistratus, quid licitum, quid usurarium sit, necesse esse, ut concipiantur formulæ, prout factum in Comitibus Augustanis Anno 1500. qui alia forma posthac usus esset, suo periculo id facturum, ita ut ratione sui contractus executionem sperare non possit, sed poenam potius timere debeat.

§. 270.

Huic declarationi Principis acquievere tandem Nobiles, *Propositis* ac Oppidorum Deputati. Wilhelmus autem promissis suis *variis* satisfactorius, formulas diversorum contractuum concipi & *formulis* in vernacula lingua typis Ingolstadiensibus excudi iussit, quæ in separatis foliis habentur, & insertæ etiam sunt Joannis Jacobi SPEIDELII Speculo Juridicarum Observationum. *verb.* **Gülsten.** In prima continetur Contractus Censualis perpetuus & irredimibilis: in altera redimibilis ex parte venditoris: in tertia redimibilis tam ex parte venditoris, quam ex parte emptoris. In omnibus his tribus formulis emuntur Census ex bonis immobilibus, sive naturaliter, sive saltem civiliter fructiferis, ut ex ædibus. Postea pro iis, qui bona immobilia non possident, exhibetur formula societatis, qua aliquis ad profectum suæ negotiationis, opificii, operarum &c. sumit ab altero pecunias, omnique illarum periculo in se suscepto, promittit illi pro annuo lucro certam quantitatem in singulos centenarios, reliquo toto lucro sibi reservato in compensationem periculi totius summæ in se suscepti. Subjunguntur demum duæ formulæ contractus Mutui cum resarcitione lucri cessantis, vel damni emergentis. Formulas has latino idiomate conceptas, manûque propria GREGORII DE VALENTIA scriptas, ac ad Ducem Wilhelmum missas teneo, ubi P. Gregorius se identidem refert ad *Conventus* illos

illos Romanos, quibus ipse interfuerat, ibique hos contrahendi modos probatos affirmat, literasque suas hac clausula finit: *atque hæc Serenitati Vestræ, ut sæpe coram indicavi, propono, non ut consilium jam dem (quod alii poterunt melius & certius facere) sed ut cogitationem de hoc meam, ut Serenitas Vestræ facere omnino me voluit, simpliciter communicem.* In manus etiam meas venerunt aliæ formulæ, nescio à quo conceptæ, sed manu Gregorii de Valentia pluribus in locis correctæ & emendatæ. Præplacebant Principi formulæ ab ipso P. Gregorio conceptæ: unde illas in linguam vernaculam, cuius P. Gregorius fortè parum gnarus erat, verbas & ad stylum curiæ efformatas, typis imprimi mandavit.

§. 271.

*Contractuum,
præter
mutuum.*

Hæc fusiùs ex authenticis Comitiorum Actis & autographis literis referre libuit, ut pateret, quid senserit WILHELMUS Dux, implacabilis usurarum hostis, post acceptam GREGORII XIII. Decisionem. Censuit nempe juxta mentem Pontificis, præter mutuum alios posse dari contractus, quorum ope obtinerentur quinque annua pro centum absque usuræ macula. Id autem fieri in sua Provincia voluit per eos contractus, quos in suis responsionibus suprâ in synopsis redactis, approbaverant Theologi Romani, scilicet per contractum censualem realem ex bonis immobilibus etiam utrinque redimibilem: vel per contractum Societatis cum pacto assècurationis & lucri minoris certi, apud eos, qui bonis immobilibus carent, vel vendere ex iis censum nolunt, modò lucrosam exerceant negotiationem, opificium &c. Adeò nempe WILHELMUS Contractum trinum per Decisionem GREGORII. XIII. reprobatum non censuit, ut potiùs certam formulam ejusdem publicaverit. Per hoc tamen nec voluit, nec potuit impedire WILHELMUS, quo minùs alius ab his diversus induceretur contractus cum consensu suorum successorum. Certè innumera proferri possent con-

contractuum eo tempore initorum instrumenta, quæ formulas à Wilhelmo præscriptas nequaquam servant.

§. 272.

Postea WILHELMUS Anno 1597. regiminis onus de-^{Pro nova}posuit in Filium MAXIMILIANUM, ipse per reliquos vigin-^{editione}ti novem vitæ suæ annos perpetuus Templi S. Michaëlis à ^{Juris Ba-}se constructi incola, & sanctitatis paradigma. MAXIMI-^{varici}LIANUS autem inter primas sui Principatus curas, Jus Patrium Bavariæ reformandum sibi sumpsit, potestate Principibus Germaniæ competente, qua Provinciis suis leges præscribunt, adversas etiam Legibus communibus Romanorum Imperatorum. In hunc finem tum ex parte Principis, tum ex parte statuum Provincialium deputati aliqui fuerunt, qui Reformationem antiquorum statutorum conciperent, conceptamque Principi exhiberent. Hoc factò, mox præstantissimi ex singulis Bavariæ Dicasteriis & Universitate Ingolstadiensi Jurisconsulti de singulis Articulis hujus Reformationis mentem suam declarare jussi sunt. Singulorum observationes in ordinem, & in unum grande volumen digestæ, anno 1610. Principi oblatae sunt.

§. 273.

In isto observationum Manuscripto volumine, quod ^{Varias ob-}perlegere mihi concessum fuit, à fol. 199. continetur, ^{Ti-}Titulo Statutorum, qui de debitis pecuniariis agit, & hodie ^{servatio-}est Titulus XIII. Land-Recht / ex mente Deputatorum ad-^{nes}ciendum fuisse singularem alium Titulum, quo statueretur, ne ex mutuo acciperetur usura, aut quidquam exigeretur, subjuncta annotatione, rem istam dependere à resolutione & arbitrio Principis, eisque de ea actum in Comitibus Bavariæ anno 1583. Ad hunc Articulum observant Jurisconsulti, lucrum ex mero mutuo proveniens esse usuram Jure

Diff. III.

Z

Divi-

178 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.

Divino & Canonico prohibitam, neque unquam in Imperio approbatam: contradictum esse ab aliquibus Imperii statibus Recessui Deputationis Wormatiensis anno 1586. non quidem ideo, quod crederent, ex mero mutuo adjudicari debere usuras; sed potius ideo, quod ex mente Deputatorum Wormatiensium, creditor ad exactionem augmenti maximè moderati, nempe 5. pro 100. in stipulationem deducti, non aliter admittendus sit, nisi plenè probaverit, tanti sua interfuisse: unde denique anno 1600. in Conventu Spirensi creditori post moram debitoris adjudicata esse quinque annua pro centum absque alia probatione, ex sola præsumptione lucri cessantis. (a) Pergunt dein Jurisconsulti in narrandis iis, quæ supra in Comitibus Bavaricis acta recensuimus. (§. 266.) (b)

(a) Per hanc observationem magis declarantur ea, quæ dicta sunt in *Dissert. II. §. 249.*

(b) Hanc narrationem Jurisconsulti Bavari fortè ideo necessariam duxerunt, quod Deputati qui Reformationis articulos conceperunt, non satis perspectam habuisse viderentur mentem Ducis Wilhelmi in Comitibus declaratam.

§. 274.

*Exhibent
Juris-
Consulti*

Post accuratam gestorum narrationem, inferunt Jurisconsulti, præcipuam quæstionem in eo versari, an permissio & tolerantia Wilhelmi de Censibus utrinque redimibilibus, revocabiliter facta, (§. 267.) jam sit recipienda tanquam perpetuum Bavaricæ statutum, novæ Reformationi inferendum, licèt sit contrarium Juri communi & Constitutionibus Imperii? Duo videbant sibi disputanda, primum an licita sit talis conventio; alterum an speciale statutum de ea Juri Bavarico sit inferendum. Circa licentiam talis conventionis de Censu utrinque redimibili post allegatas diversas Doctorum sententias, ajunt, ante non paucos annos formulam præstationis Censuum utrinque redimibilis oblatam esse Principi, quæ

quæ Romæ approbata dicebatur, sub his conditionibus, 1. ut Census emantur ex bonis frugiferis. 2. Ut neuter, præcipuè ne venditor gravetur nimium. 3. Ut Census utrinque redimibiles, ubi statutum de eorum prohibitione receptum est, non permittantur. (a) Cùm igitur emptiones Censuum utrinque redimibilium non sint contrarii juri divino, naturali & gentium; Constitutiones autem Imperii, prohibentes redimibilitatem quoad emptorem, in Bavaria non fuerint receptæ, nec in usum deductæ: hinc censebant Jurisconsulti Bavari, tolerantiam Wilhelmi jam redigi posse in perpetuum statutam, idque fieri ex communi consuetudine posse, sive super incertis, sive super certis fundis & rebus contrahatur emptio census. Putabant tamen, Censum personalem ex utraque parte redimibilem, esse à republica rejiciendum, cùm viam præcludat charitati, sublato omni mutuo, occasionemque avaris præbeat exercendi usuras sub colore talium Censuum.

(a) Hæc referri haud dubiè debent ad formulas, de quibus §. 270. dictum est. Unde colligo, eas parum fuisse in usum deductas, cùm Jurisconsulti hi de illis loquantur, tanquam de re parum cognita & merè præterita, non autem de præsentis usu.

§. 275.

Supposita licentia Censuum utrinque redimibilium, *Circa Census redimibiles.* quærebant Juris Consulti ulterius, an de iis speciale Statutum Juri Bavarico sit immiscendum, non obstante repugnantia, quam illud videatur habere contra publicas leges Imperii? Respondent, cùm ex una parte Resolutio Principis Wilhelmi in Comitibus anno 1583. data, omnibus jam nota sit; ex altera parte leges sæpe ob justam causam in aliqua Provincia non acceptentur, insuper etiam Principes Imperii potestate Legislativa præditi, Statuta Juri communi contraria possint condere: hinc non videri aliquid obstare, quo

minùs publicetur Statutum, continuo usu in hac Provincia, ante & post Constitutionem Imperii contrariam, semper comprobatum, præsertim cum ex sententia Theologorum & Juris-Consultorum ejusmodi Census utrinque redimibiles non repugnent Juri Divino, nec naturali æquitati, modò ferventur conditiones supradictæ. Ex his rationibus formarunt Articulum, Statutis Provincialibus inferendum, qua ratione emptiones Censuum utrinque redimibilium essent permiffæ.

§. 276.

*Tenor no-
vorum
Statuto-
rum.*

Verùm aliter visum Principi MAXIMILIANO: articulus enim iste, quem Juris-Consulti recens formaverant, penitus est omissus: Unde in Corpore Statutorum Provincialium aliud huc pertinens non habemus, quàm ut pecuniæ mutuatæ, si creditor eas repetat, intra quatuordecim dies restituantur: secus debitor omne damnum, quod ex dilatione solutionis evenerit, resarcire teneatur. (a) Quæ autem de Contractibus usurariis agunt, posita sunt in Ordinatione Politica (b) servato tenore Statutorum, quæ olim Albertus V. Maximiliani Avus ediderat. (§. 252.) Scilicet sub variis pœnis prohibentur usurarii & noxii contractus, à sancta Christiana Ecclesia prohibiti, & subditis perniciosi: pro ejusmodi autem contractibus habendos esse illos, quando quis majorem pecuniæ summam instrumento inferi procurat, ac revera mutuò dederit, vel ad quam competens & permiffus census annuus pertingere possit: aut quando quis ex summa mutuò danda mox ab initio retinet censum annum: aut florenos auri ponit in chirographo, cum dederit solummodo florenos argenti: aut ultra annum censum aliis oneribus gravat debitorem: aut paciscitur, ut pro mutuata pecunia sæpius per annum fixis temporibus census præstentur, qui in unam summam computati fortè conficiunt plus quàm 20. pro 100. Prohibita dein emptione redimibilis Censuum frumentarii, statuitur ut Censuum redimibiles posthac solummodo

modo constituentur in pecuniis, neque excedant quinque florenos annuos pro centum florenis in summam capitalem datis. Si quid autem expensarum aut oneris in emptione Censuum subeundum sit, id solus emptor præstare jubetur. Demum consulitur indemnitati agricolarum, qui cogente necessitate futuram messem vendunt, vel pro mutuatis pecuniis frumentum restituere pollicentur. Hæc fere sunt, quæ in Jure Bavarico circa præsentem materiam statuuntur. Ubi adverto, quod jam sæpius insinuatum est, non scrupulosè laborandum esse de vocibus, quas è vernacula lingua ad literam latinè dedimus. Unde sæpius conjungi videmus *mutuum cum censu*, cum Germani justitiam & honestatem contractuum potiùs, quàm vocabula sectentur. Alterum quod advertendum noto, est, hanc novam editionem Juris Bavarici absolutam esse Anno 1616. quo MAXIMILIANUS Dux WILHELMUM Patrem adhuc superstitem, & deposito Regiminis onere Monachii commorantem, eximia pietate venerabatur.

(a) *Sandrecht Tit. 13. Art. 11.*

(b) *Lib. 2. tit. 1.*

§. 277.

Ex his conficitur, etiam post Decisionem GREGORII XIII. præter Mutuum gratuitum, approbatos vel toleratos à Principibus Bavarix esse contractus aliquos, ex quibus annum lucrum pro summa quadam capitali pecuniaria percipi possit, non attendendo ad titulum lucri cessantis, damni emergentis, aut alium similem, qui ad pereipiendum emolumentum in mutuo sufficeret. Theologi Romani & Ingolstadienses, ex quorum consilio WILHELMUS Dux formulas quasdam contractuum fieri curavit, censuerunt, posse celebrari emptionem Censuum cum eo, qui haberet bona immobilia fructifera: societatem autem cum eo, qui tantum

Art. 4.
 QUID SEN-
 TIENDUM
 DE CON-
 TRACTU
 GERMA-
 NICO.
 De Con-
 tractu
 Germa-
 nico

tum industria valeret: Censum tamen personalem utrinque redimibilem ob multa pericula non credebant admitti debere, quamvis juri naturali non repugnaret. Posse autem dari aliquem contractum, in quo quinque pro centum accipiantur, supponit GREGORIUS XIII. neque condemnare eundem intendit, donec melius, quid de eo sentiendum sit, decernatur. (§. 264.)

§. 278.

Refertur
opinio R.
D. Amort,

Juvat de ejusmodi Germaniæ ac Baviaræ contractibus percipere mentem Cl. D. EUSEBII AMORT, qui puritatem Theologiæ Moralis in nostra Patria summopere cordi habet, & à P. Concina (a) vocatur *sanioris doctrinæ Assertor*. Hic igitur docet, (b) quòd Contractus Censualis in Germania usitatus, sit *juris realis in re usu consumptibili pro jure personali ad eandem in specie* (Juridico idiomate dicitur *in genere*) *rem nullo alio charitatis aut justitiæ titulo debita permutatio, & inæqualis valoris per censum lege taxatum legitima compensatio*. Hunc Contractum Germanicum per hoc differre à mutuo censet, (c) quòd in Mutuo creditor pro jure reali in re usu consumptibili accipiat jus personale ad eandem rem, nulli conjunctum periculo sortis, lucri cessantis aut damni emergentis; aut si pro jure reali accipit jus personale conjunctum cum periculo, id vel ex obligatione justitiæ vel charitatis, aut ex motivo ultroneæ largitatis faciat: E contra contractus censualis germanicus solùm locum habeat, ubi creditor pro jure reali accipit jus personale conjunctum cum periculo notabili amittendæ sortis, aut cessaturi lucri, aut emerfuri damni, nullo ipsum ad subeundum tale periculum obligante titulo justitiæ aut charitatis.

(a) *De usur. contr. trin. pag. 243.*

(b) *De Contract. Censual. §. 3. concl. 8.*

(c) *Ibid. §. 4.*

§. 279.

§. 279.

Phraſeologia hæc videtur, explicandæ naturæ contractus germanici parum accommoda. Nam in primis contractus *Permutationis* ſumi hoc loco videtur nimis generaliter, prout competit omnibus proſus contractibus, inducentibus aliquam obligationem. Battologiæ argueretur, qui in deſcribendo aliquo contractu, loco emptionis diceret permutationem juris realis in pecunia pro jure reali in equo; loco conductionis nominaret permutationem juris realis in pecunia pro jure personali ad uſum rei alienæ &c. Quid opus multis ambagibus? *Permutatio juris realis in re uſu conſumptibili pro jure personali ad eandem rem in genere*, eſt formaliffimè *mutuum*, inſolita verborum circuitione deſcriptum. Neque reliqua differentiæ loco appoſita verba diſtinguunt hunc contractum à Mutuo. Nam quòd *nullo alio charitatis aut juſtitie titulo debita* ſit hæc permutatio, ad honeſtatem contractus pertinet, non ad explicandam contractus naturam; ſicut venditio frumenti eſt & manet venditio, licet charitas obſtrinxiffet ad frumentum gratis mutuandum. Viciffim Mutuum poteſt fieri, ſive Charitas aut Juſtitia ad liberalitatem obliget, ſive non obliget. *Inæqualitas valoris* inter jus reale & personale, orta ex conjuncto periculo ſortis, lucro ceſſante aut damno emergente, & per cenſum compenſanda, pariter non diſtinguit hunc contractum à Mutuo, in quo juxta omnes ex titulo damni emergentis compenſatio aliqua fieri debet, quin propterea evertatur contractus Mutui. Si dicas, jus personale conjunctum cum periculo accipi in Mutuo ex motivo ultroneæ largitatis: bene habet; fatendum igitur eſt, intrinſecum diſcrimen Mutui à contractu permutatorio conſiſtere in eo, quòd Mutuum fiat gratis; alius autem contractus fiat interveniente pretio. Hac autem ratione nemo remotior eſt ab uſura, quàm qui maximas uſuras exercent: cùm enim iſti nullas pecunias velint dare gratis,

tis, nunquam censentur mutuam contrahere, extra quod tamen non datur usura. Supponimus contra usurarum patronos, quòd esse gratuitum, non ad substantiam, sed solum ad naturam mutui pertineat. (*Diff. I* §. 194. 195.) Nihil itaque in descriptione Amortiana reperio, quo contractus germanicus discernatur à Mutuo. Id facile do, condiciones illas, quas Cl. iste Theologus ad licentiam Censu Germanici requirit, idoneas omnino esse, quibus permoveantur Populi vel Principes ad inducendam aliquam contractus formam, per quem pecunia collocari possit ad lucrum. Id autem neque mihi persuaderi patior, neque aliis persuasum volo, quòd permutando jus reale in re usu consumptibili pro jure personali ad eandem rem in genere, celebretur revera alius contractus distinctus à Mutuo. Vererer, ne P. Concina fabelam de *Cluca Bohemica*, & *Captur Polonico* (a) familiari ioco, ut inter amicos assolet, in me detorqueret.

Contra-
ctus iste,

(a) *De us. Contr. tr. fol. 406.*

§. 280.

Si quæras, cui igitur alteri pactorum classi annumerandus sit iste contractus in Bavaria usitatus? Meminisse te volo eorum, quæ sæpe monui, nempe nostrorum temporum & provinciarum contractus non esse regulandos, nec juxta nomina, nec juxta leges contractuum in Jure Romano usitatorum. Si statueremus contractum, quocunque sive certo, sive incerto nomine appellatum, qui Charitatis & Justitiæ legibus non adversetur, Reipublicæ simul sit utilis & à Principe permissus, non video, quid ultra exigi possit; sive jam dicamus eum accedere ad Romani Juris permutationem, sive emptionem, sive societatem, sive ad contractus innominatos *do ut des*. Certè Charitatis & Justitiæ observantia illum contineret intra limites juris naturalis: consensus Principis efficeret, ut non adversaretur legibus positivis humanis: utilitas Reipublicæ persuaderet, eum non peccare in regulas Poli.

Politica. Aliud ad contractum legitimum & licitum requiri, planè non perspicio, salvis cæteroquin obligationibus, & officiis, ad quæ quemlibet particulares rationes adstringunt. (§. 39.)

§. 281.

Vi contractus Germanici, qui passim in Bavaria celebratur, Titius dat centum Cajo, qui vel bona immobilia frugifera possidet, vel industria ac opera sua lucrari solet, vel ex aliis juribus, titulis aut nominibus honesta emolumenta percipit: Caju vicissim se obstringit ad quatuor vel quinque annua tamdiu præstanda, donèc restituat centum: in sortem non computatis illis quinque annuis: restitutionem summæ hujus capitalis ex speciali adjecto pacto, vel Titius exigere, vel Caju facere pro libitu quodocunque potest, modò per aliquot menses præmoneat alterum: utriusque autem jus vel onus transit ad hæredes. Iste contractus in Bavaria, & alibi quotidie celebratur, à Principibus toleratur, Tribunalium sententiis firmatur. Inquiramus modò, an hic contractus observet singula ad honestatem contractus requisita, Justitiam, Charitatem, Consensum Principis, Utilitatem Reipublicæ, juxta ea quæ suprâ posuimus. (§. 7. seqq.)

Si ritè explicetur,

§. 282.

Contractus iste ex sua natura non videtur lædere Justitiam, cum servet æqualitatem inter summam capitalem centum, & jus ad annua quatuor vel quinque. Suppono emolumenta quædam obvenire Cajo, ad quorum partem jus alteri constituere potest; si enim Caju nulla emolumenta neque ex datis centum, neque aliunde acquireret, æquè ineptus & inutilis esset hic contractus, ac est emptio sine merce præsentem vel futura. Pretium autem Juris ad partem emolumentorum aliter determinari non potest, nisi vel ex lege Principis, vel ex communi æstimatione hominum. Ubi igitur communi usu, scientibus & tolerantibus Principibus, pro sin-

Non videtur lædere Justitiã:

gulis centenariis comparantur quatuor aut quinque annua, æqualitas omnino servata dicitur. Neque credendum est, æqualitatem cum summa capitali haberi per ipsam restitutionem hujus summæ; censum autem annum intendi solummodo posse ad compensandam inæqualitatem ex periculo sortis, lucri cessantis aut damni emergentis inductam. Hæc ratiocinatio oritur ex Idea Mutui, quam à præsentis contractu germanico longissimè semotam cupimus. Nam Contractus iste, ex sua natura non tendit ad recuperationem summæ Capitalis, quod fieri solet in mutuo: sed directè tendit ad comparandum censum annum: pactum autem adjectum, quo contractus iste fit utrinque redimibilis, est merè accidentale, quod nec constituit, nec evertit substantiam contractus; sed solummodo obligat ad novum contractum, quo prior rescindatur. Sicuti licitum est mutuo consensu resolvere alios contractus, ita licebit etiam resolvere hunc contractum germanicum: si autem licet dissolvere, licebit etiam se pacto speciali ad dissolutionem istam obligare. Substantia mutui est, ut reddatur tantundem: induceretur igitur inæqualitas, si ultra summam capitalis aliquid ex pacto daretur in mutuo absque interventu alterius legitimi tituli. Econtra substantia contractus germanici est, ut acquiratur jus ad annum emolumentum. Unde in contractu Mutui respicitur æqualitas inter summam mutuo datam, & summam in genere eandem restituendam: in contractu autem germanico servanda est æqualitas inter summam datam, & jus annui census (a) Ne autem pactum de contractu ad utriusque lubitum dissolvendo, utpote onerosum, lædat æqualitatem, providendum haud dubiè est: sed non aliter determinandum, quàm ex communi æstimatione hominum: nam *pretia rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur.* (b) Nihil igitur ordinariè deesse videtur ad Justitiam hujus contractus: si tamen in casu particulari venditor se nimium gravatum sentiat,

con.

contractus auctoritate Magistratum ad æqualitatem erit reducendus.

(a) Circa eandem rem posse fieri diversos contractus, certum est: (§. 246. seq.) unde etiam circa eandem rem pro diversitate contractus, diversa ulna metienda erit æqualitas. Equum, quem possum commodare gratis, possum locare pro mercede alteri, qui habet unde solvat, absque læsione justitiæ. Commodatarius servat æqualitatem, restituendo equum: Conductor non servaret æqualitatem, nisi præter equum, daret mercedem ad compensandum usum equi. Sic etiam possum pecunias meas mutuo dare gratis: possum easdem adhibere pro comparando censu. Æqualitas in mutuo exigit restitutionem sortis in eadem bonitate & quantitate: æqualitas in acquirendo censu exigit paræm æstimabilitatem mercis & pretii. Non comparamus usum equi cum usu pecuniæ, sed id solum evincimus, circa eandem rem posse fieri diversos contractus, qui diversam exigunt æqualitatem.

(b) *L. 33. ff. ad Leg. Aquil. l. 63. ff. ad Leg. Falcid.*

§. 283.

Neque *Charitas* per Contractum Germanicum læditur, quando ille, qui meis pecuniis indiget, possit vicissim carere parte fructuum, qui mihi proderunt. Habet fortè necessitatem, ut dem pecunias, quibus carere possum: non tamen habet necessitatem, ut pecunias concedam per contractum gratuitum. Sicut ille rationabiliter à me petit pecunias; sic ego rationabiliter cum eo contractum celebros, vi cujus possim exigere certam partem fructuum, quos ex bonis immobilibus, vel ex industria sua, vel ex aliis juribus, actionibus aut nominibus percipere solet. Si igitur metiamur contractum germanicum ex facultate propria & necessitate aliena, quæ mensura *Charitatis* est, (§. 8.) deprehendemus, non exerceri quidem liberalitatem, sed nec lædi *Charitatem*: imò magnum plerisque præstari beneficium, cum sæpissime sterilis marcescat industria, nisi irrigetur aliena pecuniâ.

Aa 2

Ipsa

188 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per contractum.

Ipsa bona immobilia, quæ vel ex naturali foecunditate, vel ex civili obligatione fructus ferunt, redderentur sæpe inutilia, nisi ope pecuniæ alienæ accederet cultura. Nulla igitur Charitatis lex impedit, justo ac æquali pretio partem fructuum alienorum annuatim acquirere, donec refuso pretio jus istud redimatur. Quid magis Charitati consentaneum, quàm rogante venditore emere, & iubente illo rursus vendere? Si venditor concedat emptori parem facultatem retrovendendi, censetur sibi ipse imponere optandam & felicem necessitatem ab onere censuum se liberandi. Favorabile venditori est pactum, quo redimere *possit* jus censuum: sæpe favorabilius illi ipsi est pactum, quo redimere *debeat* jus censuum. Unde in multis locis Magistratus non permittit subditos vendere censum, nisi ad certum annorum spatium. Interest Reipublicæ, ut importunitas creditoris stimulet industriam debitoris, qui facilè onus censuum transmittit ad hæredes post mortem, nisi ex pacto compelli possit ad refundendum pretium in vita.

§: 284.

*Fit consen-
tiente
Principe:*

De Consensu Principis non est quòd simus solliciti. Dito contractui præstant tolerantiam Principes, consensum Magistratus, firmitatem Judices: neque ullæ leges obstare videntur. *Constitutionem quandam PII V. de Censibus, quæ posset hic objici, Romæ quoque judicatum est non obligare in Germania: imò tantum in dominio summi Pontificis viget, vel fortè etiam in aliquot aliis locis Italia.* Verba hæc sunt exscripta ex literis magni cujusdam Theologi, qui Romæ Consultationibus de Usura interfuerat, anno 1583. datis. Neque obstat Lex Imperii, qua census utrinque redimibiles videntur prohibiti; nam legem hanc in plerisque provinciis nec fuisse promulgatam, nec in usum deductam, aliàs monuimus. (§. 205. 274) Certè consuetudo universalis celebrandi ejusmodi contractus utrinque redimibiles in plerisque Provinciis recepta, & à Prin-

à Principibus potestatem legislativam habentibus tolerata, legem illam Imperii, si aliquando vim obligandi habuisset, jam pridem abrogasset. In Bavaria nostra conabatur quidem WILHELMUS Dux contractus subditorum ad certas formulas restringere: sed Bavari formularum apices relinquunt Notariis, & simpliciorum contrahendi modum amant, vi cuius unus dat summam pecuniariam: alter concedit jus ad partem fructuum, qui sibi undecunque provenerint, annuatim præstandam; utervis quando rerum suarum commoda aliud exigunt, monet alterum de contractu resolvendo, cui alter, nisi gravis obstet difficultas, parere obstringitur. Parum autem sunt solliciti, an in instrumento obligationis adhibeantur voces vernaculæ, quibus contractus mutui, vel contractus emptionis, vel simpliciter præstatio census significetur. Non verba, sed obligationem utriusque contrahentis intendunt, (a) idque meliore & iustiore, quo fieri potest modo, cum certò sibi persuadeant, iusto & licito modo fieri id posse, quod fieri à viris doctis & piis vident, assistentibus iudicibus, & actionem dantibus.

(a) Arg. l. 15. C. de testam.

§. 285.

Utilitas Reipublicæ ex his contractibus proveniens, ex *Est utilis* iis potest colligi, quæ supra à Deputatis Reipublicæ Augu- *Reipubli-* stanæ, (§. 254.) & Statibus Provincialibus Bavariæ (§. 266.) *ca:* allata sunt, eo rationum pondere, ut Episcopi & Ducis animus ad alia consilia inclinaverint. Varia manuscripta consilia sæculo XVI. quo de his rebus in utramque partem disputabatur, Principibus exhibita, in manibus meis sunt, ubi contra census ex Constitutione Piana probatos multis rationibus ostenditur, posse ejusmodi Censuum esse utiles in aliis regionibus, summopere autem noxios fore in his provinciis: deprehendi tamen, omnibus incommodis, quæ Censibus

190 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.
opponerentur, provisum fore, si Census essent utrinque redimibiles.

§. 286.

*Hinc pas-
sim conse-
tur licitus.*

Si igitur Bavarix nostræ incolis persuasum sit, ejusmodi contractum non adversari Charitatis aut Justitiæ regulis: si vel approbationem, vel saltem permissionem Principis pro illo habeant: si utilitatem tam communem, quam privatam creditorum & debitorum exinde promoveri experiantur: planè etiam persuasum habent, secunda conscientia se illum celebrare, quocumque tandem nomine ipsum indigitare placeat. Nolo tamen imitari Doctores celeberrimos cujusdam Collegii, qui, referente Bernardino de BUSTI, (a) eo tempore quo de honestate Montium Pietatis acriter decertabatur, laudabant istud institutum, negabant tamen, in eo intervenire Mutuum. Si queratur, pergit Bernardinus, quo ergo nomine vocabitur iste contractus? dicunt: Deus qui hunc mirabilem modum subveniendi pauperibus inveniri fecit, ipse adinventiat, & det nomen proprium ipsi.

(a) In Defensor. tr. 2. p. 3. arg. 50.

§. 287.

*Accedit
ad emptio-
nem Cen-
sus:*

Unde si importunè urgeas, ad quem contractum inter eos, qui aliàs noti sunt, hic contractus germanicus propius accedere mihi videatur, non dissimulabo sensum hac de re meum, qui tamen nequaquam præjudicabit contrahere more consueto volentibus, cum nihil de licentia aut turpitudine hujus contractus decidere, sed solummodo quid fieri soleat, in medium proferre proposuerim, judicio de honestate aut inhonestate aliis relicto. Videtur igitur hic contractus germanicus proximè accedere ad *Emptionem Censuum utrinque redimibilis*. Quòd ejusmodi emptio census utrinque redimibilis ab antiquis fuerit improbata, à recentioribus cum formidine defensa,

fa, non obest ejus licentiæ. Exemplum dedimus in Titulo Lucri cessantis. (*Diff. II. §. 26. lit. b.*) A plerisque hæc emptio non fuit improbata tanquam æquitati naturali adversa, sed solummodo tanquam non admittenda ob usuræ periculum. (a) Ajunt Bavari, etiam bellum esse periculosum, mercaturam esse periculosam, administrationem regni esse periculosam, imò Sanctissimos Viros horruisse Ecclesiasticas Dignitates, Episcopatus, Papatum, ob summa pericula &c. & tamen ista nec debere nec posse improbari tanquam inhonesta. Dein censent, mitigato jam per longum usum præjudicio, quo ejusmodi Census utrinque redimibiles olim laborabant, aptius hodie contractum istum explicari per emptionem census, quàm per contractum Societatis, quæ nisi inter mercatores, aut alios negotiatores in Bavaria nostra iniri vulgo non solet: nihil autem frequentius esse quàm emptionem & venditionem, non rerum tantum, sed etiam jurium, actionum, & nominum.

(a) Cl. D. AMORT. *de Contr. Cens. §. 12.*

§. 288.

Si igitur emptionem Census utrinque redimibilis nominare placeat, dicent Germani nostri, se pretio pecuniario, cujus quantitatem ex communi usu & æstimatione metiuntur, emere jus ad annuam præstationem ex fructibus unde venditori obvenientibus. Supponitur itaque, fructus aliquos venditori obvenire ad vitæ sustentationem non absolute necessarios: & hinc necessario fieri debet selectus personæ, ita ut contractus iste iniri non possit cum illis, quibus præter necessariam vitæ sustentationem nulla emolumenta obveniunt, neque ex rebus immobilibus aut mobilibus, neque ex arte & industria, neque ex negotiatione, aut aliis juribus personalibus. Notabilis hæc est differentia hodierni contractus ab eo, qui decisioni GREGORII XIII. fuit propositus. In illo enim Theologi Romani præcipue observabant

Hinc non potest cum quolibet iniri:

voces

voces *cujusvis conditionis homini*, (§. 262.) & ob hæc præcipuè verba credebant, eum ad nullam contractuum speciem reduci posse, nisi ad mutuum: si enim ineatur cum eo, qui annua emolumenta ultra necessariam vitæ sustentationem non habet, nec emptio, nec census, nec societas consistere potest, ut facile patet consideranti. Dein in formula Pontifici proposita eodem prorsus modo conceditur ei, qui pecunias tradit, jus accipiendi quot annis censum, & accipiendi postea totam summam capitalē, quod planè videtur contra substantiam emptionis, quæ non potest æquali jure tendere in mercem, & in recuperationem pretii. Emptio enim fit per mutuum consensum de pretio dando pro merce: consequenter tendit solummodo ex parte emptoris ad pretium dandum, & mercem obtinendam. Si tamen adjiciatur pactum de retrovendendo, hoc versatur extra emptionis substantiam: nec pretium ad emptorem redit per priorem illam emptionem, sed per novam retrovenditionem, adeoque per novum contractum, ad quem ineundum obligat pactum priori emptioni præter ejus naturam adjectum. An autem emptio ex parte tantum unius, vel ex parte utriusque sit redimibilis, non obest substantiæ emptionis, quæ ex natura sua utrinque perpetuam producit obligationem. Legem autem humanam, quæ ejusmodi facultatem reemendi & retrovendendi inhibeat, nullam apud se in usum deductam Germani asserunt.

§. 289.

Et requirit justum pretium.

Difficultas moveri potest circa pretium, quod ob pacta uni vel alteri parti onerosa minui vel augeri debet. Per leges Imperii & Baviaræ justum censetur pretium, si pro centum emantur Census quincunces, ex parte solius venditoris redimibiles. Quando autem his temporibus passim eodem pretio emi videmus quincunces Census etiam ex parte emptoris redimibiles, injustitiæ tales contractus ex hoc solo

ar-

arguere non auderem. Nam imprimis triplex mercium plerumque datur pretium, summum, medium, infimum: in presenti materia leges de pretio censuum non in eo rigore receptas experimur, ut non liceat stante eodem pretio pactum aliquod venditori onerosum adungere, præsertim cum varia pericula frequenter etiam emptoris conditionem reddant notabiliter deteriolem. Dein alibi notatum est (§. 199. seqq.) non eandem esse diversis temporibus æstimationem pecuniæ vel mercium: pro diversa earum abundantia vel raritate, diversa sunt rerum pretia. Infirmum est argumentum, quo hodie quantitas pretii æstimatur ex eo, quod ante centum vel ducentos annos censebatur justum. Denique non sibi persuadeant exteri, firmum fixumque esse pretium florenorum centum pro emendis censibus quincuncibus, præsertim in nostra Bavaria. Nam passim pro 100. florenis non nisi trientes aut quadrantes census, id est 4. aut 3. in singulos annos emi videmus: imò ubi olim empti erant census quincunces, eos ad longè minores reduci, emptores hodie magna patientia experiuntur.

§. 290.

Desiderabit quispiam exactam de conventionem ineunda notitiam in contrahentibus, & intentionem emendi, quam paucissimi fortè habebunt. Verùm credunt Germani, sufficere sibi implicitam intentionem contrahendi meliore quo fieri licet modo. Malè consultum esset innumeris hominibus, si distinctior contractuum notitia requireretur. Plures involvuntur species contractuum in Cambio, (§. 56. seqq.) in Montibus Pietatis, (Diss. II. §. 336. seqq.) aliisque ejusmodi negotiis, quæ pro majore Societatis humanæ commodo recens inventa, ab antiqua contractuum simplicitate recedunt. Horum omnium distinctam notitiam in plebeis hominibus, nemo prudens exigit. Sæpius contigit, ut ab aliis rogatus formulam

Non requirit explicitam contrahentium intentionem:

Diss. III.

B b

lam

lam Chirographi conceperim de ejusmodi contractu celebrato, vel celebrando: nunquam alia formula usus sum, nisi quæ emptionem Censuum in bonis immobilibus constitutorum & ex parte venditoris redimibilium claris verbis exprimeret: nunquam tamen eos, qui idem non observarent, damnare ausus sum, cum hac de re admoniti mox reposuerint, se parum curare formularum apices, sed contrahere velle licito quo fieri posset modo.

§. 291.

Neque
particula-
rem Titu-
lum.

Qui natura contractus germanici intimius perpensa, Emptionem census à se celebrari existimant, colligent haud dubiè, non esse sibi scrupulosè attendendum ad particularem titulum lucri cessantis, damni emergentis &c. Nam Emptionis justitia tales titulos non requirit, nisi fortè ad augendum pretium. Cavendum sibi quis credet ab ea propositione, quòd contractus censualis germanicus utrinque redimibilis sit licitus, nullo existente particulari titulo periculi de amittenda sorte, lucri cessantis aut damni emergentis: nam juxta gravissimum Rdi D. AMORT edictum (a) *hæc propositio configenda ac damnanda est.* Haud dubiè sacre Congregationi Judicis hæc Regula ponitur: scit enim Urbs Romana, quòd indefessus hic Author plurimum laboris in scribendis libris suis impendat, quo Eminentissimos Patres & Romanos Theologos discutiendorum negotiorum molestia liberet. (b) Me tamen confixio ista ac damnatio à Cl. Authore imperata non feriet, cum de honestate contractus germanici nihil pronuntiem, sed sincerè quid in nostra Bavaria passim fieri soleat, enarrem. Ne autem Germani, particularis periculi immemores absque prævia lege damnari se conquerantur, Legislatores tam Civiles, quam Ecclesiasticos officii sui admonet idem Cl. Author (c) his verbis: *Tam Jure Canonico quàm Civili statuendum est, ut in omni contractu censuali scripto exprimat*

matur titulus aut periculi, aut lucri cessantis, aut damni emergentis, idque sub pœna nullitatis. An in proxima editione Corporis Juris adjungenda sit Novella istud statuens, ignoro: id scio, ejusmodi phrasés configenda ac damnanda est: *Jure Canonico Et Civili statuendum est, idque sub pœna nullitatis*, à quibusdam minimè probari, tanquam ex affectata dictatoriæ potestatis usurpatione profectas, præsertim circa eum contractum, quem ipse hic Author nova verborum circuitione describit, & eo ipso nondum satis examinatum supponit. In mitiorem tamen partem interpretor Conclusiones hujus Authoris, quem summopere veneror. Nam Contractum Germanicum sine dictis titulis celebratum, esse damnandum in eo sensu, quo Cl. D. AMORT eum contractum intelligit, facile mihi persuadeo, cum ille nihil aliud intelligat, quam mutuum formalissimè sumptum. Nam *contractus realis, quo res fungibilis ea lege datur, ut eadem reddatur in genere*, quæ est definitio Mutui, (*Diss. I §. 30.*) per novam phraseologiam formalissimè est *permutatio juris realis in re fungibili pro jure personali ad eandem in genere*, quem conceptum Cl. D. AMORT statuit: reliqua enim, quæ adjungit, substantiam Mutui non evertunt. Nobis longè alia apparet natura contractus Germanici: videtur enim esse contractus, quo pro pecuniis emitur jus ad censum annuum: recuperatio summæ capitalis, quæ in Mutuo, & Permutatione Amortiana primariò intenditur, in hoc contractu Germanico non redit vi illius contractus primi, sed vi contractus novi retrovenditionis, ad quem obstringit pactum priori emptioni adjectum. Ad hanc autem Contractuum speciem non requiri videtur titulus periculi, damni, aut lucri cessantis, nisi fortè ad statuendam majoris pretii æquitatem.

(a) *De Contract. Cens. person. §. 13. concl. 1.*(b) *In Præfat. ad Controvers. de Revelat. Agredan.*(c) *Cit. §. 13. Concl. 2.*

*Non defenduntur
pravi contractus:*

Facile mihi persuaderi patiar, usuræ aut iniustitiæ labe nonnunquam contractus infici, qui sine personarum delectu cum *cujusvis conditionis homine* absque periculo sortis, damni emergentis, aut lucri cessantis ineuntur ad captandum lucrum. Ubi enim Census annuus, qui emi possit, non datur, locum invenire non potest emptio Census, sed solummodo permutatio juris realis in pecunia pro jure personali ad eandem in genere, seu contractus Mutui, qui auctarium ultra sortem non admittit, nisi ex accidente speciali titulo. Ob ejusmodi autem abusus nequaquam id mihi arrego, ut Contractum Germanicum ob non servatas regulas Mutui, universim damnem, contra usum Virorum doctrina & pietate illustrium. Neque culpandi sunt Principes, qui tolerant contractus ex sua natura honestos & utiles, quibus nonnullorum avaritia abutitur in pauperum quorundam perniciem. Nam *nec reus est mortis alienæ, qui cum suæ possessioni ex lapidibus murum circumduxit, aliquis ex ipsorum lapsu percussus intereat... alioquin nec ferramenta domestica & agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se, vel alterum interimat: nec arbor aut restis, ne quis se inde suspendat, nec fenestra facienda est, ne per hanc se quispiam precipitet &c. &c.* (a) Vicissim neque propugnationem hujus contractus profiteor, cum Apostolicæ Sedi GREGORIUS XIII. reservasse videatur singulare examen, *ut quid de eo sit sentiendum decernatur.* Meum hoc loco fuit, planius exhibere etiam Exterorum oculis, quid in Germania, nominatim in Bavaria circa Decisionem GREGORII XIII. factum sit, & hodie circa Contractus Censuales fiat. An ad Charitatis & Justitiæ Leges omnia exacta sint, Apostolicæ sedis Judicio relinquo. Id tamen prognosticari licet, per libros vel contumelioso calamo, vel dictatoria potestate scriptos, quibus hodie mundus oneratur, nequaquam effectum iri, ut vel levissima

simā immutatio in Tribunalibus aut Contractibus Bavariæ inducatur.

(a) C. 8. XXIII. q. 5.

§. 293.

Colligitur ex hucusque disputatis, utiles esse Reipublicæ contractus aliquos, per quos pecunia collocari possit ad lucrum: formam horum contractuum posse esse diversam, modò nihil fiat contra Charitatem, Justitiam, & Constitutiones Principum: novos ejusmodi contractus posse nostro tempore in Rempublicam invehi, veteribus incognitos; cum vicissim etiam antiquis sæculis Viri sancti laudaverint & approbaverint conventiones, quæ non videntur respondere Ideis juniorum quorundam Theologorum. Talis videtur fuisse conventio, cujus mentionem alibi fecimus (*Diff. II. §. 319.*) ubi DESIDERATUS Episcopus Virodunensium à Theodeberto Rege, pro excolenda negotiatione civium suorum mutuas petiit pecunias cum usuris legitimis reddendas. Non absimilem conventionem probasse videtur S. GREGORIUS M. (a) qui Maurum à Felice Viro nobili quasdam merces 400. solidorum pretio accepisse narrat, atque promississe, se in singulos solidos sex siliquas, quarum viginti quatuor conficiunt solidum, lucri causa persolutorum, quæ usuræ æquabant quartam summæ capitalis partem: adeoque restituendi fuissent quingenti solidi. Sed cum Maurus ille infelicem expertus negotiationem, magnum damnum in illis mercibus passus esset, restitutis quadringentis & decem solidis, in desperationem planè conjiciebatur, si ad reliquos 90. solvendos compelleretur. Igitur S. Pontifex commiseratione motus, jubet Anthemium subdiaconum cum aliis præcipuis viris apud Felicem instare, *ut hac in re sicut Christianum decet & Nobilem, plus benignus quàm rigidus, plus misericors esse debeat, quàm districtus, & lucrum de damno alterius non exspectet,*

B b 3

sed

sed recepta pretii sit sorte contentus, quatenus quidquid pauperi cesserit, omnipotens ei Deus multiplicata, sicut promisit, restitutione compenset. In utroque hoc exemplo (b) verum mutuum intercessisse non videtur, cum hi Sancti Viri injustitiam non agnoverint, sed Desideratus promiserit *legitimas usuras* Regi, de cujus Clementia & Liberalitate ipsi constabat: Gregorius verò tantum voluerit, ut Felix *de damno alterius* lucrum non speret, quo insinuat, potuisse illum lucrum sperare, si debitor meliorem sortem expertus fuisset in negotiatione. Quaecumque igitur contractus intervenerit, deducitur inde, facile dari posse contractum, vi cuius supra sortem aliquid possum exigere, si debitor sorte usus sit ad suum lucrum, modò illud non exigatur ratione mutui. Pari autem ratione arguitur, posse nostris temporibus contractum institui, ac usurpari ad eundem effectum collocandi pecunias ad lucrum apud eos, qui pecuniis ad magnum suum emolumentum usuri sunt; talem putant Germani esse eum contractum, quem hucusque ob oculos posuimus, neque facile se dimoveri à communi praxi patientur, nisi major, quam sit Casuistæ Veneti, intercedat autoritas.

(a) In Registro lib. 7. epist. 37.

(b) Nolo aliud exemplum addere ex Sidonio Apollinari lib. 4. epist. 24. ubi Maximus post susceptum Episcopatum remittit usuras, quæ æquaverant Capitale. Addit autem Apollinaris, eum *piè* id concessisse *propter misericordiam*, voluisseque *medium relaxare*, cum totum possit exigere. Putat igitur Apollinaris, usuras illas remittendas esse ex peculiari ratione, tum quia Maximus post collocatas pecunias ad statum Episcopalem fuit evehctus, tum quia debitor inopia premebatur: extra has circumstantias augmentum aliquod fortis non injustum credebat: supposuit igitur, contractum fuisse à mutuo distinctum.

SECTIO

SECTIO IX.

P. Daniel Concina Moderationem Pontificiam circa Contractus, per quos pecunia collocatur ad lucrum, graviter violat.

§. 294.

SS. Pontifex BENEDICTUS XIV. in Literis suis Encycli-
 cis affirmat, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam, per
 alios diverse prorsus naturæ à mutui natura contractus, rectè col-
 locari & impendi, sive ad proventus sibi annuos conquirendos, si-
 ve etiam ad licitam mercaturam, & negotiationem exercendam,
 honestæque indidem lucra percipienda. (Diff. I. §. 8.) Enume-
 rati sunt in hac Dissertatione Contractus plures, quorum ali-
 qui omnes dotes ad lucrum ex pecuniis obtinendum requi-
 sitas, absque ulla controversia complectuntur: alii non ab
 omnibus probantur. Mentem de iis meam patefeci: ut ta-
 men aliorum iudicio meum præferatur, à nemine exigo.
 Alia methodo utitur P. DANIEL CONCINA, qui dum in
 suo ad Literas Pontificias Commentario, & altero Tractatu de
 Usura Contractus Trini omnia pleno in lumine collocari idem-
 tidem gloriatur, Contractus genio suo non arridentes, iis
 fere argumentis, quæ contra plerosque contractus ad lu-
 crum ex pecunia conquirendum aptos pugnare deprehen-
 duntur, eaque Zeli amaritudine rejicit, quæ Moderationis
 Pontificiæ cancellos eo evidentius egreditur, quo evidentio-
 res demonstrationes hic Author jaçtitat. Duplici igitur ra-
 tione circa Contractus à Moderatione Summi Pontificis di-
 scedit hic Author, I. Adhibendo argumenta, quæ elimina-
 rent omnes Contractus, per quos pecunia collocatur ad lu-
 crum. II. Jaçtando evidentes demonstrationes, quarum
 æquivocationes facilè detegi possunt. In utroque hoc ge-
 nere

P. Concina
 violat Mo-
 deratio-
 nem Ponti-
 ficiam,

nere pauca læsæ Moderationis exempla seligimus, cum universum Tractatum & Commentarium exscribere non lubeat.

§. 295.

*Rejiciendo
universim
conventio-
nes impli-
citas :*

Universim conventiones implicitas non alia ex ratione, quàm ex arbitrio suo rejicit. (a) Eâdem verò operâ contractum Cambii, Affecurationis, aliòsque plures condemnare convincitur, ubi sub paucis verbis variæ conventiones latent. Exigua Cambii schedula quàm multas, quàm varias obligationes involvit! (§. 61. seqq.) Commodissimum negotiandi usum, ad quem commercia sunt everta, evertit ille, qui conventiones implicitas damnat, non alia conatus sui laude, quàm si tolleret instrumenta ad commodiorem artium usum recens inventa; vel aboleret Algebræ signa, miro Arithmeticæ compendio excogitata. Imò ipse P. Concina ad contractus implicitos confugit, & tales quidem, quos in aliis Authoribus sibi invisit, sibilo & cachinno explosisset. Nam Contractum Censualem explicat per Emptionem fundi, & Locationem ejusdem, adeò ut Titius, cui Census annuus quinque aureorum in prædio Caii pro centum aureis consignatur, censeatur *emere* centum aureis prædium Caii, ejusque dominium acquirere; simul autem idem prædium *locare* Cajo, *præservatum* per alia bona in instrumento enumerata *contra evictionem*. (b) si cui calamus Concinius in manus veniret, effluerent inde forsitan phrasæ illi authori consuetæ, hanc larvam emptionis, hoc spectrum locationis, hoc figmentum præservationis contra evictionem, in cerebro Conciniiano natum esse: nec PIUM V. mentionem fecisse de locatione fundi: nec Cajum de vendendo pro centum aureis prædio, nec Titium de eodem emendo simul & locando cogitare: reclamaturum potiùs debitorem, si Notarius in Instrumento scriberet, prædium vendi pro centum aureis, ipsique dein locari: novam gigni contractuum trinitatem, Emptio-

Emptionis, Locationis, & Affecurationis contra evictio-
nem, ubi investigari possent omnes chimæra, in alio Con-
tractu trino acutè deprehensæ. His aliisque argutiis perse-
quitur P. Concina universim Contractus implicitos, & eâ-
dem operâ evertit plurimos Contractus tum à se, tum ab
omnibus aliis admissos.

(a) *Comment. fol. 144. & alibi sæpius.*

(b) *Ibid. fol. 183.*

§. 296.

Conventiones implicitæ, & sub modico verborum cor-
tice latentes, quas absque immoderati Zeli nota rejicere uni-
versim non licet, à plurimis aliter iniri non possunt, nisi per
piam quandam intentionem contrahendi meliori & hone-
stiori modo in hac provincia inter viros doctos & probos
consueto; requiri enim in omnibus plebeiis hominibus nec po-
test, nec debet accurata notitia singulorum contractuum. Pos-
sum pacisci de eo frumenti pretio exigendo, quo hodie frumen-
tum venditur in foro publico, ignarus quantum istud sit: cur
non liceat lucrum ex pecunia collocata pacisci per illum con-
tractum, qui in hac provincia à viris doctis & probis licitus,
honestusque judicatur, licet ejusdem natura mihi perspecta
non sit? Ponamus, Virum nobilem, qui hucusque pingues
annuos redditus ex Censibus realibus perceperat, novumque
ejusmodi Censum emere cogitat, legere in libris P. Danielis
Concina, per constitutionem Censûs emi prædium, ejusque
usum locari venditori, cum præservatione contra evictio-
nem: turbabitur his lectis Vir iste nobilis, scrupulisque an-
getur, quod in Censibus realibus hucusque perceptis, ne-
que de emptione prædii, neque de ejus locatione cogitave-
rit: cum autem neque nunc satis penetret hoc vendendi &
locandi implicatum mysterium; tandem animo statuit, se
Censum modò oblatum emere omni meliori & honestiori

*Damnari-
do inten-
tionem
contra-
hendi me-
liori quo li-
cet modo,*

Diss. III.

C c

mo-

modo, quem P. Concina, Casuista junior quidem, antiquæ tamen disciplinæ moralis restaurandæ studio famosus, sub obscuro contractuum implicitorum involucro licitum & honestum judicat. Quis piam hanc intentionem improbabit? Quis opus esse dicat, ut hic Nobilis per Concinianam Theologiam efficiatur Angelus, qui conceptuum communicatione peragat sua commercia? (a) Et tamen intentionem hanc vocat P. Concina puerilem, ineptam, atque prorsus chimericam: (b) lepidissimum Casuistarum commentum: (c) mera figmenta, mera somnia, mera spectra in solis authorum mentibus residentia. (d)

(a) De Usur. contr. trin. fol. 131.

(b) Ibid. fol. 236. (c) Ibid. fol. 240.

(d) Ib. fol. 242.

§. 297.

*plurimis
contrahen-
ribus neces-
sariam,* Hæc dicteria singulis fere paginis in Tractatu Casuistæ Veneti recurrentia, plerosque contractus, per quos pecunia collocari potest ad lucrum, evertunt, & plerosque homines ab omni mercatorum consortio excluderent, magno Reipublicæ damno. Certè si pia hæc intentio non sufficiat, nemo nisi geometricis demonstrationibus bene imbutus, emere poterit Censum vitalitium. Ut enim justum hujus pretium constituatur, spectari debet probabilitas de duratione vitæ hominum eidem classi adscriptorum, quæ notitia ex intricatissimo calculo eruenda est. (a) Quotusquisque est, qui dum mercatori pecunias numerat, alibi per cambium recipiendas, hujus contractûs non dico naturam probè penetret, sed saltem verba intelligat? an damnandi hi sunt ob piam intentionem contrahendi modo meliori & honestiori, quo in hac provincia homines docti & probi contrahere solent?

(a) Calculum hunc eruere ante paucos annos tentavit M. DEPARCIEUX in libro, cui titulus: *Essai sur les probabilités de la durée de la vie humaine, d'ou l'on deduit la manière de déterminer les Rentos viagères &c.*

§. 298.

§. 298.

Intemperantem calamum cohibere deberet favens huic *Et proba-*
 piæ intentioni Canon Synodi Diocesanae Brixinensis, anno *tam à Sy-*
 1603. celebratae, juxta quem (a) *neque damnandi sunt qui hoc*
 modo inter se contrahunt: do tibi centum, ut quotannis des mibi *nodo Bri-*
 quinque, MELIORI MODO quo id fieri justè poterit; quando *xinensi:*
 rerum quidem & personarum circumstantiæ omnes fuerint ejusmodi,
 ut saltem à doctioribus contractus eorum ad aliquem lucrandi modum
 justum revocari possit, tametsi ipsi contrahentes id bona fide igno-
 rent. Nam talis contractus re minimè est diversus ab iis, ad quos
 revocabitur. Si quis sensus humanitatis est in aliquo Autho-
 re, reprimi sanè deberet audax censura, qua dicitur hæc do-
 ctрина horrorem incutere doctis auditoribus, scandalumque maxi-
 mum. (b)

(a) Sub tit. de usuris n. 23.

(b) De usur. contr. trin. fol. 130.

§. 299.

Æquè immoderatum Zelum sapit fundamentum illud à *Improbando contra-*
 novitate desumptum, quo P. Concina Contractum sibi minùs *do contra-*
 probatum, & ex consecutione doctrinæ, si servare hanc *ctus no-*
 vellet aut sciret, plurimos alios contractus, & seipsum im- *vos:*
 pugnat, quod suprà (§. 33. 34. 73.) notatum fuit. Ut non
 tam contractus ipsos, quàm eorum potiùs patronos acerbùs
 impugnandi fucus esset, rejicit contrahendi quandam formam
 ex eo capite, quòd ALEXANDRO III. Pontifici & Theo-
 logis duodecimi sæculi fuerit incognita. (a) Ait, novitatis
 notam in contractu sufficere, ut reprobetur ab omnibus. (b)
 Quo argumento Cambiæ, Affecurationes, Montes Pietatis,
 Societas officiorum, Contractus Collaticus, Pactum fran-
 candi,

204 CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.
candi, Obligationes Camerales, innumeræque alia negotia
rejiuntur & damnantur.

(a) *De usur. contr. tr. Diff. I. c. 5. §. 2. n. 8.*

(b) *Ibid. Diff. II. c. 1. §. 11.*

§. 300.

*Fingendo
scandalum
Aatholicorum.*

Non minùs improvidè P. Concina accusat Casuistas; quòd permittendo plures contractus sibi non probatos, præbeant hæreticis ansam calumniandi Catholicos, tanquam usuræ vocem seu spectrum insectantes, rem verò ipsam usurariam variis pigmentis illitam, & confictis ex genio titulis defendentes, ut suprâ insinuatum, (§. 181.) cum tamen in textibus Aatholicorum à P. Concina allatis, & facillè afferendis, loquantur Aatholici de iis fere titulis & contractibus, quos admittunt Summi Pontifices, Concilia, rigidissimi Theologi, & ipse P. Concina. Refert hic (a) doctrinam Gibalini, Cardinalis de Lugo, & Tamburini, asserentium, pignus peti posse in securitatem sortis: tum subdit: *oppositum docent Calvinus, Molinæus, Salmasius, & omnes usuræ moderatæ Patroni.* Quid tum? an morari quem debet, si Calvinus diversam sententiam teneat in materia *de Cautionibus & Pignoribus*? An usuræ crimen committi credit P. Concina, si pignus pro majore securitate debiti exigatur? An propter criminationes & Pharisaicum scandalum Aatholicorum improbare licet stipendia Missarum, mendicitatem Religiosorum, Indulgentiarum elargitionem, Sancti Jubilæi celebrationem, gratias Dispensationum? &c. &c. Id potiùs timendum, ne ex immodestia calami scandalum sumant Aatholici, dum optimos Scriptores, & omni veneratione dignos, qui plurima obsequia Catholicæ Ecclesiæ præstiterunt, risui, sannis, sibilis, à juvene Casuista Italo typis Romanis exponi, & sub schemate Zeli, acerbiter minimè Christianam deprehendunt. Piè graviterque ostendit S. GREGORIUS NAZIANZENUS,

NUS, (b) quantum omnibus Christianis noceat discordia mutua, ob quam ludibrio & risui gentilium exponuntur. Quinam autem sunt in culpa? Respondet: (c) *Hæc ii, qui Deum plus amant, quàm utile sit.*

(a) *De usur. contr. trin. fol. 158.*

(b) *In Apologetico n. 141.*

(c) *Ibid. n. 143.*

§. 301.

Plura ejusmodi argumenta afferre liceret, quibus P. Concina, dum nimium probat, nihil probat. Sic passim invenitur in mercaturam, quæ majori molimine lucrosas negotiationes exercet, putatque eam non exerceri sine avaritia, cum tamen Christus semper clamet contra divitias. Confundit hic Author ubique excessus & abusus cum usu: hac autem ratione possent A catholici detonare contra Missas, Conciones &c. quia nonnulli in stipendio pro illis exigendo ostendunt pecuniæ cupiditatem. Allegat textum *Ecclesiastici XXVII. v. 1. Propter inopiam multi deliquerunt, & qui querit locupletari, avertit oculum suum.* Damnatur haud dubiè his verbis nimium divitias congregandi studium. Si quis tamen ex iis universim industriam mercatorum vellet damnare, accusaret etiam inopiam, propter quam multi deliquerunt. Si mercatores ad regulas Concinianas negotiationem suam exercerent, plurimæ Indiarum & Americae regiones antiquis Idololatriæ tenebris essent involutæ. Alibi (*Diss. I. §. 106.*) notavimus, gravissima Reipublicæ damna, & extremam pauperum famem, quam Patres aliqui ex usuris timendam asserunt, non imminere ex usuris moderatis, quæ non majus imponunt onus, quàm Censurales & Montes Pietatis: quamvis libenter fateamur, quodvis peccatum, quale in omni usura involvitur, summè noxium esse Reipublicæ. Nihilominus P. Concina, sicut alibi usuras Unciarias cum

*Confundendo ab-
usum cum
usu.*

Centesimis, id est, minimas cum maximis confundit; ita etiam ejusdem generis damna, quæ usuras immodicas consequuntur, etiam moderatis adscribit. Æquè mirabile est argumentum, quo vastitatem agris ex permixta usura ominatur, exemplo ducto à Judæis, qui cum licitas sibi usuras credant, colendis agris non insudant. Longè aliter & inverso argumento nonnulli ratiocinantur, miranturque tantam Judæorum copiam tolerari in quibusdam locis, qui dum ad possessionem & culturam prædiorum non admittuntur, necessitate fere compelluntur ad fraudes & usuras.

§. 302.

*Nimis
acerbè in-
sectando
contra-
ctum tri-
num,*

Si Moderationem violat P. Concina, assumendo ea principia, quæ excluderent ex commercio humano contractus ab ipso met & aliis omnibus admissos: multo gravius eandem violat, dum contractus sibi non probatos, nimia verborum intemperie rejicit. Si unquam alibi, certè ubi agit contra Contractum Trinum, omnem Moderationem Summi Pontificis proculcat. Ex mente Moderatissimi Papæ BENEDICTI XIV. (a) Apostolica Sedes opinioni de licentia Contractus Trini, *etsi minùs congruere videatur Sixtinæ Constitutioni, nullam hæctenus censuram inussit, à qua proinde eidem infligenda debet Episcopus abstinere.* P. Concina verò *evidenter demonstrat, luculentis & ineluctabilibus demonstrationibus ostendit, eum esse damnatum & continere contradictiones adeò evidentes, ut in omnium oculos sese ingerant: ait, in universa probabilistica Theologia nullum commentum adeò festivum, nullum spectrum adeò ludicrum reperiri: vocat opinionem ridiculariam, omni destitutam ratione, inauditum commentum, inanissimum figmentum, evidenter bono sensui repugnans: chimæram, quæ in rerum natura revera non reperitur, nisi in libris Casuistarum, potuisset addere, in Decisionibus S. Rotæ Romanæ (§. 175.) mera somnia, mera spectra &c.* (b) Vel immoderata hæc est dictiorum agglomera-

meratio : vel BENEDICTUS XIV. nimia moderatione Episcopos cohibuit à monstro hoc severissimis Censuris profligando. Habet hæc Moderatio Pontificia, quod sibi timeat à Zelo Conciniiano. Hic excanduit in P. Lessium, quòd sententiam quandam moderatiore crisi *non esse facile admittendam* dixerit, in qua moderatione *confirmatam Casuistica propagationis originem* deprehendit P. Concina, uti notavi (*Diff. II. §. 393.*) quidni etiam succensebit moderatæ crisi, juxta quam opinio de Contractu Trino *minus congruere videtur Sixtinae Constitutioni?* Nam *aut negandum dogma Catholicum adversus usuram, aut improbandum esse Contractum Trinum*, adeò ineluctabili dilemmate demonstrare sibi videtur, ut nullam ad effugium rimam patere credat. (c) Timeo, ne juxta commune adagium cecidisse Cantherius in porta aliis videatur, dum P. Concina Tractatui suo præfigit Titulum : *Ujura Contractus Trini DEMONSTRATA.*

(a) *De Synod. Dioces. lib. 7. c. 50.*

(b) *De usur. contr. trin. fol. 41. 131. 150. 206. 210. 233. 247. & passim alibi.*

(c) *Ibid. fol. 163. 167.*

§. 303.

Immoderatus Zelus, quo Casuista Venetus persequitur Contractum Trinum, tantam ei confidentiam facit, ut sæpius provocet Adversarios suos ad exhibendum vel unicum Episcopale Edictum, vel Synodum in favorem Contractus Trini. (a) Edictum Episcopale supra dedimus : (§. 168.) Si verò istud sufficientem fidem apud Virum istum non inveniatur, proferimus etiam Synodum Dioecesanam Brixinensem, celebratam anno 1603. id est, septendecim annis post editam Constitutionem Sixti V. Ibi sub Rubrica *de usuris* n. 19. sic legimus : *Non improbamus contractum Societatis cum duplici asssecuratione, sortis nempe & lucri certi, quando cum mercatoribus, vel artificibus, vel agricolis, vel aliis id genus notabilem*

Toleratum à Synodo Brixinensi :

in-

industriam ad lucrum habentibus celebratur : nec altera pars præter æquum gravatur. Non est credibile, quòd synodus ista, cui CHRISTOPHORUS ANDREAS Episcopus, Solii Pontificii Assistens, præsedet, & ad quam Clemens VIII. singulares literas paterno affectu plenas misit, non improbasset hunc contractum, si eum ante annos paucos Sixtus V. tantâ evidentiâ tanquam jure naturali usurarium damnasset, quantam in ea Constitutione reperire se credit P. Concina. Neque credibile est, in Episcopatu Italiæ contermino ignoratam fuisse Constitutionem Sixtinam. Adjunguntur huic Synodo formulæ Contractuum vernaculo idiomate, illæ ipsæ, quas impressas Ingolstadii diximus, (§. 270.) quarum una pro celebrando Contractu Trino concepta est. (b) Quàm parum igitur Wilhelmus Baviaræ Dux decisionem Gregorii XIII. adversam credidit Contractui Trino, tam parum Synodus Brixinensis à permittendo isto Contractu se prohiberi censuit per Constitutionem Sixti V. Unde P. Concina præpropere Zelo (c) promisit, se illud inter cætera patefacturum, probabilistas hæcenus non potuisse, nec certè posse unquam in suæ opinionis (de Contractu trino) præsidium, aut Canonem, aut Synodum, aut Decretum aliquod Episcopale allegare. Si Jurium peritus esset hic Author, non tam leviter se offerret ad probandam *negativam*. Omnibus autem Lectoribus considerandum relinquo, quàm bellè in hanc Synodum quadrent dictæ Conciniæ in Authores quosdam, qui post Sixti V. Constitutionem Contractum trinum propugnarunt, effusa: (d) *Si bona fides, si simplex agendi ratio adesset; si salutis negotium cordi esset; si laxandæ Christianæ Ethicæ studium exularet; si denique obedientia, non dicam cæca, sed rationabilis, & necessarium erga Sedem Apostolicam obsequium vigeret, perspicua, decretoria, luculentissima hæc omnia apparent. &c.*

(a) *De usur. contr. trin. fol. 80.*

(b) Ea quæ Laicos concernunt, extrahi è Synodo, in vernaculam linguam

linguam transferri, imprimi & ex omnibus cathedris suae Dioceseos publicari iussit Episcopus Brixinensis, Decreto signato 14. Januarii 1604. In isto extractu fol. 61. continetur formula Contractus Trini, quam verbotenus apponere iuvat:

Form einer Gesellschaft: Verschreibung / durch welche einer sowohl seines Capitals und Haupt: Gelds / als jährlich benenneten Gewinns versichert wird.

Ich N. N. Handels, Handwerks, oder Bauersmann / bekenne hiemit für mich und meine Erben / daß ich von N. N. zu Gelegenheit meines Handels und Handthierung (meines Handwerks oder meiner Baumannschaft und Hand: Arbeit) angenommen und empfangen hab 1000. Gulden / mit dem Beding / daß ich die ganze Gefahr der Haupt: Summa auf und über mich nehmen / und ihme jährlich 3. 4. 5. Gulden vom Hundert / für sein gebührliehen benanntlichen Gewinn bezahlen soll / und was über die gemeldten 3. 4. 5. Gulden vom 100. mir durch gemeldte Summa Gelds und mein Arbeit oder fleiß für Gewinn zustehen wurde / soll gänglich mir gebühren / darum daß ich die Gefahr der Haupt: Summa und alles andern Verlusts allein auf mich genommen / dessen zu mehrer Sicherheit / so wohl des Capitals / als jährlichen benannten und pactirten Gewinns / hab ich ihme hiemit Pfand: weis eingesezt / N. mein Schloß / Haus / Hoff / 2c. oder zu Bürgen erbitten N. N. 2c. Wann er aber sein Haupt: Summa wieder zu seinen eigenen Händen zunehmen gedacht / oder ich dieselben nicht länger zu gebrauchen willens wäre / soll es ein Theil dem andern ein halb Jahr zuvor aufkünden und aussagen. Alles treulich und ohn geferde. Des zu Urkund 2c.

Hæc latinè sic reddi possunt.

Formula Societatis, qua aliquis tam de summa Capitali, quàm de annuo certo lucro assicuratur.

Ego N. N. Mercator, opifex, vel Agricola, hisce profiteor pro me & hæredibus meis, me à N. N. pro commoditate meæ negotiationis, artificii, agriculturæ, accepisse 1000. florenos, ea conditione, ut totum periculum summæ capitalis in me suscipiam,
Diff. III. D d &

& eidem annuatim 3. 4. 5. florenos de centum, pro suo competente determinato lucro solvam, & quidquid lucri ultra nominatos 3. 4. 5. florenos de centum mihi per dictam summam pecuniæ, meumque laborem, vel industriam obvenisset, totaliter ad me pertineat, eo quod periculum summæ capitalis, & cujuscunque alterius damni solus in me susceperim. Pro majore autem securitate tam capitalis, quam annui dicti & conventi lucri, hypothecam ipsi constitui in mea arce, ædibus, prædio &c. vel fidejussores dedi N. N. &c. quando autem suam summam capitalem rursus repetere vellet, vel ego eadem non ultra uti desiderarem, id pars una alteri per dimidium anni antea denuñtiet. &c. &c.

(c) *De usur. contr. trin. fol. 15.*

(d) *Ibid. fol. 71.*

§. 304.

*Censum
personalem:*

Non multo mitius persequitur P. Concina Censum personalem utrinque redimibilem, tanquam usuræ larvam, purumque mutuam palliatum, idque ex tali ratione, qua plurimi alii innocentissimi contractus à commercio humano excluduntur, omnes scilicet illi, quibus vel Censu realis, vel spes aut jus in futuros annos emi dicitur. Nam quod per Censum personalem vendantur pensiones ipsæ, evidens putat P. Concina. (a) Unde infert, in Censu personali, quo pro mille præsentibus, præter obligationem ad sortem restituendam, venduntur pensiones annuæ, apertè committi usuram, qualis committitur, dum tibi creduntur mille, ut post decem annos eadem restituas, & interim singulis annis solvas quadraginta, vel quinquaginta. Nec locus, nec animus est disputandi de differentia contractuum, per quas res ipsa futura, vel solummodo spes & jus ad rem futuram emittitur. (§. 136.) Id omnino negant Censuum personalium Patroni, quod hic contractus ex natura sua obliget ad restituendum pretium: ajunt, eum independentem à recentioribus legibus, ex natura sua ad modum cujuslibet alterius emptio-

ptionis esse irredimibilem; redimibilem autem fieri ex pacto adjecto, vel ex voluntate recentiorum legum. (§. 227.) Dum igitur ex leviculis his rationibus *evidenter* deducitur, Censum personalem utrinque redimibilem esse usurarium, violatur graviter *Moderatio* Summi Pontificis BENEDICTI XIV. qui gravioribus haud dubiè rationibus adductus, Censum merè personalem utrinque redimibilem non laudat, sed *vehementer suspicatur* in illo *eas desiderari conditiones, quas non solum Pontificia Constitutio, verùm etiam ipsum jus naturale, & Divinum exposcunt, ne sit larvatus contractus mutui, & propterea coram Deo usurarius. Sed quoniam nulla hætenus hac de re ab Apostolica Sede prolata est sententia, non decere, ait, ut Episcopus in sua synodo Censum personalem declaret ex natura sua usurarium.* (b) Ab hac Moderatione tantum abest P. Concina, quantum *vehemens suspicio* differt ab *evidenti demonstratione*.

(a) *Commentar. fol. 175.*

(b) *De Synod. Diac. lib. 7. c. 48.*

§. 305.

Contractibus quibus spes emitur, magis adhuc obstat *Spes futuri lucri:* doctrina Casuistæ Veneti, asserentis, quòd compensatio, quæ in *spe futuri lucri* consistit, *mentis partus sit, & confictæ umbræ.* (a) Verùm quid, amabo, emitur in jactu retis, nisi *spes* capiendorum piscium? spes igitur futuri lucri pretio æstimabilis est, ne emendo jactum retis emi dicatur *mentis partus, confictæ umbræ, ens rationis chimericum.* Ne autem hic Author loqui videatur contra omnes Legum, & Legis-peritorum sententiam, cumulat hanc doctrinæ confusionem nova confusione vocabulorum. (b) Diminutionem lucrisperati vocat pretium, & lucrum certum vocat mercem: adeoque qui promittit lucrum certum, erit venditor: & qui alteri indulget lucrum majus speratum, erit emptor. Nos cum legibus in-

verso modo loquimur, scilicet qui promittit lucrum certum minus, est emptor, cum emat spem lucri majoris incerti.

(a) *De usur. contr. trin. fol. 206.*

(b) *Ibid. fol. 214.*

§. 306.

*Contra-
ctum Ger-
manicum.*

De Contractu, quem *Germanicum* nominamus, (*Seç. VIII.*) quàm immoderatè sensurus sit P. Concina, abunde colligitur ex ejus libris, ubi similes conventiones à Gregorio XIII. absque ullo discrimine damnatas judicat, dissimulata illa clausula, qua Gregorius monet, non esse sibi intentionem damnandi aut prohibendi contractum, si quis sit in Germania, in quo quinque pro centum accipiuntur, aliis modo & forma celebratus. (§. 264.) Si P. Concina exigat formulas talis contractus, repono inprimis, ipsius auctoritatem in his partibus non esse tantam, ut, siue tales formulas probet, siue reprobet, Bavari eam ob causam quidpiam sint innovaturi. Nilominus si pro Zelo suo omnem umbram usuræ eliminatam cupiat, suadeo, ut ipse nobis communicet formulas Contractuum tempore nuperi belli in Territorio Pontificio initorum, quorum Census annuos restrinxit BENEDICTUS XIV. ad 4. pro 100. (*Diff. II. §. 230. b.*) Nam, ut ait P. Concina (a) supposuit Pontifex legitimam eorundem celebrationem, cavítque solummodo, ne excessus pretii fiat &c. Ex his igitur formulis, si in manus nostras venirent, possent Bavari suos contractus ad libellam æquitatis Romanæ examinare & emendare. Interim adverto, BENEDICTUM XIV. consueta sua Moderatione noluisse, ut ii, quorum mentem explorabat, judicium ferrent de Contractu, qui controversiæ causam initio præbuerat, cum plura documenta non suppetere, quæ necessariò ad id requirebantur. (*Diff. I. §. 3.*) Caveat igitur P. Concina, ne leviter judicium suum interponat de

COR-

Contractu, de quo necessaria documenta ipsi non suppetunt, violaturus alioquin gravissimè Moderationem Pontificiam.

(a) *Commentar. fol. 181.*

§. 307.

Contra Contractus aliquos, quos in præsentì Dissertatione recensuimus, argumentatur identidem P. Concina, quòd his admisis in toto orbe nec vestigium nec vola usuræ moderatæ reperiri possit: ne igitur inanes, & ridiculariæ evadant Bullæ Pontificiæ contra usuras, admitti non posse eos contractus. Nollem ut ad respondendum provocarentur A catholici Germaniæ: hi enim permissis istis contractibus passim jactant, inveniri usuras in multis Montibus Pietatis: in multis urbibus cujusdam Regionis, ubi Hebræis permittuntur usuræ moderatæ, ac immoderatæ absque discrimine: in Censibus, quos extra Germaniam passim celebrari constat. Si verò ex Catholicis horum Contractuum Patronis quærat, Respondent isti, usuram committi, quando alius distinctus à mutuo contractus ex defectu annui redditus, vel negotiationis, locum non invenit, & tamen absque singulari titulo exigitur auctarium etiam modicum ultra sortem: quando sub nomine Contractus Censualis directè & primariò intenditur recuperatio sortis cum augmento: quando in illis locis, ubi Bulla Pii V. recepta dicitur, non servantur conditiones in ista Constitutione præscriptæ: quando in Germania Census annuus, vel quod ratione damni emergentis aut lucris cessantis exigi potest, mox ab initio concreditæ pecuniæ à sorte capitali detrahatur: quando interesse, quod post moram ex præsumptione absque ulteriori probatione adjudicatur, revera non subest &c. In his & similibus casibus dicunt, *inanem non esse, fatuamque omnem de usura questionem*, prout credit P. Concina. (a) Cùm autem hæc facillimè probari possint, expectant, an sponsionem suam imple-

His admisis, daretur tamen usura.

turus sit Clarissimus hic Casuista, dum Adversarios fidenter provocando ait: *hæc si probaverint, manus victas do, meque istius controversiæ ignorantissimum declaro.* (b) Tam acerbam declarationem non expectamus: sufficit nobis, si læsæ Moderationis Pontificiæ se reum declaret circa Contractus, per quos pecunia collocatur ad lucrum.

(a) *De usur. contr. trin. fol. 6.*

(b) *Ibid.*

CAPUT III.

Specimen III. Moderationis

§. 308.

Erga Authores contrarios

TACET PONTIFEX AUCTORES CONTRARIÆ SENTENTIÆ, EOSQUE CENSURIS AC CONTUMELIIS NOTARI VETAT. (*Diff. I. §. 25. 20.*)

§. 309.

P. Concina

DUm scripseram, quæ hucusque de Contractibus dicta sunt, afferuntur ad me Tomi novem *Theologiæ Christianæ Dogmatico-Moralis Auctore F. Daniele Concina*: in quibus iteratam mei nominis, & primæ Dissertationis de Rigore Moderato circa usuras mentionem reperio. Mox consilium cepi, foliorum, quæ huic Capiti Tertio destinata erant, potiorem partem impendendi Responsioni ad Digressiones Concinianas circa dictam meam Dissertationem primam *Theologiæ Christianæ* insertas. Eo libentiùs paucis solummodo verbis læsam Moderationem Pontificiam erga alios Authores exhibeo, quo plura immoderati calami Con-

Conciniani specimina in Dissertatione mea secunda, & hac tertia jam passim sunt obvia. Molestum esset mihi, ea longiori sermone repetere, aliis repetita legere. Suasum tamen mihi est, ut Dissertationis primæ causam agam. Nonnulli enim, qui Theologiam Concinianam ad manum non habent, scire optant, quid demum hic Author illi opponat: alii, qui lustrarunt hos tomos, exigunt responsionem publicam, sine qua quispiam non ex causæ cognitione, cui discutendæ fortè nec studium, nec ingenium affert, sed ex cæcis affectibus judicandi & errandi periculum subire posset. Duabus igitur *Sectionibus* absolvetur hoc Caput. *In prima* exhibebuntur pauca specimina læsæ Moderationis contra alios Authores. *In Secunda* Respondebitur ad ea, quæ P. Concina contra meam Dissertationem primam variis Tomis Theologiæ suæ immiscuit.

SECTIO I.

Specimina læsæ Moderationis Pontificiæ contra alios Authores.

§. 310.

Quanta Moderatione SS. Pontifex BENEDICTUS XIV. *Moderationem Pontificiam* erga Viros doctos, etiam falsarum opinionum assertores, utatur, ex præstantissimis Ejusdem operibus passim elucet. Nam, ut bene notat Interpres eximii operis de *Festis D. N. J. C. in Præfatione*, huic Sapientissimo *Auctori persuasissimum est, injuriis & maledictis nihil quidquam profici.* Idem Moderationis spiritus resplendet in Literis Encyclicis de usuris, ubi non solum prohibet contumelias in contrariæ sententiæ Authores, quia *convitia atque injuriæ vinculum Christianæ charitatis infringunt, & gravissimam populo offensionem, &* scan-

scandalum præferunt : sed etiam silentio supprimit nomina Authorum, quorum sententias probare non poterat.

§. 311.

Laudat : Etiam P. Danielem Concina admirandum tenet inusitata atque inaudita clementia, qua, confixis erroribus, salvos BENEDICTUS voluit eorundem Authores : (a) putatque hic Theologus, tantam animilenitatem ac benignitatem eo spectare, ut errantes non coactè, sed sponte; non vi, sed amore victi patefactæ veritatis semitam ingrediantur.... Hæc undique securior via est, & obsistendi erroribus, & indipiscendi devios. Non poterat igitur tanti exempli splendore non incitari ad parem Moderationem, ad quam virtutem naturali affectione affici videtur, ut ipse scribit ad Marchionem Scipionem Maffei 1. Augusti 1750. ubi protestatur, se non esse Authorem *Animadversionum in Historiam Theologicam*, neque alterius libri, quo istæ Animadversiones defenduntur, (b) idque ex eo potissimum demonstrat, quod ultimus hic liber graves calumnias contineat, à qua scribendi ratione ipse esset alienissimus.

(a) *In Commentar. Præf. fol. V. & VI.*

(b) *Difesa delle Animadversioni.*

§. 312.

Sed non sequitur, Verùm ut tum à naturali hac mansuetæ naturæ propensione, tum ab exemplo Pontificio recederet, alterius Spiritus impulsu factum est. Qualem spiritum subesse suspicatus fuerit Discipulus Pichleri, alibi notatum est. (*Diff. II. §. 182.*) Sanctiore, imò Divino Spiritu se incitatum, gloriatur P. Concina, (a) dum non Summum Christi in terris Vicarium BENEDICTUM XIV. sed ipsum Christum *vehementi oratione, & opportuna increpatione* se imitatum fatetur, ne, *si mitior esset sermo*

sermo noster, probabilitatis pallio indutæ opiniones illæ pro probabilibus ab incautis lectoribus haberentur, & graviter illorum animas turpissimæque inficerent. (b) Unde neque in aliis Authoribus tolerare potest modestas impugnationum formulas. Specimen dedimus de LESSIO : (Diff. II. §. 393.) aliud occurrit in P. Claudio LA CROIX. dum iste opinionem aliquam Verricelli refert, eamque merito negari asserit, indignatur P. Concina, quod eam opinionem non rejiciat ut falsam scandalique plenam. Nam, ut cavillatur, nova benignitas (qualem exemplo suo docet BENEDICTUS XIV.) has duriores, acerbæque formulas detestatur. (c) Insigne hoc mihi videtur specimen læsæ Moderationis Pontificiæ circa ipsam Personam & Libros Summi Pontificis, quem haud obscurè arguit nimix Moderationis, qua animarum perniciës foveatur. Fratri Religioso magis convenire videtur, ut discat à Christo humilitatem & mansuetudinem : judicariam autem Potestatem, quam Christus nonnunquam exhibuit, Prælati Ecclesiæ exferendam relinquat.

(a) De usur. contr. trin. fol. 426. sic Christum alloquitur : Vehementi oratione, & opportuna increpatione quandoque usus sum, Te imitatus, qui sæpe Pharisaos Doctrina Tua adversantes acri hoc objugasti sermone : Progenies viperarum : iterumque : Vos ex Patre Diabolo estis.

(b) Commentar. fol. 170.

(c) De usur. contr. trin. fol. 162.

§. 313.

Ne tamen Moderationem Pontificiam prorsus negligere videretur, in eo imitatur Moderatissimum Pontificem, quod Ejusdem exemplo Authorem contrariæ sententiæ taceat. *Authorum, ait, nomina silentio prætereire constitui, ut in eisdem officium, obsequiumque meum testatum faciam.* (a) Bellissimum sanè obsequii genus, quod rursus in Literis supra allegatis

Diff. III.

E e

gatis

gatis (§. 311.) deprædicat! Scilicet nominato Titulo libri ubique pervulgati, exscriptisque longis textibus, verum nomen Authoris nemini ignotum tacet, substituta identidem invidiosa appellatione *Bræderfiani*, qua sectatorem hominis hæretici, & schismatici intelligit: imò discipulum Molinæ, Calvinii & Salmasii vocat, qui Rempublicam literariam deceperit: nugivendulum dicit tam crassa laborantem ignorantia, quæ fidem superet omnem. (b) Nova hæc obsequii & officii demonstratio est erga Illustrissimum Authorem. Majus fanè obsequium præstitum fuisset, prodendo nomen, quod Eruditi omnes venerantur, quamvis non omnes ejus opiniones sibi sequendas credant.

(a) *Comment. fol. 29.*

(b) *De usur. contr. trin. fol. 372. sic scribit: Ex his omnibus consequitur Nicolaum Bræderfen, illiusque ITALUM INTERPRETEM, suos Magistros Molinaum, Calvinum & Salmasium Rempublicam literariam decepisse... fol. 383. Soti nugivenduli Bræderfiani tanta laborant ignorantia... tam crassa ignorantia fidem superat omnem.*

§. 314.

*Librum
sibi invi-
sum malè
adscribit
aliis.*

Misso inofficioso silentio, quo Itali Authoris nomen premit P. Concina, ad alios silentio involvendos exemplo Pontificio adeò permoveri non potuit, ut falsò affingat nonnullis Authoribus opiniones, quarum occasione ansam eos carpenti quærit. Hoc immoderato Zelo librum Pichleri esse Opus Universitatis Ingolstadiensis affirmat, eo quòd sit *approbatum à R. P. Franc. Schmalzgrueber Cancellario ejusdem Almæ Universitatis.* (a) Nimio honore P. Concina Patrem Schmalzgrueber afficit, dum Cancellarii in hac Universitate munus illi tribuit, quod Celsissimus Princeps & Episcopus Eustetensis perpetuò gerit. Approbationem Operi Pichleriano recusò præfixam vidit P. Concina, subscripto nomine *Franciscus Schmalzgrueber &c. Universitatis Cancellarius.* Sed immoderata

derata scribendi prurigne concitatus, tantum otii sibi non sumpsit, ut legeret, ex qua Universitate Approbatio illa prodierit. Aperta sunt verba inscriptionis: *Approbatio DILIGANÆ Facultatis tam Theologicæ quàm Juridicæ.* Incuria P. Concina inde desumitur: magis autem se prodit Moderationis defectus, dum toti Universitati adscribitur Opus, quod approbavit Universitatis Doctor, censendis Libris destinatus. Noti sunt non tantum in Germania, sed etiam in Italia Libri P. Schmalzgrueber in Decretales Gregorii IX. ubi *ad lib. 5. tit. 19.* apertè impugnatur doctrina illa, de usuris per statutum Principis vel Consuetudinem licitis, quam in libris Pichlerianis invenire sibi videtur P. Concina. Nihilominus ut cavillandi occasionem ex Approbatione Operis inveniat, adscribit eam opinionem Patri Schmalzgrueber, & per hunc Universitati Ingolstadiensi, ex qua tamen Approbatio illa data non fuit. Dein cur Opus illud sibi invisum, cujus Authorem officiosissimo silentio premit, (§. 313.) non adscribit sacro illi Ordini, ex quo Inquisitor Generalis illud approbavit? Cur non dicit, Opus esse totius Serenissimæ Reipublicæ, cujus Decretum præfixum est libro? Cur Libros Pasqualigi, Dianæ &c. non affirmat esse Opera illarum Religiosarum Familiarum, ex quibus vel Superiores, vel S. Palatii Apostolici Magistri facultatem imprimendi concesserunt? Non latet Patrem Concina, quam auctoritatem Approbatores tribuant Libro: quam laudem vel ignominiam liber refundat in Approbatorem. Haud dubiè legit, & sicut in aliis, ita etiam in hoc laudabit doctrinam P. Michaëlis de ELIZALDE. (b)

(a) *De usur. Contr. trin. fol. 269.*

(b) *De rect. doct. mor. part. 1. l. 2. q. 6. §. 3.*

§. 315.

Falsò opinionem affingit P. Concina Patri Schmalzgrueber, & Universitati Ingolstadiensi: (§. 314.) falsam qualitatem affingit opinioni JOANNIS MAJORIS Theolo-

E c 2

gi

*Immoderate carpit
Joan Majoris:*

gi Parisiensis, quem circa Contractum trinum contra communem sensisse fabulatur. Malè hic Theologus stylo Conciniano multatur, quòd tanquam *audax & censor injustus alios scriptores mordeat*: (a) *novitatis amator & aliorum Doctorum contemptor*. (b) Dum enim hic acriorem crisin, quæ tamen, si stylo Conciniano comparetur, moderatissima dici posset, torquet in Conradum Summenhart, subjungit P. Concina: (c) *audisti hominem Gallum (d) rostro suo lacerantem gravissimum Germaniæ Theologum... quis non dicam ad humanitatem compositus, sed ratione præditus tam rusticè in gravissimum Theologum debacchari posset?* (e) Ut autem injuria redderetur gravior, vocat P. Concina Conradum *Fundatorem Tubingensis Academiæ*, transferendo laudem fundatoris à Ducibus Wirtembergiæ in privatum hominem. (f) Exaggerat P. Concina crimen MAJORIS, captando voculam, qua iste opinionem suam Contractui Trino faventem, *particularem* dicit: & inde inferendo: *communis ergo est contraria*. (g) Ait scilicet MAJOR, se dare *particularem* suam opinionem, cum tota Facultas Parisiensis convocari, adeoque ad interrogationem Eckii non potuerit dari responsum communi Facultatis nomine, ut supra dictum. (§. 158.) Absurdè igitur & malignè infertur, *communem* esse sententiam contrariam. Imò Franciscus Victoria, Author Patri Concinæ minimè suspectus, apud Ludovicum Lopez itidem ex celeberrimo Ordine Prædicatorum, (h) in dictatis suis anno 1535. *narrat, hanc opinionem MAJORIS in suis diebus, dum Parisiis versaretur, fuisse opinionem communem, sed tamen esse opinionem contrariam Juristis*. Unde colligere datur, *communem* fuisse sententiam Theologorum, qui de honestate pro foro interno disputant: quamvis Juristæ pro foro externo non admiserint hunc contractum, utpote nulla lege, nec approbata consuetudine adhucdum introductum. Igitur non nisi ad invidiam creandam maligna interpretatione imputatur Majori *particularis* opinio, acsi illa esset opposita *communi* Theolo-

Seç. I. Specimina læsæ Moderat. Pontif. contra altos Aulbor. 221
 logorum Parisiensium. Quæcunque demum causa stomachum Conciniæ movit in Majorem: pacatur mox P. Concina, & Majorem de Catalogo Patronorum Trini Contractus demendum statuit, (i) quia in *Proœmio in 4. Sentent.* scribit, se reprobare, quæ Romana Ecclesia & Alma Facultas Parisiensis reprobatur: sed hæc damnarunt Contractum trinum: ergo eundem prædamnavit Joannes Major. Utinam P. Concina eandem benignitatem exhiberet erga alios Authores, qui dicta & scripta sua Apostolicæ Sedi corrigenda demississimè submitunt, consequenter numerari non possunt inter propugnatores earum opinionum, quas Pater Concina Constitutionibus Pontificiis damnatas *evidenter* ostendere sibi videtur.

(a) *De usur. contr. trin. fol. 102.*

(b) *Ibid. fol. 106.* Fortè Major ex eo etiam capite aliorum Doctorum contemptor dicitur, quòd parum honorificè de Thomistis loquatur *in 4. sentent. dist. 15. q. 38. in fin.* ubi recensendo Authores pro aliqua sententia, ait: *Thomistas omnes non supputo præter solum B. Thomam. Ratio: erant addicti jurare in verba Magistri: propterea eorum vox non ponit in numerum.*

(c) *Ibid. fol. 107.*

(d) Joannes Major fuit natione Scotus.

(e) An hæc crisis potius in Casuistam Venerum, quàm in Theologum Parisiensem vibrari debeat, relinquo judicio eorum, qui utriusque libros legunt.

(f) Academia Tubingensis fundata est ab Eberhardo Duce Wirtembergiæ anno 1477. Conradus Summenhart natus est anno 1467.

(g) *Ibid. fol. 102.* (h) *De Contract. l. 1. c. 65.*

(i) *Loc. cit. fol. 108.*

§. 316.

Non majore sinceritate, occasiones cavillandi ex aliorum *Assertio-*
 dictis arripit. Circa doctrinam Contractus trini magnam *nem Toleti:*

E e 3

esse

esse auctoritatem Cardinalis TOLETI, alibi monui, (§.175.)
 cùm iste ad concinnandam Constitutionem Sixti V. fuerit
 adhibitus. De hac Constitutione PAULUS COMITOLUS
 sic loquitur. (a) *Edidit Xistus V. Constitutionem, quæ sæpius aper-
 tis verbis tollit sortis aut socialis lucri securitatem, ac semovet à
 contractu societatis. Verùm Cardinalis Toletus & Cardinalis san-
 ctæ Severinæ, quibus munus mandatum fuit à Xisto componendæ
 legis, affirmarunt Patri Stephano Tuccio Theologo Societatis Je-
 su, ut is datis ad me literis testatus est, noluisse Xistum sua lege pro-
 biberi nisi injustos societatis contractus: quare qui ante legem latam
 justi erant, post latam quoque licere.* Hanc ipsam assertionem
 Cardinalis Toleti, & S. Severinæ refert Summus Pontifex
 BENEDICTUS XIV. (b) neque eam in dubium revocat;
 sed solummodo explicat, qua ratione ex mente Doctorum,
 qui Contractum trinum impugnant, intelligi possit: imò
 eandem assertionem confirmat ex mente Congregationis,
 quæ sub Clemente VIII. censuit, Constitutionem Sixtinam
 non esse inferendam Libro septimo Decretalium, de quo
 compilando tunc agebatur, eo quòd nihil novi in ea decernatur.
 Putat igitur Benedictus XIV. oppugnari posse Contractum
 trinum ex hac ipsa assertionem Toleti, argumento moderatissi-
 mis verbis pleno. Tantæ moderationis incapax erat cala-
 mus Concinianus, qui solita sua immodestia debacchatur
 contra fictum, adulterinum, & chimæricum istud oraculum Pon-
 tificis, putatque venditare hæc vivæ vocis oracula, scelus esse
 nullo modo ferendum. (c) Vel Toletus, vel Tuccius, vel Co-
 mitolus hujus figmenti & sceleris reus agitur: quivis autem
 horum id probitatis, doctrinæ, ac sinceritatis præjudicium
 apud honestos viros omnes habet, ut potiùs eorum accusa-
 tor calumniæ, quàm illi turpis fictionis rei censi debeant.
 Audire juvat, qua ratione ostendat P. Concina, hoc vivæ
 vocis oraculum chimæram esse ex ingenio confictam, & juxta leges
 omnes nulla fide dignam. (d) Quærit, quid opus fuerit Toletis &
 S. Severinæ Cardinalibus, qui ipsi Bullam scripserant, consulere
 Ponti-

Pontificem post evulgatam Bullam? Putat igitur nihil irrationabilius esse, quam effingere duos istos Bullæ conditores consuluisse Pontificem super trini Contractus damnatione, cum nemini, quam illis hoc negotium compertius esset &c. &c. Verum ubi legit P. Concina, consultum esse Pontificem à Toletò, & S. Severinæ Cardinale? Neque Cardinalis de Lugo, (e) neque Gibalinus, (f) neque Comitulus, (g) quos allegat P. Concina: sed neque Azor, (h) neque Filliucius, (i) qui mentionem de hoc vivæ vocis oraculo faciunt, ullo verbulo insinuant, Sixtum V. fuisse consultum à Toletò, vel S. Severinæ Cardinale. A quocunque demum fuerit consultus Pontifex, id solummodo ex Literis Tuccii erui posset, declarationem Sixti V. cuicunque demum factam, conformem esse assertioni dictorum duorum Cardinalium, qua isti mentem Pontificis ex certa notitia explicarunt Tuccio. Quòd autem tum loco allegato, tum alibi (k) iteratò inculcet, sequi ex narratione Tuccii, Sixtum V. falsam doctrinam Ecclesiæ universæ in sua Constitutione denuntiasse, & Tuccio mediis Cardinalibus Toletò & S. Severinæ secretò veritatem Evangelicæ Moralitatis manifestasse &c. aut vafrum, veteratorem, deceptorémque universæ Ecclesiæ fuisse Sixtum V. aut non nisi stultissimè hoc vivæ vocis oraculum obtrudi: Phrases hæ sunt, quæ gravissimis viris palmarem injuriam inferunt, & poenas illas merentur, quæ ut contra evulgatores talium Oraculorum, scilicet vel contra Toletum, vel Tuccium, vel Comitolum constituantur, P. Concina Reipublicæ literariæ, maximèque Theologiæ expedit credit. (l)

(a) Respons. moral. l. 3. q. 12. n. 3.

(b) De Synod. Dioces. l. 7. c. 50.

(c) De usur. contr. trin. fol. 46.

(d) Ibid. fol. 41.

(e) De J. & J. disp. 30. sect. 4. n. 37.

(f) De usur. lib. 6. c. 5. art. 3. n. 6.

(g) Loc. cit.

(h)

- (h) *Instit. moral. part. 3. lib. 9. c. 3. quas. 7.*
 (i) *Tract. 38. c. 3. n. 59.*
 (k) *Loc. cit. fol. 90.*
 (l) *Ibid. fol. 46.*

§. 317.

Cardina-
lem de Lu-
go: Erga alios Authores sibi invisos tumidum ubique fa-
 stum & contemptum prodit P. Concina, à quo neque Ro-
 manæ Purpuræ splendor eos tueri potest. Cardinalis de LU-
 GO in *Christiana Morali nullius auctoritatis est* huic juveni Theo-
 logo, utpote *magnopere pronus in fibulis Christianæ Ethices la-*
xandis, (a) quas P. Concina nescit constringere, nisi rupto
 vinculo Christianæ Charitatis. Unde præstantissimi hujus
 Cardinalis opinionibus & verbis passim maligna glossemata
 appingit. Quando Cardinalis hic de Contractu trino agit,
 illique potissimum opponi posse Bullam Sixti V. agnoscit;
 refert eodem simul loco, quidquid tum sibi tum aliis circa
 illam Bullam respondendum videbatur: ad alia dein ordina-
 tæ & sine confusione transiturus ait: *hoc ergo supposito, ne*
iterum ad eam Bullam redeundum sit &c. (b) quibus verbis ama-
 rulentam falsamque hanc glossam affigit P. Concina: *illam*
(Constitutionem Sixtinam) ab universa sua disputatione rejicit,
ne inturbetur humanum ratiocinium. (c) Displicet huic Viro,
 nisi more suo omnia perturbentur, & confundantur sine
 ullo ordine.

- (a) *De usur. contr. trin. fol. 130. 131.*
 (b) *De F. & F. tom. 2. disp. 30. sect. 4. n. 38.*
 (c) *Cit. fol. 131.*

§. 318.

prater
alios Theo-
logos, Non repeto probrosa diſteria, & criminationes in P.
 Pichler jactas, quas abunde recensuimus. (*Diss. II. à §. 144.*)
 neque falsas imputationes in Lessium & Tamburinum:
 (*ibid.*)

(*ibid.* §. 390. 392. & seqq.) prætermitto amarum sarcasmm, quo Librum Stephani Baunii opportuno sanè & congruo titulo *Summa de Peccatis*, inscriptum : (a) Ludovicum Molinam tanquam authorem novæ scientiæ mediæ in Moralem Christianam invectæ : (b) Claudium La Croix Scepticismi & Pyrronismi in eandem inducti reum cavillatur : (c) Non commemoro fictas lacrymas & detestationem, qua improbat Theophili Raynaudi, *suorumque Theologorum doctrinam & scita, tanquam Apostolicæ Sedi, Pontificiæ auctoritati, & S. Apostoli Pauli principiis hostiliter repugnantia.* (d)

(a) *De usur. contr. trin. fol. 80.*

(b) *Fol. 120.* (c) *Fol. 160.* (d) *Fol. 52.*

§. 319.

Silentio tamen involvere non possum immoderatum ^{Præcipue} Zelum, quo P. Concina exagitat Josephum GIBALINUM, ^{Josephum} ^{Gibalinum.} ^{num.} *cujus doctrinæ imputat falsitatem, horrorem & scandalum: (a) vocum consuetum, cavillationum certamen, distinctionum circuitionem, confusamque locutionum agglomerationem : (b) cujus argumenta ex omni parte futilia... assertiones puras putasque cavillationes Casuisticas magno supercilio contemnit, (c) & eludit hoc eleganti epiphonemate : vel ipsi homines cæteroqui docti & acuti, cum defendunt causam evidenter falsam, repuerascunt, & ea commenta promunt, quæ vel tyrunculos Theologiæ aut Dialecticæ dedecent.* (d) Facile in Adversariis suis quod reprehendat, invenit, qui omnia sua more Conciniæ evidentiæ & demonstrata sibi imaginatur. Ubi tamen P. Concina non invenit, cavillandi ansam fingit. Refert (e) Gibalinum dicentem, *non esse damnandam societatem cum duplici assècuratione.* Planè omnes, qui nolunt esse maligni vocabulorum captatores, facile intelligunt, Gibalinum censere, privati authoris sententia non debere condemnari eos, qui hujusmodi contractum celebrant. Nihilominus P. Concina ad invidiam

Diss. III.

F f

con-

conciliandam ita hæc verba sumit, acsi diceret Gibalinus, à Summis Pontificibus damnandum, vel prohibendum non esse hunc contractum: *quid?* exclamat Casuista Venerus, *quamvis timeretur fraudis & usuræ periculum in hoc trino contractu, non propterea à Summo Pontifice, præmisso serio examine improbandus esset?* (f) Gibalinus Jurium peritissimus optimè noverat, convenientissimè damnari & prohiberi à Legislatoribus actus ex natura sua indifferentes, ex quorum tamen frequentatione ob locorum, vel personarum circumstantias peculiare periculum posset imminere Reipublicæ. Non veretur tamen P. Concina dicere: *Divina monita S. Pauli de periculo vitando, jam penes Moralistas, quos refellimus* (refellit autem Gibalinum) *obsolevere.* (g) Imò adeò hujus authoris impugnationi est intentus, ut indignetur, si quid in eo inveniatur, quod improbare non possit. Unde dum Gibalinus de quodam contractu loquens interrogat: *in eo contractu quis periculum usuræ non agnoscit?* mox subjungit P. Concina stomachabundus: *comprime clamantem hanc tuam interrogationem: justisque potius, opportunisque exclamationibus nostris aures præbe.* (h) Sileant ranæ, dum Jupiter tonat! *Artem exclamationum sibi quarto modo propriam putat P. Concina, sibi que monopolium illarum arrogat. Quarum autem exclamationum? justarum nempe & opportunarum, quibus interrogat identidem: quis commenta tam inepta, tam bono sensui adversa ferre valet, quin se deridendum propinet?* (i) *En quàm puerilia, ridicularia, bonoque sensui repugnantia obtrudere audent!* (k) *Hi* (Theologi) *sub calamistro pietatis & Zeli lucrandarum animarum ea non semel honestant, quæ Ethnicis ipsis horrorem ingerunt, & scandalum gravissimum.* Hæ exclamationes justæ & opportunæ videntur Religioso authori, qui scientiam Sanctorum venditat: *Nos verò & docti omnes in Sanctorum scientia &c.* (l) Bene tamen prævidet, aliquos dicturos, *has Rigoristarum & Phanaticorum consuetas exclamationes esse.* Istos autem ad incitas redigit, & alia peremptoria

exclamatione, cui opponi nihil possit, compescit, scilicet: *O tempora! O Mores!* Quàm accuratus autem sit P. Concina in confutando Gibalino, specimen præbet, dum alicubi (m) ponit Rubricam: *auctorum Catalogus contextus à P. Gibalino expenditur.* Et tamen mox fatetur, se *tanti non fecisse istorum auctoritatem, ut tædium fastidiumque suscipere voluisset eos omnes examinandi.* Scilicet majore voluptate legit Opera Calvinii, Bezæ, Brentii, Buceri, Molinæi, Salmasii &c. ad confundendos juniores, id est, suæ ætatis Casuistas.

- (a) *De usur. contr. trin. fol. 149.*
 (b) *Fol. 156.* (c) *Fol. 178.* (d) *Fol. 227.*
 (e) *Fol. 62.* (f) *Fol. 63.* (g) *Ibid.*
 (h) *Ibid.* (i) *Fol. 57.* (k) *Ibid.*
 (l) *Fol. 52.*
 (m) *Fol. 169.*

§. 320.

Mahometem & Hæreticos frequenter adducit P. Concina ad confundendos Theologos Morales Catholicos, ea argumenti soliditate, qua Mahometem temperantiæ magis studiosum dicerem, quàm Patrem Concina: dum Mahometes vinum suis prohibet, quod permittit P. Concina, etiam diebus jejunii extra refectionem. Narrant, (a) quòd multorum annorum spatio vel semel gustasse vinum, Sacerdotibus Mahometanis in maximam vertatur ignominiam & infamiam, usque eo, ut si aliquis Sacerdotum vel Judicum, testis etiam contra Judæum, qui Turcis sunt odiosissimi, producat, si Judæus ille probare poterit, hunc Sacerdotem vel Judicem toto duodecim annorum tractu accusationem hanc antecedente, unum vini haustum bibisse, Sacerdos vel Judex quantuscunque, eo ipso tanquam infamis & intestabilis à testimonio dicendo repellatur. Quis hæc allegare sustineat ad confundendum P. Danielem Concina, qui

A catholicorum doctrinas opponit P. Concina Catholicis:

tantum temperantiæ rigorem nec sequitur, nec ab aliis exigit. Possset illi in aurem dici, quod SS. D. N. BENEDICTUS XIV. (b) ad Archiepiscopum quemdam ejusdem Sacri Ordinis scripsit, sicuti laudabilis foret ejus industria, si acatholicos Authores in iis, in quibus Romanæ Ecclesiæ adversantur, confutare aggressus esset; ita reprehensioni obnoxium se facere, dum illorum libros ad impugnandas Orthodoxorum sententias perlegit & transcribit.

(a) Guilielmus REGINALDUS in *Calvino - Turcismo lib. 2. c. 10.*

(b) *Bullar. tom. 1. Const. 113.*

§. 321.

*Quos ipse
male im-
pugnat:*

Et quibus demum rationibus refellit Authorum Catholicorum sententias? Abunde ostendimus (*Dissert. II. § III.*) quàm debilibus, æquivocis, & ex malevola interpretatione desumptis argumentis innitatur, solisque frequenter exclamationibus rem omnem confectam putet, modò ad lacrymas, modò ad risum Lectores excitando, scilicet ad imitationem Christi, de qua gloriatur. (§. 312.) Nam sibi non succensendum dicit, *si plura Casuistarum inventa modò lacrymis defleat, modò jocis & salibus perfricet.* (a) Unde alicubi (b) textum paucis lineis constantem inchoat à lacrymis (*quicumque hæc secum animo serio reputaverit, comprimere vix lacrymas poterit*) de his autem ciendis desperans, finit ridendo: *non habeo, unde meliùs refellam inauditaparadoxa, quàm deridenda proponendo.* Nihil verius ullibi à P. Concina dictum puto, quàm quòd non habeat, unde meliùs refellat quorundam authorum opiniones. Argumentorum defectum opportunè suppleat carchinni. Fingit paradoxa, quæ deridenda proponat, dum non invenit solidam rationem, qua opiniones Authorum oppugnet. Apud S. AUGUSTINUM (c) inter colloquentes unus dicit: *nihil mihi tam ridiculum, quàm ista definitio videtur.*

Reponit alter: fortasse; pedetentim tamen quaeso, ut ratio præveniat risum tuum: nihil enim sædius risu irrisione dignissimo. Splenem & stomachum Patri Danieli inter alia movet argumentatio, qua Evangelica Dogmata opinionibus in scholas recens inductis comparantur. At quis tam stolidæ Theologiæ reus est? Inconcussa manent Evangelii dogmata. Id nonnunquam dubitatur, an hoc vel illud negotium recens celebrari coeptum, istis immobilibus principiis conforme sit, vel non: & in hoc dubio potest nonnunquam, re pensiculatoriùs considerata, aliqua opinio prævalere, quæ antea aliis displicuerat. Si de Legibus humanis loquamur, simile quid quotidie occurrit in scholis, ubi disputatur, an hoc vel illud negotium sit legibus conforme; an hæc vel illa ratio testandi sustineri juxta Leges aut Canones debeat. Sæpe integræ scholæ sibi adversantur: neutra tamen pars potest alteri improperare, quòd leges antiquas conculcet, quòd novas leges inducat: sed potiùs utraque pars profitetur venerationem erga leges. Imò omnis fervor controversiæ inde exurgit, quòd utraque pars veteres leges & Canones velit accuratè servatos. Exemplum in re Morali præbent Montes Pietatis. Nemo propterea adeò nugatorius est, ut Jurisprudentia, aut *Theologia media* opus esse censeat.

(a) *De usur. Contr. trin. fol. 57.*

(b) *Ibid. fol. 143. 144.*

(c) *Lib. 1. contra Academ. c. 5. n. 13.*

§. 322.

Tantus aliorum Authorum contemptus honestiori causæ adscribi vix posse censetur, quàm erroneæ persuasioni, qua ^{Nimirum} *sibi confisus.* P. Concina, Philautiæ pro humanæ fragilitatis conditione non omnino expers, leviculas rationes à se excogitatas, & æquivocationes fortè malè intellectas, pro evidentibus demonstrationibus, & ineluctabilibus argumentis habet, vel habere

bere se simulat : probra etiam omnia & censuras conjici in aliorum opiniones posse existimat, quæ necessaria consecutione ex illis sequi demonstrare sibi videtur. Cùm igitur omnia, quæ sibi ad Authores quosdam contemptui exponendos in calamum fluunt, demonstrata putet : consequens est, ut omnia sibi licere existimet. Adversarios suos cæcutire, & puerilibus ineptiis implicari, se autem puriore luce perfusum credit, qua alios quoque irradiare cupit, dum identidem jactat, se omnia pleno in lumine ponere, licet revera meras tenebras affundat. Excusat quosdam (præcipuè digitum intendit in Italum interpretem Broederfenii) *ob bonam fidem ignorantia partam : verum enim vero si in tanta lucis plenitudine cæcutire pergant, certè non video, qua in posterum ratione suffragari eis bona fides possit.* (a) Adeò magnificè sentit P. Concina de Sole illustrissimo, quem exhibet in suis libris cæcutienti Italiæ, de qua ibi loquitur. Sentire videtur vir iste cum illo Doctore Hispano, Bartholomæo de Albornoz, (b) rerum veritatem in profundissimo quodam puteo depressam occultari, & delitescere, & singulo quoque anno ad latum digitum assurgere, & quanto quisque visus acumine & perspicacia præstat, tanto magis illam attingere, & facilius intueri. Cæteris igitur cæcutientibus, lynceis oculis præditus P. Concina, veritatem quæ doctissimos viros hucusque latuit, de facie ad faciem aspexit, perspicacique intellectu suo penetravit. Sæpe tamen videtur P. Concina, dum eam crinibus invitam vult ad se trahere, inanem veritatis umbram sectari.

(a) *De usur. contr. trin. fol. 387.*(b) Apud Felic. DE SOLIS *de Censib. c. 4. n. 2.*

SECT-

SECTIO II.

Responso ad Digressionem P. Concina contra Authorem primæ Dissertationis.

§. 323.

Dissertatio prima, quam de hoc Usurarum argumento *P. Concina* in hujate Academia publicè propugnavit quidam Ec-
 clesiæ Collegiatæ Canonicus, Franc. Jos. Barth, dono *carpit*
 nescio cujus (certè non meo) obvenit R. P. Danieli Conci- *prima Dis-*
 na eo fere tempore, quo Præfationem scribebat, *sertatio-*
nis
Theologiæ
Christianæ Dogmatico-Morali præfigendam. Hujus Caput XI.
 impendit lapsibus, ut ait, meis emendandis: imò per alios
 etiam Theologiæ suæ Tomos, quorum novem nuper ob-
 tinui, brevis illius Dissertationis, quam duodecim circiter
 foliis constare dicit, mentionem ingerere non dedignatur.
 Plautino verbo ait, (a) me in lustrandis operibus suis *apros*
in mari venatum esse. *Apros* marinos exhibet Aldrovandus:
 (b) puto me non pauca ejusmodi monstra in operibus
 illis deprehendisse: si tamen adeò jejunam prædam hanc
 credit P. Concina, miror ego quòd illi ex retibus duodecim
 foliorum expediendæ plures Theologiæ suæ paginas impendat.
 Sicut ille *opportunam Digressionem* hanc in principio sui
 operis credit: ita ego quoque in fine harum Dissertationum
 opportunum locum existimo modestæ responsioni. Nihil
 attingam, nisi loca illa, in quibus me laceffitum invenio.
 Non alium ordinem observo, quàm ut Theologi hujus ve-
 stigiis insistam.

(a) *Theol. Christ. Tom. 7. fol. 333. n. 8.*(b) *De Piscib. lib. 3. c. 12.*

§. 324.

Titulum: Circa ipsum Titulum Dissertationis, quæ Rigor Moderatus inscribitur, nodum in scirpo quærit P. Concina. Ait, si otio abundaret, se sciscitaturum, cur *Doctrina Pontificia RIGORIS MODERATI nomenclatura insigniatur?* Neque ad quæstionem hanc proponendam, neque ad responsum reddendum, multo otio opus est. SS. D. N. BENEDICTUS XIV. non magis ab opinionibus laxis, quàm ab iis, quæ nimium, & intolerabilem rigorem inducunt, alienum esse se profitetur. (a) Scitatur itaque non laxitatem, neque rigorem nimium; ergo Rigorem Moderatum, ut in aliis doctrinis, ita etiam in Encycli- ca Epistola de Usuris. Quid obstat igitur, quo minus eximium hoc Doctrinæ Pontificiæ encomium Dissertationi de Usuris præfigam? Placuit aliis hæc inscriptio: fortè nec P. Danieli displicet, qui tamen sua non interesse credit, ut quidpiam in his Dissertationibus sibi placere ostendat. Interrogatio quam subjungit: *si durus sermo sit & rigidus; ideòne falsus? si benignus & dulcis; ideòne verus?* huc omnino est imper- tinens. Adeò non abhorret prima illa Dissertatio Rigorem (modò moderatus sit) ut potius in eo versetur, Rigorem Doctrinæ Pontificiæ circa usuras ab Ingolstadiensi Academia constanter esse assertum. Rigoris autem istius specimina ibidem exposuimus, ut nec in minimo deflectamus à vera notione mutui: ut nec minimum admittamus lucrum ratio- ne mutui perceptum: ut ex nullo mutuatarii emolumento justum lucri titulum eruamus &c. Hic tamen Rigor moderatus sit oportet non excludendo justos titulos, aut legitimos contractus, neque convitiis aut calumniis insectando illos, qui in controversis opinionibus aliud à nobis sentiunt. Im- moderatè autem rigidi principia adstruunt, vi quorum elimi- narentur varii justii tituli aut legitimi contractus: aut aliorum opiniones eorumque authores magno fastu contemnunt,
suis

suis opinionibus longè ineptioribus inflexibili pertinacia in-
hærentes.

(a) *Epist. Encycl. de Extensione Jubilæi, quæ incipit Celebrationem
magni Jubilæi. dat. 1. Januar. 1751.*

§: 325.

Ægrè fert P. Concina, Commentario suo in Epistolam ^{Suaque} Encyclicam, & Tractatui de Usura Contractus Trini (^{confusionè} de his enim solis locutus fueram) objici, quòd nullus in iis re-
periatur ordo, quòd mera confusione misceantur omnia. Responsionis loco ad quemcunque Lectorem provoco. Fir-
miter mihi persuadeo, omnes illorum Tractatum Lectores una cum ipso P. Concina non aliter sensuros esse. Huc enim
pertinet, quòd in Commentario (a) ad Lectorem præfatur: *unum à te peto, efflagitòque, ut nonnulla calamo properante repe-
tita ignoscas. Si plus otii fuisset, brevius, politiusque opus prodiret.* Quibus verbis videtur insinuari, per Commentarium
Concinianum id accidisse sapientissimæ Epistolæ Pontificiæ, quod ne suis Pandectarum libris contingeret, sollicitè cavebat
Justinianus Imperator, Commentarios in illos libros severè prohibens, *ne verboritas eorum aliquid legibus nostris adferat ex
confusione dedecus.* (b)

(a) *Fol. XII.*

(b) *L. 1. §. 12. & l. 2. §. 21. C. de vet. jur. enuel.*

§. 326.

Miratur Theologus Dogmatico-Moralis ^{Apublico} adolescentum in- ^{Professere}
structioni addictos, pretioso otio abuti, ut in malè confarcinata opuscula sua stilum arment. Meum non est, ut vel de aliis
opusculis P. Danielis Concina, vel de consilio eorum, qui contra ipsum scripserunt, rationem reddam. In meis certè Dissertationibus Auditorum meorum instructioni non defui. Nec

Diss. III,

G g

no.

nomen, nec Opera hujus Authoris tanti apud me fuissent, ut calamum admoverem, nisi eorum, qui me audiunt, interesse credidissem, ut genuinam Pontificiæ Sedis doctrinam de Usuris, quam SS. Pontifex BENEDICTUS XIV. in suis Literis Encyclicis tradidit, intimiùs perspicerent, conformémque agnoscerent iis Juris Pontificii principiis, quæ in quotidianis Prælectionibus percipiunt.

§. 327.

Notata,

Dixeram ad Lectorem, (*Diss. I. fol. 3.*) quorundam libros similes videri turbido & ex intimis recessibus agitato vortici &c. P. Daniel Concina per ironiæ figuram in hac similitudine urbanitatem, comitatem, & moderationem desiderat. Quorundam libros hac nota signandos esse, nemo negabit: de nullo certo Authore, de nullo certo libro id scripsi. Si P. Daniel Concina in suis libris aliquid deprehendat, quod ab ejusmodi vortice abluere non videtur, & ex ea causa hanc similitudinem sibi applicet, me non invito, nec invitis fortè etiam aliis Lectoribus id faciet.

§. 328.

oppositam

Putat P. Daniel, totam doctrinam meam in 200. §§. intersectam, decem §§. expediri commodè & perspicuè potuisse: sed novam Wolfi methodum fucum mihi forsitan fecisse, qua nulla ineptior ratio tractandi argumenta Theologica. Fateor, me refutationem Patris Concina non tantùm ad decem §§. sed ad duo, vel tria verba, vel potiùs ad tacitum contemptum constringere potuisse. Verùm, ut dixi, (§. 326.) Epistolam Encyclicam Summi Pontificis de Usuris ob oculos ponere Auditoribus meis volui: qua occasione proferendus fuit sensus Doctorum Ingolstadiensium circa præcipuos Epistolæ hujus articulos, ut obviaretur dicteriis Concinianis in altera Dissertatione allegandis. A nemine igitur fusiorem doctrinam, sed potiùs brevitatem à multis incusam deprehendi.

§. 329.

§. 329.

Quod ad methodum attinet, possem retorquere ipsa *Perspi-*
 verba Conciniana in alium detorta: (a) *si doctrina eadem est, cuam me-*
quid methodum præcisam, atque perspicuam cavillaris? Qui Wol- *thodum.*
 ffi methodum à me affectatam dicit, ignorare se demonstrat
 Wolfii methodum, ac cæcè damnare. Non me profiteor
 Wolfianæ methodi patronum: officium hoc relinquo R. P.
 D. Gregorio Rotfischer, Coenobitæ ad S. Emmeramum
 Ratisbonæ, qui nuper eam methodum ad Catholicæ Theo-
 logiæ dogmata transtulit. Id solùm observo, Patrem Con-
 cina nescio quo fato, pro defendenda etiam causa optima
 plerumque uti probationibus ineptissimis. Impugnat me-
 thodum Wolfianam primùm hoc stringenti argumento ad
 hominem: *quod nec Græcia, nec Latium novit, Sarmati, Cimbri*
Taifali, Teutoni invenerunt? (b) Absit ut Casuista Italus discat
 quidpiam ex istis Barbaris! Dein ait, (c) hac methodo uti
 non posse, nec *Advocatum* qui ad tribunal Senatorium cau-
 sam peroret; neque *Concionatorem* pro suggestu; neque *Legat-*
tum coram Principe; neque *Politicos* in Senatu: *inepta itaque*
methodus ista &c. Ego autem infero, adhuc ineptiorem esse
 illationem Patris Concina. Qui utuntur methodo Mathe-
 matica, non docent methodum Mathematicam, nec eam
 Advocatis, Concionatoribus, Legatis aut Politicis imitan-
 dam proponunt: sed Mathematica methodo docent verita-
 tes in foro, in Senatu, in suggestu, in communi sermone
 utilissimas. (d) His autem me non immitto; nam de gusti-
 bus non est disputandum. Quibusdam displicet methodus
 Wolfiana: pluribus methodus Conciniana; quia credunt,
 hac methodo nimium propagari opiniones benignas, dum
 istas ex variis Probabilistis collectas P. Concina exhibet, &
 frequenter non nisi sarcasmo, vel vana exclamatione, certè
 nullo solido fundamento impugnat, adeò ut periculum in-
 gens sit, ne opiniones, quæ ab Authoribus suis asseruntur

probabiles, hac methodo Conciniana reddantur probabiliores: nam sola nominis Conciniani autoritas plerosque ad damnam opinionem aliquam non pertrahit. Timeo, ne magni conatus à scopo aberrent.

(a) *De usur. contr. trin. fol. 389.*

(b) *Theol. Christ. tom. 6. Dissert. proleg. c. 6. n. 3.*

(c) *Ibid. n. 4. seqq.*

(d) Vid. *De Methodo Mathematica brevis Commentatio*, quam Wolfius præfixit Elementis Matheseos universæ. Item *Regula præcipua Methodi Mathematica* collectæ à P. Philippo Steinmeyer. Ubi in præfatione ait: *sunt equidem, qui methodum mathematicam nondum probè perspectam non modo exhibitant ipsi, sed aliorum etiam risui & contemptui exponere laborant. Enimvero hos ego arbitror contra phantasmata potius sua, quàm contra methodum pugnare.*

§. 330.

Cavillationes

Has objectiones suas contra meam Dissertationem *quiquilias* vocat P. Concina, seque aliquid *solidi* quod objectet, habere insinuat. Ait, *gravem dicam* me adscripsisse P. M. Laurentio Berti, Commentarii sui Approbatori, dum scripsi, ignorare me, *an seria mente approbator Conciniani Commentarii delectationem legentium præfagiat.* Non exigent, puto, Approbatores, ut singula elogiorum, quibus libros ornant, verba ad severam trutinam ponderemus. Si methodum & eruditionem (a) in libris præclari istius Viri Laurentii Berti attentius considero, magis semper firmor in dubio meo, an approbando libros Patris Concina seria mente præfagiat delectationem legentium, nisi fortè eorum, qui delectantur legendis Satyris. Hoc dubium non injuriam infert approbatori, sed laudem potiùs.

(a) Alias qualitates discutiendas relinquo Archiepiscopo Viennensi in Gallia.

§. 331.

§. 331.

Ludit porro P. Concina variis sarcasmis in Professoris *Varias* Ingolstadiensis *Logicam* ex eo, quòd D. Canonicus ille, qui Dissertationem primam publicæ concertationi subjecit, in Dedicatione suo proprio nomine ad Eminent. & Sereniss. Cardinalem de Bavaria directa, dixerit, quòd *insolentia libri Concini non parum lædat auctoritatem Serenissimæ Domus Bavaricæ, quæ Ingolstadiensem Academiam insigni Liberalitate & Magnificentia fundavit.* Si mea etiam faciam hæc verba, nihil in regulas bonæ Logicæ peccasse videbor. Non dicit ille D. Canonicus solummodo, quòd Serenissima Domus Bavaria hanc Academiam fundaverit, sed quòd *his præcipuè temporibus splendidiorem reddere laboret.* Quidni igitur authoritas Serenissimæ Domus, quæ rei Catholicæ firmissimum in Germania præsidium est, lædi censeatur, dum per orbem spargitur, in Academia illa, quam his præcipuè temporibus hi Principes maximopere fovent, illustrant, frequentari à suis subditis jubent, *originem atque progressum suum nactas esse monstrosas chimæras; novam, prodigiosam, atque inauditam Theologiam: (a) haberi veluti opus ejusdem Universitatis, (b) quod adoptat damnatas hæreticorum sententias, vetera & nova Paradoxa erronea conjungit, & errorum portentosam efficit chimæram, (c) ex qua horrendæ blasphemie necessariò consequuntur. (d) Ex hac scribendi insolentia si quis lædi auctoritatem Principum Bavaricæ arguat, non geometrica argumentatione, vel Wolfiana methodo opus habet, ut sanum intellectum convincat. Verùm ea omnia, quæ hucusque objecit P. Daniel Concina, inter quæquillas, uti ipse supra nominavit, reputanda censet: nam ad *seria* se progredi dicit.*

(a) *De Usur. contr. trin. fol. 259. 261. 262.*(b) *Ibid. f. 269.*(c) *Ibid. fol. 286. 289.*(d) *Ibid. fol. 283.*

Et ironias Seria ironia conqueritur, quòd adversus unum Fratrem Danielem, misellum homulum, tot scriptorum agmina insurgant, & Trivultiani in Gallia, & Bollandistæ in Belgio, & Bavari in Germania, & Longobardi in Italia. (a) Si Ismaël olim conquestus fuisset, quòd manus omnium contra eum: mox responsum ferus homo tulisset, quia manus ejus contra omnes: & è regione universorum Fratrum suorum figit tabernacula. (b)

(a) Ad hanc querelam non sine specie factus propositam observat Author di Storia Letteraria d'Italia vol. 2. pag. 52. che anche contro un Incendiario, il quale da una ad altra Città andasse appiccando fuoco, da tutte le parti si griderebbe contro di lui, ne questi potrebbe già ciò recarsi se non pazzamente a vanto &c.

(b) Genes. XVI. 12.

Opposit. Magis seriæ querelæ occasionem dedit D. Canonicus Barth, dum in Literis Dedicatoriis patrociniū Eminentissimi Cardinalis de Bavaria implorat pro tuenda Universitate Ingolstadiensi. Desperatæ causæ argumentum hoc esse, & honestos literatos quàm maximè dedecere putat P. Concina. Desperatam ergo causam egit P. Daniel in libro suo de Usura Contractus Trini, cujus quinta Dissertatio præcipuè animos Ingolstadiensium commovit. Ibi enim in Epistola Dedicatoria, Eminentissimi Cardinalis, cui librum illum consecrat, & ipsius Summi Pontificis Patrociniū iteratò implorat his verbis: ad Tuum, Princeps doctissime, confugio patrociniū, Tuūque etiam atque etiam imploro præsidium. (a) Utriusque Vestrum iterum præsidium imploro: quandoquidem hoc novum pro Ecclesiæ doctrina certamen novos mihi paritulum, imò jam peperisse adversarios facile quisque novit. (b) An igitur illi, qui contra adversariam tantis munitum clypeis publicam con-

cer-

certationem sustentaturus est, ægrè feratur, si de Patrocinio potenti sibi & Universitati Ingolstadiensi prospiciat?

(a) Fol. IX. (b) Fol. XVIII.

§. 334.

Hæc eruditionis gratia se delibasse dicit P. Concina. Postquam igitur primùm quisquilias, dein solida, mox seria, in super eruditionis gratia quædam proposuit, demum ad id quod caput est, accedit. Legit in Præfatione meæ Dissertationis primæ, quòd in quinta præcipuè Operis Dissertatione, *Academiam Ingolstadiensem... veluti PESTILENTIÆ CATHEDRAM*, è qua horrendæ blasphemie, & virulentæ hæreses doceantur, orbis totius execrationi & ludibrio exponat. Hanc sibi impactam calumniam & afflictum crimen magna confidentia à se amoliri conatur. Si in citata Dissertatione, ait, sive in quolibet opere meo reperiatur scriptum, præfatam Academiam esse veluti cathedram pestilentie, Opera mea omnia carnificis manu flammis comburantur. An de sola hac voce Cathedra Pestilentie, conqueritur P. Daniel? Nequaquam. Pergit enim: si in citata Dissertatione, aliòve libro meo quid vel simile offendatur, unde P. Zech eruere legitimè præfatam imposturam potuerit, eidem libri mei subjiciantur pœnæ. (a) Consueta hæc est animi præfidentia in hoc authore, quam paucis retundo.

(a) Graviorem pœnam sibi his verbis dicit P. Concina, quàm dicitaverit in Literis ad Scipionem Maffejum datis 1. August. 1750. *Io ho sempre pregati, e dirò provocati tutti quelli, contro ai quali ho scritto, che mi additino una sola parola d'ingiuria, o di strapazzo contro alle persone, con promessa ferma di volerla subito ritrattare, essendo persuasissimo, che così debba fare Ogni Cristiano, non che Ogni Religioso.*

§. 335.

Ingolstadiensibus impactam

Si nomine CATHEDRÆ PESTILENTIÆ intelligam cum S. Augustino *perversam doctrinam*, (a) argui non poterō: doctrinam Patris Pichler, quam P. Daniel exagitantem sibi sumit, in Universitate Ingolstadiensi publicè ex cathedra traditam, & libros ejus fere integros ad calamum ibidem dictatos fuisse meminimus: imò asserit (quamvis falsò) P. Daniel, illud opus à Cancellario hujus Universitatis approbatum, & propterea librum illum haberi veluti opus ejusdem Universitatis: (b) doctrinam quoque in eo contentam, originem & progressum suum nactam esse in Universitate Ingolstadiensi. (c) Et proh qualem doctrinam! quæ scilicet omnium errorum scaturigo est: Deum ignorantem efficit, & hominum regimini illum subjicit: leges omnes naturales evertit, & religionem Catholicam hostium sibilis, & derisioni objicit: (d) per quam approbante Almæ Universitatis Cancellario, traduntur blasphemie incredibiles: Principes supra Divinum Tribunal evehuntur, illorum arbitrio leges ipsæ Dei subduntur: & Primatus Divini Legislatoris manifestè evertitur, adeò evidenter, ut nemo vel in dubium revocare possit: (e) qua admissa doctrina, Deus prohibendo usuras, bonum commune rerum publicarum perturbavit, subditos oppressit, ignorantem se prodidit in publici boni provisione, imò injustitiam maximam irrogavit universo humano generi. Unde compellitur interrogare P. Concina, callentiorēsne sint Universitatis Ingolstadienæ Professores eorum quæ noxia sunt, aut congrua Reipublicæ, quam Deus ipse? (f) Doctrina adeò portentosis monstris foecunda, ut ea perlecta P. Concina sibi somniare videatur & delirare. (g) An non in Cathedra Pestilentie sedere illi existimantur, qui ejusmodi doctrinam tradunt? An non Cathedram Pestilentie vocare arguitur P. Daniel scholam illam, ex qua adeò abominanda, portentosa, & blasphemis turgens doctrina prodit? Ex Academia Ingolstadiensi, tanquam portentorum horum matre, eam prodire P. Daniel affirmat: an non eruere inde licet,

cet, à P. Daniele Academiam Ingolstadiensem veluti *Pestilentiae cathedram orbis totius execrationi & ludibrio exponi*? P. Concina *ad Universitatem Ingolstadiensem causam istam appellat*. Ne in causa propria Judicem hæc agere videatur, iudicio ego eam relinquo Literatis omnibus, moderatiōis non ignaris, an P. Concina contumeliosæ criminationis, an verò ego *imposturæ* reus sim. Pœnam ignis, quam suis libris ipse dicit, non exequetur Academia Ingolstadiensis: sufficit mihi Judici, quòd reus seipsum pœnæ offerat. Turpior nota nomini Authoris inuretur, quàm flamma posset inurere libris. *Ingeniosos sæpe ironicè vocat Ingolstadienses*. Certè adeò stupidi non sunt, ut post tam horrendam diæteriorum grandinem, credant nullum verbum minùs modestum è calamo Patris Concina in se unquam excidisse: solos errores Cathedræ Ingolstadiensis salibus perfricari, exactis tamen omnibus ad leges honestatis, Charitatis & Veritatis, prout ipse protestatur. (h)

• (a) *In psalm. 1.*

(b) *De usur. contr. trin. fol. 269.*

(c) *Ibid. fol. 262.* (d) *Fol. 268.*

(e) *Fol. 280.* (f) *Fol. 284.* (g) *Fol. 285.*

(h) *Comment. fol. 168.*

§. 336.

Quæris Reverende Pater, cur in prima mea Dissertatio- *Maie*
ne verba tua non rescripserim? cur non paginam? &c. Facile respondeo tuæ interrogationi: quia nolui more tuo eadem identidem repetere, necessariò hæc verborum & paginarum designatio differenda erat in locum proprium. Secunda & tertia Dissertatio, ubi juxta Divisionem in prima constitutam, de Moderatione à Te læsa differendum erat, hanc allegationem sibi propriam vendicavit. Non est igitur, quòd roges Universitatem Ingolstadiensem, quam pro com-
Diff. III, H h pen-

pensanda contumelia in libris tuis illata insignem & revera de Ecclesia Catholica optimè meritam prædicas, ut à talionis pœna misericorditer me absolvat: neque te torqueat Reipublicæ literariæ de me iudicium. Comprobatum à pluribus fuit Viri summi, quem inter Adversarios tuos nequaquam numeras, iudicium, quod in Epistola alteri Dissertationi præfixa ad Eminentissimum Cardinalem QUIRINUM scripsi, probare se in priore Dissertatione omnia, præter Modestiam, quæ erga talem Adversarium videretur nimia. Sarcasmis tuis, Reverende Pater, negotium tuum non conficies: novit Respublica literaria artes tuas.

§. 337.

Purgat: Audire juvat, quam ansam scribendi mihi dedisse fateatur P. Daniel: primùm quòd *confutaverit opinionem, quam P. Pichler, Professor Ingolstadiensis, contra communem Theologorum Catholicorum doctrinam defendit.* Dein, quòd *plura absurda, ut Theologi omnes solent, illam consequi evicerit.* Primum quod attinet, socium me habet P. Daniel in confutatione opinionis Pichlerianæ, ut patet ex *Dissert. II. à §. 239.* Dein si absurda ex ea doctrina saltem verosimili argumento erueret, nemo ægrè ferret. Verùm boni Superi avertant ab Ecclesia Catholica, ut *Theologi omnes soleant* ejusmodi malevolos impetus nomine *Theologicæ argumentationis* venditare. Veram scribendi causam aliàs prodidi. (§. 326.) cur autem Tractatus Concini mentionem frequentius interseram, abunde ex dictis patet. Scilicet tanta verborum intemperie Viro optimo, de re Catholica præclarè merito, foedus cum hæreticis objicere, blasphemias, opinionum portenta affingere: Universitatem Ingolstadiensem tanquam matrem horum monstrorum diffamare, & id quidem circa talem opinionem, quam ipsi Professores Ingolstadienses à Romanis Doctoribus didicerunt, & quæ longè frequentius in aliis Aca-
demiis

demiis hucusque tradita fuit, & hodie dum traditur: & quidem hæc omnia præstare per mera sophismata, ineptasque declamatiunculas, ut fusè in *Dissert. II.* ostensum est: hæc planè dederunt ansam prodendi sensum justidoloris. Omnes igitur, qui alteram & tertiam Dissertationem meam legere voluerint, convicti erunt de veritate criminis, quod in Præfatione primæ Dissertationis Patri Concina imposui: poenam suis libris ipse dictat. Sed MODERATIONEM, quam in ipsius libris non reperimus, exhibebit Universitas Ingolstadtensis contra confitentem.

§. 338.

Alterum quod tanquam capitale ex prima Dissertatione *Movetque* mea objicit, sunt verba illa: *quidquid Moderationis in iisdem Literis (BENEDICTI XIV. de usuris) occurrit, id omne respuit & proculcat Commentator Italus.* Ex his verbis infert, se tanquam Pontificiæ Decretalis contemptorem & conculcatorem traduci. Imò capere non potest partitionem harum Dissertationum in Rigorem & Moderationem. Nam ait: *Rigor, quem acceptant Professores Ingolstadtenses, moderatusne, an immoderatus? si secundum; immoderatum ergo rigorem Pontifex docet. Si primum; futilis ergo, & inepta distinctio &c.* Jam suprâ (§. 324.) inter quisquilias suas oppositionem de inscriptione harum Dissertationum movit. Sentit credo, quòd sit argumento & homini apta. Nemo tam hebes est, ut inter contemptum Constitutionis, & neglectam ejus Moderationem discrimen ignoret. Qua ratione P. Concina violet & proculcet Moderationem Pontificiam, abunde ostendit mea *Dissertatio II. & III.* Partitionem Dissertationum in Rigorem, & Moderationem Decretalis Pontificiæ qui non capit, omnis Moderationis expers sit oportet. Quis improbabit Panegyrim de S. Jacobo, inscriptam: *Zelus dulcis*, in cujus prima parte laudaretur ejus Zelus; in altera Zeli dulcedo? & econtra

Philippicam in quempiam Casuistam, inscriptam: *Zelus amarus*, eadem divisionis forma servata, præmissis textu ex epistola S. Jacobi III. 14. *Si Zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari &c.* Seu magis ad hominem, an adeò inepta esset partitio, si quis illustraret Rigorem Summi Pontificis, & Commentatoris Literarum Pontificiarum, illum quidem *Moderatum*, hunc *Immoderatum*. An censeretur hic Panegyrista peccare contra leges bonæ divisionis?

§. 339.

Ineptas

Insinuabam *Dissert. I. §. 118.* ad rem ibi tractatam, non pertinere Ironiam de Probabilismo & Probabilistis, eorumque fervore in vindicanda Ecclesiastica Potestate &c. Jam reddit justam nominati Probabilismi causam P. Concina; quia *P. Pichler leges naturales & divinas PROBABILITER conditionatas asserit, hominumque in scenore probando, arbitrio subjectas.* Frustra P. Concina amarulentam suam ironiam in Probabilistas dulcorare satagit. Nam nequaquam ibi agitur de opinione, quam P. Pichler tanquam *probabilem* asserit: sed agitur de quadam propositione, quam, ut in *allegato §. 118.* ostendi, hausisse P. Pichler potuit ex Cardinale Cajetano, & Dominico Soto, non probabilismi, sed rigoris potius nimii circa usuras accusatis: ut proin propositio Patris Pichler, de qua ibi sermo est, non tam à Probabilismo, quam à Rigorismo provenire dicenda sit. Impertinens igitur erat Ironia illa; & futilis ejus defensio.

§. 340.

Questiunculas,

Ajebam eodem loco, nec fautorem, nec amicum me esse mitissimi Probabilismi. Plenum ex hac attestazione gaudium sentiret P. Concina, nisi illud interturbaretur per vocem *mitissimi*. Quid igitur? An omni Probabilismo renuntian-

tiandum est? Etiam quando opinio est inter probabiles probabilissima? Neutiquam. Sed cupit scire P. Daniel, an *sim saltem mitis, mitioris, benigni vel benignioris Probabilismi fautor & amicus?* Quid ista ad presentem causam? Imò, ait P. Daniel, *hoc patifaciendum superest.* Siccine ergo paucis me expedio. Jam dudum constitui, cum nullo mero *Casusista* de Probabilismo disceptare: etiam P. Concina non exiget, ut in sui gratiam ab hoc proposito discedam.

§. 341.

Non probat P. Concina, quæ ego *injustè & hallucinatio-* *Ad cau-*
ne deceptus scripsisse ipsi videor *adversus R. P. Eusebium Amort* *san suam*
Virum Cl. & de Republica litteraria quàm meritissimum, sibi que non perti-
amicitiæ fœdere junctum. Solatio sit Patri Danieli, quòd mihi *mentes,*
optimè conveniat cum R. D. Amort. Circa ea, quæ in *prima*
Dissertatione §. 176. scripsi, neque deceptum me existimo,
neque injustitiam commisisse. Ejusdem *Questioni Morali*
paucas lineas, cum pluribus opus non esset, opposui in
Dissertatione II. §. 275. quæ ipsi adedò satisfecerunt, ut me
commendaverit à *Moderatione animi.*

§. 342.

Reliquam doctrinam de usura in *Dissertatione I.* pro- *Laxa de-*
pugnata, omnibus calculis probat P. Concina. Dubito *strina*
an æquè benignum iudicium sit formaturus de doctrina *strina*
Dissertationis II. & III. Unam tamen propositionem in *Co-*
rollariis Num. 19. *Dissertationi primæ adjunctam, Ecclesiæ*
doctrinæ adversari credit, hanc scilicet: Ut Clerici ex Rediti-
bis Beneficialibus licitè & validè testentur ad causas profanas, ef-
ficere potest consuetudo rationabilis: quòd autem consuetudo ita te-
standi per totam aliquam Diœcesim illimitatè vigens, sit rationabilis,
difficile probatu est. Hanc propositionem non tantùm in *Præ-*
fatio-

fatione Tomi I. Theologiae Christianae breviter perstringit : sed etiam Tom. II. fol. 5. inter propositiones nimium laxas collocat, & fufius impugnat fol. 109. § III. Uti possum verbis hujus Authoris, quod injustè & hallucinatione deceptus me infectetur. Gaudeo tamen, oblatam mihi occasionem explicandi mentem meam, etiam alibi hæc folia lecturis : in hujate enim Academia notus omnibus est animus meus testamentis his Clericorum & prætenfæ consuetudini, aut statutis consuetudini huic innixis circa hæredum profanorum successionem minimè favens (a) Utor circa hæc illo Plautino : *Leges mori serviunt : mores autem rapere properant, quæ sacrum, quæ publicum.* (b) Unde etiam omnes facilè intellexerunt, in allegata propositione impugnari hanc consuetudinem, sed modestè : cujus modestiæ causam jam dabo.

(a) Huc non pertinent ea, quæ circa Bona Clericorum ab intestato morientium observantur in Bavaria, juxta specialia Concordata cum Episcopis, nominatim cum Augustano, anno 1684. art. 10. Cum Passaviensi, anno 1690. art. 21. & pro Diocesi Ratisbonensi juxta Decretum anni 1698.

(b) In *Trinamio act. 4. scen. 3.*

§. 343.

Circa testamenta Clericorum

Viget, ut in hac Provincia omnibus notum est, in vicinis quibusdam Diocesis consuetudo, (a) qua Clerici absque ulla differentia bonorum, quæ vel ex Beneficiis Ecclesiasticis, aut aliunde ex titulo profano acquisiverunt, liberè testantur etiam ad causas profanas, Episcopo non tantùm non repugnante, sed etiam ad literam exequente has ultimas voluntates. Alicubi modica data pecunia hanc libertatem redimunt : vel detractis pro causa pia paucis aureis obligationi suæ satisfecisse creduntur. In Diocesi Eustettensi, in qua scribo, libertas testandi ortum habet ex Privilegio Bertoldiano, dato anno 1364. Eo tempore, ut loquitur Bertoldus

dus Episcopus in suis Literis, Laici morientium Clericorum
 res certatim diripiebant, adeò ut aliquando, antequam anima
 migret à corpore, ablatis lectis, supellectilibus, & facultatibus aliis,
 relinquuntur corpora solo strata, & qua tradantur Ecclesiasticæ se-
 pulturæ, desit substantia. Unde Clerici occasionem sumebant,
 inutiles sumptus faciendi, & res suas vanè dispergendi, di-
 centes sibi nil velle in vita detrabere, ex quo post mortem rebus suis
 à laicis taliter spoliarentur, & aggregata laboribus alieni diripiant, nec
 de eorum substantia provideatur domesticis vel amicis. Huic malo
 remedium positurus Bertoldus, rebus gestis clarissimus, (b)
 gravissima sanctione statuit, & concedit, ut omnes & singuli...
 Clerici seculares suæ Diocesis disponendi & ordinandi de rebus suis
 mobilibus & immobilibus, & easdem donandi, testandi, legandi,
 vel coram duobus testibus idoneis suum testamentum condendi, seu
 nominandi & recipiendi executores testamenti, qui de rebus testan-
 tis disponere valeant, plena potestate gaudeant & liberam habeant
 facultatem, prout suarum saluti congruere viderint animarum. Pro-
 pterea sub pœnis gravibus prohibet, ne quis quempiam Clerico-
 rum cujuscunque gradus, conditionis vel ordinis, in personis vel
 rebus contra prædictam libertatem perturbet, invadat aliquo modo
 seu molestat in vita vel in morte. &c. Vult autem vicissim Epi-
 scopus, ut Beneficiati, qui hac gaudere voluerint libertate, singu-
 lis annis duas Missas cum nota, primam pro Episcopis, bene-
 factoribus & fidelibus defunctis; secundam pro salute vivorum Epi-
 scoporum, & Benefactorum & pacifico statu Ecclesiæ: alii verò
 Sacerdotes omnes & singuli alteram earundem Missarum sine nota,
 prout uniuscujusque conscientia dictaverit & devotio, devotè cele-
 brent & attentè.

(a) De aliis Regionibus vid. BARBOSA *Jur. Eccl. univ. lib. 3: c. 17. n. 67.* & alii apud eum citati.

(b) Vid. GRETSERI *Catalogus Episcoporum Eystetens. in recent. edit. tom. 10. fol. 861.*

Hanc sanctionem usus ipse & praxis quotidiana declarat *Ad causas profanas*, ea ratione, ut testamenta Clericorum condantur, & executioni mandentur etiam ad causas profanas, absque ullo discrimine bonorum. Usus istum mihi non probari, neque in Diplomate Bertoldiano satis fundatum esse, identidem inculco. Nam *Puncta Synodalia* à Joanne Martino Episcopo Eustettenfi Anno 1700. edita, prædictum Diploma luculenter declarant his verbis: (a) *Etsi Reverendissimus ac Celestissimus D. N. Clementissimus Bertoldiano Privilegio, virtute cujus Clerici hujus Diœceseos de bonis suis, & ab Ecclesia partis testari (intellige ad pios & non profanos usus, quia Patrimonium Christi, & Eleemosynas pauperum, Ecclesiæ vel pauperibus restituere tenentur Clerici, quæ superflua sunt) & in hunc finem testamentarios, seu ultimæ voluntatis Executores constituere possint, per hanc reformationis chartam nihil derogare intendat...&c.* Hac declaratione non obstante, opponitur mihi consuetudo plurimum sæculorum: repono ego, hanc consuetudinem mihi non videri rationabilem. Cùm autem reverentia illa, qua erga Reverendissimos Episcopos, eorùmque Vicarios Generales, & integra Consilia Ecclesiastica feror, non permittat, ut Concinianis phrasibus hunc usum reprobem; mentem tamen meam satis clarè aperui per propositionem à P. Daniele impugnatam, qua asserui, *consuetudinem rationabilem* efficere posse, ut Clerici ex Reditibus Beneficialibus licitè & validè testentur ad causas profanas: *difficile autem probatu* esse, quòd consuetudo ita testandi per totam aliquam Diœcesim illimitatè vigens, qualis scilicet viget in vicinis quibusdam Episcopatibus, sit rationabilis. Cùm enim consuetudo contra Canones frustra allegetur, nisi probetur, eam esse *Rationabilem*, hinc omnes Moderationis non expertes, etiam *Sarmati, Cimbri, Taifali, Teutoni, Alemanni & Bajuvarii* probè

probè penetrarunt mentem meam, quòd scilicet consuetudo ista non videatur mihi rationabilis. Solus Casuista Italus linguæ hujus, qua in Prælatos Ecclesiæ reverentia exhibetur, sensum non capit. Alibi ostensum est (*Diff. II. §. 393. & supra §. 312.*) quàm ægrè hic Author ferat modestas impugnationes.

(a) *Tit. de Testament.*

§. 345.

Impugnabatur igitur Thesis mea à nonnullis, opponendo Privilegium Pontificium Clericis in Urbe Romana, vel ejus districtu intra decem milliaria decedentibus, à SIXTO IV. Const. *Etsi universis.* JULIO III. Const. *Cupientes.* PIO IV. Const. *Decens.* PAULO V. Const. *In eminenti.* concessum, disponendi inter vivos seu mortis causa in favorem quarumvis personarum aut locorum. Aiebant enim, à Privilegio bene argui ad consuetudinem: si igitur Privilegium, cujus vigore Clerici Romani testantur ad causas profanas, sit rationale, etiam consuetudinem posse esse rationabilem. Ab hoc argumento facilè se expedit P. Concina (a) his verbis: *non de eo quod Pontifices summi peragunt, sed de eo quod suis Constitutionibus agendum præscribunt, modò disputamus.* Fateor, invereconda hæc responsio in mentem mihi non venerat, quando Bullæ Pontificiæ objiciebantur. Plura impertiri in casibus particularibus summos Pontifices, aut mendacio deceptos, aut importunitate victos, verissimè dixit S. Bernardus: sed ut ad solennes Constitutiones à pluribus Pontificibus pro tota Urbe & districtu Romano confirmatas & iteratas, responsum Concinianum reponamus, permissum sibi non credunt Ingolstadienses. Quare argumento ex his Bullis desumpto opponebam Thesin *decimam nonam* inter eas, quas altero anno, scilicet 1749. pro publica Concertatione subnexui libello, quem *Præcognita Juris Canonici* inscripsi, his

Diff. III.

li

verbis:

*Authorem
falsò accu-
sat.*

verbis : *Ex Privilegio, quod alicubi datur Clericis, condendi testamentum ad causas profanas ex Reditibus Clericalibus, non potest argumentum duci ad excusandam consuetudinem.* Cùm autem nomen *Redituum Clericalium* non omnes in sensu per me intento acciperent, sed bona Clericorum in *beneficialia* & *quasi-patrimonialia* dividenda, solâque *beneficialia* sacrorum Canonum dispositioni subjecta esse crederent, proposui elapso anno 1750: aliam Thesin num. 15. adjectam primæ parti libelli, qui *Hierarchia Ecclesiastica* inscribitur, his verbis : *in Bonis Clericorum non videtur distinctio facienda inter bona beneficialia & quasi-patrimonialia : eadem igitur utrorumque ratio est quoad prohibitam dispensationem eorum in causas profanas, tam inter vivos, quàm mortis causa.* Alteri ejusdem libelli parti subjunxi Thesin quintam hanc : *Reditus Clericales regulariter adhuc hodie subjacent illi divisioni in quatuor partes, quam fieri præcipiunt Simplicius, Gelasius, aliique antiqui Pontifices.* Hanc doctrinam magis confirmant Propositiones LVI. LIX. & LXXIX. contentæ in *Nucleo Juris Canonici*, nuperrimè scilicet die decima nona currentis Mensis Julii, me præsidente publicè propugnato. Ubi dicitur, *Beneficiorum Ecclesiasticorum Reditus iisdem usibus hodie destinatos esse, ad quos expendere debebant primæ Ecclesie Diaconi, vel sequentium temporum œconomi... Stipendia pro Missis, Oblationes & Reditus stolarum impendi debere, sicut alios Reditus Beneficiales... De bonis titulo spiritali acquisitis Clericos ultima voluntate disponere non posse : tolerari tamen testamenta ad Causas pias : ad causas autem profanas ut tolerentur, consuetudinem allegari non posse.* Hæc multi incusarunt nimii Rigoris : solus P. Daniel Concina me nimix laxitatis incusat, ac Indici rerum & verborum, quæ in secundo Tomo Theologiæ Christianæ continentur, hoc nominis mei elogium inserit : *P. Franciscus Zech laxè docet consuetudinem efficere posse ut Clerici ex Reditibus beneficialibus licite & valide testentur ad causas profanas.* Si operæ pretium videbitur, ut Indicem tribus his
Differ-

Dissertationibus subnectam, potiori jure in eo legetur: P. Daniel Concina falso laxitatis incusat authorem.

(a) Theol. Christ. tom. 2. fol. 104.

§. 346.

Obfero etiam, idem fatum contingere Patri Concinae *Ex vana divinatione* in hoc argumento, quod passim alibi, dum scilicet pro assertionibus vel imputationibus suis stabiliendis ineptissimas probationes seligit. Ex mera mentis divinatione firmiter asserit, opinionem istam, quam in allegato Corollario (§. 342.) proposui, originem ducere ex doctrina Lessii docentis, quod obligatio impendendi superflua, imponatur Ecclesiae præcepto: hoc autem tolli consuetudine à me asserta. Unde etiam (a) me Lessio jungit, exclamando, exuisse Ecclesiarum Rectores onus pascendi pauperes vi consuetudinis rationabilis, *quantum per Lessios, per Zechios aliòsque juniores licet.* Honorifica mihi est conjunctio cum Lessio, quamvis in hac materia sim ab eodem disjunctus. Interim Zechio per Concinas aliòsque juniores Reformatores licebit suam doctrinam circa dispensationem Redituum Ecclesiasticorum absque ulla laxitatis nota in posterum propugnare; nam quàm parùm Conciniana figmenta convenient cum meis doctrinis suprà traditis, quivis facilè perspiciet. Divinatoriè arguit P. Concina: (b) *ut P. Zech suam propugnet Thesim, NEGABIT debitum tum religionis, tum caritatis. Doctrina quippe P. Lessii, Hainoldi & Baunii fultus, solo præcepto Ecclesiastico devinctos PROPUGNABIT Clericos ad eroganda superflua. Præceptum autem Ecclesiasticum, INQUIET, contraria abrogari consuetudine potest. Ergo rationabilis est consuetudo qua Clerici ex sacris redditibus ad profanas causas testantur. Item (c) Præceptum Ecclesiasticum mutationi, vicissitudini obnoxium est, & opposita auferri consuetudine valet: dubio procul concludit R. P. Franciscus Zech.*

lè divinaſti Reverende Pater : in propugnanda theſi mea non fulcior doctrina Leſſii , neque concluſionem facio , quam tu *dubio procul* ſomnias vel fingis , ut ipſus videre poteris ex pluribus meis propoſitionibus ſuprà (§. 345.) enumeratis , niſi ſponte cæcutire velis ad calumniam aliis impingendam. Ex qua autem radice juxta meam opinionem oriatur obligatio Clericorum ad redditus beneficiales piè impendendos , nec opportunum fuit explicare in Corollariis paucorum verborum , nec neceſſarium eſt hoc loco in gratiam P. Danielis Concina fuſiùs declarare. Hic igitur quando dicit (d) conſuetudinem teſtandi ad cauſas profanas eſſe *evidentem abuſum, & manifetiſſimam corruptelam*, hoc ipſo falſitatis ſe arguit, cùm ait, hanc *conſuetudinem à me eſſe aſſertam*. Conſuetudini *rationabili* juxta Sacros Canones effectum aliquem tribui: mox autem inſinuavi, conſuetudinem, de qua ibi ſermo eſt, mihi non videri *rationabilem* eo ipſo , dum dixi *difficile* hoc eſſe *probatu*.

(a) *Theol. Chriſt. tom. 2. fol. 111.*

(b) *Ibid. fol. 109.*

(c) *Cit. fol. 111.*

(d) *Fol. 110.*

§. 347.

*Et imperi-
ta argu-
mentatio-
ne.*

Sed ad hanc phraſin exclamat P. Concina : (a) *Papa ! difficile ſanè probatu , imò difficillimum eſt , quòd conſuetudo , etiam ſua natura honeſtiſſima , & ſanctiſſima , illimitatè vigens , ſit reſpectu omnium rationabilis , ſeu quòd aliqui ſaltem eadem non abutantur.* Quid imperitiùs ? An ad conſuetudinem rationabilem exigitur , ut nemo eadem abutatur ? Ergo Leges Divinæ in S. Scriptura contentæ , non ſunt reſpectu omnium *rationabiles* , quia difficillimum probatu eſt , quòd *aliqui ſaltem* iisdem non abutantur : imò quia certum eſt , quòd aliqui iis abutantur. Dein divinandum omnibus relinquo , quam confeſſionem ex hac nugatoria ſua propoſitione deducere velit P. Concina : *difficile probatu* ego dixi , quòd talis conſuetudo fit

fit rationabilis, & his verbis satis clarè insinuavi, mihî anc
 consuetudinem non videri rationabilem. Ille dicit, *difficilli-*
num probatu esse, quòd saltem aliqui non abutantur consue-
 tudine sanctissima. Quid infert? si argumentum meo simi-
 le vult formare, inferre debet, consuetudinem etiam sanctif-
 simam sibi non videri rationabilem. Nugæ! Liceat in aurem
 dicere Patri Concina, quod Apelles dixit Alexandro, absti-
 neat scilicet de argumentis Juridicis disserere, ne rideatur à
 Tyronibus. Additamentum hoc de difficili probatione, the-
 si meæ appositum, eleganti adagio nominat *dignum patella oper-*
culum: expectabunt omnes Lectores, an aptum operculum
 reperiat P. Concina tegendis suis figmentis.

(a) Tom. 2. fol. 110.

§. 348.

Quæ hucusque dicta sunt, in *Capit. XI. Præfationis*, quam *Non intel-*
 Theologiæ Christianæ *instar Prologi Galeati* præmittit P. Con- *ligit ter-*
 cina, attinguntur. Sed alibi quoque mei meminisse dignatur *minos Jus-*
 hic Author. Dixerat sapius in Commentario suo *de natura* *ris*:
mutui non esse, ut sit gratuitum. Observavi ego (*Diff. 1. § 46.*)
 intelligi debere, id non esse *de substantia*: naturale enim mu-
 tuo esse, ut usus concedatur gratuito; sed hoc non esse *de sub-*
stantia hujus contractus. Observationem hanc adjungere
 volebam, ne quoad doctrinam dissentire viderer à P. Conci-
 na: uterque enim dicimus, manere *substantiam* mutui, et si
 quis usuras stipuletur; aliàs nunquam posset quispiam argui
 usuræ, quæ in solo Mutuo reperitur. Certum etiam est, si
 simpliciter absque alio pacto contrahitur mutuum, intelli-
 gi illud gratuito contractum, quia hæc est *natura* mutui,
 ut sit gratuitum juxta phrasin JurisConsultorum: adjicien-
 do autem pactum usurarium, non evertitur quidem sub-
 stantia mutui; committitur tamen injustitia contra ejus na-
 turam. Hanc observationem, qua Patris Danielis dicta be-

nevolè interpretatus sum, ægerrimè ipse tulit. Si auctor iste, me designans ait, (a) *verborum proprietatem penitus introspe-*
xisset, aut si Calepinum consulisset, abjecisset forsitan sua vocabula,
NATURALIA & SUBSTANTIALIA, adhibita in mutuo ex-
ponendo; & intelligeret, quàm futilis & ridicula sit sua interpretatio.
 Ubique deprehenditur P. Concina in Jurisprudentia valde le-
 viter tinctus. Quo Magistro in his studiis utatur, hucusque
 ignorabam. Ex recitato ejus textu colligo, eum peritiam
 idiomatis Juridici haurire ex *Calepino*, ad quem me remittit,
 ut inde discam, *naturalia & substantialia* contractuum non esse
 discernenda. Pudet ad id respondere. Omnes Jurispruden-
 tiæ tyrones primis studii sui Juridici diebus nôrunt, ingens
 esse discrimen inter *naturalia & substantialia* contractuum.
 Ut promptiore animo hanc meam animadversionem suscipiat
 P. Concina, certum eum esse volo, quòd non *Sarmati, Cim-*
bri, Taifali, Teutoni, à quibus discere quidpiam dedignatur,
 hanc terminorum differentiam invenerint, sed ab antiquis
 Juris-Consultis Italis didicerint, inprimis à PAPINIANO
L. pacta conventa. 72. ff. de contrah. empt. Dein distinctiùs ab
 ACCURSIO in *Glossa ad eandem Legem*, ubi hic Glossator Ca-
 sum legis sic formare incipit: *Lex ista facit differentiam inter*
pacta quæ sunt de SUBSTANTIA contractus, & ea quæ sunt de
NATURA Contractus. Hanc Glossæ appellationem sequuntur
 Juris-Consulti omnes. An *Calepinus* eandem significationis di-
 versitatem servet, meum non est scire: hoc enim auctore non
 utor ad Jura vel discenda vel docenda. Iterum rogo P. Da-
 nielem, ne *futilibus & ridiculis* cavillationibus se ludibrio &
 risui Tyronum Juris exponat. Lectorem Pater Concina
 remittit ad suum Commentarium, ubi Lector colliget quàm
 acutus criticus sit P. Zech. Si reliqua ars Critica, æquè ac
 discrimen inter *Naturalia & Substantialia* contractuum, mihi no-
 ta esset, faventissimum pro me exspectarem judicium Literato-
 rum.

(a) *Theol. Christ. tom. 7. fol. 329.*

Non quidem *essentiale*, sed tamen *naturale* videtur Patri Concina, ut pro faciliore aliorum impugnatione, confusa utatur terminorum significatione. Naturalem hunc suum affectum prodit præcipuè in tractatibus suis de *Usura*, quam vocem absque ullo significationis discrimine arripit, & hæreseos nota perstringit, quando usurpatur ab iis, quos Zeli sui victimas destinat. Obiter id observavi *Diff. I. §. 55.* scilicet Patrem Concina indignari iis, qui multa ad vocem *usuræ explicandam infarciunt*. Et revera *Commentarii sui fol. 30.* ait: *Incredibili tædio Lectorem afficerem, si vel minimam eorum, quæ ad hanc vocem explicandam, verius dixerim implicandam, cavillandamque infarciunt, partem describerem.* Nihilominus jam de me ait: (a) *si rem ipsam intueor, id quod verum non est, mihi basilicè imponit.* Cuius judicandum relinquo, an ego Patri Danieli, an iste Lectori basilicè imponat. Ait: *se Calvinum, Brœdersen, aliisque ejusdem fursuris redarguere &c.* Parum id refert: verum enim manet, quod indignetur illis, qui multa ad vocem *usuræ explicandam infarciunt*. Cur igitur sibi à me basilicè impositum conqueritur? Dein in inscriptione illius Paragraphi, ex quo allegata verba depromsi, (b) P. Concina nominat *Nicolaum Brœdersen cum suo Interprete Italo*: in recentiori autem opere (c) ait, se ibi *Calvinum, Brœdersen, aliisque ejusdem fursuris redarguere*. Quodsi hic Interpretes Italus *ejusdem fursuris* cum *Calvino & Brœdersen* reputetur, non planè esset basilicè calumniari. Et revera loquitur P. Concina de iis, qui etiam *ex Dictionariis Italis* aliqua promunt, ut evincant *usuræ* nomen natura sua nil mali proderere. Fateor, Brœdersenii libros non venisse in has regiones, nec à me visos: ignoro igitur, an hic author *ex Dictionariis Italis* aliquid promat. Id scio, Virum Illustrissimum, quem P. Concina nomine *Interpretis Itali* indigitat, pro explicandis vocibus huc pertinentibus, allegare *Il Dizionario Toscano d'Adriano Politi,*

Il Vocabulario della Crusca. Unde colligo, non A catholicis tantum, sed etiam Catholicis indignari Patrem Concina, qui diversas vocabulorum significationes accuratè distinguunt, quod tamen ego in omnibus summopere laudandum puto. Nam virtus & in hoste probatur. Qui aliam scribendi methodum tenent, suspectos se reddunt.

(a) *Theol. Christ. tom. 7. fol. 332. n. 8.*

(b) *Commentar. fol. 29.*

(c) *Cit. fol. 332.*

§. 350.

*Affingit
aliis,*

Majorem criminationem mihi impingit P. Concina, dum ait de me: (a) *occasiones rixandi & vitilitigandi pueriliter (sit venia verbo) aucupatur. Fallitur, fallitque Lectores, dum scribit, unicum Evangelicum textum contra usuras Ecclesie eripuisse SOTUM.* Cur non addit, me dixisse, Sotum fœdus iniisse eum hæreticis, seque cum iisdem Ecclesie doctrinæ opponere &c. Eadem fingendi licentiâ hæc & plura potuisset P. Concina falsò scribere. Res ita se habet. Retuli *Diff. I. §. 92.* fidelissimè Dominici Soto interpretationem textus illius Evangelici, *mutuum date, nihil inde sperantes*: quòd scilicet hic Evangelii locus non illam habeat energiam, quæ vulgo æstimatur; ineptam glossam esse, quòd prius membrum (*mutuum date*) sit consilii, posterius verò (*nihil inde sperantes*) præceptum: nullam edici illic prohibitionem injustitiæ usurarum, quamvis Urbanus III. Pontifex eundem locum ad confirmandam usurarum prohibitionem allegaverit. (b) His subjeci, quàm acerbas exprobrationes agglomeraturus esset P. Concina, si Professor quidam Ingolstadiensis textui illi hunc sensum dedisset: exclamaturum fuisse, *quòd ejusmodi auctor unicum Evangelii textum contra usuras Ecclesie eripiat: quòd contra Conciliorum & SS. Patrum communem interpretationem verba Christi intelligat: diceretur (ejusmodi Professor Ingolstadiensis) fœ-*
du

*duis iniisse cum hæreticis, séque cum iisdem Ecclesiæ doctrinæ oppo-
 nere &c. Has, aiebam, phrasas sibi usitatas intorqueret P.
 Concina contra Professorem Ingolstadiensem, qui textum
 Evangelii contra Pontificum, Conciliorum, & SS. Patrum
 mentem juxta sensum Dominici Soto interpretaretur, &
 negaret, ullam illic edici prohibitionem injustitiæ usurarum. Nam
 quod Patri Concina idem sit, hac ratione interpretari hunc
 textum, ac Ecclesiæ unicum Novi Testamenti locum eripere, in
 quo usuræ crimen prohibetur, didici ex ipsius Commentario, (c)
 ubi laudat verba Bossuetii, utentis iisdem verbis contra Ri-
 chardum Simonium, qui eundem textum contra commu-
 nem Catholicorum sensum exponit. Gravissimum Viri Cla-
 rissimi documentum latinè sic vertit P. Concina: (d) Con-
 stans Conciliorum traditio, ab antiquioribus arcessita, illa Pontifi-
 cum Romanorum, Patrum, Interpretum, Ecclesiæque Romanæ est,
 hunc versiculum explicandum esse, ut prohibentem lucrum, quod
 percipitur ex mutuo, inde, hoc est ex usura. Huic traditioni au-
 ctor prætulit Grotii doctrinam, unde suam conflatit notationem,
 quæ eo consilio facta est, ut hanc prohibitionem eluderet, utque
 Ecclesiæ UNUM illum Novi Testamenti locum eriperet, in quo usu-
 ræ crimen prohibetur. Subjungit P. Concina suis verbis: (e)
 Episcopi Sapientissimi, quos Deus posuit regere Ecclesiam suam, cum
 voce tum scriptis clamant omnium Theologorum choro concinente,
 hunc Evangelicum textum, Mutuum date, nihil inde sperantes,
 usuræ crimen interdiceret: adversus hanc vivam Ecclesiæ vocem
 jurgantur Juniores quidam scripturarum, & Apostolicæ Traditio-
 nis planè imperiti.*

(a) *Theol. Christ. tom. 7. fol. 236.*

(b) *SOTO de F. & F. lib. 6. q. 1. art. 1.*

(c) *Fol. 204.*

(d) Gallicus textus longè clarior, quàm interpretatio Con-
 ciniana sic sonat: *La tradition constante des Conciles à commencer
 par les plus anciens, celle des Papes, des Peres, interpretes, & de
 Diff. III. K k l'Eglise*

l'Eglise Romaine, est d' interpreter ce verset comme prohibitif du profit, qu'on tire du prêt, inde: c'est à dire, de l'usure.

(e) *Ibid. fol. 206.*

§. 351.

*Qua ipse
solet face-
re,*

Ex his facile colligere licet, quanto fervoris æstu inve-
hendus P. Concina fuisset in Doctorem Ingolstadiensem, si
quis juxta interpretationem Dominici Soto negaret, in illo
Evangelico textu contineri *prohibitionem injustitiæ usurarum*.
Neque causam suam defendisse crederetur, si fateretur, illâ
Evangelicâ sententiâ subministrari vim argumento per locum
à majori: nempe quòd si Christus consuluit, ut neque gra-
tuitum donum speremus ab hominibus, quod licitè possunt
rependere, à fortiori consequi, neque expectandum esse pre-
tium usus, quod justitia vetat. Hæc argumentatio *per lo-
cum à majori* non placaret zelum Patris Concina, cum hac
ratione non *unus* tantum, sed plurimi Evangelici textus,
quotquot demum gratuitam liberalitatem ac eleemosynam
consulunt vel præcipiunt, usuram damnarent: insisteret po-
tius P. Daniel propriæ confessioni talis Doctoris Ingolstadien-
sis, *nullam illic edici prohibitionem injustitiæ usurarum* contra
constantem Conciliorum, Pontificum, Patrum, & Inter-
pretum traditionem. Non temere igitur conjiciebam, quàm
acerbas exprobrationes P. Concina in talem Doctorem Ingol-
stadiensem effusus esset. Qua fronte autem P. Concina
asserit, me easdem conjecisse in Dominicum Soto? Imò
apertè legentibus omnibus patebit, me nequaquam proba-
torem ejusmodi exprobrationes contra Ingolstadiensem:
laudari à me potiùs Moderationem, qua P. Concina utitur
erga Sotum, optarique solummodo, ut eadem utatur etiam
erga alios. Alienissimum igitur est à me, ut Dominico Soto
improperem: fingit P. Concina, me dicere contra Sotum,
quæ ipse dicit contra Ingolstadienses.

§. 352.

§. 352.

Hæc tamen omnia figmenta libentissimè condono, quia *Importuno*
lusu. his diverticulis amicè ludit, & animi levandi causa talia asserit,
 salvo semper ipsum inter & P. Zechium amicitiaæ fœdere. (a)
 Nihilominus referre hæc libuit, ut æqui æstimatores rerum judi-
 cent, quales sint hujus authoris & indoles, & arguendi ratio. (b)
 Id etiam observo; si occasiones rixandi & vitilitigandi pueriliter
 aucupari ille dicatur, qui notat interpretationem textus Evan-
 gelici contra constantem Conciliorum, Pontificum Roma-
 norum, Patrum, Interpretum, Ecclesiæque Romanæ tradi-
 tionem: quibus demum encomiis exornari merebuntur
 inanissimæ argutationes, quibus ex æquivoca & malevola
 vocabulorum aucupatione tot monstra, chimæras, porten-
 ta, blasphemias in libris Catholicorum Authorum P. Con-
 cina reperit, ut in II. & III. Dissertatione passim ostensum est?

- (a) *Theol. Christ. tom. 7. fol. 333.* Optandum, ut P. Concina, ante-
 quam hac ratione cum amicis ludit, & animum levat, legat, quæ
 Cicero *lib. 1. de officiis.* scribit de duplici jocandi genere, qui etiam
lib. 2. de Divinat. monet: *in rebus tam severis non est jocandi locus.*
 (b) *Theol. Christ. tom. 7. fol. 336.*

§. 353.

In istis locis, quæ in hac Sectione allegavi, nomen *Cautelâ*
adhibitâ meum in Theologia Patris Concina obvium mihi fuit.
 Nam ut integros novem Tomos perlegerem, impetrare à me
 non potui, ea præsertim ex causa, ne laxis opinionibus im-
 buar, si eas fusè relatas, & debiliter ac sophisticis argumen-
 tis oppugnatas deprehendero. Pertraxerunt me Petrus Bal-
 larinus & Daniel Concina ad amplectendam benigniorem
 sententiam de licito emolumento in Contractu Mutui ra-
 tione periculi, cui fors exponitur, cum illorum *demonstratio-*
nes minimè solidas invenièrim, ut dixi *Diss. II. §. 66.* Ne plu-
 ribus

ribus ejusmodi benignis opinionibus illaqueer, & demum ad
mitissimum Probabilissimum devolvam, consultius duco, ut ab-
 stineam à legendis libris Patris Concina, in quibus post plura
 Capita in diversis Theologiæ Christianæ Tomis attentè per-
 lecta, zelum suspicio, prudentiam desidero, castioris Ethices
 causam malè defensam doleo.

§. 354.

*finiuntur
 Disserta-
 tiones.*

Satisfecisse me puto instituto harum Dissertationum,
 quæ exhibent RIGOREM MODERATUM Pontificiarum
 Literarum circa Usuras. In *Prima* quidem ostenditur, quid-
 quid *Rigoris* est in Doctrina Pontificia, id omne doceri à Pro-
 fessoribus Ingolstadiensibus. In *Secunda* & *Tertia* ponuntur Spe-
 cimina *Moderationis* violatæ à P. Concina, tum circa *Titulos*, ex
 quibus in Mutuo emolumentum potest percipi: tum circa
Contractus, per quos collocari potest pecunia ad lucrum: tum
 circa modum impugnandi Authores contrariæ sententiæ.
 Sicut autem Ingolstadiensibus curæ erit, ut deinceps quoque
 RIGOR doctrinæ Pontificiæ inconcussus retineatur; ita
 etiam sperant, cohibendos esse audaces calamos, ne quis
improbo iracundior Adria, (a) MODERATIONIS Pontificiæ
 prorsus oblitus, Catholicam Baviaræ Academiam in Pesti-
 lentia cathedram contumeliosè transformet. In doctrinis
 per has Dissertationes propugnatis nullas jacto *demonstrationes*
evidentes: sed neque *probabilitatis* obtentu quasvis contrarias
 opiniones, tanquam in praxi tutas Lectoribus offero. Quæ
vera esse credidi, enuntio: quanto autem vel proba-
 bilitatis, vel certitudinis merito aliis opinionibus præferenda
 sint, cuivis Lectori ex adductis rationibus dijudicandum
 relinquo: quæ autem vel convincentibus argumentis, vel
 summa Authoritate *falsa* esse deprehendero, absque hæsitatio-
 ne improbo.

(a) HORAT. *lib. 3. od. 9.*

Index Rerum & Verborum, quæ in tribus Dissertationibus
de Usuris continentur. Numerus major Dissertationem: minor
Paragraphum denotat.

A.

ADVOCATUS *causarum piarum male causam suam agit.* III. 245.

ÆS alienum est molestum. III. 27. *Eo se gravare nonnunquam honestum & Reipublica utile est.* 28. 29. *Quatuor classes eorum, qui as alienum contrahunt.* I. 121. seqq.

AGRIPPA (Menenius) *apologò commendat utilitatem usurarum.* I. 105.

ALBERGATUS (Nicolaus) *modum usuris præfigit.* II. 280.

ALBERTUS AUSTRIACUS *populum usuris gravatum sublevat.* II. 355.

ALBERTUS V. Bavarie Dux *Statuta publicari curat.* III. 252. c.

ALEXANDRI III. Decretalis *nihil probat contra contractum trinum.* III. 173.

AMORT (D. Eusebius) *imperitia aut hæresis aliquam propositionem arguit.* I. 130. *Male defenditur.* III. 245. *quas conditiones requirat, ut detur mutuum.* I. 176. II. 275. III. 246. *Laudat Authorem harum Dissertationum à Moderatione animi.* 341. *Ejus opinio de Censibus germanicis.* III. 278. *Non videtur satisfacere.* 279. 291.

ANATOCISMUS *etiam lege Civili prohibitus.* I. 98.

ANTICHRESIS *usuraria.* I. 185. II. 70. *minus strictè dicta.* 72.

APOLLINARIS (Sidonius) *contractum dari mutuo affinem, sed tamen distinctum, supposuit.* III. 293. b.

ARATUS SYCIONIUS *quantam Præscriptioni vim inesse crediderit.* II. 204.

ARAUO (Franc. de) *interventum tertie persone assignat pro titulo accipiendi lucrum ultra sortem.* I. 172.

AS USURARIUS. I. 80. *tabula usurarum ad partes Assis Romani.* III. 220. *male intelligitur à P. Concina. ibid. not.*

ASSECURATIONIS *natura.* III. 112. *seq. differentia ab aliis contractibus.* 114. *seqq. Justitia.* 118. *seqq. potest adjici aliis contractibus.* 125. *Etiam societati.* 126. *Et Mutuo.* 131. *seq.*

AUGUSTÆ VINDELICORUM *Mons Pietatis.* II. 367. *seq.*

S. AUGUSTINUS *Judices animans contra usurarios, male intelligitur à P. Concina.* II. 236.

AUGUSTUS *facit civibus copiam mutui sine usuris.* II. 276.

B.

BALLARINUS (Petrus) *statuit regulam de titulo exigendi aliquid ultra sortem.* II. 4. 48. *Quæ non satisfacit.* 59. *Breve Pauli III. pro Monte Ferrariensi, suppositivum affirmat.* 351.

BARBARUS (Hermolnus) *efficit, ut statuta Judeis faventia abrogarentur.* II. 285.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

- BARIANUS** (Nicolaus) impugnat Montes Pietatis. II. 289. seq.
- BAVARIAE Dux & Elector** hodiernus sustentationi pauperum providit. II. 272. Statuta circa usuras II. 252. Proposita à Wilhelmo V. à statibus impugnata. 266. Refiguntur. 269. Novorum statutorum tenor. 276.
- BELLARMINI** sensus de praescriptione regni per latrocinium acquisiti. II. 207.
- BENEDICTUS XIII.** Indulgentias concedit in favorem Montis Matritensis. II. 372.
- BENEDICTI XIV.** Epistola Encyclica de usuris. I. 1. seqq. Octo Rigoris Specimina. 26. Moderationis Specimina circa titulos exigendi aliquid ultra sortem. II. 2. Circa contractus, per quos pecunia collocatur ad lucrum. III. 1. seq. Circa Authores contrariae sententia contumelios non afficiendos. 308. seqq. Census subditorum moderatur ad 4. pro centum. II. 230. Facultatem concedit pro erigendo Monte Pietatis. 314. Alienus est à laxitate & rigore nimio. III. 324.
- BIZARUS** (Petrus) describit Montem Genuesem. II. 322.
- BODMERIE** contractus. III. 116.
- BUSTI** (Bernardinus de) defendit Montes Pietatis. II. 289. seqq. Commendat liberalitatem mutuandi cum securitate. 16.
- C.
- CAJETANUS** (Cardinalis) scribit contra Montes Pietatis II. 289. Ex principiis Philosophiae moralis. 292. Non movetur responsis Juris Consultorum. 293. Nec Bullis Pontificiis. 294. Quid de iis senserit post Concilium Lateranense. 305. Contractum trinum admittisse creditur, modo tres conventiones fiant successive. III. 157.
- CALIXTUS III.** census Germanorum licitos declarat. III. 196.
- CAMBII** nomen. III. 45. 46. Usus antiquus. 47. Hodierna forma. 49. 68. seq. Natura descripta. 50. seq. Minutum seu manuale. 45. 53. Proprium seu siccum. 53. a. indossatum, giratum. 66. Obligationes. 61. seqq. Utilitas. 71. Honestas. 72. seq. Cautela. 77. Literarum exemplum. 53. 57. Scriptores. 78.
- CAMERA** Imperialis licitum censebat lucrum moderatum ex mutuo. II. 248. III. 266.
- CAPITULUM** Naviganti varie explicatur. II. 63. Non obest pacto Assuratiōnis cum societate. III. 131. 132. Neque contractui trino. 174.
- CAROLUS V.** Imp. leges ponit censibus pecuniariis. III. 203.
- CENSUALIS** contractus usitatus apud Germanos veteres. II. 242. seqq. III. 200. Ejus substantialia. 233. seqq. Naturalia. 238. Accidentalibus. 239. Honestas. 240. Differentia à mutuo. 241.
- CENSUS** Definitio III. 187. Divisio. 188. seqq. Approbatur. 195. seqq. Leges ab Imperatoribus posita. 201. seqq. à S. Pio V. 206. seqq. Census constituitur supra omni re, ex qua percipiuntur fructus. III. 214. seqq. Materia consistit in pecuniis vel fructibus. 218. 219. Pretium & proportio. 220. seqq. Quae pacta adjici possint. 226. seqq. Irredimibiles Census Monachii. 230.
- CHARITATE** etiam vigente, non omnibus est gratis provisum. II. 222. Obligationem

INDEX RERUM ET VERBORUM.

- tionem metimur ex necessitate aliena & facultate propria. III. 8. seqq. 248.
- CICERONIS sententia à P. Concina corrupta, non confirmat prescriptionem *Fure Gentium*. I. 204.
- CLAVASIO (Angelus de) censet implorandum esse brachium seculare contra impugnatores *Montium Pietatis*. II. 300.
- CLEMENS V. velut hereticum puniendum declarat, qui pertinaciter affirmet, exercere usuras non esse peccatum. II. 278.
- CLEMENS X. erigit *Montem Ursinum*. II. 334.
- CLEMENS XI. *Montem frumentarium* fundavit Urbini in patria sua. II. 313.
- COBERGER (Wenceslaus) promovet *Montes Pietatis* in Belgio. II. 355.
- COMPOSITIONIS Bulla. II. 223.
- CONCILIUM Lateranense V. confirmat institutum *Montium Pietatis*. II. 305. *Nicenum* non obest *Contractui trino*. III. 171. *Viennense* persequitur pravitatem usurariam. II. 278. Quorum statuta condemnet? 231. 234.
- CONCINA (P. Daniel) indignatur distinguentibus significationem vocis usurae. I. 55. b. III. 349. Pichlero fœdus cum hereticis immeritò objicit. I. 115. seqq. II. 235. Intempestiva ironia utitur de Probabilismo. I. 118. III. 339. Incautè loquitur de sterilitate pecunie. I. 171. II. 215. De presumendo regulariter in mutuantes titulo sophisticè errorem imputat. I. 196. 197. Impugnat rationes Pichleri de Statuto Principis circa præstationes moderatas occasione mutui. II. 143. seqq. Statuit confusam dominii alti ideam. 183. Immeritò arguit Casuistas de exaggerato alto dominio Principum. 145. 186. Fingit sibi Adversarios. 146. 187. Dimissis aliis, in solos Ingolstadiensès prurit. 187. a. revera impugnat etiam Salisburgenses. 190. Male torquet voculam conditionatè. 150. 191. seqq. Imperitè requirit legis Divina conditionatæ vestigium in SS. Literis. 152. 194. Sophisticè objicit sophisma. 196. Confundit dominium in corpora humana cum dominio in bona subditorum. 154. 197. Argumenta ex occisione hominis ductum ad statutum Principis circa lucrum occasione mutui, male solvit, 198. Circa Prescriptionem imperitè loquitur. 199. seqq. Male allegat Platonem. 203. Corrumpit Ciceronem. 204. Infeliciter adhibet alios auctores. 205. seqq. Malo ratiocinio prescriptionem ex *Fure naturali* eruit. 209. seqq. Varia sophisticata adstruit. 162. 212. 214. 215. 217. 218. 220. 226. 231. 232. 236. Videtur Principibus relinquere solam potestatem interpretandi, non determinandi. 213. Declamat contra divites 170. Et Mercatores mutuum sumentes. 171. III. 27. Sed non satis aptè ad persuadendum. II. 224. 225. Somniare & delirare sibi videtur. 173. 227. Male intelligit verba S. Augustini. 180. 236.
- CONCINA (P. Daniel) violat Moderationem Pontificiam circa titulos exigendi aliquid ultra sortem. II. 386. seqq. circa contractus, per quos pecunia collocatur ad lucrum III. 294. seqq. Circa authores contraria sententia. 310. Nobilibus ignobilia munia distribuit. III. 30. Contractus novos reprobandos

INDEX RERUM ET VERBORUM.

- dos dicit. 34. 299. Improvidè provocat ad exhibendum Episcopale Edictum vel Synodum in favorem Contractus trini. 168. 303. Male arguit duo pacta Societati adjecta, in fraudem usurarum inventa esse. 171. Ineptum domini conceptum tradit. 179. Scandalum A catholicorum ab aliis datum fingit. 181. 300. Exaggerat pericula. 182. Cardinalem de Luca nimia confidentia pro se allegat. 183. Confundit imperite usuras unciarias cum centesimis. 220. not. Supprimi clausulam Decisionis Gregoriana. 264. a. Inofficiosum obsequium aliis praeat. 313. Malevole librum sibi invisum adscribit aliis. 314. Immoderate & modis indignis carpit graves authores 315. seqq. Tamburino imputat alienam opinionem. II. 390. Malignè traducit Lesium & falsò inventorem cujusdam opinionis dicit. 392. seqq. Mala fide allegat & contemnit Cardinalem de Lugo. 391. III. 317. Falsò arguit Joannem Majorem opinionis contra communem. 315. Contumeliosè invehitur in Gibalinum, & monopolium exclamationum sibi arrogat. 319. Contra Dissertationem primam opponit quisquilias &c. 324. - 330. Conqueritur de tot Adversariis. 332. Ingolstadtensem Academiam tanquam pestilentia cathedram diffamare convincitur. 335. Non potest capere, quid significet Rigor Moderatus. 338. Falsò laxitatis incusat Authorem. 342. seqq. Imperite loquitur de consuetudine rationabili. 347. Immodeste carpit Summos Pontifices. 345. Non intelligit terminos Juris. 348. Rustico jocandi genere utitur. 352. Libros suos rogo destinat. 334.
- CONGREGATIO** de propaganda Fide permittit aliquid ultra sortem ratione periculi. II. 41. d.
- CONSUETUDO** an concedere possit jus exigendi moderatam praestationem occasione mutui. II. 139. 142. X. vid. Statutum Principis.
- CONTRACTUS** aliquis Basilea improbatus. III. 251.
- CONTRACTUS** Germanicus Decisioni Pontificia subjicitur. III. 243. 292. Qua occasione olim decisio fuerit petita. 251. seqq. Quid Roma actum. 258. Quid post decisionem in Bavaria gestum. 265. seqq. sensus D. Amort. de eo. 278. Genuina ejus explicatio. 281. seqq.
- CONTRACTUS** lucrativus, saepe potest, nonnunquam debet iniri. I. 179. 180. nonnunquam involvit mutuum palliatum. 184. seq. Vitalitius. II. 328. III. 224. Per quem pecunia licite collocatur ad lucrum. III. 4. 18. 293. Permutatorius nititur charitate & Justitia. 7. 40. 248. seqq. Beneficus. 17. Novos contractus utiliter ordinat Princeps. 34. seqq. 250. De nomine contractus novi non sunt solliciti Germani. 39. Sed de charitate & Justitia. 40. Contractus Socida. III. Aleam continens. 135.
- CONTRACTUS** trinus explicatur. III. 155. In controversiam trahitur. 158. Defenditur. 160. seqq. Contraria argumenta eliduntur. 169. seqq. Tanquam licitus habetur à Synodo Brixinensi. 303. Ab Episcopo Basileensi. 168. Ab Auditoribus Rotæ Romana. 175.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

A variis Facultatibus Theologicis. 168.
185. *A* Theologis Parisiensibus. 315.
Judicium Authoris de eodem. 184.

CONTRACTUS *vid.* Asscuratio. Cambium.
Census. Societas.

CORTONA (*Jacobus de*) efficit, ut cives
Perusini statuta Hebrais faventia ab-
rogarent. II. 285.

D.

DAMNUM emergens compensari debet.
II. 11. *seqq.* est legitimus titulus exi-
gendi aliquid ultra sortem. 18.

DOMINII alti conceptus. II. 184.

DOMINICANÆ Familia Patres instituto
Montium Pietatis se opponunt. II. 292.
296. 301. 306. *seqq.*

DOTALIS pignoris fructus non imputat
maritus in sortem. II. 76. *seqq.*

E.

ECKIUS (*Johannes*) defendit Contra-
ctum trinum. III. 158.

EGOLPHUS Episcopus Augustanus edictum
publicat contra usuras, & moderatur.
III. 253. 254.

ELEEMOSYNA quando locum habeat. I.
176. II. 272. *seqq.*

EMPTIO *Spei*, est contractus aleam con-
sistens. III. 136.

F.

FEUDI oppignorati fructus in sortem non
computat dominus directus. II. 93.

FOENUS nauticum distinguitur à contra-
ctu Asscurationis. III. 115. *vid.* usura.

FRISINGÆ Mons Pietatis perfectissimus.
II. 366.

FRUCTUS naturales, industriales & civi-

les. I. 164. Pignoris debent restitui,
aut in sortem computari. II. 73. *vid.*
Dos. Feudum.

G.

GERMANIÆ leges detestantur usuras. I.
100. Principes ferunt leges etiam
Romano Juri contrarias. II. 233. III.
38. Prudenter abstinerunt à condendo
statuto de exigendo auctario ultra sor-
tem. II. 252. 254. In ordinandis contra-
ctibus novis non habent rationem legum
Romanarum communium. III. 39. *seq.* 43.

GIBALINUS (*Josephus*) infideliter allega-
tur à P. Concina. III. 127. a. immode-
ratè agitur. 319.

GREGORIUS M. vi alicujus contractus ali-
quid ultra sortem posse exigi agnoscit.
III. 293.

GREGORII IX. Decretalis Naviganti va-
rie explicatur II. 63. Loquitur de fœ-
nore nautico Romanorum. III. 131. 132.
Non obest Contractui trino. 174.

GREGORII XIII. Decisio de Contractu in
Germania usitato petitur. III. 258.
Obtinetur. 264. Non videtur affice-
re hodiernos contractus. 277.

H.

HAYVODI (*Gaspars*) de Contractu Ger-
manico doctrina. III. 255. Proficisci-
tur Romam. 258.

HENRICUS à S. Ignatio inter severiores
Theologos commendatus, admittit in
mutuo pœnam conventionalem ex sola
mora. I. 152. c. defendit, posse aliquid
accipi ratione periculi sortis. II. 41. d.
Montes mixtos defendit ob Principis do-
minium

INDEX RERUM ET VERBORUM.

*minium eminentiale in bona subdito-
rum.* 350. a.

I.

- J**EPHTE an praescriptionis titulum obtenderit contra Ammonitas. II. 200.
- I**NDEMNITATI sua etiam in mutuo licet consulere. II. 7. 8.
- I**NDOSSATIO literarum cambialium. III. 66.
- I**NGOLSTADIENSIS Academia qua ratione à P. Concina appelletur cathedra pestilentia. III. 334. seq.
- I**NGOLSTADIENSES Professores tenent rigorem doctrina Pontificia circa usura notionem. I. 82. Detestantur usuras omni Furi adversantes. 102. Etiam moderatas. 115. seqq. Etiam supposito lucro mutuatarum. 131. Pœnas usurariis statutas agnoscunt. 94. l. Et obligationem restituendi. 146. Multi non admittunt lucrum ex pœna conventionali post moram debitoris. 152. Obligationem non repetendi sortem ante certum tempus non habent pro justo titulo. 156. Rejiciunt contractus simulatos. 186. In causa communi cum Academicis aliis, solos Zelo suo immolat P. Concina. II. 146. 187. a. Ironice ingeniosos homines compellat. 158. 208.
- I**NGOLSTADIENSES Theologi quomodo approbaverint Contractum trinum. III. 185.
- I**NNOCENTIUS III. non damnat contractum trinum. III. 172. Imò potius paradigma illius exhibere videtur. 165.
- I**NNOCENTIUS VIII. Montem Mantuanum approbat. II. 294.
- I**NNOCENTIUS XI. instituit Montem Religionis. II. 335.
- I**NVENTIO contrahendi meliore, quo licet modo, plurimis contrahentibus est ne-

cessaria. III. 296. 297. Probatur à Synodo Brixinensi. 298.

- I**NTERESSE quid sit? II. 10. a. Justum & verum creditoris, constituit legitimum titulum exigendi. 9.
- J**UDÆI permittuntur usuras exercere. II. 280. Imò ad eas exercendas invitantur. 281. seq. In Germania excluduntur Judæi. 362. 367. seqq.
- J**ULIUS III. Montem erigit suo nomine nuncupatum. II. 329. Ejus Breve pro Monte Vicentino. 344.
- J**USTITIÆ regula in contractibus permittatoris est aequalitas. III. 12. 13. Æstimaanda ex variis circumstantiis. 14.
- J**US naturale. vid. Lex naturalis.

K.

- K**OELLIN (Conradus) Ord. Pradic. consulit Thomam de Vio de contractu trinum. III. 158.

L.

- L**AUDE Mons Pietatis inchoatus. II. 370.
- L**EDESMA (Jacobus) contendit, licere accipere 5. pro 100. ex consuetudine per legem approbata. II. 142. X. 187.
- L**EDESMA (Petrus) obligationem non repetendi sortem ante certum tempus, approbasse dicitur, tanquam titulum exigendi aliquid ultra sortem. I. 156.
- L**EONARDUS X. confirmat Institutum Montium Pietatis. II. 305.
- L**ESSIUS (Leonardus) infideliter & falso allegatur à P. Concina. II. 392. seqq.
- L**EX naturalis accuratè explicatur. II. 120. seqq. Furis naturalis absoluti & conditionati nomina innoxia. 133. seqq. 191. seqq.

LEX

INDEX RERUM ET VERBORUM.

- LEX XII. *Tabul. minime probat Praescriptionem Jure Gentium invecam.* II. 205.
- LIBERALITATIS exemplum prabet Theobertus Rex. II. 319. Liberalitas supplet aequalitatem contractus. III. 16. Liberalitatis spes non damnatur. I. 72. seqq.
- LOMBARDI quinam vocati in Belgio. II. 355. b.
- LOTERIE contractus aleam continet. III. 138.
- LUCA (Cardinalis de) admittit opinionem de licito Contractu trino, practicabilem esse in foro interno. III. 183.
- LUCRUM quid sit? I. 65. III. 94. Lucrum Mutuatarii non praestat titulum aliquid exigendi. I. 128. seqq. Lucrum cessans quomodo sit titulus exigendi ultra sortem. II. 20. seqq. Lucri incerti emptio pro pretio certo III. 143. Etiam inter socios admittenda est. 148. seqq. Male explicatur à P. Concina. 305.
- LUDOVICUS IV. imp. urbem Monacensem ampliat. III. 230.
- LUDOVICUS XIV. erigit Censum vitalitios. II. 224.
- LUGO (Cardinalis de) falso arguitur à P. Concina. II. 391. Vilipenditur. III. 317.
- M.
- MAJOR (Joannes) qua ratione opinionem suam de contractu trino dicat particularem. III. 158. a. Immoderate carpitur à P. Concina. 315.
- MARQUARDUS Episcopus Augustanus mitiorem de censu Germanico sententiam tenet. III. 255.
- MARQUARDUS Episcopus Spirensis licitum censet lucrum moderatum ex mutuo. II. 248.
- MARTINUS V. Censum Germanorum ab usura vitio innoxios declarat. III. 196.
- MAXIMILIANUS Bavaria Dux circa contractus usurarios, Avi sui Alberti sensum sequitur. III. 252. d. Statuta Patria reformanda sibi sumit. 272. 276.
- MAXIMILIANUS I. imp. moderatur Censum pecuniarios in Germania. III. 202.
- MENSÆ Hollandica. II. 361.
- MENSARII quinam vocentur. III. 47.
- MINORES de Observantia propugnant Montes Pietatis. II. 291. 298. seqq. 302. Quid statuerint in Comitibus Florentia. 303. Mediolani. 304.
- MOHATRA contractus. I. 185.
- MONACHI adibus impositi sunt Censum irredimibiles. III. 230.
- MONTALCINO (Augustinus) non laudat decisionem Concilii Lateranensis de Montibus pietatis. II. 309. Neque titulum donationis in Monte Florentino. 323. c.
- MONTES Pietatis describuntur. II. 259. seqq. dividuntur. 270. Eriguntur publica auctoritate. 266. seqq. Primus Urbe Veteri constitutus. 284. Eorum praecipua capitula sub primava institutione. 286. Diversis studiis de eis scribitur. 289. seqq. Et disputatur. 295. seqq. Probantur auctoritate Episcoporum. 301. Ipso usu. 302. A Concilio Lateranensi. 305. Sed improbantur à Dominico Soto. 306. Varii confirmantur à Summis Pontificibus. 294. 312. seqq. Eriguntur per Italiam. 311. Per Belgium. 354. seqq. Per Germaniam. 362. seqq. Matrili pro animabus Purgatorii. 372. In Gallia non habent

INDEX RERUM ET VERBORUM.

- habent locum.* 371. *Circa erigendos in Germania quid observandum.* 373.
- MONTES profani.** II. 318. *Exempla vetusta.* 320. *seqq.* *Et nova.* 324. *seqq.* *Eorum Futilitas.* 336. *Utilitas.* 337.
- MONTES mixti.** II. 338. *seqq.* *à multis reprobantur.* 343. *seqq.* *Breve Pauli III. pro iis videtur supposititium.* 351. *seq.*
- MORA in reddendo mutuo an sit titulus spurius exigendi aliquid ultra sortem.** I. 152. II. 12.
- MUTUI definitio** I. 30. *seqq.* *etymologia.* 36. *Fasior descriptio.* 47. *Mutuas pecunias quarentium classes quatuor.* 121. *Mutuandi obligatio unde metienda.* 176. *seqq.* III. 246. 248. *Ubi vitanda duo extrema.* II. 274. 275. *Palliatum.* I. 184. 185. *Vi seu metu extortum.* II. 13. *Ex natura sua est gratuitum.* I. 43. *Dabatur olim publica auctoritate.* II. 276. *Non invenitur frequens mentio apud veteres Germanos.* III. 198.
- N.
- NUMMULARII in Legibus Romanis & Evangelio quinam dicantur.** III. 47.
- O.
- OBLIGATIO mutuandi unde metienda.** I. 176. II. 274.
- OBSTAGIUM.** III. 203. 204.
- OFFICIORUM Societas.** III. 110.
- OLLA fortuna.** III. 139.
- OPPIGNORATIONES Germania.** II. 102. *seqq.* *Cum consuetis conditionibus.* 107. 115. *Defenduntur.* 108. *seqq.*
- ORVIETO seu Urbs Vetus initium facit Montibus Pietatis.** II. 284.
- P.
- PACTUM de compensando damno, adjectum mutuo.** II. 14. *seqq.* *De compensando lucro cessante.* 23. *seqq.* *Antichresticum est illicitum.* 71. *Quale possit adjici Societati, vel Censui.* *vid. Census. Societas.*
- PAULI III. Breve pro Monte Ferrariensi.** II. 345. *Dicitur supposititium.* 351.
- PAULUS IV. Erigit varios Montes** II. 330. *seqq.*
- PECUNIAE carentia non est titulus capiendi lucrum in mutuo.** I. 155. *Neque ejus fecunditas.* 163. II. 215. *Pecunia utilissima est commercio humano.* III. 19. *seqq.* *Rerum & operarum pretium in se continet.* 22. *Industria juncta parit lucrum privatam, & emolumentum publicum.* 24. *seqq.* *Pecunia unius cum alterius opera est conjungenda.* 30. *seq.* *Pecunia pretium varium in Germania.* 199.
- PERICULUM perdenda sortis aliud Furis, aliud facti.** II. 55. 56. *periculosum circa mores duplici ratione dici potest.* III. 182.
- PICHLER (P. Vitus) fœdus cum hæreticis iniisse dicitur ob ea, quæ hausisse potuit ex Card. Cajetano, & Dominico Soto.** I. 115. *seqq.* II. 179. 235. *Male dicitur docuisse, quod usura sit scelus rarum & extraordinarium.* I. 196. *Opinio de Statuto Principis explicatur.* II. 137. *seqq.* *Argumentis stabilitur.* 142. *Impugnatur argumentis Theologo indignis.* 144. *Responsiones pro eodem.* 182. *seqq.* *Judicium de ejusdem opinione.* 238.
- PIGNUS constituitur in securitatem debiti.**

INDEX RERUM ET VERBORUM.

- biti.* II. 67. *Fructus pignoris debent restitui, aut in sortem computari.* 73. *seqq.* *Excepto pignore dotali.* 86. *seqq.* *Et feudali.* 93. *seqq.*
- PIUS V.** *periculosas in cambio conventiones vetat.* III. 77. *Præscribit certam Censuum formam.* 206. *Non ubique introductam.* 209. *seqq.*
- PLATONIS** *authoritas non favet præscriptioni ex Jure gentium deducenda.* II. 203.
- PREMIUM** *Victoria.* III. 140.
- PRÆSCRIPTIO** *quo Jure sit introducta.* II. 199. *seqq.* *Ab eadem non ineptum argumentum ducit P. Pichler.* *ibid.*
- PRETIUM** *rei fungibilis aestimatur ex numero, pondere, & mensura.* 3. 35. *Non attenditur circa eam pretium affectionis.* 41.
- PRINCIPES** *non approbant usuras strictè sumptas.* II. 252. *An concedere possint jus ad exigendam moderatam præstationem occasione mutui?* II. 138. *seqq.* *vid. Statutum Principis.* *Laudabiliter ordinant contractus novos.* III. 32. *seqq.*
- PROXENETICUM.** III. 67.
- Q.**
- QUANTITAS** *quid sit phrasi Juris Consultorum.* I. 35. *In reddendo mutuo attendenda est quantitas & qualitas rei fungibilis.* 39. 40.
- QUINCUNCES.** *vid. Usuræ.*
- R.**
- RESTITUTIO** *eorum, qua per usuram accepta sunt, quomodo facienda?* I. 138. *seqq.* *Quando usura mentalis obliget ad restitutionem?* 143. 144.
- RODULPHIS** (*Laurentius de*) *examinat Montis Florentini aequitatem.* II. 323.
- ROTA** *Romana per tres conformes censuit; Sixtinam Constitutionem non obesse Contractui trino.* III. 175. c.
- RUDOLPHUS.** II. *Imp. abolet clausulam Obstagii.* III. 204.
- S.**
- SCHMALZGRUEBER** (*P. Franc.*) *Cancellarius Universitatis Dilingane, falso & ineptè dicitur, suum & Universitatis Ingolstadiensis facere Opus, quod approbavit.* III. 314.
- SCOTUS** *videtur aliquibus sentire, non dari titulum damni emergentis.* II. 18. *not.*
- D. SENCKENBERG** *minus aptè loquitur de Montibus Pietatis.* II. 268. *not.* 305. c.
- SIXTUS V.** *erigit Montem Pacis.* II. 333. *Edit Constitutionem detestabilis.* III. 130. *An hæc damnet Contractum trinum?* 163. 175. 176.
- SOCIÆ** *contractus.* III. 111.
- SOCIETATIS** *natura.* III. 79. *seqq.* *Divisio.* 89. *seq.* *Honestas.* 91. *seqq.* *Regule generales.* 95. *seqq.* *Pacta.* 103. *seqq.* *Societas Leonina.* 104. *Officiorum.* 110. *Adjungi potest Assesuratio.* 126. *seqq.* *Et conventio lucri certi.* 148. *seqq.*
- SORS** *quid sit phrasi Juris.* I. 66. *Amittenda sortis periculum an det titulum accipiendi auctarium?* II. 30. *seqq.* *Sortis contractus.* III. 137.
- SOTO** (*Dominicus*) *textum Evangelii de Usuris contra communem Ecclesia sensum interpretatur.* I. 92. III. 350. *improbat Institutum Montium Pietatis.* II. 306.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

SPES liberalitatis in mutuo non damnatur. I. 72. seqq. *Spei emptio aleam continet.* III. 136. *Spes futuri lucri pretio aestimabilis est.* 305.

SPONSIO aleam continet. III. 142.

STATUTUM Principis an concedere possit jus exigendi moderatam praestationem occasione mutui. II. 118. seqq. *Opinio P. Pichler.* 137. seqq. *Contraria argumenta Patris Concina.* 143. seqq. *Ad qua respondetur.* 185. seqq. *Judicium Authoris.* 239. seqq.

STIPULATIO titulus spurius capiendi lucrum ex mutuo. I. 152.

SUMMENHART (Conradus) male à P. Concina dicitur Fundator Academiae Turingensis. III. 315. f.

T.

TAMBURINI (Thoma) verba malignè interpretatur P. Concina. II. 390.

TEMPUS aliquod utendi mutuo necessario permittitur, nec inde sumitur titulus exigendi auctarium. I. 160.

de TESTAMENTIS Clericorum P. Concina falsò affingit laxitatem Authori. III. 342. seqq.

THEODEBERTUS Rex singulare prabet liberalitatis exemplum. II. 319.

S. THOMAS videtur rejicere pactioem lucri cessantis II. 26. a.

TIBERIUS sine usuris mutuandi copiam facit civibus. II. 276.

TITULUS capiendi lucrum non in quolibet mutuo occurrit. I. 148. seqq. *Spurius est stipulatio.* 152. *Carentia pecuniae.* 155. *Obligatio non repetendi ante certum tempus.* 156. *Faecunditas pecuniae.* 163. *Interventus tertia persona.* 172. *De titulo justo regula generalis.* II. 4.

Examinatur damnun emergens. II. seqq. *Lucrum cessans.* 20. seqq. *Periculum sortis.* 30. seqq. *Fus pignoris.* 67. &c. *Statutum Principis & Consuetudo.* 118. &c.

TOLETI Cardinalis assertio immoderatè carpitur à P. Concina. III. 316.

TOSTATUS quam praescriptionem asserat tempore Sephte. II. 206.

TRASSANS & Trassatus in Cambio. III. 56. *Obligatio inter utrumque.* 62.

U.

VALENTIA (Gregorius de) Romanus proficiscitur. III. 258. *Male dicit P. Concina, ejus narrationem nullius esse momenti.* 263. a. *Concinnat formulas contractuum.* 270.

VICTORIAE premium. III. 140.

VIO (Thomas de) contra Montes Pietatis scribit. II. 289. *Philosophia Moralis principia in materia usurarum Theologicis argumentis praeferenda censet.* 292.

URBS vetus. vide. Orvieto.

USURAE definitio. I. 27. 65. seqq. *Diversa significatio.* 52. seqq. *Sumitur etiam in bono sensu* III. 244. 245. *Crimen residet in mutuo.* I. 57. *Divisio.* 75. *Omni fure prohibetur.* 83. seqq. *Sensus Juris Romani.* 97. &c. *Vena.* 94. *Damna.* 104. *Per usuram minus strictè dictam quid intelligatur.* 138. 111. 245. *Ledit aequalitatem contractus.* I. 133. *vid. Restitutio. An detur parvitas materia?* 145. *Quaestio de illa non est de solo nomine.* I. 187. seqq. 194. *Usura dotales sunt licitae.* II. 92. *Item ex pignore feudali.* 94. seqq. *Usura quomodo Hebrais fuerint permisse?*

INDEX RERUM ET VERBORUM.

missa? I. 89. II. 195. Usura quincunces concessa sunt in Germania post moram ex presumptione lucri cessantis. II. 249. Nunquam fuerunt univrsim permissa. 252. Usurarum tabula ad partes Assis Romani. III. 220. Unciae P. Concina confundit cum centesimis. *ibid.* not. Usura maritima. 123. a. Usuraria pravitas ingravescens. II. 277. Eliminator per Concilium Viennense. 278. Nutritur per ipsos Magistratus. 279. seq. Usus rei fungibilis non habet aestimabilitatem, distinctam ab aestimatione ipsius rei. I. 86. 126.

W.

WENDENSCHLEGL (D. Joan. Georg.) Prator Wessofontanus defendit Patrem Pichler, & male impugna-

tur ab Advocato piarum causarum. III. 245.

WILHELMUS Bavaria Dux, proponit Basilea casum de contractu quodam in Bavaria celebrato. III. 251.

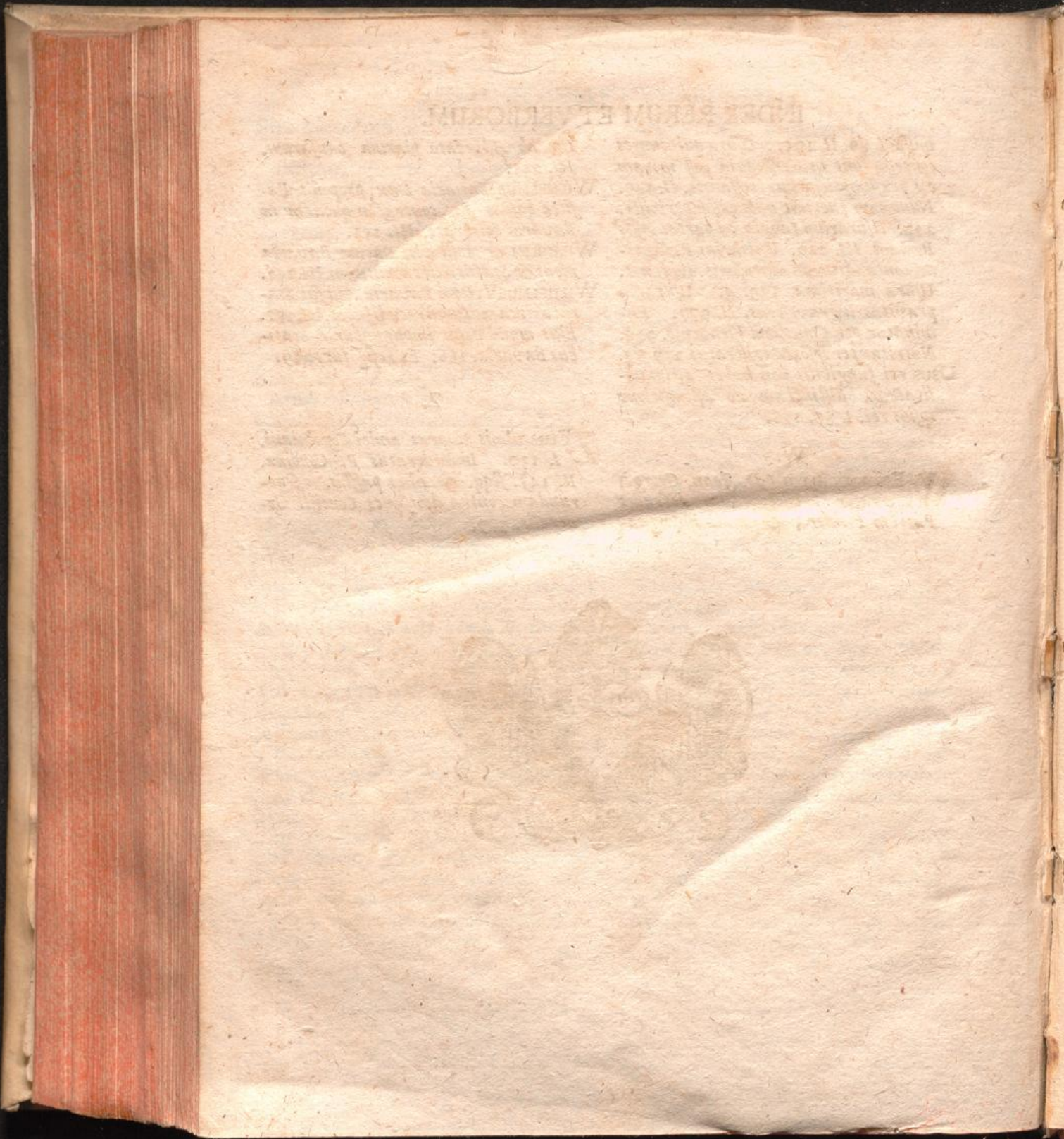
WILHELMUS & Ludovici Ducum Bavaria mens & Statuta circa mutuum. III. 252.

WILHELMUS V. Dux Bavaria Avi sui Statuta circa mutuum recudi jubet. III. 252. Ejus mandatum impugnatur à Statibus Bavaria. 266. Et refigitur. 269.

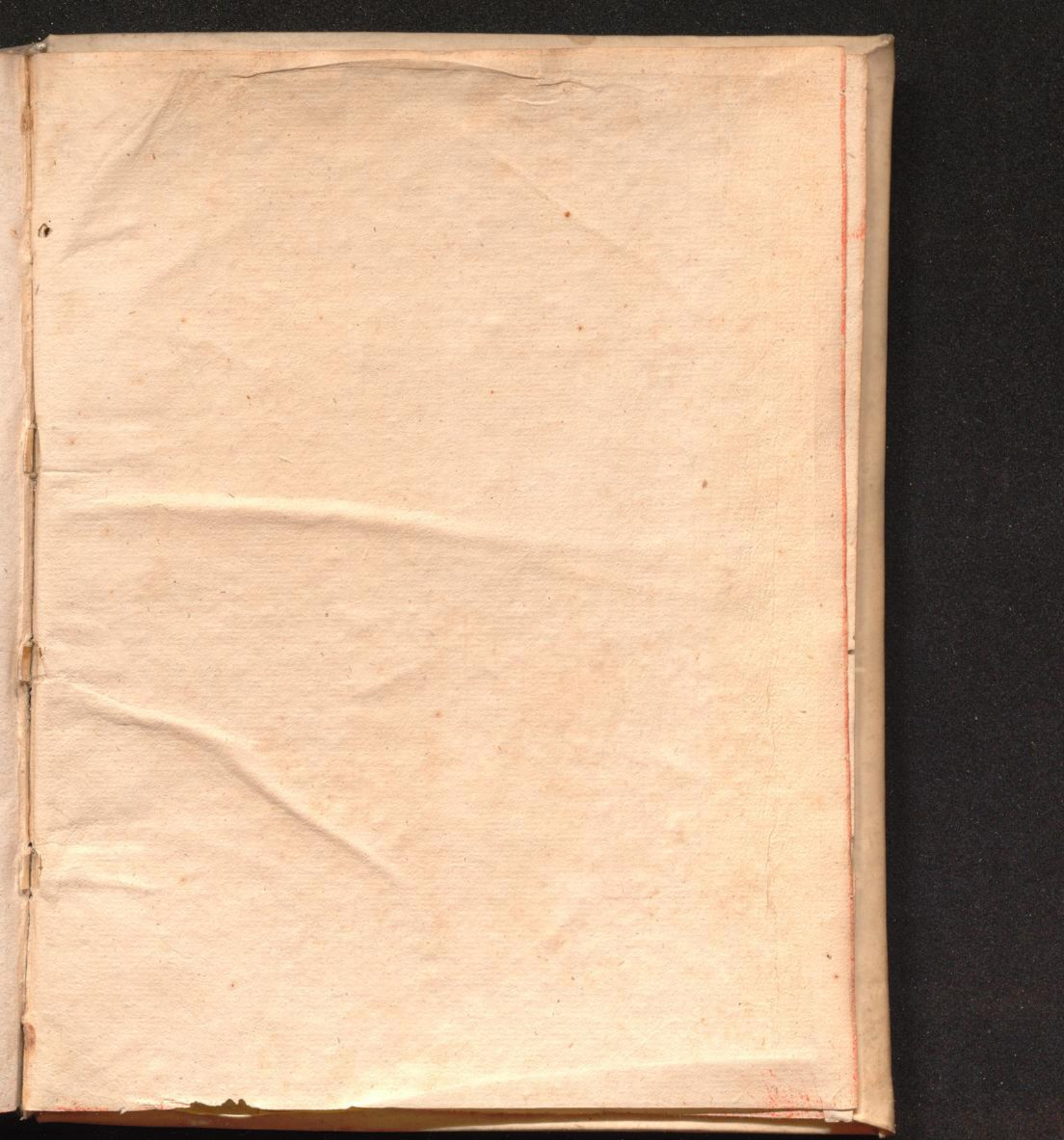
Z.

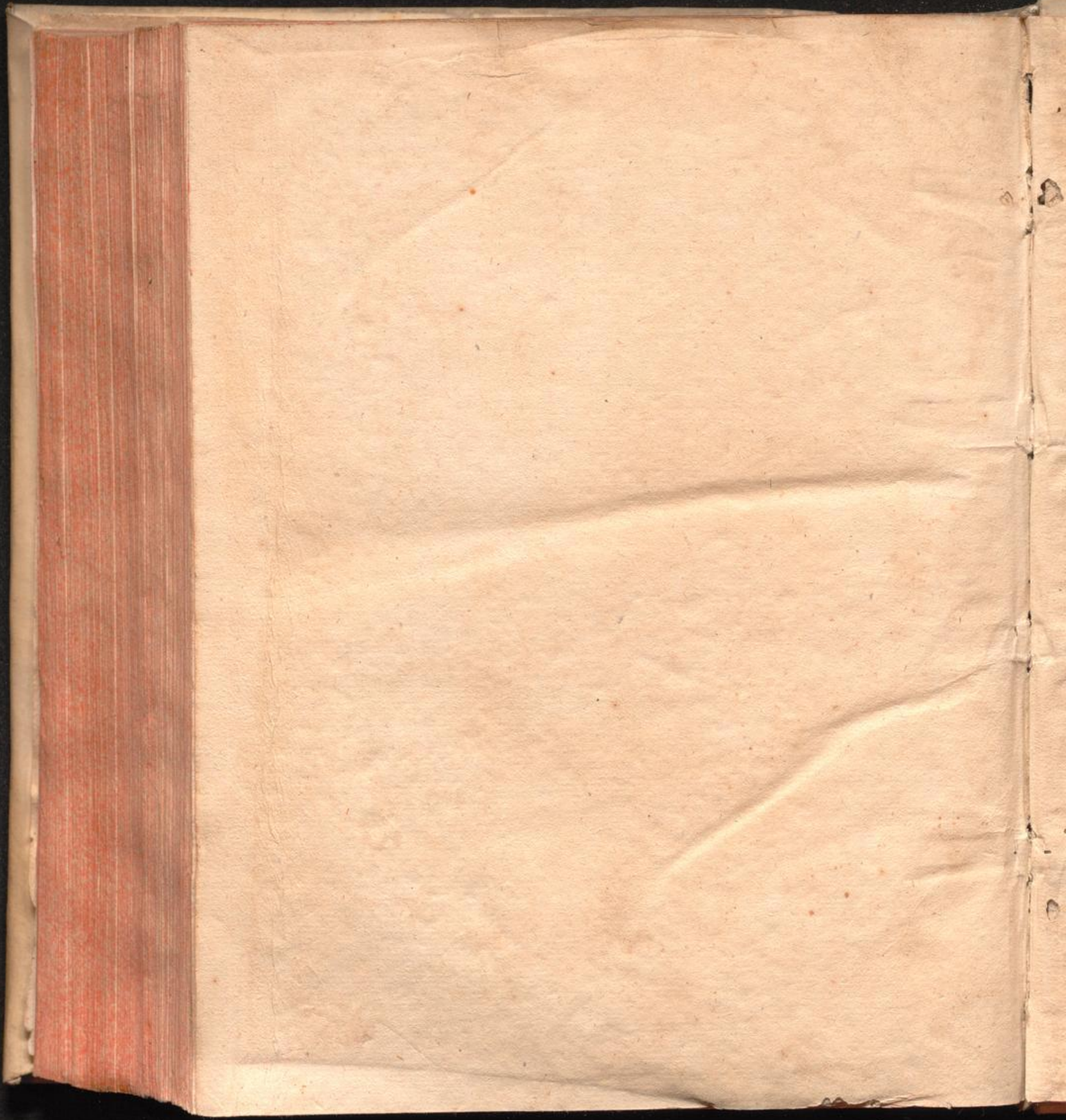
ZELUS nimis amarus amici Concini. I. 130. Immoderatus P. Concina. II. 145. seqq. & alibi passim. Quorundam contra decisiones Concilii Generalis. 309.

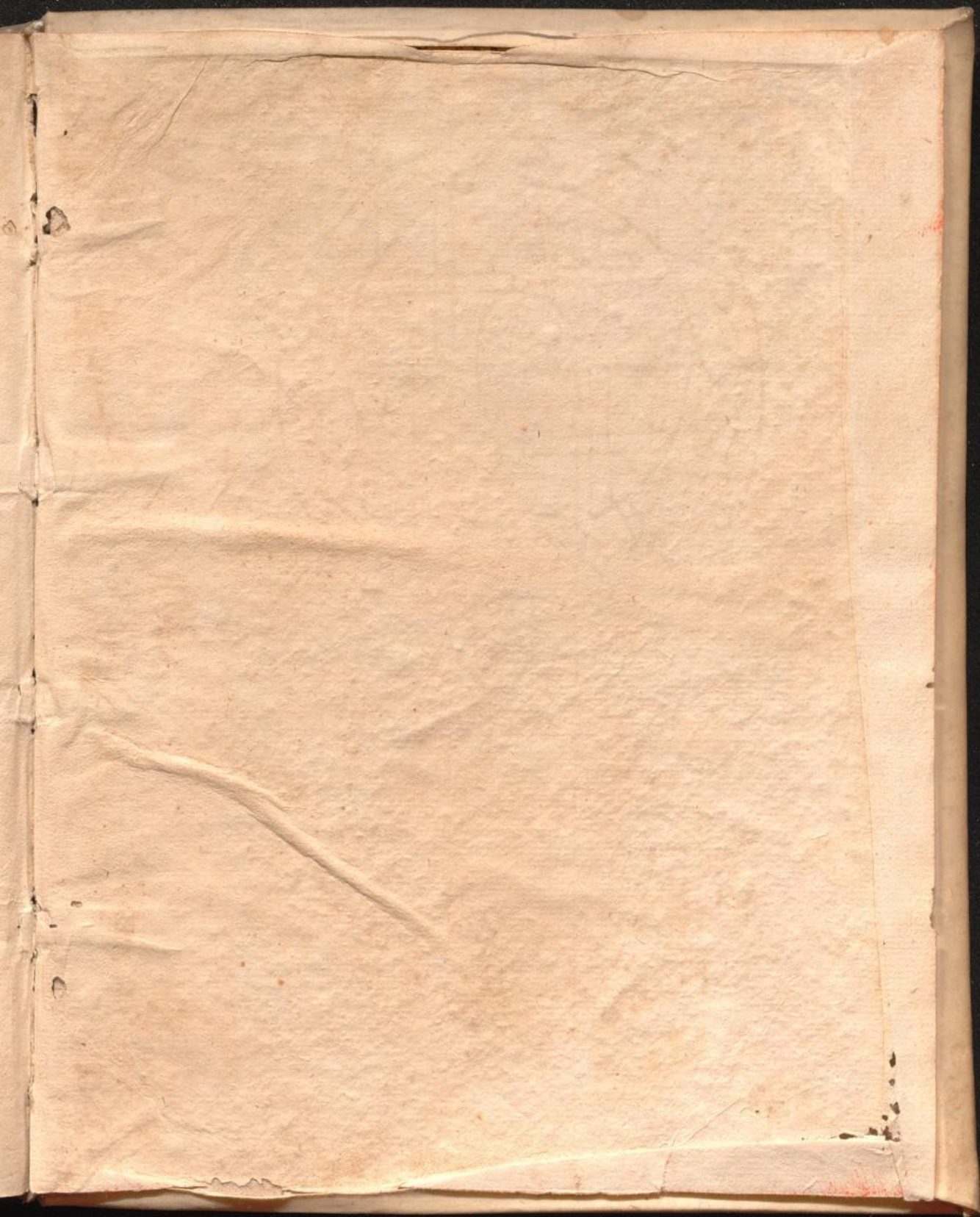

LIBER PRIMUS ET ULTIMUS

P. ZECH:
RIGOR
MODERATUS

Th

4859